

జీవన గాథ

వి. సీతారామయ్య (వి.సి.సి.)

బదుకు - బరణ - వ్యక్తిత్వ

“సుమనా”

ಅರಿಕೆ

ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರಾದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಒಬ್ಬರು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತರು ; ಮಾದರಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದವರು. ನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದವರು ; ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸುಮಾರು ಮೂರು ದಶಕಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಲವು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉತ್ಸಾಹ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ ಆದರ್ಶ ಬೋಧಕರು. ನಮ್ಮ ಧೀಮಂತ ವಾಗ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್, ಕನ್ನಡ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ - ಒಬ್ಬರು; ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಕೃತ್ತಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿ, ಬರೆಯಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸಜ್ಜನರು. ಸದಭಿರುಚಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದವರು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತರು, ಮಹನೀಯರು, ಬಲ್ಲವರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೀಯರಾಗಿರುವವರು.

ಅವರೊಡನೆ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಪರ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ನನಗಂತೂ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ನೆನಪು ದಿವ್ಯವಾದದ್ದು. ಬೇರೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಕಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ "they must be looked after and cherished, the dust of worn - out callous words must not be sprinkled on them" ಎಂಬ ನಿಲುವು ನನಗೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದು. ಮೊದಲರ್ಧದ ಗುಣಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಾಗಿ ಈ ಕಿರುಬರೆಹವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೇನಾದರೂ ಉತ್ತರಾರ್ಧವೇ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೋ ಎಂಬ ಭೀತಿ, ಸಂದೇಹ ನನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆ ಆಗದೆ, ವಿ.ಸೀ.ಯವರ ಬದುಕು ಬರೆಹ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ-ಅವರಿಗೆ ಅಪಚಾರವಾಗದಂತೆ- ಇದು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಾದರೆ ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥ.

ಅವಸರದ ಬರವಣಿಗೆ ಇದಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಲೋಪದೋಷ ಉಳಿದುಕೊಂಡದ್ದಾವು. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದೇನಾದರೂ ವಿಸ್ತೃತ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ತೊಡಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಮರ್ಶೆ ಚೆದುರಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಸಾಕಲ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿ. ಸೀ. ಸಾರಸ್ವತದ ಸಮಗ್ರ ಮೌಲ್ಯಾಂಕನ ಕಾರ್ಯ ಇನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಿದೆ. ಅಂಥ ಯತ್ನ ಸಕಾಲಿಕವೂ ಹೌದು, ಈ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವಿ.ಸೀ. ಬದುಕು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎತ್ತರದ್ದು ಎನಿಸಿದೆ ನನಗೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದರ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲಪ್ರಕಾಶನ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಗೌರವ ನುಡಿ ಕಾಣಿಕೆ.

ಅವರು ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದ ಒಂದು ವರ್ಷವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಹಂಬಲ ನನ್ನದು. ಅದು ನೆರವೇರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಐಬಿಎಚ್ ಪ್ರಕಾಶನದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ. ಶ್ರೀ ವಿ. ಸೀ. ಯವರಿಗೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧ ದೊಡ್ಡದು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಜಿ. ಕೆ. ಅನಂತರಾಮ್ ಅವರಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯರಾಗಿದ್ದವರು. ವಿ.ಸೀ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವ್ಯ ಸೃಜನೆಯಂತೆಯೇ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಟನೆಯೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದವರು ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಮುದ್ರಣ ವಿನ್ಯಾಸದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿ.

ಇದನ್ನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ತಿದ್ದುಪಡಿಸಿ ಸೂಚಿಸಿ ಸಲಹೆಗಳನ್ನಿತ್ತು ಉಪಕರಿಸಿದವರು ವಿ.ಸೀ. ಯವರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದವರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಯುತರಾದ ಪ್ರೊ. ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್. ಡಾ. ಬಿ.ಸಿ. ರಾಮಚಂದ್ರಶರ್ಮ ಮತ್ತು ಎಂ.ವಿ. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ. ಈ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಾನು ಋಣಿ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಾಣಿಸಿರುವ ಉದ್ಧರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅಯಾ ಲೇಖಕರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ವಿ.ಸೀ. ಯವರನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವುದು ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಅವರ ಆಸಕ್ತಿ , ಅಭಿರುಚಿ, ಚಿಂತನ ವಿವಿಧವಾದದ್ದು, ಬಹುಮುಖವಾದ್ದು, ಆಳವಾದ್ದು, ಸಂಪನ್ನವಾದ್ದು. 'ಶ್ರೀ' ಅವರೇ 'ನಿಮ್ಮ width ಯಾರಿಗಿದೆ ಸೀ.?

ಎಂದಿದ್ದರಂತೆ ಒಮ್ಮೆ. ಆ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಾಣಿಸುವುದು, ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಎಂಬುದೇ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಂತೆ. ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರೀತಿ ಪಕ್ಷಪಾತ ಕೇವಲ ನನ್ನವು.

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ - ಕನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಪದಪುಂಜಗಳನ್ನು ಹಾಗೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿ.ಸೀ. ಯವರನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಸಹಜತೆ ಏನೂ ಕಾಣಿಸದೇನೋ. ಅವರ 'ವಾಣಿ'ಯ ನಿಜವಾದ ಪರಿಚಯ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಅವಶ್ಯವೆಂದೂ ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ಕೆಲವು ಅಪರೂಪದ , ಆದರೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವಿ.ಸೀ. ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರ ಸಂಗ್ರಹದಿದ್ದ ಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಂದನೆ. ಮುಖಪುಟಕ್ಕೆ ಬಳಸಿರುವ ಚಿತ್ರ ವಿ.ಸೀ. ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ತೆಗೆದದ್ದು ; ಹಿಂಭಾಗದ್ದು ಶ್ರೀ ಕೆ. ಜಿ. ಸೋಮಶೇಖರ ಅವರು ತೆಗೆದದ್ದು. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು.

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸಣ್ಣ ತಪ್ಪು ಉಳಿದಿವೆ. ವಿ.ಸೀ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ವರ್ಷವೇ ತಪ್ಪಾಗಿದ್ದು, ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ ಐಬಿಎಚ್ ಪ್ರಿಂಟರಿಯವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು.

ಬೆಂಗಳೂರು- 11-4-1985

---'ಸುಮನಾ'

ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಬದುಕು- ಬರಹ

"ಕೇವಲ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದು ಒಂದು ದೇಶ ಉದ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ, ಉಪನ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಉದ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ; ಅದರ ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಅದು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬಾಳುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ವಿ.ಸೀ. ಅವರು..."

-ಕೆ. ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ.

ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ (ವಿ.ಸೀ)

ಎಮ್ಮ ಮನೆಯಂಗಳದಿ ಬೆಳೆದೊಂದು ಹೂವನ್ನು

ನಿಮ್ಮ ಮಡಿಲೊಳಗಿಡಲು ತಂದಿರುವೆವು,

ಕೊಳ್ಳಿರೀ ಮಗುವನ್ನು ಎಮ್ಮ ಮನೆ ಬೆಳಕನ್ನು

ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯನು ತುಂಬಲೊಪ್ಪಿಸುವೆವು....

(ಮನೆತುಂಬಿಸುವುದು)

ಕಾದಿರುವಳು ಶಬರಿ,

ರಾಮ ಬರುವನೆಂದು,

ತನ್ನ ಪೂಜೆಗೊಳುವನೆಂದು...

(ಶಬರಿ)

ಮಣಿಯದಿಹ ಮನವೊಂದು, ಸಾಧಿಸುವ ಹಟವೊಂದು

ನಿಜದ ನೇರಕೆ ನಡೆವ ನಿಶ್ಚಲತೆಯೊಂದು

ಅನ್ಯಾಯಕೆಂದೆಂದು ಬಾಗದೆಚ್ಚರವೊಂದು

ಮರುಕಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಚಿರತೆರೆದ ಎದೆಯೊಂದು

-ಅಭೀ ! ಅಭೀ ! ಅಭೀ ಎಂಬ ತಾರಕವಾಕ್ಯ

ನಾಡಿಯನು ನಡಿಸುತಿರೆ, ಬಾಳನ್ನು ತಿದ್ದುತಿರೆ

ನಡೆ ಮುಂದೆಕೆನ್ನುತ್ತೆ ಕೂಗುತಿವೆ ನುಗ್ಗಿಸುತಿವೆ...

(ಅಭೀ)

ಈ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕವನ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬರೆದವರು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ. 'ವಿ.ಸೀ.' ಅವರ ಸಂಕ್ಷೇಪನಾಮ.

ವಿ.ಸೀ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೂದಿಗೇರೆಯಲ್ಲಿ. ಇದು ಅವರ ತಾಯಿಯ ಸ್ಥಳ. ಬೂದಿಗೇರೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಊರೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೂ ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದುನೂರು ಮನೆ ಇದ್ದುವಂತೆ. ಅದರಲ್ಲೊಂದು ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ತಾತ ಪುಟ್ಟಭಟ್ಟರದು. ಜಾತಿ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಭಟ್ಟರು ಸ್ಮಾರ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ಉಲುಚಿಕಮ್ಮ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಪುರೋಹಿತ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷ ಕೆಲಸಮಾಡಿ . ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಕೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಅಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳುತಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೊಂಬೆ ಅಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಮೃದಂಗ ವಾದನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರು. ಅವರ ಕುಂಟುಂಬ ಸಾವಿತ್ರಮ್ಮ, ಮನಸ್ಸಿನಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ಕೈ ಆಕೆಯದು ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಪ್ರತಿದಿನ ಮನೆಗೆ ಅತಿಥಿಗಳು, ಪರಸ್ಥಳದವರು ಊಟೋಪಚಾರಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರು ಯಾವಾಗ ಬಂದರೂ ಈ ಅನ್ನಪೂರ್ಣೆಯ ಕೊಡುಗೈ ತೆರೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಊರವರಿಗೂ ನೆರೆಯವರಿಗೂ ಈ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ, ಗೌರವ.

ಇವರಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ; ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಇಬ್ಬರು, ಹಿರಿಯವರ ಹೆಸರು ದೊಡ್ಡ ವೆಂಕಮ್ಮ, ಬೂದಿಗೆರೆಗೆ ಎಂಟು ಮೈಲಿ ದೂರದ ದೊಡ್ಡ ಹುಲ್ಲೂರಲ್ಲಿದ್ದ ಪುರೋಹಿತರು ಸುಬ್ಬಾಭಟ್ಟ - ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಇವರ ಮಕ್ಕಳು ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ವೆಂಕಮ್ಮನವರನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2, 1899ರಂದು-ಗಾಂದೀಜಿರವರು ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನವೇ, ಆದರೆ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ ಅಂತರದಲ್ಲಿ - ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಜನನ, ಇವರು ಹುಟ್ಟುವ ಎರಡು-ಮೂರು ವರ್ಷ ಮುಂಚೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅಕ್ಕನ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತಮ್ಮ , ತಂಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು.

ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಬೂದಿಗೆರೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಮೊದಲೇ ಅವರ ತಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ. ಚೌಬೀನೆ ಅಂಗಡಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಮೇಲೆ ತಾಯಿ-ಮಗು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದರೂ, ಹತ್ತು ತಿಂಗಳ ಮಗುವಾಗಿದ್ದಾಗ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಬೂದಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಕಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ತಂದೆ ಇವರನ್ನು ಒಯ್ದು, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನಾದಿನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದರು. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮುಂಚೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಗಂಡು ಸಂತತಿ ಹುಟ್ಟಿರದಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಹೀಗೆ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ-ಅಜ್ಜಿಯ ಲಾಲನೆ-ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಆರು ವರ್ಷ ಕಾಲ ತಾಯಿಯಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಬೆಳೆದರು. ಅದರೇನು, ಆ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ- ಅಜ್ಜಿ ಇವರನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿಗಿಂತ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು.

ತಮ್ಮ ಏಳನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಸುಮಾರಿಗೆ (೧೯೦೬-೦೭) ಇವರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಆ ವರ್ಷವೂ ತರುವಾಯದ ವರ್ಷವೋ ಅವರ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಆಗ ಹತ್ತು ತಿಂಗಳ ಹಸುಗೂಸು. ಅವರು ಸಾಯುವ ಮುಂಚೆ ಅಕ್ಕ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಇತರ ಸಾಲದ ಜೊತೆಗೆ ತಂದೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನೂ ಅತ್ತೆಗೆ ಮಾರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಸಾಲದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಅವರ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಗೇ ಖರ್ಚಾಗುವಂತಾಯಿತು... ಹಾಗೆಂದು ಮದುವೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಮುಂದೂಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ . ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮರುವರ್ಷ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಮುಗಿಸಿದರು. ಈ ಮದುವೆ ನಡೆದಾಗ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಹತ್ತೊ ಹನ್ನೊಂದೊ ವಯಸ್ಸು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮನೆಗೆ ಇವರೇ ಗಂಡು ದಿಕ್ಕಾದರು. ತರುವಾಯದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ-ಅಜ್ಜಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೇ ಬಂದು ತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ನಿಂತರು. ಈ ಹಿರಿಯರ ಯಜಮಾನಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಬಡತನದ ಒಂದು ಇಬ್ಬಂದಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆ, ಜೀವನ ನಡೆಯಬೇಕಿತ್ತು. ನಡುವೆ ಇವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೂ ನಡೆಯಬೇಕಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿಯ ಅವಿದ್ಯಾವಂತ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಬದುಕಿನ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ ಅಪಾರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಹಿರಿಯರು ಇವರಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಭಾವ ದೊಡ್ಡದು.

ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲಾಭ್ಯಾಸ ಬೂದಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತಾದರೂ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆಯ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದರು. ಓದಿನಲ್ಲಿ ಚುರುಕಾಗಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ಮುಂದಿನ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋಮೋಷನ್ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಪರಿಶ್ರಮತೋರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಡಬ್ಲ್ ಪ್ರೋಮೋಷನ್ ಸಹ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಜ್ವಾಲಾಪತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬುವರು ಆಗ ಶಾಲೆಗೆ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎ. ವಿ. ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಸೇರಿದರು (೧೯೧೦). ಆಗ್ಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೇ ದೊಡ್ಡದಾದ, ತುಂಬಾ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಶಾಲೆ ಇದು. ಅಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದರಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಹೈಸ್ಕೂಲು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು (೧೯೧೩-೧೭)

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಡತನ. ತಂದೆ ಅಗಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಾಯಿ, ತಂಗಿ ತಮ್ಮಂದಿರ ಪೋಷಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಬೇರೆ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ತಾವಿದ್ದ ಅಜ್ಜಿಯ ಮನೆಯನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಕೆಲಕಾಲ ಬೇರೆ

ಬಾಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತ್ತು. ಅದರೂ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಧೈರ್ಯಗುಂದಲಿಲ್ಲ, ವಿಚಲಿತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾರಾನ್ಸದ ಊಟ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡರು, ಇದ್ದ ಒಂದೊಂದೇ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ದಿನಾ ರಾತ್ರಿ ಬೀದಿ ನಲ್ಲಿಯ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಶುಭ್ರಗೊಳಿಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಣಗಿಸಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಪಾಠಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಸಿದದರು. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಫೀ ರಿಯಾಯಿತಿ ದೊರಕಿತ್ತು. ಇವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಆ ಕಾಲದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಜಯರಮ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು, ದೊಡ್ಡಬೆಲೆ ನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮುಖ್ಯರು, ಮುಂದೆ ಐ.ಸಿ.ಎಸ್, ಪಾಸುಮಾಡಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆರಿ ವಿಶ್ರಾಂತರಾದ ಸಿ. ಎಸ್, ವೆಂಕಟಾಚಾರ್, ಖ್ಯಾತ ವ್ಯಾಯಾಮ ಪಟು ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿ ಪ್ರೊ. ಕೆ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್, ಮೇಧಾವಿ ಟಿ.ಪಿ. ಕೈಲಾಸಂ ಅವರ ಸೋದರ ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಮುಂದೆ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಪಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್, ಖ್ಯಾತ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ಆದ ವೆಂಕಟರಂಗಯ್ಯಂಗಾರ್ , ಎಂ. ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಎ. ವಿ. ಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಸಹಪಾಠಿಗಳು.

ಅಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಸಲ ಶಾಲೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ರೈಟ್ ಅನರಬಲ್ ವಿ.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ಭಾಷಣ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹುಡುಗರಾಗಿದ್ದ ಇವರೂ ಆ ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಜರಿ ಇಲ್ಲದ ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿಯ ರುಮಾಲಿನ ರೀತಿ ರೀವಿ. ವೈಖರಿ ಇವರ ಕಣ್ಣು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ ಕಾಲೆಜ್ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ . ಪ್ರೊ.ಎಂ. ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ಉನ್ನತರೂ ಆ ಬಗೆಯ ರುಮಾಲನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ತಾವೂ ಅದನ್ನು ಧರಿಸಲು ತೊಡಗಿದರು, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಮೈಸೂರು ರುಮಾಲು ಎಂಬ ಸೋಗಸಾದ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರುಮಾಲು ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ , ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಯ, ರಸಿಕತೆಯ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. 'ವಿ.ಸೀ' ಎಂದರೆ ಮೈಸೂರು ರುಮಾಲು ಎಂದೇ ಜನ ಹೇಳುವಂತಾಯಿತು, ಗುರುತಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲಸ್ಫೂರ್ತಿ ಎ.ವಿ.ಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಂದು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಡ ಶ್ರೀನಿವಾಸಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ರುಮಾಲು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಜೊತೆಗೇ ಕೋಟೆ ಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ಆ ಮುಂದೆ ಆಟಪಾಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕ್ರೀಡೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಶಾಲೆ ಅದು. ಇಡೀ ಕ್ಲಾಸ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು-ಏಕೆ, ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಸ್ಕೂಲೇ ಆಗ ಇಂಟರ್ ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಕಾಲೆಜ್ ಆಟದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುತ್ತಿತ್ತಂತೆ ! ಅದು ಅಂದಿನ ಉತ್ಸಾಹ ! ರೋಮಾಂಚಕಾರಿ ಭಾಗವಹಿಸಲಿ, ಬಿಡಲಿ-ನೋಡಲಂತೂ ಇವರೂ ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾಗವಹಿಸಿ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಾಲ್ಯಸಹಜ ಅಟಪಾಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಆಸಕ್ತಿ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಉಳಿಯಿತು. ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದು, ಕ್ರೀಡಾವರದಿ ಓದುವುದು ಕೇಳುವುದು, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುವುದು, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಪಂದ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಯಿತು.

ಎಂ.ವಿ. ಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿ , ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜ್ ಕಟ್ಟಡದ ಅವರಣದಲ್ಲಿ, ಮನೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಂಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ, ಶಂಕರಯ್ಯ ಹಾಲಲ್ಲಿ ವೀಣೇ ಶೇಷಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇವರು ಕೂತುಹಲದಿಂದಾಗಿ ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಂತೂ ಹಲವೇ ಮುಂದೆ ಆಸಕ್ತಿಯಾಗಿ, ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿ, ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜಾ ವಿಶೇಷಾದಿ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗಲ ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸದಿಗ್ಗಜರಾದ ಚಪ್ಪಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಮೋಟಗಾನ ಹಳ್ಳಿ ರಾಮಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ-ಶಂಕರಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸೋದರರು ಮುಂತಾದವರ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ತಿಂಗಳ

ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ವೇದ ಶ್ಲೋಕ ಚೂರ್ಣಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಶಬ್ದವೈಭವ, ಉಕ್ತಿಧೋರಣೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಭೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ನಡುಗಿಸುವಂತಿದ್ದು, ಹುಡುಗರ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಾಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿತ್ತಂತೆ ! ಹಾಗೆಯೇ ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವಾತ್ಸಲ್ಯ , ಸಹಾಯ ತೋರಿಸಿದ ಚೌಚೀನೆ ಸುಬ್ಬರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನವರಾತ್ರಿ ಯಲ್ಲಿ ಶಂಕರಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರಾಗಿ, ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಎಳೆತನದಿಂದಲೇ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೀತಿ ಪಕ್ಷಪಾತ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಆಗಿನ ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರ ತುಂಬ ವರ್ಣ ರಂಜಿತವೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿಯೂ, ಸರ್ಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರೂ, ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿಯೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಲೆಮಣಿಗಳೋ ಆಗಿದ್ದವರೇ ಬಹುಮಂದಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದವರು. ಆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೆಸರಾದ ಆಗಿನ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಈ ಪರಿಸರ ಹುಡುಗರಾಗಿದ್ದ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಹಿರಿಯರ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ತಾವೂ ಏರಬೇಕು ಎಂದು ಬಯಸಿ ಶ್ರಮಿಸುವಂತಾಯಿತು.

1961ರ ಬೇಸಿಗೆಗೆ ಮುಂಚೆ ನಡೆದ ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಆ ವರ್ಷವೇ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸರ್.ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಉಪಕರದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಮುಂಚೆ ಬಿ.ಎ. ಅಥವಾ ಆನರ್ಸ್‌ಗೆ ಮದರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೇ ಹೋಗಬೇಕಿತ್ತು. ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರು-ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಓದಿ ಡಿಗ್ರಿ ಅವಕಾಶ ತೆರೆಯಿತು. ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ. ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೇ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಪ್ರವೇಶದ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅನಂತರ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಬಿ.ಎ., ಎರಡು ವರ್ಷದ ಎಂ.ಎ.ಎಂಬಂತೆ ಏರ್ಪಡಾಯಿತು.

ಈ ಏರ್ಪಾಡಿನಂತೆ ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ. ಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಮೇಲೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೊಲೆಜಿಯೇಟ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿದರು. ಕೆ.ಎ.ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯರವರು ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪರಿಚಯ ಹೊಂದಿದ್ದವರು, ಆ ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಸಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಪಡೆದವರು, ಸಂಗೀತವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರು ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೆಸರಾದವರು ಅವರು. ಹಿಂದೆ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪಂಡಿತ ಜಯರಾಮ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಕನ್ನಡ ಬೋಧಕರು. ಅವರ ಪಾಠಗಾರಿಕೆ ಸೊಗಸಾದ್ದು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂಥದು. ಈ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹಾಲ್ ಟೆಕೆಟ್ ಕೊಟ್ಟವರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿದ್ದ ಜೆ.ಜಿ. ಟೇಟ್ ಸಾಹೇಬರು. ಅವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲ ಭಯ, ಭಕ್ತಿ, ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಬರೆದಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಬಂಧ ಒಂದನನ್ನು ತಿದ್ದುವಾಗ "Not Bad, Pull the young fellow's nose and ask him to write simpler English and write shorter sentences" ("ಪರವಾಗಿಲ್ಲ; ಈ ಹುಡುಗನ ಮೂಗು ಹಿಂಡಿ, ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಭವಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಿ. ವಾಕ್ಯಗಳು ತುಂಬಾ ಉದ್ದ") ಎಂದು ಅವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರಂತೆ ಟೇಟ್ ಸಾಹೇಬರು "ಪರವಾಗಿಲ್ಲ'-Notbad'-ಎಂದರೆ ಅದು ದೊಡ್ಡ ಮೆಚ್ಚುಗೆ , ಶಿಫಾರಸು, ಎಂದೇ ಆಗ ಲೆಕ್ಕವಂತೆ !

ಎಂಟ್ರೆನ್ಸ್ ಪಾಸಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ವಿದ್ಯಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಇತ್ತು. ಆ ಆಸೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದ್ದು ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರೊಫೆಸರಾಗಿದ್ದ ಎನ್.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರು ನೀಡಿದ ಆಹ್ವಾನ ; 'ಅವರ ನಗುಮುಖ ಮಾತಿನ ಉಲ್ಲಾಸ ಮೃದುತೆಗಳ ಮೋಹಕತೆ . ಮೈಸೂರಿಗೆ ತೆರಳುವ ಮುಂಚೆ ಬೇಸಿಗೆಯ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಗುಮಾಸ್ತರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಉಳಿಸಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಆ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಹಿರಿಯರೂ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಆಗಿದ್ದ ಎಸ್. ಜಿ.

ನರಸಿಂಹಚಾರ್ಯರೂ ಚ. ವಾಸುದೇವಯ್ಯನವರೂ ಹಿಂದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರಂತೆ. ಆ ಮಹನೀಯರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತು ಇವರು ಪುಳಕಿತರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು.

ಆ ಮುಂಚೆಯೇ ವಾಸುದೇವಯ್ಯನವರ 'ಆರ್ಯಕೀರ್ತಿ'ಯನ್ನು ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಓದಿ ಮುಗಿಸಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಓಜೋಗುಣ, ದೇಶಪ್ರೀತಿ ಇವರಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ತಟ್ಟಿದ್ದವು. ಬಾಲ್-ಲಾಲ್-ವಾಲ್ ಎಂಬ ತ್ರಿಮಂತ್ರ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಜಪಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ಅದು. ಜೊತೆಗೆ ಗಳಗನಾಥರ., ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರರ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ - ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರ ಬಾಷಾಂತರಗಳ ಮೂಲಕ-ಇವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಓದುವ ಚಟವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಚ್ಚರಿ, ಮೋಹ ಅಗಿದ್ದವು., ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿದ್ದ ಜಯರಾಮ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರ ಪಾಠ ಮತ್ತು ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಚಾರ್ಯರ ಬರವಣಿಗೆ ಇವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸಿ, 'ಬರೆದರೆ ಹಾಗೆ ಬರೆಯಬೇಕು'ಎನ್ನಿಸಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಂಗೀತಗಾರರ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳ ಸಂಗೀತ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದವು., ಆಗ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರೂ ನಟಶ್ರೇಷ್ಠರು ಆಗಿದ್ದ ಎ.ವಿ. ವರದಾಚಾರ್ಯರು ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ, ಕೇಳಿದ ಪುರಂದರ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಕೃತಿಗಳ ದಾಟಿ ತುಂಬ ಹಿಡಿಸಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಆ ಸುಮಾರಲ್ಲಿಯೇ 'ಮಾಡರ್ನ್'ರೆವ್ಯೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಂದಲಾಲ ಬಸು, ಅಬನೀಂದ್ರನಾಥ ಟಾಗೋರ್ ಮುಂತಾದ ಖ್ಯಾತ ಕಲೆಗಾರರು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಓದಿ ಅತ್ತ ಕೂಡ ಇವರ ಒಲವು , ಅಭಿರುಚಿ ಬೇಳೇಯಿತು. ಹೀಗೆ , ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತ-ಚಿತ್ರಕಲೆ ತರುಣ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ, ಆಸಕ್ತಿ ಆಸ್ಥೆ ಬೆಳೆಸಿದವು. ಆ ಆಸಕ್ತಿ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು-ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ.

1917 ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಮೊದಲ ವರ್ಷದ ಬಿ.ಎ. ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಿ, 1920ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಕಗಳಿಕ್ಕಿಗಾಗಿ ಸರ್ ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯರ್ ಬಂಗಾರದ ಪದಕವನ್ನು ಆಗ ಕುಲಪರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಾರಾಜ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಂದ ಪಡೆದರು. ಬಿ.ಎ.ಗತೆ ಅವರು ಅಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿಷಯಗಲೂ ತುಂಬ ಕಷ್ಟಕರವಾದವು. ಆದರೂ ಅವನ್ನು ಬೇಕೆಂದು ಆಯ್ದುಕೊಂಡರು. ಒಂದು ಕಾರಣ; ನಮ್ಮ ದೇಶ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹೆಸರಾದ್ದು ; ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬುದು. ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿಕ ರಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕಿದ್ದ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಬೇಕು ಎಂದು. ಇಂಗ್ಲೀಸ್ ಬಾಷೆ ಪಾಠದ ಮಾಧ್ಯಮ . ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಓದಬೇಕಿತ್ತು. ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ತಾಯ್ನುಡಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಯ್ದರು. ಆಗ ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಆಗಿದ್ದವರು ಪ್ರೊ.ಸಿ.ಆರ್. ರೆಡ್ಡಿ ; ಅವರನಂತರ ಪ್ರೊ.ಎನ್.ಎಸ್.ಸುಬ್ಬರಾಯರು.

ಬಿ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ಫಲಿತಾಂಶ ಹೊರಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೊ. ಹಿರಿಯಣ್ಣನವರು ಇವರಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿ, ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಗೆ ಫಿಲಾಸಫಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಫಿಲಾಸಫಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಲರ್ ಷಿಪ್ ದೊರಕುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಎನ್.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸೇರಿ ಇವರನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಬಹುಶಃ ಇದನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದ ಫಿಲಾಸಫಿಯ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರೊಫೆಸರಾಗಿದ್ದ ಡಾ||ಎಸ್.ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ತಾವು ಪಾಠ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಲಾಸೊಂದಕ್ಕೆ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಕರೆದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಎದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ. "Look at this fellow ; He has deserted us for Economics. He has prostituted his intellect" ('ಈತನನ್ನು ನೋಡಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರ್ಥಸಾಧನೆಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೆಲೆಗೆ ಮಾತಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ') ಎಂದು ಟೀಕಿಸಿದರು. ಅದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ, ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 1922ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು , ಮೈಸೂರು

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ತಂಡದ ಬಿ.ಎ.ಎಂ.ಎ., ಪದವಿ ಪಡೆದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗುವ ಗೌರವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಎಂ.ಎ. ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ (1920-2) ಶಾರದಾವಿಲಾಸ ಹೈಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಅವರು ಓದಿದ್ದು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಠವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಬೋರ್ಡ್ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಅಥವಾ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೇ ಟಿಪ್ಪಣಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮುಂಚೆ ಓದಿದರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು . ಅವರಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು ಆಗ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿ ತರಬಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅವರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಸಿ. ಆರ್. ರೆಡ್ಡಿ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರೊ.ಎನ್. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರು ; ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರೊ.ಎಂ. ಹಿರಿಯಣ್ಣ. ಪ್ರೊ.ಎಸ್. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಪ್ರೊ.ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ . ಪ್ರೊ.ಮೆಂಕೀಟಾಪ್- ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿವಾಗಿ , ಕೊನೆಯ ಮಾತೆಂಬಂತೆ ನುಡಿಯಬಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು . ಅಂಥ ಮಹನೀಯರ ವಿದ್ಯಾವಿಚಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುವ ಸುವರ್ಣಾವಾಕಾಶ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರದಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಕಾಲೆಜ್ ದಿನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅಂದಿನ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಉತ್ಸಾಹ, ರಾಗರಂಜನೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ "Bliss was it in that dawn to be alive , but to be young was very heaven" (ಆ ಅರುಣೋದಯದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದುದೇ ಒಂದು ಆನಂದ; ಆಗ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದರೋ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಸರಿ) ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಓದಿದ್ದು ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪಠ್ಯಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ , ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ , ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಮತಧರ್ಮ , ಕಾನೂನು ಇತ್ಯಾದಿ ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ಅವರ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಲಿಲ್ಲ, ಜೊತೆಗೆ ಆ ಕಾಲದ ವಿದೇಶಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಾದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಗಾರ್ಡಿಯನ್, ಟೈಮ್ಸ್ ಟಿಟರರಿ ಸಪ್ಲಿಮೆಂಟ್, ಅಡೆಲ್ಫಿ, ದಿ ಇಕಾನಮಿಸ್ಟ್, ನೇಷನ್, ಲಂಡನ್ ಮರ್ಕ್ಯೂರಿ , ಥಿಯೇಟರ್ ಆಟ್ಸ್ ಮುಂಠಾದುವನ್ನೂ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಅವರ ತಪ್ಪದ ದಿನಚರಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಓದಿಗೆ ಅಲೋಚನೆಗೆ ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರ, ತುಂಬು ಮತ್ತು ವಿಚಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿತು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ , ದೃಷ್ಟಿತಿತಿ, ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದೆ, ಇರಬಲ್ಲುದು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಿತು.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಐದು ವರ್ಷ ಕಾಲವೂ ಅಲ್ಲಿನ ಗಣ್ಯ ಚೌಬೀನೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಶ್ರೀ ನೀಲಕಂಠರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಊಟವಸತಿ, ಆಶ್ರಯ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಇವರ ತಂದೆಯ ಭಾವಂದಿರು ರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಪುರೋಹಿತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಚಯ, ಗೌರವ, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಇತ್ತು. ರಾಯರ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಇವರನ್ನು ಸ್ವಂತ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಅಕ್ಕರೆ ಅವರ ಬಾಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು . ಆ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕಾರ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲೆಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿತ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆಯದಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರೇ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗಲೇ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅಗಾಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಸಂಗೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ, ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಮುಂದೆ ಖ್ಯಾತರಾದ ಟಿ.ಎಸ್. ವೆಂಕಣಯ್ಯ , ಮತ್ತು ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳ, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಎ.ಎನ್. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ, ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮೂರ್ತಿ. ಬಿ. ವೆಂಕೋಬರಾವ್ ಮುಂತಾದವರ ಪರಿಚಯವಾದದ್ದು. ವೆಂಕಣಯ್ಯ ಆಗ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿದ್ದರು ; ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ, ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ . ಆಮುಂಚೆ ಬಿ.ಎ.ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ತೆಲುಗು ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ರಾಳ್ಪಲ್ಲಿ ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ ಪರಿಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಬಿಡಾರಂ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಳಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾದರೂ ಗೌರವ ಬೆಳೆಯಿತು ; ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ ಅಪ್ಪವಾಯಿತು.

ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ರಾಮ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ , ಶೇಷಣ್ಣನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಜನ್ಮಾಷ್ಟಮಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವಕ್ಕೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಎ.ವಿ. ವರದಾಚಾರ್ಯರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ, ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮೈಸೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ್ದರಾದರೂ ಅದು ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ.

1922ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಆದಮೇಲೆ ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ. ಓದಲು ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅರೇಳು ತಿಂಗಳು ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಂಟ್ರೋಲರ್ ಆಫ್ ಕರೆನ್ಸಿ ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದರು. "ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಡಲು ಆತುರಪಡಬೇಡಿ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರಿ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸಿಕ್ಕಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು" ಎಂಬಂತೆ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಾ.ಎಸ್.ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಇವರಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಿತವಚನದಂತೆ ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಬಳ ಪಡೆದು ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನದಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತರಾಬಹುದಿತ್ತು . ಮೇಲಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಇವರಿಗೆ ಸುಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಲೇರಿಯಾ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಲ್ಲದೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಲಾ ಓದುವಿಕೆಯೂ ಅರ್ಥಕ್ಕೇ ನಿಂತಿತು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಲ್ಪಕಾಲದ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಮುಂಬಯಿವಾಸ ನೆನಪುಗಳು ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೊಂಬಾಯಿ ಜೀವನ ಎಷ್ಟು ಆಳವಾದ ನೆಲಸುಳ್ಳದ್ದು , ವಿವಿಧವಾದ್ದಿ. ಕೃಷ್ಣವಾದ್ದು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಬೊಂಬಾಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ. ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದರೂ. 1923 ರಿಂದ 1928ರವರೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದ ಶಾರದಾವಿಲಾಸ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್-ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಆಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ, ಅರುಣ, ರಾಷ್ಟ್ರಬಂಧು, ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಸಾಧಕ ಪತ್ರಿಕೆ, ದೇಶೀಯ ವಿದ್ಯಾಶಾಲಾ ಪತ್ರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿತೆ, ವಿಮರ್ಶೆ , ಪ್ರಬಂಧ , ವಿದ್ವಲ್ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತನಾಮರಾದರು.

1927ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ.ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆನರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಂ.ಎ. ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. "ಕನ್ನಡ ಬೋಧನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಆಧುನಿಕಗೊಳಿಸಲು"("To modernise the teaching of Kannada") ಯೋಜನೆ ಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಆವರೆಗಾಗಲೆ ಶಾರದಾವಿಲಾಸ ಹೈಸ್ಕೂಲಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಬೋಧನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ , ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಆಳವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಬಿಸಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾಪಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದರು. ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ, ಇವರು ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನಿಯಮಿತರಾದರು.

ಮುಂದಿನ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಕಾಲ (1928-42) ಬೆಂಗಳೂರು ಇಂಟರ್ ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದು. 1943ರಲ್ಲಿ ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. 1948ರಿಂದ 1950ರವರೆಗೆ ಎರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಚಿಕ್ಕಮಂಗಳೂರಿನ ಇಂಟರ್ ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಆಗಿದ್ದು. 1950 ರಿಂದ 1955 ರವರೆಗೆ ಪುನಃ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯ ಕಡೆಯ ದಿನದ ತನಕ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದು, 1955ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕೆಲಸದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದರು. ಎರಡೂವರೆ ದಶಕಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ.ವೆಂಕಣಯ್ಯ, ಪ್ರೊ.ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಕುವೆಂಪು , ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ತೀ.ನಂ .ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ,

ಜಿ.ಪಿ.ರಾಜರತ್ನಂ, ಎಂ.ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ , ಡಿ.ವಿ.ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ ಮುಂತಾದವರೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಕೃತಕಾರ್ಯರಾದರು.

"ಈ ನಿವೃತ್ತಿ ಒಂದು ಬರೆಯ ಸೇವೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತೇ ಹೊರತು. ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಅರಾಮ ಪೀಠವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಡಿಯಾರದ ಮುಳ್ಳನ್ನು ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಕಾಲದ ಓಟ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯಾವಾಹಿನಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿವೃತ್ತಿಯ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅವರನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿದ್ದೆ; ಅವರು ಇನ್ನೂ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಅವಸರದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ನನಗೆ ತೋರಿತು!" - ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಸ್ನೇಹಿತರೂ 'ಮೈಸೂರು ಮಲ್ಲಿಗೆ'ಯ ಖ್ಯಾತಕವಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಕೆ.ಎಸ್.ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ.

ತಮ್ಮ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅಧ್ಯಾಪನದಲ್ಲಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ - ಮಿಡಲ್‌ಸ್ಕೂಲ್ ತರಗತಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗಳವರೆಗೂ-ಪಾಠ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪಾಠಗಾರಿಕೆಯ ಸೊಗಸು ಅನ್ಯಾದೃಶ, ಆ ಅನುಭವ ಮರೆಯಲಾಗದ್ದು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದುದು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತದ ವಿಶೇಷ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದಿನದ ಕೊನೆಯ ಪೀರಿಯಡ್ ಗಳಿಗೇ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗ ಕನ್ನಡ ತರಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವಂತೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಆರ್ಧ ಮಂಧಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಹಾಜರಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಂತೆ, ಆದರೆ ಇವರ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಾಜರಿಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಎಲ್ಲರೂ ತಪ್ಪದೆ ಕಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರ ಸತ್ವಪೂರ್ಣ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಇತರ ತರಗತಿಗಳವರೂ ಇವರ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.ಒಮ್ಮೆ ಇವರ ತರಗತಿಯ ಒಂದು ವಿಭಾಗದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ತಮಗೆ ಇವರೇ ಬೇಕೆಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಹಾಕಿ ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿದರಂಥೆ ! ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವರ ಪಾಠಗಾರಿಕೆಯ ಸೊಗಸು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಭಯ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವ. ತರಗತಿಯ ಒಳಗೆ ಅವರು ನಿಷ್ಪುರ ನಿಯವರು; ಆದರೆ ಹೊರಗೆ ತುಂಬ ಸ್ನೇಹಿಗಳೂ. ಉದಾರ ನಡವಳಿಕೆಯವರು, ಅದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹತ್ತಿರದವರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕನ್ನಡವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಇವರಿಗೆ ಖ್ಯಾತಿ, ಅಪಖ್ಯಾತಿ ಎರಡೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇವರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುತ್ವ , ವಿಷಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಇವರ ಬೋಧನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ್ದೆಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ . ವಿದ್ಯೆ, ಬೋಧನಾ ಚಾತುರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವತೆ, ಔದಾರ್ಯ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಫಲಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಅವರು ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದರು. ತಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಹಿಡಿಸುವ ನೀರಸ ಭಾಷಾಂತರ-ಕಾಂಪೂ ಸಿಷನ್ ಪಾಠಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಹಳಗನ್ನಡ-ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಛಂದಸ್ಸು, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಪಾಠ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾರವತ್ತಾದ್ದು. ಶ್ರೀಮಂತ ವಾದದ್ದು, ಉನ್ನತವಾದದ್ದು, ಆನಂದಾಯಕವಾದದ್ದು ಏನೆಲ್ಲ ಇದೆಯೋ ಆದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸಿದ ಅಚಾರ್ಯ ಪುರುಷರು ವಿ.ಸೀ." ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯ ದಿಂಘತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಸದಾಕಾಲ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವರು ಕೇವಲ ಬೋಧಕರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಬಲ್ಲ ಆದರ್ಶ ಗುರುವಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಅವರನ್ನು ಅಮಿತ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಇಂದಿಗ ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದವನಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬೇರೆ ಏನು ಬೇಕು ?

ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಜನೆಯತ್ತ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿತು . ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಭಾವನೆ ಅಥವಾ ಯೋಚನೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಟವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲ ಉಕ್ತಿ ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ತಮ್ಮವರೆಗೆ ಬಂದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅವರು ಯೋಚಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾದೀತು

ಎನ್ನಿಸಿ, ತಮಗೆ ತಿಳಿದ, ಹೊಳೆದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ಧಾರೆಯೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ಚಿಂತನಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯ ಒತ್ತಡ ಅವರಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತಾಗಿ ಎಷ್ಟೊ ಕವನ, ಲೇಖನಗಳು ಅವತರಿಸದೆ ಉಳಿದು ಹೋದುವು. ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಎಂದೋ ಅವಕ್ಕೆ ಉಕ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅವು ಮೊದಲಿನ ಮೊನೆ ಕಾವು ಕಾಂತಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. *ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಂತೂ ಇದರಿಂದ ಪರಮೋಪಕಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

*"ಆದಾಗ್ಯೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಅಂತಹ ಕಾರ್ಪಣ್ಯ ಎಂದೂ ಬಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಪನೆಯ ಅಪೂರ್ವತೆ ಸಾಹಿತಿಯ ಉಪಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೂ ಅವನ ರಸಾನುಭೂತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಉಕ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅದನ್ನು ಆಪ್ತ ಸಹೃದಯರೊಡನೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಸವಿಯುವ ಆನಂದ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ್ದು. ಅದನ್ನು ವಿ.ಸೀ.ಯವರೊಡನೆ ಅನುಭವಿಸಿದವರ ಭಾಗ್ಯ ದೊಡ್ಡದು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ 'ವಿಗಲಿತ ವೇದ್ಯಾಂತರ'"ಸದ್ಯಃ ಪರನಿವೃತ್ತಿ'-ಇಂಥ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಅಂಥವರಿಗೆ ಆಗ ಅದಂತೆ , ಅವೇ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚಾದ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಆ ತರುವಾಯ ಓದಿದವರಿಗೆ ಆಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ (ಶ್ರೀಪಿ.ವಿ.ಜೋಶಿ.)

ಇಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯ ಕಲಾವಿದ ಆರ್. ಕೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ್, ಷಿಕಾಗೊದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸಾಹಿತಿ ಎ.ಕೆ. ರಾಮಾನುಜನ್. ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪತ್ರಿಕಾ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿರುವ ಎಚ್.ವೈ. ಶಾರದಾಪ್ರಸಾದ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿರುವ ಡಾ.ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕ. ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ಸಾಹಿತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಡಾ. ಬಿ.ಜಿ. ಎಲ್. ಸ್ವಾಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ.ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಖ್ಯಾತ ವಿಮರ್ಶಕ ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಪ್ರೊ.ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟ, ಡಾ.ಜಿ.ವರದರಾಜವರಾವ್ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ವಿ.ಸೀ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆ.

1955ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸೇವೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದ ವಿ.ಸೀ./ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ವರ್ಷ (1956-58) ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಚಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ನಿಯೋಜಕರಾಗಿದ್ದರು (producer, Spoken Word). ಪ್ರಸಾರದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ "ತಿಳಿದವರಿಗೈ ತಿಳಿಯದವರಿಗೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ತುಂಬ ರುಚಿಸುವಂತೆ ಆ ಆ ವರ್ಗದ ತಿಳಿವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಫಲ ಕೊಡಬಹುದಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ, ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದು, ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಾತುಮಾತಿಗೆ ಜೀವ ತುಂಬಿ, ಪ್ರಸಾರವೆಂಥರೆ ಹೀಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ನಿಷ್ಣಾತ ಪ್ರಸಾರಕರಾಗಿದ್ದರು ವಿ.ಸೀ. "-ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಡಾ.ಎಚ್.ಕೆ. ರಂಗನಾಥ್. ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತರಾದ ಸರ್ ಸಿ.ವಿ. ರಾಮನ್ ಅವರು ಕೂಡ ವಿ.ಸೀ. ಪ್ರಸಾರ ಸಂಬಂಧಿ ಸಲಹೆಗಳಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ.

ಮುಂದೆ ಹೊನ್ನಾವರದ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರೋಗ್ರೇಸೀವ್ ಎಜುಕೇಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು 1964ರ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿರಲು ವಿ.ಸೀ. ಒಪ್ಪಿದರು. ಹೊಸತಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಷ್ಟು ಕಾಲವೂ- ಏಕೆ ಅನಂತರವೂ ಆ ಕಾಲೇಜು ವಿ.ಸೀ.ಕಾಲೇಜ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು ! ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೂರದ ಹೊನ್ನಾವರದ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಕಡಲಕರೆಯ ಊರೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ವಾಸಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಆಸೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಮಾಲೆ, ಮಾಲೆ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಸದಾ ಕಡಲು. ಕಿವಿಗೆ ಹಗಲು ಇರುಳು ಅದರ ಮೊರೆತ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿವ ಶರಾವತಿ ನದೀ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದ ನೆಲೆವೀಡಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಇದ್ದರು. ಕಾಲೇಜಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ, ಆಧ್ಯಾಪಕ ವರ್ಗದ , ಊರಿನ ನೂರಾರು ಮಂದಿಯ ವಿಶ್ವಾಸ ಗೌರವವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. 1968 ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು.

1970 ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಇಂಡಿಯಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್ ಅವರ ಐಬಿಎಚ್ ಪ್ರಕಾಶನ 'ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ' ಎಂಬ ಹೊಸ ಮಾಲೆಯನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿತು. ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಆ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಆ ಮಾಲೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾದರು, ಈವರೆಗೆ ಆ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡಿವೆ. ಉಳಿದವೂ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೊರಬರಲಿವೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ, ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಗಳಿಗೆ ಈ ಮಾಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ್ದೆಂದು ಮನ್ನಣೆಗಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೂ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಬರೆದಿರುವ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಸಾರವತ್ತಾದ್ದು ಆಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಗಳು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಕೈಕೊಂಡದ್ದು ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹ ಕೆಲಸವೆಂದು. ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಅಪಾರ ಸಮಯ ಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಅವರು ಇದರ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ವ್ಯಯಿಸಿದರು.

1974ರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಪತ್ನೀವಿಯೋಗವಾಯಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಸರೋಜಮಮ್ (ಸಾಮಿತ್ರಮ್ಮ) ನವರೊಡನೆ ಮದುವೆ ಆದಂದಿನಿಂದ- ವಿಜಯಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅವರ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯರಾದ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ, ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದರು - ಆಕೆ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಇವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದಾಂಪತ್ಯ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಮನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪೋರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಮನೆಗೆ ಬಂದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಸಂಖ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೂ ಬೇಸರ ಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾನಸಿಕ, ದೈಹಿಕ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ಈಡಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ದಶಕಗಳೆ ಬಳಲಿದರೂ ಸರ್ವಥಾ ಇವರ ಬದುಕು ಹಸನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅಂಥವರು ಇನ್ನಿಲ್ಲವಾದರು...

ಅದೇ ವರ್ಷ ಸ್ನೇಹಿತ ಶ್ರೀ ಮತ್ತೂರು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಆ ಮುಂಚೆ ಪುಸ್ತಕ, ವೃತ್ತಪತ್ರಕೆ, ಬಾನುಲಿಗಳ ಮೂಲಕ ತಮಗೆ ತೀರ ಪರಿಚಿತ ಎಂಬಂತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜನಜೀವನ, ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಷೇಕ್ಸ್ ಪಿಯರ್ ಮುಂತಾದ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ನೆಲೆ, ಇತರ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳ, ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬೇರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಪೇರಾ, ನಾಟಕ, ಸಂಗೀತೋತ್ಸವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಆಸೆಹೊತ್ತು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಲಂಡನ್ ಪಟ್ಟಣ ಸೇರಿದ ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಪೀಡಿತರಾಗಿ , ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ದಿನ ಅಸ್ವತ್ತೆ ಸೇರಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆದು, ಭಗ್ನಮನೋರಥರಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ , ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಆ ಆಘಾತ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ತಾವು ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿರಲಿ, ಬದುಕುವುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಆ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಏನೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಂತಾಯಿತು-ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆ. ವೈದ್ಯರ ಮತ್ತು ಪರಿಚಾರಿಕೆಯರ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆ , ಸರಸ ಸಜ್ಜನಿಕೆ ಇವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರವಾಸಕಥನ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪಾಲಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು !

ಬಹುಹಿಂದೆಯೇ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಮೊಣಕೈ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ತಪ್ಪಿ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಬದುಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡ. ಉಂಡ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯ , ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಒತ್ತಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಅವರಿಗೆ ರಕ್ತ ಒತ್ತಡದ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ನರದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ತಂದಿತ್ತು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ತೀವ್ರವೆನ್ನು ಚಳುಕಿನ ಬಾಧೆಯೂ ಅವರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿನ ಪರಿಣಾಮವೂ ಸೇರಿ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಜ್ಜೆ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿ, ವಯೋಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಧಾರಣ ದೇಹಾರೋಗ್ಯವೂ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿತು. ಸುದೈವದಿಂದ ಭೌದ್ಧಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ, ವಾಕ್ಯಾತುರ್ಯ ವಾಗ್ಮಿಗೆ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಒದಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಕೊನೆ ಬಂದಿತು. ಫೆಬ್ರವರಿ 1980ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅವರ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗಿ, ಮತು ನಿಂತಿತು. ಅವರೆಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಅದ್ಭುತ ನೆನಪಿನಶಕ್ತಿ,

ಅಪೂರ್ವ ವಾಗ್ಮಿತೆ, ಸಂಭಾಷಣಾ ಶಕ್ತಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದವು. ಅದರೋಡನೆಯೇ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬದುಕಿನ ಪರಿ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗಿ, ಜೀವನದ ಉತ್ಸಾಹ ಬತ್ತಿತು. ನಡಸಿದ ಯಾವುದೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಮುಂದಿನ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ತಮ್ಮ, ದೂರದ ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾವ, ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಪಲ್ಲಿಯವರು, ಹತ್ತಿರದ ಹಿರಿಯರು, ಅನೇಕ ಗೆಳೆಯರು-ಜಿ.ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ, ವಿ.ರಾಘವನ್, ಕೆ.ವಿ.ಅಯ್ಯರ್, ಬೇಂದ್ರೆಯವರು- ಕಣ್ಮಂದೆಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಘಾತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಎಷ್ಟಾದರೂ,

"Deep is the water in the Peach-blossom spring,

Deeper Still is our hearts feeling

When good friends are leaving..." ಅಲ್ಲವೇ?

ದಿನೇ ದಿನೇ ದೇಹಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಿವಿ ಕೇಳದು . ಕಣ್ಣು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣದು, ನಡೆ ಅಸ್ಥಿರ. ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಿಲ್ಲ, ದಿನವಿಡೀ ಕುಳಿತಲ್ಲೇ ಕುಳಿತಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಈ ಅಸಹಾಯಕತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲಿನ ಅವಲಂಬನ ಅವರಿಗೆ ಸಹ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಅವರು ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷ ನಮ್ಮೊಡನಿರಬಹುದೆನ್ನಿಸಿತ್ತು ; ಆದರೆ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹುಸಿಯಾಯಿತು. ತೀರ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಎಂಬಂತೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೪, ೧೯೮೩ರಂದು, ತಮ್ಮ ಎಂಬತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು, ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು, ಅಸಂಖ್ಯ ಸ್ನೇಹಿತರು ಅಭಿಮಾನಿವರ್ಗವನ್ನು ಅಗಲಿ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಬೆಳಗುವ ನಕ್ಷತ್ರವಾದರು.

2

ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದು,ಐದು ದಶಕಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯಶಸ್ವೀ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಾಖಲೆಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಲಿದು ನಿಂತ ಸಂದರ್ಭದ ಕತೆಯೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ್ದೇ. 1922ರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಡೆದ ಒಂದು ಘಟನೆ ಅವರನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ತಂದಿತು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಕಲಾಭಾಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಯಂ ಬರಹಗಾರನಾಗುವನೆಂದು ಬಹುಶಃ ಇವರು ಭಾವಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೇನೋ. ತಾವು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಸ್ನೇಹಿತರು ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಏನಾದರೂ ಬರೆದು ಕೊಡಿ ಎಂದು ಇವರನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ವಾನ್ ಮೈಸೂರು ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಆಗಷ್ಟೆ ಬಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದ ಭಾಸನ ಪ್ರತಿಮಾ ನಾಟಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ಬೊಂಬಾಯಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದ ಕಾಗದವೊಂದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ಮೆಚ್ಚಿ, ಅದನ್ನೇ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಬರೆದರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಎತಪ್ಪದೆ ಪುಸ್ತಕ ವಿಮರ್ಶನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಬರೆದರು. 'ಆ ಕಾಗದವನ್ನು ಪರಕಟಿಸುವುದು ಬೇಡ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಬರೆದಾಗ ಅದನ್ನು ಪರಕಟಿಸುವಿರಂತೆ'- ಎಂದು ಬರೆದು ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬಿಡದೆ ಮುಂದೆ ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ಪುಸ್ತಕ ವಿಮರ್ಶೆ ಬರೆಸಿ, ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಎಂದು ತಾವೇ ಹಸ್ತಗೊಳಿಸಿ, 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತನಾಮ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಶಾಶ್ವತ ಕಾವ್ಯನಾಮವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಅದು ಮೊದಲಾಗಿ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ'ಕ್ಕೆ ೨-೩ ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದ ಅದರ ಕಾವ್ಯ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಇವರು ಪೋಷಣೆಕೊಟ್ಟು ಬೆಳೆಸಿದರು ; ಅದರೊಡನೆ ತಾವೂ ಬೆಳೆದರು.

ಹೀಗೆ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಮೊದಲು ಕನ್ನಡದ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಎಳೆದರೂ ಇವರನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೇ ಉಳಿಸಿದ "ಮೌನ, ನಿಶ್ಯಬ್ದ ಪ್ರಭಾವ" ವೇಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರದು. ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದು ಬೊಂಬಾಯಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಆಗ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿದ್ದ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಇವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿರವಾದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಬೊಂಬಾಯಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ , ಲಾ ಓದುವಿಕೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದೋ ಬಿಡುವುದೋ ಎಂದು ಇವರು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು "ನಾನೂ ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ ಎಲ್ ಬಿ ಗೆ ಹಾಜರಿ ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ.

ಇನ್ನೇರಡು ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಪಾಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು ನೀವೂ ನಾನು ಬೋರ್ಡ್ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಾಗಿ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಬೇಕಾದಷ್ಟುಂಟು. ಬೋಂಬಾಯಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಯೋಚನೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ" ಎಂದರು . ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲಾ ಓದೂ ಇವರಿಗೆ ನಿರುತ್ಸಾಹ ತಂದಿತ್ತು. ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಅಜ್ಜಿ, ತಾಯಿ, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಇವರ ಅನಾರೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಗಾಬರಿ ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ನುಡಿದದ್ದು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕಳಿಸಿದರು.

ಈ ಗೆಳೆಯರ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇಲೆ ೧೯೨೩ರಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕಸಂಘದ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರಿಂದಾಗಿ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ ಪರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಮೊದಲ ಕವನ 'ಒಲವು' ಎಂಬುದು ಗುಂಡಪ್ಪನವರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಗಿತ್ತು. 'ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ಉದಯಿಸಿದೆ' ಎಂಬಂತೆ ಅವರು ನುಡಿದಿದ್ದರಂತೆ ! ಮುಂದೆ 1925ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದವರೇ ನಡೆಸಿದ ಮುದ್ದಣ ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಂಚೆ ಮಂಗೇಶರಾಯರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು . ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಿರಿಯರೆಲ್ಲರ ಶಾಶ್ವತ ಪೀಠಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಇವರಿಗೆ ದೊರೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚೆ, ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರಂತೂ ಇವರ 'ಕಣ್ಣಿನ ದೇವತೆ' ಗಳಾದರು.

ಆಗಿನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ಚಳವಳಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯಬಹುದು ಎಂಬ ಮನಸ್ಸು ಹಲವರಿಗೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, 'ಸಾಹಿತ್ಯ'ಎಂಬ ಪದವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದ ಕಾಲ ಅದು. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ. ಯರವರು ಆಗತಾನೆ 'ಶ್ರೀ' ಯವರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತೆಗಳ'ಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಗುಂಡಪ್ಪನವರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಜೀವನ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಂಕಲನವಾಗಿ ಹೊರಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸತಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಭಾಷಾ ಚಳವಳಿ, ಸಾಹಿತ್ಯೋತ್ಸಾಹ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ನೂರು ನುಡಿಯಾಗಿ ಸಾವಿರ ನುಡಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಕನ್ನಡ ಜನಮನವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿತು. ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು, ಗುಂಡಪ್ಪನವರು, ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಮುಂದೆ ನಂತರ ಇಲ್ಲ ಕೈಕೊಂಡ ಮಾರ್ಘ ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಕಿರಿಯರೂ ಹತ್ತಿರದವರೂ ಆಗಿದ್ದ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಈ ಹಿರಿಯ ಸ್ನೇಹಿತರ ಅಭಿಮಾನ, ವಿಶ್ವಾಸ ಆ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಭಾಗಿಯಾಗುವಂಥೆ ಮಾಡಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇವರನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು.

ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದ ಕರ್ಪೂರದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು ನಂಗಪುರಂ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗರ್ಯರು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಾವೆ ವೆಂಕಟನಾರಯಣಪ್ಪನವರ ಪರಿಚಯ ಆ ಮುಂಚೆಯೆ ಇತ್ತು. ಕರ್ಪೂರದ ವರ ಮನೆ ಮೊದಲು ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ, ಅಮೇಲೆ ಇವರ ಮನೆಯ ಹಿಂದಿನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ನಂಗಪುರಂ ಮುಂದಿನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರ ಸಹಾಯ ಸೀತಾ ರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ದೊರೆತಿತ್ತು. ನಂಗಪುರಂ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಳಕೆಯಿತ್ತು. 1923ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ - ಗುಂಡಪ್ಪನವರೊಡನೆ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಚೇರಿಗೆ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬೆಳ್ಳಾವೆಯವರನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು. ಆ ಸ್ನೇಹಿತರೊಡನೆ ದಿನದ ಬಿಡುವಿನ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನು ಇವರೂ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

1928ರಲ್ಲಿ ಇಂಟರ್ ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತರಾಗಿ ಮೈಸೂರಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಕನ್ನಡ ಬೋಧನೆಯ ಜೊತೆಜೊತೆಗೇ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಗವಹಿಸಲು ತೊಡಗಿದರು. ಈ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಸುಮಾರು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗೆ, ಇತರ ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ

ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಂಡಪ್ಪ ನವರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಜೀವನ'. ಕೃಷ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ' . ಅರುಣ, ದೇಶೀಯ ವಿದ್ಯಾಶಾಲಾ ಪತ್ರಿಕೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಬಂಧು ಇತ್ಯಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಈತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಲೇಖನ, ಕವಿತೆ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ನೇಹಿತವರ್ಗವನ್ನೂ ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಗದ್ಯಕೃತಿ 'ಪಂಪಯಾತ್ರೆ' ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ, ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರ 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣ' ನೀಳಗತೆ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ (1928) ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಕಟವಾಗಿ, ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಆಗಿನ ಗಣ್ಯಸಾಹಿತಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, 1931ರಲ್ಲಿ ಕಾರವಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಶನದ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು, ಆಧುನಿಕ ಕವಿಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ 'ಸಕ್ಕೈ ದೇವಾಯಿ' (ಆಧವಾ 'ದೇವರ ಸಾವು') ಕವನವನ್ನು ಆ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಓದಿ, ನೆರೆದಿದ್ದವರಿಗೆ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತದರ್ಶನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು.

1933ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರ್ ಮಿರ್ಜಾ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಾವೆಯವರಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಹೊಸಕಟ್ಟಡ ಒದಗಿಬಂದಿತು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಭಾವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಉತ್ಸಾಹವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು. ಅವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯಲ್ಲಿ (೧೯೩೪-೩೮) ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಪರ್ಕ , ಸ್ವರೂಪ ಉಂಟಾಯಿತು. ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು, ವಸಂತ ಸಾಹಿತ್ಯೋತ್ಸವ, ಗಮಕಶಿಕ್ಷಣ, ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲೆ, ಗ್ರಂಥಪ್ರದರ್ಶನ ಇತ್ಯಾದಿ ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ತತ್ವವೂ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣಕಾಸಿನ ಉಪಪತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಗುಂಡಪ್ಪನವರೊಡನೆ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಗೌರವ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದರು. ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಐದಾರು ವರ್ಷವಿದ್ದು ಗುಂಡಪ್ಪನವರಿಗೆ, ಅವರ ತರುವಾಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಅವರಿಗೆ ಪರಿಷತ್ತು ಕೈಕೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಸಾರಸವತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ ನಿಂತು, ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಏಳಿಗೆಗೆ ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿದರು.

ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕನಿಷ್ಠ ಅತಿಥ್ಯಕ್ಕೂ ಆಗ ಶಕ್ಯತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಗೌರವ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ವಿ.ಸೀ. ಇತರ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ತಾವೂ ಆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ. ಮಾಸ್ತಿ ಇವರೊಡನೆ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಯಾಗಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ನಾಡಿನ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗೂ ತಮಗೇ ಅತ್ಯಲ್ಪ ವರಮಾನವಿದ್ದರೂ ಆಗ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಬಳ ನೂತೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಮಿರಿರಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು. ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹುಗಿದಿದ್ದ ಕನ್ನಡನಾಡು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕವಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಂದಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ವಾಕ್ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ, ಮಿಗಿಲಾದ ತಮ್ಮ ಸರಸ ಸಜ್ಜನಿಕೆ ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ಜನಮನವನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಏಕೀಕರಣದ ರೂಪಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಅಪೂರ್ವ ವಾಗ್ಮಿತೆಗೆ ಜನ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಗೊಂಡರು. ಇವರದೇ ಸ್ನೇಹವಲಯವೂ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ಹೊರಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಜ ಜನಗಳ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಅವರಂಥೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಮೂವರಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಮುಖ್ಯರು. ಅಂಥೆ ಒಂದು ಸಂಚಾರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ . ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಲಯೋ ಗದಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದು : " ಯಾರು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಬಿಡಲಿ' ತಾವು ಮಾತ್ರ ಮುಂದುವರಿಸೋಣ. "We shall be the living bridges across the Tungabhadra'- ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳನ್ನು ಸವರಿಸಲು ನವು ಜೀವಂತ ಮನುಷ್ಯ ಸೇತುವಾಗೋಣ" ಎಂದು . ಈ ಮಾತನ್ನಾಡುವಾಗ 'ಶ್ರೀ' ಯವರಿಗೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಮೈಸೂರವರು ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಷಂಚಾರಮಾಡಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ವೆಂಬ ಕೊರಗು

ಇತ್ತಂತೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಿಷ್ಯ ಗುರುವಿನ ಅಣತಿಯಂತೆ ನಡೆದರು. ನುಡಿದರು. ೩೦-೪೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರವಾಸ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಂಡರು . 'ಶ್ರೀ ಯವರಂಥೆಯೆ ಇವರೂ ಒಬ್ಬ 'ಜೀವಂತಸೇತು' ಆದರು.

ಈ ಸಂಚಾರ ಕೇವಲ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೇ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ದೆಹಲಿ, ಜಯಪುರ, ಅಗ್ರಾ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ,ಮ ಬೊಂಬಾಯಿ, ಮದರಾಸು, ಚಂಡೀಘಡ, ಎರ್ನಾಕುಲಂ. ವಾರಾಣಸಿ, ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಅಲಹಾಬಾದ್ , ಸಿಮ್ಲಾ ಮುಂತಾದ ಉತ್ತರ - ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಭೇ ಸಮಿತಿ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಹಿಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ. ಅಲ್ಲಿನ ಕವಿ ಸಾಹಿತಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಕೂತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸಿ, ಆಸಕ್ತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಬಹುಕಾಲ ಹೊರನಾಡು ನೆರೆನಾಡುಗಳಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿ ಎಂಬಂತೆ ದುಡಿದರು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಂಬಂದದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಕು. ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀ.ಅವರು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1939-42) ಶ್ರೀ ಕೆ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್ ಮುಂತಾದ ಗೆಲೆಯರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಭಾಮಂದಿರದ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ವಿ.ಸೀ. ಒಂದು ರಂಗಮಂಚವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿ, ಕಲಾವಿಲಾಸಿಗಳಿಗೆ ನೆರವು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಇಂದಿಗೂ ಆ ರಂಗಮಂಚ ಬಹುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಶ್ರೀ' ಯವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ಕನ್ನಡ ಬಾವುಟ'ದ ಹೊಸಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಯ ಅಯ್ಯೇಯಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರದೇ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ . ಆ ನಾಲ್ಕೂ ವರ್ಷ ಕಾಲ, ಆ ರುವಾಯ 1955-56ರ ಎರಡು ವರ್ಷಕಾಲ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆ'ಯನ್ನು (1955-56ರಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಡ ನುಡಿ; ಯನ್ನು ಕೂಡ) ಸಂಪದಿಸಿದರು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಹಲವು ಬಾರಿ ಹತ್ತಿರದ ಸ್ನೇಹಿತರಿಂದ ಒತ್ತಾಯಬಂದರೂ ನಮ್ರವಾಗಿ ಇವರು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಅಧಿಕಾರ, ಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಕೆಲಸ, ಸೇವೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದು ಇವರ ನಿಲುವು. ಅದರೂ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕ್ರಯಾಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂಬಂತಿದ್ದರು.

1923ರಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ'ದ ಸಂಪರ್ಕ. ನಂಟು ಬೆಲೆದಿದ್ದ ಇವರು ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಬಡತಿ ಹೊಂದಿ 1943ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ತೆರಳಿದರಷ್ಟೆ. ಆಗತಾನೆ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನು ನಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಅದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ಮುಂದಿನ ಐದು ವರ್ಷಕಾಲ ಇವರು 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ'ದ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ತರುಣ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಆಗ ಇವರು ನೀಡಿದ ಉತ್ತೇಜನ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಒಂದು ವರವಾಯಿತು. ತಮ್ಮದೇ ಲೇಖನಗಳನ್ನು, ಕವಿತೆಯನ್ನು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ; "ಹರಿಗೆ ಅಸ್ವತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಲಗಿತ್ತಿ ಇರುವುದು ತನ್ನದೇ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆರುವುದಕ್ಕಲ್ಲ" ಎಂಬ ನಿಲುವು ಅವರದು. ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಅವರು ತಪ್ಪದೆ ನಡೆಸಿದರು. ಹೊಸ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ಲೇಖನ ಬರೆಸಿ, ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಇವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿ, ರೀತಿನೀತಿ ಬದಲಾದವು; ಜೊತೆಗೆ ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯ, ವಿಸ್ತಾರ, ಮೌಲ್ಯ , ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ 1946ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ'ದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಂಚಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಅದರ ಗುಣಮಟ್ಟ ಅಭಿರುಚಿಗೆ, ಮುದ್ರಣ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಜೊತೆಗೆ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದೊಡನೆಯೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಆತ್ಮೀಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ, ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ಹೊಸಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಓದುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಕಲಿಸಲು ಕೆಲವು ಕಾಲ (1928-30) ತರಗಿಗಳನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ನಡೆಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಕಲಿತವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಇಂದಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳು. ಸಂಘದ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ 1928ರಲ್ಲಿ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ರದ ಬಗೆಗೆ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ದಿಗ್ಗಜರಾದ ವೆಂಕಣಯ್ಯ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಎ. ಆರ್. ಕೃ., ದೇವುಡು. ತಿ.ತಾ. ಶರ್ಮ ಮೊದಲಾದವರು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದ

ಕೆಲವೇ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಗಿದ್ದ ವಿ.ಸೀ. ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ; ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಅವರ ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಹಾಗೂ ಸಾರಸ್ವತ ವೈವಿಧ್ಯ ಬೆರಗು ಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ಅದು ಒಟ್ಟು ಸುಮಾರು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟದಳ ಪುಟಗಳು ಮಿಕ್ಕಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಸುಮಾರು ಏಳು ನೂರು ಪುಟಗಳದು. ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಸಾವಿರದನೂರು ಪುಟ, ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಎರಡುಸಾವಿರದ ಐದನೂರು; ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರ ರಚನೆಗೆ ಸಾವಿರದ ನೂರು; ಪ್ರವಾಸ ಗದ್ಯ ಬರೆಹ ಸುಮಾರು ಏಳುಸಾವಿರದ ಐದು ನೂರು ಪುಟದ್ದು. ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೆಡೆ ಸಂಕಲಿತವಾಗದೆ ಉಳಿದಿರುವ ಕನ್ನಡ - ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಿಡಿಬರೆಹ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿ ಸೇರಿ ಸುಮಾರು ಎರಡುಸಾವಿರ ಪುಟ-ಹೀಗಿದೆ ವಿ.ಸೀ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹರಹು. (ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹಣಿಸಿಲ್ಲ). ಈ ವಿಪುಲ ವಾಚ್ಯದ ವಿಸ್ತೃತ ವಿಮರ್ಶೆ ಇದಲ್ಲ ; ಇದು ಕೇವಲ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ . ಅಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಕೊಂಡಿದೆ.

ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೇ ಹೇಳಬೇಕು ; ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ, ಪ್ರಯೋಜನ ಕೇವಲ 'ವಿಗಲಿತ ವೇದ್ಯಾಂತರ' 'ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆ' ಮಾತ್ರ ಎಂದು ವಿ.ಸೀ. ನಂಬಿರಲಿಲ್ಲ. "ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾನವತೆ, ಕಾರುಣ್ಯ, ಸೌಹಾರ್ದ ಇವೆ, ದೇವರಿಗೆ, ದುರ್ಬಲರಿಗೆ, ಅಕ್ಷಮ್ಯವಾದ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದವರ ಪರವಾಗಿ ಕೂಡ ಕಣ್ಣಿರಿದೆ , ಅಂತಃ ಕರಣಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವ, ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ, ಮನಸ್ಸಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ತಾನತೆಗೂ, ವಿಶಾಲತೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ ... ಹಾಗೆ ಅಂತರಂಘದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಣಿಯಾಗಬಲ್ಲದು , ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಹೃತ್ ಸಾಹಸಕ್ಕೂ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಕೊಡಬಲ್ಲದು... ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆತ್ಮಸಂಪರ್ಕ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.ಅದು ವಿಶಾಲವಾಗಬೇಕು. ಅದರ ಮೂಲಕ ತನಗೂ ಸುತ್ತಲವರಿಗೂ ಒಂದು ಸಜ್ಜನತೆಯ ಪ್ರಭಾವ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳಬೇಕು..." ಇದನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅವರು ಬಯಸಿದ್ದು. ಎಂದರೆ , ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಲಲಿತಕಲೆಗಳೂ ಬದುಕನ್ನೂ ಶುಚಿಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ. ಉದಾತ್ತಗೋಳಿಸಬಲ್ಲ. ಚೆಲುಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಧನ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. "ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಳಗಿಂದ ಅರಳಿಸಿ , ಕುದುರಿಸಿ, ಬದಲಿಸಿ, ಚೊಕ್ಕಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಉತ್ತಾನತೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸುವ ಒಂದೇ ಸಾಧನ ಸಾಹಿತ್ಯ " ಎಂಬುದೂ ಅವರದೇ ಮತು. ಜೊತೆಗೆ "Making life beautiful'- here and now" ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು, ಅವರು ಬಯಸಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದು ಅದನ್ನು.

ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆ ತುಂಬ ಸರಳ, ಅಕ್ಷಿಷ್ಟ ಎನಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ ಸುಲಭದ್ದಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೋಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ , ಕಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಮತಧರ್ಮ, ಮಾನವಿಕ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮಗಳ ವಿಸ್ತಾರವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಂದ ಹದವಾದ, ಆಳವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚಿಂತನ, ಅಲೋಚನ, ತಮ್ಮದೇ ಬಾಳಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ಅನುಭವ ಇವುಗಳ ಸುಂದರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅವರ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು - ಪದ್ಯವಾಗಲಿ, ಅವರ ಗದ್ಯವಾಗಲಿ - ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಪರಿಶ್ರಮ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ತುಂಬ ಸರಳ ಬರೆಹವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಇದೆ.

ಕಾವ್ಯ

ಪ್ರಥಮತಃ ವಿ.ಸೀ. ಕವಿ. ಗೀತಗಳು, ನೆಳಲು - ಬೆಳಕು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ - ದಾಳಿಂಬೆ, ದೀಪಗಳು, ಹೆಜ್ಜೆ ಪಾಡು, ಅರಲು - ಬರಲು, ಮತ್ತು ಹಗಲು - ಇರುಳು ಎಂಬ ಆರು ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವರ ಕವಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಸಂಕಲನ 1931ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದರೆ ಕೊನೆಯದು ೧೯೮೧ರಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ನಡುವಣ ಐದು ದಶಕಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಕಾವ್ಯದ ಜಾಡು ಯುಗ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂಥಬದಲಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ, - ಅದರ ಹೆಜ್ಜೆಪಾಡನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ.

ವಿ.ಸೀ. ಬರೆಹಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ - ಎಂದರೆ, ಈ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ದಶಕದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ - ಬರೆವವರೇ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. 'ಶ್ರೀ' ಯವರನ್ನು, ಪಂಚೆಯವರನ್ನು, ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸರಿಸುಮಾರು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಅರ್ಧ ಹಳಗನ್ನಡ, ಅರ್ಧ ನಡುಗನ್ನಡ ಸಂಮಿಶ್ರವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಹಳಗನ್ನಡ ಛಂದೋರೂಪಗಳಲಿಯೇ ಕವಿತೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಮುಂತಾದವರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಅಂರಂಭಿಕ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಬಹುಬೇಗ 'ಶ್ರೀ' ಯವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಡುಬಾಷೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ವಿ.ಸೀ. ಬಳಸಲು ತೊಡಗಿದರು. "ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ರಚಿತವಾದ, ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದ - ಕಾವ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ - ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರ ಗಳನ್ನೂ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕಣ್ಣು ಚುಚ್ಚುವಂತೆ ಮುಂದೆ ಹಿಡಿಯದೆ, ಜೀವಂತವಾದ ದಿನದಿನವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ, ಬನಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಬನಿಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಈಗಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "- ಎಂದರೆ ಆಡುಬಾಷೆಯಲ್ಲಿ -ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ನಿಷ್ಕರ ಛಂದೋನಿಯಮಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವರಾಗದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹೊಸ ಛಂದೋಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡರೂ - ಅವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಕೈಕೊಳ್ಳುವಂತದರೆ ಉಪನುಕ್ತ ಕೆಲಸವಾಗಬಲ್ಲದು - ಜೀವಕಳೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪಿರಿಯಕ್ಕರ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಛಂದೋರೂಪಗಳನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡದ್ದುಂಟು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಘಾಠ, ಸಾನೆಟ್ ಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದುಂಟು, ಅಗತ್ಯವಾದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತುಂಬ ಸರಳವಾದ, ತಿಳಿಯಾದ ಅಚ್ಚ ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅಗಿಗೇ ಬಳಸಿದ ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ಸಾಧನೆ ಅಲ್ಪವಾದ್ದೆನಲ್ಲ. ಆಗ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೇ. ಕನ್ನಡವನ್ನು - ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ - 'ಕ್ಯಾರೆ'? ಎಂದು ಮಾತನಾಡಿಸುವವರಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷೇ ಓದುವುದು, ಬರೆಯುವುದು, ಮಾತನಾಡುವುದು ' ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕಿದ್ದು. ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾವಿಚಕ್ಷಣೆಯೂ ಮೌಲ್ಯದರ್ಶನಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಮೂಲಕವೇ ಬಂದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನವಾಗ ಅವರ ಸಾಧನೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವರ ಮೊದಮೊದಲ ಕಾಲದ ಕವಿತೆಗಳಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಹಾಡುಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಅವರು ಕೇಳಿದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಂಗೀತಗಾರರ 'ರಾಗ' ಗಳಲಿ ಯವ ಭಗ ಸವಿಯಾದುವು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದುವು ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿದುವೋ-ಅವುಗಳ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಧಾಟಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹಲವು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಬರೆದರು. ಅವಕ್ಕೆ ರಾಗನಿರ್ದೇಶನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಯಾ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಧಾಟಿಗಳಲಿ ಅವನ್ನು ಹಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಈಗಳೂ ಅವು ಸೊಗಸುವುವೆಂದು ಬಲ್ಲವರ ಅಭಿಮತ. ತರುವಾಯದ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತಾತ್ಮಕ ಭಾವಗೀತೆಗಳಿಗೆ, ಗೀತರೂಪಗಳಿಗೆ ನಾದಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಈ ಗೀತೆಗಳು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತೆನ್ನಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಕವಿರಾರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಲಯದ ನಡೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ದನಿಯ, ಉಸಿರಿನ ಸಹಜ ನಿಲುಗಡೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಪಾದರಚನೆಗೇ ಕವಿ ಹೆಚ್ಚು ಒಲಿದರು.

"I think more of a bird wit broad wings flying and lapsing through the ar when I think of metre - I hate an on-foot method of reading. It all depends on the pause.-the natural pause, the natural lingering of the voice according to the feeling -It is the hidden emotional pattern that makes poetry- not the obvious form"-

ಎಂಬ ಡಿ.ಎಚ್. ಲಾರೆನ್ಸನ ಮಾತು ಅವರಿಗೆ ಆದರ್ಶವಾಯಿತು. ಅಮೇಲೆ Verse Libre ಎನ್ನುವ Free Verse ಅಥವಾ ಮುಕ್ತ ಛಂದಕ್ಕೂ ಅವರು ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ 'No verse is libre for the man who wants to do a good Job' ಎಂದ ಎಲಿಯಟ್‌ರ ಮಾತನ್ನು ಅವರು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದುಂಟು. ಅವರ ಆ ರಚನೆ Rhetoric ಎಂಬ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿದೆ.ವಿ.ಸೀ. ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮನಟ್ಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದರು. ಆದರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನು ಎಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದೂ

ಉಂಟು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಶುದ್ಧ ಕವಿತೆ – Pure poetry – ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಕೈಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದವರು ಅವರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಹೇಳಬೇಕು.

ನವೋದಯ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದರೂ ಅದರ ಮೊದಮೊದಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಅವೇಗ ಅವೇಶ ಉದ್ದೇಗಗಳ ಉರುಬಿಗೆ ಈಡಾಗದೆ. ತುಂಬು ಸಂಯಮದಿಂದ ತಮ್ಮದೇ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಕವಿ ವಿ.ಸೀ. ಈ ಅಂಶ ಅವರನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಇತರರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಆಳವಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ – ಆಧುನಿಕವೂ ಸೇರಿದಂತೆ – ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವ್ಯ ಮಾರ್ಗಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇತರ ಸಮಕಾಲೀನರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿ, ಅದರ ಅಗತ್ಯ ಸಮಯಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದರು, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದರು, ನವೋದಯಕ್ಕೂ ನವ್ಯಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಸೆತುವಾದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ್ದು. ಈಚೆಗೆ ಡಾ. ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳ ಅವರು ವಿ.ಸೀ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದುವವರಿಗೆ ಅರ್ಥೈಸುವವರಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಒಂದು ಕಿವಿಮಾತು – ಏಕೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಧಾರಣ್ಯಕ್ಕೂ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ – ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ್ದು ; "ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದುವುದಾದರೆ ಸಹೃದಯ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಓದಬೇಕು. ಅವರ ಯಾವುದೇ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ತೊಡಗಬಾರದು. ಯಾವೊಬ್ಬ ಕವಿ, ಲೇಖಕನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಭ್ಯಾಸಿಸುವಾಗಲೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ 'ಫರ್ಮುಲಾ'ಗಳ ಮೂಲಕ ಅಳೆಯಬಾರದು ... ಕಾವ್ಯದ ಒಲವು, ಚಳುವಳಿಗಳು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಏನೇ ಮಾರ್ಪಾಟು ಕಂಡರೂ ಸರ್ವಕಾಲಕ್ಕೂ ನಿಲ್ಲುವ ಕವಿತಾ ತತ್ವವೊಂದುಂಟು ... ವಿ.ಸೀ ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸತ್ವವಿತ್ತು" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ "ಮೃದುಪದ ಬಂಧದ ;ಗೀತವನ್ನು ಗೀತದಿ ಹೃದಯದ ರಾಗವನು , ರಾಗದಲಡಗಿಹ ಜೀವವನು ನೀಂ ಕೊಳಿರೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮನ್ಯದುಪದಬಂಧ, ಗೀತಮಾಧುರ್ಯ , ಸರಳ ನುಡಿಗಟ್ಟು, ಅದರ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ನಿರಾಭರಣ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯ – ಇವನ್ನು ಯಾರೂ ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ

"ಜಗದೊಳಿರುವ ಸವಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊರಲಿನ್ನಲಿ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನುಡಿಯ ಸೊದಯೆ ಸೋನೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಸಿ ಸುರಿಸಿ, ಸುರಿಸಿ, ಸುರಿಸಿ ಎರೆಯಬೇಕೆಂಬ ತಮ್ಮ ಹಂಬಲವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿವೆ. ಕೊನೆಗಾಲದ ಬಿಡಿಕವನ ಒಂದರಲ್ಲಿ "ನೆತ್ತರ ಕುಡಿ ನುಡಿ ಒಂದೊಂದು ಕವಿತೆ ಅಲ್ಲ . ಬರಹವಲ್ಲ ಬಾಳಿನ ಮುರುಕು" ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇವು ಅವರ ಕವಿತೆಯ ಸ್ವರೂಪನಿರ್ದೇಶವೂ ಆಗಿದೆ. ಅವರೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅವರ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು " ಒಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವ, ನೋಟ, ನಡೆಯ ಪಕ್ಷಪಾತ, ಎಣಿಕೆ." ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮನೋವ್ಯಾಪರ, ನಿರಂತರ ಚಿಂತನ ಶೀಲ ಮನೋಧರ್ಮ, ನಿಲವು ನಂಬಿಕೆ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ, ಸಮಕಾಲಿನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕವನ ಗಳನ್ನು ಈಗ ಅವಲೋಕಿಸಬಹುದು.

- 1 -

"ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ದಿನಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಣಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನೋವು. ನಿರಾಸೆ, ಪ್ರೀತಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಔದಾರ್ಯ , ಸ್ನೇಹದ ನೆರವು. ಕಾರಣ್ಯ ನನಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಿಯ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ, - ಕವಿ ಒಂದು ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ (ಹೆಚ್ಚಿಪಾಡು, 1958) . ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಕೋರಿಯ -

Your chilly stars I can forgo
This warm kind world is all I know
ಮತ್ತು

All beautiful things for which we live
By laws of time and space decay ;
But oh ! the very reason why

I clasp them , is because they die.

(mimnermus in Church – from IONICA. William Johnson Cory).

ಎಂಬಂಥ ನಿಲುವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದು. "ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಪ್ರೇಮವಿದೆ. ಅಬ್ಬರವಿಲ್ಲ . ಪೆಗ್ಗೆಯಿಲ್ಲ, ವಿನಯದ ಸಂತೋಷವಿದೆ" ಎಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಅವರದೇ ಜೀವನದ ನಂಬಿಕೆ ನಿಲುವನ್ನು ಆ ಸಾಲು ಎತ್ತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ಕೂಡ. ಅವ ಬಹುಪಾಲು ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದಿತ.

'ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್' ಕುರಿತ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕವನ ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು . "ಕೆಂಪು ಹೂ ಸಾಲ್ಮರನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆನಡೆದು ಕೆಂಪು ತೋಟಿಕೆ ಬನ್ನಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆ" ಎಂದು ಸ್ವಾಗತ ಕೋರುವ ಆ ಗೀತೆ ಲಾಲ್ ಬಾಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದ ವಿವಿಧ ರಾಗರಂಜನೆ, ಚಿಗುರು ಹಗೂ ಹಸಿರಿನ ಲಾಸ್ಯ, ನೂರಾರು ಜಾತಿಯ ತರುಲತೆಗಳ ವರ್ಣಭವ್ಯವೈದ್ಯ, ಅವು ಬೀರುವ ವಿಧವಿಧ ನರುಗುಂಪು, ನಡುವೆ ಮೊಳಗುವ ಹಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲ ವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೂ – ಈ ಚೈತ್ರಸಂಭ್ರಮ, ಈ ಸೌಂದರ್ಯೋಲ್ಲಾಸ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಇದು ನಿತ್ಯವಲ್ಲ, ಬೇಗ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರುವ ಈಗ ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಸವಿಯಿರಿ, ಬನ್ನಿ – ಎಂಬ ಕರೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಬೆಂದ್ರೆಯವರೆಂದಂತೆ ಅದೊಂದು "ದನಿಬಣ್ಣಗಳ ಇಂದ್ರಲೋಕ". ಹಾಗೆಯೇ ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷವಿದ್ದ ಒಂದೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಡಬೇಕಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕವಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೊಬಗನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ –

ಇಂದೊಂದೆ ದಿನವಂತೆ ನಾವಿಲ್ಲಿ ನಲುವುದು

ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ನೋಡಿ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುವ

ಇನ್ನೆಂದೂ ಮರಳಿ ನಾವಿಲ್ಲಿಗೈತರುವುದು

ಬಂದಾಗ ಕೆಳೆಸವಿ ಸವಿದ ಬನ್ನಿ

ಎಂದು ಆ ಸೊಬಗನ್ನು ಅಗಲುವ ಮೊದಲು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕಂಡು, ಕಣ್ಣು, ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಸೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಳೆ ಆ ಸೊಬಗು ಉಳಿದಿರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಬಲ್ಲವರು ಯಾರು ? ಇರುವ ಈಗ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿ ಸವಿಯೋಣ ಬನ್ನಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ., ಆ ಸಾಲುಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮನೋಧರ್ಮ ಹೊಸದು, ಆದರೆ ಹೃದಯವಾದ್ದು ; ಚೆಲುವಿನ ಆರಾಧನೆಯದು. (ಇದು ರೂಪಾರಾಧನೆ ಅಲ್ಲ; 'ರೂಪ' ಕೇವಲ 'From' ಹೊರಮೈ ಆಕೃತಿ ; Beauty ಅಲ್ಲ) ಅಲ್ಲಿ ಸವೆಸಿದ ದಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರಲ್ಲಿ "ಒಂದಂಗುಲ ದಾರಿಗೊಂದು ಸವಿನೆನಪಿದೆ ; ಒಂದು ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಲ್ವ ಹರುಷವಿದೆ !" ಹಾಗೆಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಕವನ-ಕಾರಂಜಿಕೆರೆ ದಾರಿ-ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಕವಿಗಿದ್ದ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವಕ್ಕೊಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಎಂಟು ವರ್ಷ ತಪ್ಪದೆ ಪ್ರತಿದಿನ ತುಳಿದು ನಲಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮೈಸೂರಿನ ಕಾರಂಜಿಕೆರೆ ದಾರಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಪ್ರೇಮ ಭಾವವನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಎನ್ನ ನೆನವ ಜವರು ಎಲ್ಲ | ಹೋದ ಮೇಲು ಅಳಿದ ಮೇಲು

ಎನ್ನರಿವುಗಳೆಂಬುವೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾದರೂ

ಎನ್ನ ಉಸಿರು ನಿಂತ ಮೇಲು ನೀನು ಉಳಿಯುವೆ

- ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಾರೆ.

ನೆಳಲು ಬೆಳಕಿನಾಟ ಕವಿಗೆ ಮೊದಲಿಂದ ಮೋಡಿ ಹಾಕಿದೆ ; ಒಂದು ಕವನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದೆ. 'ಚೆನ್ನ'ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನೆಳಲು ಬೆಳಕಿನಾಟದ ಒಂದು ಚೆಲುಚಿತ್ರ ಹೀಗಿದೆ;

ಮೇಲಿಂದ ಬಿರುಬಿಸಿಲು ಕಾಯಿಸಲು ಬಯಲಲ್ಲಿ

ಮುಹಿಲ ನೆಳಲುಗಳಾಡಿ ಹಾಯುತಿರಲು

ಎಲೆ ಮೇಲೆ ಹೂ ಮೇಲೆ ಮಲೆ ಮೇಲೆ ಶಿಲೆ ಮೇಲೆ

ಸುಳಿದು ಆಡುವ ನೆಳಲ ಆಟ ಚೆನ್ನ...

ಅವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿ. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ ಎಷ್ಟು ಸರಳ, ಭಾವ ಎಷ್ಟು ಹಗುರ, ಚಿತ್ರ ಎಷ್ಟು ತಿಳಿ ! ಮಧುಮಾಸ , ಮುಂಗಾರಿಗೆ , ಕೋಗಿಲೆ, ಈ ಶರದ, ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಚೆಲುವನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಹಗುರ ಭಾವಕ್ಕೆ ಪೂರ್ತಿ ವಿದ್ಯಶವಾಗಿ ಉರುಳುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲಚಕ್ರ, ಲೋಕಜೀವನಗಳು ಪ್ರಕೃತಿ ವ್ಯಾಪರದಂತೆಯೇ ನಂತರ ಗತಿಸಿಲದ್ದು, ಈ ಅನಂತ ಯಾತ್ರೆ ;ಮುಗಿಯದ್ದು ಎಂಬ ಹಗನ ತತ್ವವನ್ನು, ಇಲ್ಲಿನ ಹರ್ಷವತೆ ಬದುಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವಂಥದು ಎಂಬ ಸತ್ಯರೂಪವನ್ನೂ "ಬಂದಿತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಕಡೆಗೆ" ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ:

ಎಂದಿನಂತೆಯೆ ಬೆಳಗು-

ಎಳಕಿರಣ ಬೆಳಗುತಿಹ

ಹಿಮಮಣಿಯ ಬೆಡಗು.

ಹಸಿರ ಸಿರಿ ಹಾಸಿಹುದು ಕಣ್ಣಣಿಯ ನಾಲ್ಕೆಸೆಯಲು

ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಮತ್ತು ರತ್ನಗಳ ಕುಚ್ಚು ಕಟ್ಟಿ.

ಆಗಸಕೆ ಎತ್ತಿರುವ ನಸು ಬಿಳುಪು ಹೊನ್ನು

ಏರುತಿಹ ಸೂರಿಯನ ಚುಚ್ಚು ಬೆಳಕಲಿ ತಿದ್ದಿ ಕಟ್ಟಿರುವ

ವಯಿರಮುಡಿಗಳ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣವೊಡಸಿರುವ ಬೆಡಗು.

ಹಗಲ್ ಬಲಿಯೆ ಬಿರುಬೇಗೆ ದಟ್ಟಯಿಸಿ

ಸುಡುನೆತ್ತಿಗೆರಿ ಎಲ್ಲವನು ತಪಿಸಿ

ಉರಿದು ಅಪರಾಹ್ನದಲಿ ತನ್ನ ತಾಪಕೆ ತಾನೆ ಬಸವಳಿದು

ಸಂಜೆ ಹೊಂಗೆಂಪುಗಳ ನಾಕಕ್ಕೆ ಹಾಸಿ

ಇಳೆಬಾನ ತಾವರೆಯ ಮದುವೆತೆರೆ ರಚಿಸಿ

ಮೂಡು ಪಡುವಲನೊಂಡು ಮಾಡಿ,

ಬಡಗು ತೆಂಕಲ ಬಿಗಿದು ಸೇತುಕಟ್ಟಿ,

ಹೊಳೆ ಹೊನ್ನ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ ಜಗುಳುವನು ಪಡುಸೇಮೆಗೆ.

ಇರುಳು ಇಳಿವುದು ಸಹಜವಿನನಿಳಿದ ಮೇಲೆ ದಿನವೂ-

ಮರಳಿ ಮೂಡುವುದಲ್ಲೆ ನಾಳೆಗಿನ್ನೊಂದು ಹಗಲು !

ಇನನಿಗೂ ಮೂಡುವುದು ನಾಳೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹಗಲು

ಇಂದು ನಾಳೆಗೆ ನೆನಪು ; ಕಳೆದೆಲ್ಲ ಭಾಗ್ಯಗಳ ಕಂಡ ನೆನಪು

ಒಂಟಿಯೊ ಗೆಂಟಿಯೊ ಜಾರುತಿವೆ ದಿನಗಳಿವು

ತಂಟೆ ನಂಟುಗಳಿರದ ಲೋಕಯಾತ್ರೆಯಲಿ.

ಇಂದು ಈವೂರು, ನಾಳೆ ಬೇರೊಂದು..

ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಜನರು, ಹಾಡುವವರು

ತಾಯ್ತಂದೆಯಳಿದು ಪರಿತಪಿಪ ತಬ್ಬಲಿಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಹರು,

ನಗೆ ಕೆಲೆಯೊ, ಅಳುದನಿಯೊ , ಚಂದದ ವಿಕಾರವೊ

ಹರುಷ ವೆತೆಗಳ ಜೀವವೆಲ್ಲಿನಂತೆಯೆ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ...

ಈ ಸಾಲುಗಳ range ಮತ್ತು sweep ದೊಡ್ಡದು. ಋತುವನ್ನು, ಲೋಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕವಿ ಬಿತ್ತಿರುವ ಆಶಾವಾದವೂ ಸೇರಿ ಕವಿತೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಡಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಂಥದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಧರ್ಭ 'ಇನ್ನೇನು ಬೇಕು' ಎಂಬ ಕವನದ್ದು . ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅನ್ನವಸನಗಳ ಬಡತನ ಬಡತನವಲ್ಲ. ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಹದಾಸೆಗಳ ಕೊರತೆಯೇ ನಿಜವಾದ ಬಡತನ ; ಅದರದೇ ಜಾಡ್ಯ ; ಅದೇ ಸೋಲು. ಸೊರಗು ; ಹಾಗೆ ಆಗದಿರಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕವಿ. ಟಾಗೋರರ " Poverty of aspirations is the worst of Poverties" ಎಂಬಂಥ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ವರವಾಗಿ ಇತ್ತಿರುವ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಮಾನವ ರೂಢಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ, ಯಂತ್ರ, ತಂತ್ರ ಸಾಧನಗಳನ್ನು, ಅವನ ಊರ್ಧ್ವಚೇತನ ಗಮನಗಳ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ :

ಎಲೆ, ಹುವ್ವು, ಹಣ್ಬಡಗು , ಹೆತ್ಯಾಗ , ದೇವದಾರುಗಳ

ನಿಮಿರು ನಿಲವು

ಸೀಗುರಿಯ ಮೊಗವೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುವುವು ಆಗಸದಲಿ.

ನೋಡದಿರು ಕೆಳಗೆ, ಕತ್ತಲದು ; ಕೊಳೆಯ ಕೀಳ್ಳೆಲನು ;

ನಿಟ್ಟುಸಿರ ಪಾಡು;

ಕಣ್ಣೆದುರ ಬೆಳಕ ನೊಡು | ಅದು ಬೆಳೆವ ಪಾಡು.

ಮಳೆಗಾಳಿ. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರ , ತಾರಾಗಣ ಅವಿಶ್ರಾಂತ

ದುಡಿತವವಕೆ ;

ಅಂತೆಯೇ ನಮಗು;

ಸಿಡಿಲ್‌ಗುಡುಗು, ಉರಿಬೆಂಕಿ ಸೋದರವು ಕಾರ್ಮಿಂಚಿ,

ನಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳ ಸಂಚು;

ಎದೆಯ ಪರಿಮಳವೊಡಿ, ಬಾಳ ರಸದಾಳಿ ಬೆಳಸುವುವವು

ನೆಲದಿಂದ ಸಾರವನು ಹೀರಿ, ತಾಳ್ಬಲಿಸಿ

ರೆಂಭೆ ಕೊಂಬೆಗಳ ಸಾರಂಗ ಶೃಂಗವೊಡಸಿ

ಬೆಟ್ಟ, ಕೋಡುಗಳ ಸರಿಸೆಣಸಿ ಗೆದ್ದು

ಆಗಸವ ಬಾಚಲೆಳಸುತಿಹ ಈ ಮರನು, ಈ ಶಿಲ್ಪ

ನೀರ್ಬೀಳು-ಅಣುವಿನೆದೆ, ವಿದ್ಯುದ್ವಿಲಾಸ

ಜಾಣ್ಣೆರೆಯೆ ಭೂವಲಯವನು ಗಂಟಿಯೊಂದಕರೆ ನಾಲ್ಕು

ಸಲ ಸುತ್ತಿ

ಚಂದ್ರಲೋಕದ ಗಾಡಗೂಡಗಳನಳೆದು

ತಂತ್ರ ತಂತ್ರವು ನಡೆಸಿಹುದು ಸಾಹಸವನು

ನೂರು ಕಾಲದ ಬೆಳೆಯ ಕುರುಹು ಅದುವೆ.

ಜೋಳದೀ ತೆನೆ, ವೀಳೆಯದ ಬಳ್ಳಿ, ಈ ಅಸುಗೆ ತೊಂಗಲು

ಎಷ್ಟು , ಓ ಎಷ್ಟು ಸುಕುಮಾರವದರುಯ್ಯಲೆ!

ಹಣ್ಣು ಭಾರಕೆ ಬಾಗಿ ದೋಹದಕೆ ಸವಿಯಿಟ್ಟುದು.

ಅದಕೆ ಮೂದಲಿಸುತ್ತ ಕಕ್ಕೆಯದು ಈ ಹೊನ್ನ ಜೊಂಪ.

ಮುಳ್ಳೆಲಿಯುನ್ನಾದದೀ ಗುಲಾಬಿ

ಒಂದರಲಿ ನೂರು ಸಾವಿರ ಬೆಳೆಯ ಸಂರುದ್ದಿ.

ಇವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಬಾಳ ಪುಣ್ಯದ ಬೆಳಸು; ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಳಸಿ, ಬೆಳಸಿ, ಮಾನವ ಒಬ್ಬಬ್ಬನ ಒಂದೊಂದು ಆಸೆ ತೀರದಿರುವವರೆಗೆ, ಯಾವ ಒಂದು ಜೀವಕ್ಕೂ ಗಾಸಿ, ನೋವು ಇರುವವರೆಗೆ, ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಬಯಕೆಯೂ ಹಣ್ಣಾಗಿ ಬದುಕಿಗೆ ನಲುವು ಊಡಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬಾಳು, ಕ್ರಿಯಾಸಾಹಸ, ಶಕ್ತಿ, ಅವಿಶ್ರಾಂತ ದುಡಿಮೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿರಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ , ಕಾಮನ ಯಾವುದಿದೆ? ಈ ಆಶಯ, ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಕಾರ್ಯ ರೂಪ ದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾದಾಗ ಲೋಕದ ಬದುಕು ಸಹನಾಗುತ್ತದೆ; ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನ ಸಮೃದ್ಧಿ ನೆಲಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಲಿ ಎಂಭುದೇ ಕವಿಯ ಹಾರೈಕೆ.

- 2 -

ನವೋದಯ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಂಥೆ ವಿಸೀ . ಅವರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೆಂತೋ ನೆಲನಾಡುಗಳನ್ನು ಕುರಿತೋ ಮನತಣಿಯೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ; ನಾಡಿನ ಜನತೆಯನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹುರಿಸುಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡನಾಡು ಎಂಬ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಾಡನ್ನು , ನಾಡಿನ ಚೆಲುವನ್ನು ಭವ್ಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು , ಜನದ ಹಿರಿಮೆ ಘನತೆಗಳನ್ನು ತುಂಬು ಗೊರಲಿಂದ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಓದುಗರ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಮ್ಮೆ ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನು , ಪ್ರೀತಿ ಧನುತಾಭಾವಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳದ್ದು ಅದು. ಆರಂಭದ ಸಾಲುಗಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನಂತೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ;

ಬಾನಿನಗಲಕೆ ನೆಲಸಿ ದೆಸೆದೆಸೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ
ನಡೆ ನೋಟಕೆರಚಿರುವ ಕಸ್ತೂರಿ ನಾಡು;
ಅಗದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಹೊನ್ನು, ನುಡಿಯು ದಾಂಗುಡಿ ಹಾಡು
ಅಡಿತಳದ ಅರಿಮೆಟ್ಟು, ಗಂಡುಮೆಟ್ಟು-
ವೀರ ಸಿರಿ ಕಲೆಬೀಡು ನನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡು.

ಕನ್ನಡಿಗರ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ರಸಿಕತೆಗಳಾದರೂ ಎಂಥವು ! -
ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗುಣಕೆ ಕೈಮುಗಿದು ಕೊಂಡಾಡಿ ಕರೆವ,
ಎತ್ತಿ, ಮಡಿಲಲಿ ತೂಗಿ ಗಹಕ್ಕೆಲ್ಲ ತೋರಿ ತಣಿವ
ಹಾಲ್ ಬೆಣ್ಣೆ ಹೆಜ್ಜೆನು ಕೆನೆಮೊಸರನೂಡಿ
ಒಳ್ಳನುಪಚರಿಸಿ ಉಪಚರಿಸಿ ಮಣಿವ-
ಧನ್ಯದಾನದ ನಬೆಲೆಯು ನಮ್ಮ ಹೊನ್ನಾಡು !

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, - 'ರೇಸಿಮೆಗೆ ನಯವಾದ ನಯದ ಬೀಡಂ'ತೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡು! ಇಂತ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಅರಳಿ ಹೂವಾದ್ದರಲ್ಲಿ , ಹೂವು ತಾರಗೆಯಾದ್ದರಲ್ಲಿ, ಚೆಲುವು ಅಮರತೆಗೆ ಏರಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ ! ಇಲ್ಲಿ-]
ಬಾಳಗಾನವೆ ಘನಿಸಿ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ
ನಾಡಭಾಗ್ಯದ ಚರಿತೆ ರೂಪಾಂತಿದೆ
ರೂಪಿಗಾತ್ಮವ ತುಂಬಿ ಅಮೃತಗೈದಿರಲಿಲ್ಲಿ
ಕಲೆ ಸಫಲಕವಾಯ್ತೆಂದು ಶಿಲೆ ಸಾರಿದೆ.
ಕನ್ನಡನಾಡು , ಜನತೆ ದೊಡ್ಡದಾದರೆ ಭಾರತವೂ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ನಂಬಿಕೆ.

ತಾಯಿ ಭಾರತಿಯ ಬೇಲೂ ಇದೇ ಅಭಿಮಾನದ ಮಹಾಪೂರ ಅವರ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿದಿದೆ :
ಭರತಿಯೇಂ ಬಂಜೆಯೆ ? ಧಾತ್ರಿ , ಕ್ಷಮಾಮೂರ್ತಿ
ಈ ಒಬ್ಬಳೆ ರಿತೆಯೆಮಗೆ, ಪರಮ ವಸುಂಧರೆ
ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆನಿತೋ ಪ್ರೇಮ , ಇವಳಿಗೆ ಮಾತಾಯಿಗೆ

ತೆರೆಗೆಯ್ಯಲಿ ಉಣಿಸು ತಣಿಸು ಊಡುತಿರುವ ದಾಯಿಗೆ
ಎಂದು ಒಂದು ಕವನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ
ಮೀಸಲಿರಲೇ ಜೀವ ! ವೀ ನಾಡಿಗೆ ; ನಾಡ ಜನಕೆ , ಜನ ಬದುಕಿಗೆ,
ಇದರ ಎದೆ , ಇದರ ಮನ, ಇದರೆಲ್ಲಾ ಕಾಮನ,
ಕೈಕಾಲು , ಕರಣ, ಅಂತಃಕರಣ;
ಚಲನ ವಲನ

ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರ ಎದೆಯ ಹಂಬಲವೂ ಆಗಿದೆ. "ನಮ್ಮೆಲ್ಲವ ಕೊಂಡು, ಓ ತಾಯೆ, ಈ
ಯುಗವನು ಹರಸು" ಎಂಬುದೇ ಬೇಡಿಕೆ, ಭಾರತೀಯ ವೈಜಯಂತಿ ಯಲ್ಲಿ
ಗರುಡನಂತೆ ಗರಿ ಗೆದರಿ ಹಾರಿತು. ಹಾರಿತ್ತು
ಭಾರತದೀ ವೈಜಯಂತಿ ರೋದೋಂತವ ಸೇರಿ
ಕಲೂಊನಲ ಜಲಗಿರಿ ಪಡೆದರೆ ರೋಮಾಂಚನ
ಗ್ರಹತಾರಾ ಸಮ್ಮೇಳದಿ ಬಾನಯಾನ ಮಾಡಿ
ಎಂದು ಓದುಗರಿಗೂ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವಂಥ ಅದ್ಭುತ ದೃಶ್ಯ ವನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಭಾರತೀಯ ಭಾಗ್ಯತಾರೆ' ಎಲ್ಲಿ
ಭರತೀಯ ಭಾಗ್ಯತಾರೆ | ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಮುಂದೆ
ಬೆನ್ನು ಹಿಂದೆ ಬನ್ನಿರೆಂದು | ಮುಂದೆ ದಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ
ಎಂದು ಭಾರತದ ತ್ರಿವರ್ಣಧ್ವಜದ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ರೆಕ್ಕೆ ತೆರೆದು ಹಾರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಬಾಳನ್ನು
ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಸ್ವರ್ಗದಡೆಗೆ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಭವ್ಯಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು
ಮನಸ್ಸುಗಳ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕನಸಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಗೆ ನನಸಾದ ಶೂಭಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ನಾಡಿನ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆ
ಗಳಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಒಂದು ಧ್ವಜದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಉತ್ಸವದ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು 'ಗಡಿದಾಟು'ವಿನಲ್ಲಿ
ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ, ಬಹಾಗಿ ಬಳುಕಿ ಮುನ್ನಡೆವ ಛಂದಸ್ಸಿನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ
ಬಾವಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಬಯಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು;
ಅದೆ ಕಾಣ್ ಅದೊ, ಮೂವಣ್ಣದ ಮೂಸಾಸಿರ ಗುಣಗಳ
ಒಳ್ಳೆಳಸು, ನೆರವೇರಿದ ಕನಸು;
ಅದೆ ಕಾಣ್ ಅದೊ, ಈ ನಾಡಿನ ನಡೆಜಾಡಿನ ಹಿರಿಜಾಣಭೆನ
ತೆನೆಗಟ್ಟಿದ ಬೆಳಸು;
ಅದೆ ಕಾಣ್ ಅದೊ, ಅರಗಾಲಿನ ಅರಗಾಲಿನ ಹಿರಿನಾಗರ
ಹೆಬ್ಬೆಡ ಹರಹು ;

ಎದೆಯಾಸೆಯ ನೆಲಮೇಲಕೆ ನಬಿಡುಬಾನಿಗೆ ನಟ್ಟಾಡಿದದೆ ಒಲೆದು. "ನವಭಾರತದ ಸುಂದರ ಕನಸಡು ಈ
ಕವಿತಾಶಿಲ್ಪ!"

ನಾಡಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆತು ಹೊಸಚೇತನ ಹುಟ್ಟಿದೆ ; ಹೊಸ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ದೇಶ ಪಡೆದಿದೆ ; ಹೊಸಹುತುಪು
ಸಾಹಸ ಉತ್ಸಾಹ ;ಹುಟ್ಟಿವೆ.

ಜಗದಗಲ ಹರಡುತಿದೆ | ಜನದ ಮನವು
ಮನದಗಲಕರಳುತಿದೆ | ಹೃದಯವೊಲಿದು

— ಎಂಬಂಥದು ಅದರ ವರ್ಣನೆ. ದೇಶದ ಜನತೆ ಪಾರತಂತ್ರದ ಸಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಹೊಸ
ಬಾಳಿನ ನಾಂದಿಗೆ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ ; ಹಲವು ನಾಡಿನ ಸುಖಶಾಂತಿಗೆ ಈ ಸಂತತಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ;

ಶೂಭದಾಂತಿಯನ್ನೂ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಬಿತ್ತುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಆಸೆ, ಭರವಸೆ ಕವಿಯದು. ದೇಶದ ಜನತೆಯ ಆಶೋತ್ತರ, ಆಭ್ಯುದಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ 'ಹಾರೈಕೆ' ಕವನದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಇಂದಿಗೂ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸಬಲ್ಲದು.

ನುಡಿಗೊಂದು ಸಿಂಗರದ | ಇಳಿಯೆದ್ದು ನಿಲುತಿರಲಿ
ನುಡಿಯ ನಾದವು ಕಿವಿಗೆ | ಸೊದೆಗರೆಯಲಿ
ನುಡಿಯೊಳಡಗಿಹ ಭಾವ | ಬಂದುರತೆ ಸುಂದರತೆ
ಹೊಸತಿಡುವ ಸಂತಸಕೆ | ಕುಡಿಯೊಡೆಸಲಿ;
ನುಡಿಯ ಮರ್ಮಗಳಾಡಿ | ಕರುಣೆಗಳ ತೆರೆಯುತಿರಲಿ
ಕರುಬಿಟ್ಟ ಕ್ರೂರಗಳ | ಬೇರ್ಕಿತ್ತು ಉರುಳ್ಳಂತೆ
ಮೊಗದಲ್ಲಿ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ | ಮನದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದಲಿ
ಅವಿತಿರುವ ಕನಿತೆಯು | ಕರಕರಗಲಿ.
ಮುದುರು ಸಂಕೋಚಗಳು | ಕೊರಗಿಸುವ ಶಂಕೆಗಳು
ಕೊಲಲೆದ್ದ ಸಂಶವು ಕೊನೆಗಾಣಲಿ
ವಿಷಮನಮೃತವ ಗೈವ | ನಿನ್ನೊಂದು ನೋಟದಲಿ
ಜಡತೆಗಳು ಮಲಿನಗಳು | ಪಾಪಗಳು ದ್ರೋಹಗಳು ಮ
ಮುರಿದೋಡಲಿ...

ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಓಳಕೋಟಲೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಬಲ್ಲ ಸುಮನಸರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದು ಬರಲಿ, ದೇಶದ , ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳೆಸಲಿ ಎಂದು ಲೋಕವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬೇಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದ ಮೊರೆಯೂ ಅದೇ. ಯಾವ ಭಾರತೀಯನಿಗೆ ತಾನೆ ಇದನ್ನು ಓದಿ ಹೆಮ್ಮೆ ಯಾಗದಿರದು? ಆ ಹಾರೈಕೆಗೆ ನಾವು ಅರ್ಹರಾದೇವೇ - ಆಗಿದ್ದೇವೆಯೆ ? - ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಇಂದು.

ಅವರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಭಾರತ ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಗೆ ಸೋದರಿಕೆಗೆ ಮುಡಿಪಾದ್ದು:

ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸೊರಗು ಬೆರಗಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬಡವು ಎಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಎಲ್ಲಿ ಹೀನ
ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಲಬೊಡಿ ನಗನೆಯದ ಕೆಳೆಬಳ ಬೆಳೆವ ನಾಡುಇ
ನಮ್ಮದು. ಅಂಥಲ್ಲಿ - ಎಮ್ಮ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳು ಏನಿದ್ದರು ಎಮತು
ಲೋಕಶಾಂತಿ ಸೋದರಿಕೆಗೆ ನಾವೆಂದೂ ತೆರಪು.

ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಜನದ ಬದುಕು, ದೇಶ ದೊಡ್ಡದಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಆಸೆ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವರ ಎಲ್ಲ ಚಿಂತನೆಯ , ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲ.

ಎಂಧಿಗಾದೀತೊ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಬುದು ತುಂಬಿ
ತುಳುಕಿ ಮೈಕೈ ತುಂಬಿ ಮೊಗಗಳರಳಿ ತಾವರೆಗಳಂತೆ
ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಭಾಗ್ಯ ನಕ್ಕು ಹೂ ಹಣ್ಣು ಬೆಳಸಿ ?
ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲ ಗೈಮೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ , ಕಲೆ, ಕ್ರಿಯಾತಂತ್ರ, ಎಲ್ಲರ ಬದುಕೂ ಮೀಸಲು ಎಂಭುದು ಅವರ
ಅಭಿಮತ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದ ಭಾರತೀಯರ ದಾಸ್ಯಸ್ಥಿತಿಇಯನ್ನೂ ದೈನ್ಯವನ್ನೂ ಅವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹಂಬಲಿಕೆಯನ್ನೂ ಹಲವು ಕವನ ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. 'ಮೃಗಶಲೆಯ ಸಿಂಹಗಳು' ಅಂಥದೊಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕವಿತೆ ಅದು. ಸೆರೆಯಾಗಿರುವ ಸಿಂಹ - ಸಿಂಹಿಯರು ಪ್ರತಿಮೆ ಮಾತ್ರ,

ಕ್ಷೀಣಸತ್ತರಾಗಿದ್ದ ಆಗಿನ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ನೆನೆದು ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಬರೆದ ಕವನ ಒಂದರಲ್ಲಿ -

ಎಷ್ಟು ಜನ ನಿನ್ನ ಗತಿಯನಣಕಿಸಿಹರಮ್ಮ !
ಎಷ್ಟು ಜನ ದೂರಿಹರು ಜರೆದಿರುವರಮ್ಮ !
ಎಷ್ಟು ಬಗೆ ದುಮ್ಮಾನ ಹೊರಿಸಿರುವೆವನಮ್ಮ !
ಎಷ್ಟು ತೆರ ದಾಸ್ಯಗಳ ಬಿಗಿಸಿರುವೆವಮ್ಮ ! ಎಂದು ದುಃಖಿಸಿ
ಮೂವತ್ತು ಮೂರ್ಕೂಟ ಕೀಟಗಳು ಮಾನಿಸರೆ
ಒಡಲಿತ್ತು ಬೆಳಸಿದುದ ಪಾಳುಗೈದಿಹರು !

ಎಂದು ಚುಚ್ಚಿ-ಕೆಣಕಿ, ಕೀಟಗಳೆಂದು ಜರೆದು ಪರಿಹಾಸ್ಯಗೈದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಬಿಸಿ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉಲ್ಲಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ತೊಡಗುಬ ಮೊದಲು ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಗಮಕಿ ಸಂಪತ್ಕುಮಾರಾಚಾರ್, ಜಯರಾಯಾಚಾರ್ಯ, ಬಿ.ಎಸ್, ರಾಮ ರಾವ್ ಮುಂತಾದವರು ಆ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ವೀರಗೀತೆಗಳನ್ನು ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಅಂಥ ಹೀನಸತ್ತರ ನಡುವೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಉನ್ನತಸತ್ತ, ನವಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕೈಮುಗಿದ ಗಾಂಧಿ 'ಬಾಳ ಹೆದ್ದಾರಿ' ಮತ್ತು 'ಗಾಂಧಿ' ಎಂಬ ಮೂರು ನೀಳ್ಗವನಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಹಾಡಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಗೋಡ್ಡೆ ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಗುಂಡಿಟ್ಟು ಕೊಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂತಿದ್ದ ಗಾಂಧಿಯವರ ಬಾಳ ಸಫಲತೆಯನ್ನೂ

ಎದೆಯ ಸಂಕೋಚದಲಿ ಕಲ್ಲಾದ ಮಾನವತೆ

ಕರಗಿ ಹೊನಲಾಗಿಸುವ ಹಿರಿಯ ನಡೆ-ಯನ್ನೂ

ನೆನೆದು ಬರೆದದ್ದು. ' ಮೃತ್ಯುವಿಂದ ಅಮೃತತೆಗೆ ಏರಿದ ಮಹಾಪುರುಷ' ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂಥವರನ್ನು 'ಇನ್ನೆಂದು ಮರಳಿ ಕಂಡೀತು ಇಳೆಯು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, 'ಕಂಡಾಗ ಮುಚ್ಚಿರಿಸಿ ಕೊಲುವ ಇಳೆಯು' ! ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲ ಸಾಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸಾಲಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯಸೂಚಿಕೆಯೇ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಲೋಕದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಂಥ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು, ಉದಾತ್ತ ಚೇತನರನ್ನು , ಹೊಸಪ್ರಜ್ಞೆ ಕಂಡವರನ್ನು ಹಾಗೇ ನಡವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತ, ಸೋಕ್ರಟೀಸ್, ಬ್ರೂನೋ, ಜೇನ್ ಡಿ ಆರ್ಕ್ , ಗಾಂಧೀಜಿ, ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲೂಥರ್ ಕಿಂಗ್ - ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಂಥುದೇ ಶಿಕ್ಷೆ ಒದಗಿದೆ. ಆದರೇನು , ಅವರೆಲ್ಲ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರರಾಗಿಯೆ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆ ಮುಗಿದ ಕೈ-

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಭಾರತವು ಪರಿಶುದ್ಧ ವಪ್ಪಂತೆ

ತೆದೆಮ್ಮ ಹರಸುತಿರಲಿ

ಹರಸುತ್ತಲಿರಲಿ

ಎಂದು ಕವಿ ಆಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕುಟಿಲ ರಾಜಕೀಯದ ಧೂರ್ತತೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯ ದಳ್ಳುರಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯುತ್ತಿರುವ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಹಾರೈಕೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

'ಬಾಳ ಹೆದ್ದಾರಿ'ಯ ನೆಲಸು ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರದ್ದು ; ಆಶಯ ತುಂಭ ಎತ್ತರದ್ದು . ಅಣುಬಾಂಬಿನ ದಾಳಿಯ ಭೀತಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿದು ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಸರ್ವನಾಶಕೆ ಎಳಸುತಿರುವ ಇಂದು ಊರುನಾಡುಗಳನ್ನು ಉರಿಸಿಬಿಟ್ಟೇವು. ಬಾಳು ಬಲಿಯದಂತೆ ಎಲ್ಲನ್ನು ಸುಟ್ಟೇವು ಎಂದು ಲೋಕದ ಒಂದು ಭಾಗ ಮದಿಸಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಮಹಸತ್ತರಾದ ಗಾಂಧಿ ಅಂಥವರ ಅದಮ್ಯ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯತ ಎದುರು ಅವುಗಳ ಸೊಕ್ಕುಅಡಗಿಹೊಗುತ್ತದೆ.

ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಂತೆ ಮೂರು ಅನಂಥಗಳನ್ನೂ ಅಳೆದು ಬಲಿವರದನಂತ ಮನಸ್ಸು ಅವರದು ಎಂದು ಕವನ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ-

ದೇವರೇನ್ನಿಜವೋ ನಿಜವಲ್ಲೋ-

ನಿಮ್ಮಂಥ ಬಾಳೊಂದು ನಿಜದ ನಿಜವು;

ಇದರಿಂದ ಅದಕರ್ಥ - ಅದಕೆ ಬೆಲೆಯೇರು

ದಿವ್ಯದಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಳೆಗೆ

ಎಂದು ಕವಿಮನಸ್ಸು ಅವರಿಗೆ ದೇವತ್ವವನ್ನೇ ಅರೋಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಪುರುಷೋತ್ತಮರನ್ನು ದೇವರೆನ್ನದೆ ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನು ಹಾಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು ? ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ಇಂದಿಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಿಯಾದ್ದು.

- 3 -

ಲೋಕ ಜೀವನ ಒಳಿತಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನವೂ ನಲುಮೆ ಸಂತೋಷಗಳಿಂದ, ಅರಿವು ಸಾಮರಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು. ಅವನ್ನು ಕೂಡಿದ ಶುಚಿಯಾದ ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಕವನಗಳನ್ನು, ದಾಂಪತ್ಯಗೀತಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಮುಖ್ಯರು. ಕೆಲವು ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಚೆಲುವಿನ ಮುಗ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನ ಲಾಸ್ಯವಿದ್ದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳತೋಟಿ, ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆ. ಸಂಘರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಅವರ ದನಿ "ಮೈಮನಗಳೇಗೂ ಬೇಕೆನಿಸುವ ಬಗೆಯ ಬೆಳುದಿಂಗಳಾಗುವುವು; ಒಡೆದೊಡೆದು ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣಗಳಾದವುವು. ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಹತ್ತು ವನಗಳ ಪರಿಮಳ ಸೂಸುವುದು; ನೂರು ಕವನಗಳ ನೆನಪಾಗುವುದು ; ಸಾವಿರ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಣ್ಣ ಕಟ್ಟುವವು." (ಬೇಂದ್ರೆ)

'ಸಪ್ತಪದಿ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ - ಇದು ವಿ.ಸೀ. ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಅವರಿಗೆ ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದ ಉಡುಗೊತೆಯಾಗಿ ಬರೆದು ಕಳಿಸಿದ್ದು- ಯಾರೋ ಎಲ್ಲೋ ಇದ್ದವರಿಬ್ಬರು ಸತಿಪತಿಗಳೆಂದು ಮದುವೆನಿಂದು ದಂಪತಿಗಳಾದಾಗ ನವು ಮೂರನೆಯವರನ್ನು ಬಯಸದಂತೆ ಪ್ರೇಮ ವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳೋಣ:

ಒಬ್ಬರ ಗುಣಕ್ಕಿನ್ನೊಬ್ಬರು ಸೋಲುತ್ತೆ | ಕುಂದನು

ಲೆಕ್ಕಿಸದಿದ್ದೇವು

ಕುಂದಿಗೆ ಕೊರತೆಗೆ ಕೆರಳದ ತೆರದಲಿ | ದಿನವೂ ಸಹನೆಯ ಕಲಿತೇವು

ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇದೆಷ್ಟು ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ಬಲ್ಲರು. ಒಂದೇ ಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಅರಳಿ ನಿಂತ ಹೂವಿನಂತೆ, ಒಂದೇ ಗೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ;ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ನಲಿವಲ್ಲಿ, ಹೆಲವಲ್ಲಿ ಸೋಲಲ್ಲಿ, ಭಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿರುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣು ಸಪ್ತಪದಿ ಹಾಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರ ಬಾಳಿನಲಿಯೂ ಹೀಗೇ ಸಂತೋಷ ಬೆಳೆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೆತೂ ಹರ್ಷ ಹರಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ನಿಚ್ಚಳ ನಂಬಿಕೆ. 'ನಗುವ ಚಂದ್ರ' ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ

ನೀರ ನೀರೆಯರೊಲಿದು ಸೇರಲು | ಮೂರು ಲೋಕವು ನಲಿಯದೆ?

ಎರಡು ಬಾಳ್ಗಳು ಬೆರೆವ ಹರುಷದಿ | ಇಳೆಯ ಹರುಷವು ಬೆಳೆಯದೆ ?

ಎಂಬ ಪ್ರೇಮವೇದಾಂತದ - Philosophy of Love - ಉದಾತ್ತ ಕಲ್ಪನೆಯೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಫಲ ದಾಂಪತ್ಯ , ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹರ್ಷ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹರ್ಷವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸದೆ ಇದ್ದೀತು ಹೇಗೆ? ಮನೆಮನೆಯೂ ನಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ತಾನೆ ಸಮಾಜದ ನಲಿವು, ಉಳಿವು, ಬೆಳವು? ಈ ಹರ್ಷದಲ್ಲಿ , ಸವಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಾಳು ಮುಗಿಯಲಿ ಎಂಬುದೇ ಕವಿಯ ಅಶಯ, 'ನಿನಗಾಗಿ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಆಶಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೇಮ ಜೀವನದ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಹಲವು ಚೆಲುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕವಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೀವಿಲ್ಲದ ಮನೆ ಬರಿದಾಗಿ ಕಾಂಬುದು

ನೀವಿದ್ದರೆ ಮನೆ ತುಂಬಿಹುದೆ
ನೀವಿಲ್ಲದೆ ಮನೆಗೆಲಸಗಳಾಗವು
ನೀವಿಲ್ಲದೆ ಬಾಳು ಬೇಸರವು

ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಗೃಹಿಣಿ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇತರರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ ; ಬಿಡುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ ; ಹೇಳಿದರೆ ಜನ ಪರಿಹಾಸ್ಯಗೈಯುವರು; ಹೇಳದಿರಲು ಆಕೆಗೆ ಬೇನೆ ಮೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆರೆ ನಾನಿರಲಾರೆನು' ಎನ್ನುವ ಆಕೆಯ ಕೊರಗು, ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿತಾಪ, ಆತ್ಮನಿವೇದನೆ ತುಂಬ ಮುಗ್ಧವಾದ್ದು, ಸಹಜವಾದ್ದು, ಸಾಧಾರಣವಾದ್ದು. ಕವಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರ ಅವರ depth of perceptionಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ . ಆಗಲಿಕೆಯ ಈ ವಿರಹ ತರುವ ಬೇನೆ ಏರುವಂಥದು, ಮೀರುವಂಥದು, ಉರಿಯುವಂಥದು, ಉರಿಸುವಂಥದು ಕೂಡ ! ಒಂದು ಚಿತ್ರವಂತೂ ಕೆರಳಿಸುತ್ತದೆ ;

ಒಂದೆರಡೇ - ನಾಲ್ಕಾರೇ ನೂರಾರಿವೆ ಮೈಲಿ
ಎಲ್ಲಿರುವಿರಿ, ಓ, ದೂರದಿ, ಚೆಲ್ಲಿಹ ಬೆಳುದಿಂಗಳಲಿ,
ಹೂವರಳಿವೆ ಕಂಪೆರಚಿವೆ ಕೆಂಪಾಳಿವೆ ಗಿಡದಿ

ಎಂದಿಲ್ಲದ ಸಿಂಗಾರವು ಮೈ ತುಂಬಿದೆ ಬಿಡದೆ

ಎಂದು ಪ್ರಿಯನನ್ನು ಅರಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವಳಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವನೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ದನಿಯೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಏ ಕಂಡರು ನೀವ್ ಕಾಂಬಿರಿ ಏ ದನಿಯೊಳು ನೀವೇ- ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಸುಳಿಯುವ ಗಾಳಿ ಅವಳದೇ ಉಸಿರಿನ ಕರೆ, ಮನೆಮಕ್ಕಳ ನುಡಿ ಎಲ್ಲ ಅವಳದೇ ಮೊರೆ. ಅವನಿಗಾಗಿ ಜೀವ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾರವೂ ತಂಗಲೋ ಬೇರೆ ಊರಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದ ಪತಿ ಇನ್ನೂ ಬಾರದಿದ್ದಾಗ-

ಯಾರಿಗಾಗೀ ಅಲಂಕಾರ | ಏತಕೆಂದೀ ಹೆರಳು, ಉಂಗುರ

ಯಾರ ಕಣ್ಣಿನ ಸೊಗಸೋ ಬೆಳಸೋ | ಅವರೆ ದೂರದಿ ತೊಳಲಿತೆ

ಎಂದು ಯಾವುದೆ ಅಲಂಕಾರ ಶೃಂಗಾರಗಳಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬಿಸುಸುಯುತ್ತಿರುವ ಹೆಂಡತಿಯ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಆಗ ಆಕೆಗೆ ಎಲೆಯ ಪಾಯಸ ರುಚಿಸದು ; ಇರುಳು ಬಳಲಿಕೆ, ಜಾಗರು, ಕಣ್ಣು ನೆನಪೂ ಅವನನ್ನೇ ನೆನೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದೇ ಇನಿಯ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೋ ನೆಲವೂ ಪುಳಕಿತಗೊಳ್ಳುವುದಂತೆ ! ಮಧು ಸವಿದ ದುಂಬಿಯಂತೆ ಮನೆ ಮನಸ್ಸು ಉಕ್ಕಿ ನಗುವುದಂತೆ ! ಕೊನೆಗೆ ಆಕೆ

ಬಳಿಗೆ ಸಾರದೆ ಇದ್ದರಿರಲಿ | ನುಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಹೋಗಲಿ

ಮನೆಯಲಿಹರೆಂದೆನಿಸಿ ಕಾಣಲಿ | ಎದೆಯ ಶೂನ್ಯದ ತುಂಬಲಿ

ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಲಿದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವವೂ ಹೌದೆನೊ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸೀವಿತವಾದ್ದಲ್ಲ. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅಗಲಿಕೆಗೆ ಬೇಸತ್ತ ಗಂಡಿನ ಹೃದಯವೂ

ಆಸೆಗಡಲುಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ-ನಲ್ಲೆ,

ನಿನ್ನೆಡೆಯ ತಡಿಗೋಡಲೆಯೆದ್ದಿದೆ;

ಮನವು ನಿನ್ನನು ಕೋರಿ ಮೈಚಾಚಿದೆ

ಕಲ್ಲಾಗಿ ಅದನೊಡೆದು ಕಳುಹದಿರು, ಬರಿದೆ -

ಎಂದೆ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವಳ ಮುಖವೆ, ಅವಳ ನುಡಿನಡೆ ಸೊಗಸೆ, ಕಣ್ಣುಮಿನುಗೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಾಗ ಆ ಕೆಳೆಯ ಸೊಗಸು ಕಾಣಿಸವಂತೆ; ಅದರ ಬೆಲೆ, ಸವಿಮೃದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಯವಂತೆ, ಅದೇ ಆಕೆ

ಇನಿಸು ದೂರಕೆ ಸರಿದು ತಿರುಗಲು, ಕಾಣದಿರೆ

ಸೊರಗಿ ಹಾತೊತೆಯುವುದು ಬಯಕೆ ತೆರೆದು

ಬೇಗ ಬಾ. ನೀರೆ ಬಾರೆನಬ್ಬ ಕಡೆಗೆ,

ಬಾ ಬಳುಕಿ ಮೆಲ್ಲಲಿದು ನಗುವ ತೆರೆದು

ಕವಿದ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಚೆದುರಿಸಿ

ಮನೆಯ ತುಂಬಿ ಮಂಕು ಹರಿಸು ಬಾ

ಎಂಬ ಕರೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ . ಇನ್ನೊಂದು ಕವನದಲ್ಲಿ

ಎಷ್ಟು ದೂರದಿ ನಿನ್ನನಟ್ಟಿ ಬಂದೆ!

ಕರಗು ಕರಗೋ ಹೆಣ್ಣೆ ನನಗೆ, ಎಲ್ಲವನು ಇದೋ, ಇತ್ತೆ ; - ನಿನಗಿತ್ತೆ

-ಕೊಳ್ಳು ನೀನೆಲ್ಲವನು 1ನನಗಾಗು ಹೆಣ್ಣೆ..

ಒಮ್ಮೆ ತೆರೆ ತುಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಲಸುಪ್ಪಾಣಿ ಮುತ್ತ ಹೊಳೆಸಿ

ಅರೆನಗುವನರಳಿಸೆನಗೆ

ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣಿನ ಬೆಳಕನೆನ್ನತ್ತ ಹಾಯಿಸೆಲೆಗೆ

ಕರಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಎಡೆಗೆ ತಂಪನ್ನೂಡಿ ಬದುಕಿಸು

ಎಂಬ ಗಂಡಿನ 'ಅಂಗಲಾಚಿ'ದ್ದರೆ , 'ನಿನಗಾಗಿ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ

ಈ ಎಲ್ಲ ನಿನಗಾಗಿ - ಓ ನೀರ ನಿನಗಾಗಿ

ಈ ಒಡಲೀ ಮನ - ಈ ಎದೆ ಕಾಮನ

ಎಂದು ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಪ್ರಯನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧವಿರುವ ಇನಿಯೆಯ ಚಿತ್ರವಿದು. ತಮ್ಮ ಸಮಾಗಮ ನೂರು ಹಸಿವು ಬೇನೆಯನ್ನು ತುಂಬಬಲ್ಲದು, ನೂರು ಜನ್ಮದ ನೋವನ್ನು ಮಾಯಿಸಿ ಮರೆಸಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದು ಆಕೆಯ ಅಭಿಮತ.

ನಲುಮೆ ತುಂಬಿದ ದಾಂಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣೊಂದು ತನ್ನ ಗಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬರೆಯಲ್ಲಿ , ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಕುನಡೆಯಿಂದ ನಡಸಿ, ನುಡಿಸಿ, ಸರಾಯಿಸಬಲ್ಲನೆಂಬ ತುಂಬುಪ್ರೀತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿವೇದನೆ 'ಕೊಂಕು' ಪದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷೇಪಣೆಯ ದನಿ. ಭಾವ ಇಲ್ಲ ; ಸರಸ, ಅರ್ಥವಂತಿಕೆ ಇವೆ; ಅಂತರಂಗದ ಮಿಡಿತವಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ- ಬಯಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಹತ್ತಿರ ಬಂಧರೋ ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತೀರಿ, ಬೇಡ ವಾದ್ದನೆ ಒಪ್ಪುತ್ತೀರಿ; ಅಯಾಸಗೊಂಡು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿದ್ದೀರೆಂದು ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರೋ, ಕೊನೆಗಣ್ಣು ನೋಟದಲ್ಲಿ ಹೊಂಚಿ ಕಾಯುತ್ತೀರಿ; ತೆರೆದ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮತ್ತಲೇ ನೋಡುವಾಗಲೋ ಬೇಕೆಂದು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೋ ನೋಡುತ್ತೀರಿ. ಇದು ಸರಿ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತೀರಿ, ಸೋತರೋ - ಕೋಪ, ಅಗ್ರಹ , ಬಿಂಕ, ಜರೆತ ಕಾಣಿಸುವಿರಿ ; ಅದೇ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೈನ್ಯ ತೋರಿದರೋ - ಗವದ್ದೆನೆಂದು ಬೀಗಿ ಕುಣಿಸಿ ಅಡಿಸುತ್ತೀರಿ ದೂರ ಓಡಿದರೋ ಹಿಡಿಯುವೆನೆಂದು ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತೀರಿ; ಹತ್ತಿರ ಬಂದರೋ ಬೇಡವಾಗಿದ್ದಾಗ ತೋಳಲ್ಲಿಯೆ ಶೀಲೆಯಾಗುತ್ತೀರಿ, ಕಣ್ಣಿನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಳೆಯುತ್ತೀರಿ, ಅದರೂ ನಿರ್ಬಂದ ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಬಿಡುಗಡೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೊನ್ನ ಸಂಕೋಲೆಯಲ್ಲೇ ಬಿಗಿಸುತ್ತೀರಿ. ತೀರ ಉದಾಸೀನದಲ್ಲಿ ತುಂಬುನಗು ಸುರಿಸಿ, ಬಲು ದಿನದ ಬೇಗೆಯನ್ನು ಮರೆಸುತ್ತೀರಿ; ಕೊರೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚುತ್ತೀರಿ; ಚಪಲ ಅಡಗಿಸುತ್ತೀರಿ ; ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಎರೆದು , ಹೃದಯವನ್ನು ಮಿಡಿಸಿ ಮೌನ ನುಡಿಸುತ್ತಿ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ -

ನೀವು ಇಲ್ಲದ ಬಾಳ್ಗೆ ಶುಚಿಯುಂಟೆ ರುಚಿಯುಂಟೆ.

ನಿಮ್ಮೊಡ್ಡು ಜಾಲದಿಂ ಬಿಡುಗಡೆಗಳುಂಟೆ?

ಎಂದು ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಆಕೆ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಬಿಡುಗಡೆ ಬೇಡ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತ. ಈ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆ, ಸೌಹಾರ್ದ ತುಂಬಿದ ಬಾಳಿನ ಹದ, ಸಾಮರಸ್ಯ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂಥದು, ಒಡಬಾಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೀಗೆ

ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರ ಸುಖವಯವಾಗಿರುವುದು. "ಇಲ್ಲಿಯ ಸಹಜಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಪದಲಾಲಿತ್ಯ , ಕುಣಿತ ಇಂಬಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ".

'ದಾನಪಾತ್ರ' ಮತ್ತು 'ಅಪಾತ್ರ' ಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆರಡು ಚಿತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತಿಯ ದಾನಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಪಡೆವವರು ಪಾತ್ರರು ಆಗಿರಬೇಕು, ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ದೊರೆತೀತು ; ಒಲುಮೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ -

ನೀವತ್ತರೆನಗುಂಟು, ಇಲ್ಲದಿರಲೇನಿಲ್ಲ

ಬೇಡಿಗಳಿಸಲು ಬಹುದೆ ಕೆಳೆಯ, ಒಲವ ? -

ಎಂದು ಕವಿ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಾರೆ. ನಿಮಗೆ ಬೇಕೆಂದಿರಲಿ, ಬೇಡವಾಗಿರಲಿ, ನಿಮ್ಮೆಣಕ ತೂಕಕ್ಕೆ ನಾನೇರಲಿ, ಏರದಿರಲಿ, ನನ್ನ ಬಾಳು ಸವಿಯಾಲೆಂದು ಹರಕೆ ನೀಡಿ - ಎಂದು ಇನಿಯೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. 'ದಾನಪಾತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಅದೇ 'ಅಪಾತ್ರ' ಕವನದಲ್ಲಿ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಖದುಃಖಗಳಿ ಸ್ನೇಹಮಯಿತಾಗಿ ಜೊತೆಗಿದ್ದು, ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ, ತನ್ನ ಒಲುಮೆ ನೀಡಿ ಎದೆಯಗಾಯವನ್ನು ಮಾಯಿಸಿದ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ಏನನೀವೆನು ಹೇಳು

(ಈ) ಕೇಳೆಗೆ, ಪ್ರೇಮಕೆ ನಾನು

-ನಿನ್ನ ಪ್ರಣಯದ ಪುಣ್ಯ | ದಾನ ಕೊಂಡವನು

ಋಣವ ಹೊರಿಸುತ್ತಿರುವೆ

ತೀರಿಸುವೆ ನಾನೆಂತು

ಎಂದಿಗಾ ಸೌಬಾಗ್ಯ | ದೊರೆವುದೆನಗೆ

'ಇನಿತು ಹಿರಿದಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಹನೆಂತು ? ಎಂದು ತನ್ನ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನೇ ಶಂಕಿಸಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಒಲುಮೆ ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣು ! ನಂದನದ ಹಣ್ಣು' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಕವಿ ; ತುಂಬ ಅರ್ಥವತತಾದ ಮಾತು.

ನಿರಾಭರಣ ಸೌಂದರ್ಯವತಿ ಸತಿಯೊಬ್ಬಳ ಒಂದು ಚೆಲುಚಿತ್ರ ಇನಿಯ ಕಂಡಂತೆ 'ಸಿರಿ' ಕವನದಲ್ಲಿದೆ. ತನ್ನ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ಸೊಬಗು. ಮೆಚ್ಚುಚು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಆತ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯದ ಕೊನೆಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಪಲ್ಲವಿಯಂತೆ ಅನುರಣಿತವಾಗುವ,

- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಕಣ್ಣೆ ಚೆಲುವು
- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಬಗೆಗೆ ನಲವು
- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಮನಕೆ ಸೊಗಸು
- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಕಿವಿಗಳಿಂಪು
- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಪರ್ವಸಿರಿಯು
- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಎದೆಯ ಸೊದೆಯು
- ಅದುವೆ ಸಿಂಗರವೆನ್ನ ಸುಖಕೆ ಸುಗ್ಗಿ

ಎಂಬಂಥ ಸಾಲು ಕಟ್ಟುವ ಅವರಣ, ರಾಗರಂಜನೆ ಅನನ್ಯವಾದ್ದು. ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವ ಆಳವಾದ್ದು. ಅಳಿಯದ್ದು, ಆದರೂ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಸಿರಿ, ಚೆಲುವು, ಸಿಂಗಾರ, ಸಂತೋಷ, ತನ್ನಿಂದ ತಾನೆ ಅದಕ್ಕೆ ನೆಲೆ ಬೆಲೆ, ತಾನಿಲ್ಲವಾದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಶೂನ್ಯ ಎಂಬ ಅರಿವು ಇರುವಂತೆಯೇ , ಅವೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಜೀವದ , ಜೀವನದ ಹಿಗ್ಗೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಸಿರಿ ತನಗೆ ಹೊರೆ, ಭಾರ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಮಿತ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಸೆಲೆಯೂ ಅಲ್ಲಿದೆ. "ಬಾಹ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಇದನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಅಂತರಂಗದ ಎದೆಯೊಲುಮೆಯನ್ನೂ ಅವನು ಹಾಡುತ್ತಾನೆ."

ಆದರೆ ಚಿಂತನೆ. ಅಲೋಚನೆಗಳಿಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಎಂಧೂ ಮಡಿ- Puritan - ಆಗಿದ್ದವರಲ್ಲ. ಅವರ 'ಸೆಳೆ' 'ಬೇಡ' ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಮನೋಧರ್ಮದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. 'ಸೆಳೆ'ಯ ಸೆಳೆತ ಅದ್ಭುತವಾದ್ದು ; ಅಲ್ಲಿಯ "ಛಂದದ ಅಡಿಯಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲಾಸವಿದೆ; ಮಾತು ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ರಂಗು ಇದೆ ; ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಸಾಹಸವಿದೆ !" (ದ.ರಾ.

ಬೇಂದ್ರೆ) . ಹಲವು ವರ್ಷ ಸುಖ ಕಾಣದ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನಸ್ಸು ಅನುರಕ್ತವಾಯಿತು; ಅದೂ ಮೊದಲ ನೋಟಕ್ಕೆ – ' at first sight.'

ನಲ್ಲ, ನಿನ್ನನು ಕಂಡ ದಿನವೇ | ಆದೆ ಅಂಕುರವಿಟ್ಟಿತು

ಎಂಟು ದಿನಗಳು ಕಳೆವ ಮುನ್ನವೆ ಬೆಳೆದು ಹೆಮ್ಮರವಾಯಿತು.

ಆಗ ಎಂಟು ದಿಕ್ಕಿನ ಗಾಳಿಯಲ್ಲು ಅವನ ದನಿಯೇ ಆಕೆಗೆ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ಜನ್ಮದ ಕೆಳೆಯೊ ಕಾಣೆನು | ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ ಒಲಿಸಿತು

ಕಾಣ್ಗೆ ರೂಪವು ಇಳಿವ ಮುನ್ನವೆ ಎದೆಗೆ ಪ್ರೇಮವು ಹರಿಯಿತು.

ಎನುತ್ತಾಳೆ . ಆಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿಚಿತ್ರ ಕನಿಕರ ತರುತ್ತದೆ ;

ನೀರ, ನಿನ್ನಯ ತೆಕ್ಕೆಯೆಳಸುತೆ | ಬಯಕೆ ಬಾಯ್ಪಾಯ್ ಬಿಡುವುದು

ನಿನ್ನ ಕಾಣದ ಒಡಲ ಬೇಗೆಯು ನಿಟ್ಟು ನಿಲುವಿಗುಸುಡುವುದು. ನಿಟ್ಟು ನಿಲುವಗೂ ಸುಡುವುದು ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಹಾಳತ. ಚಿತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ನುಡಿಸಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಗಮನಾಹ್ . ನಾಳೆ ಏನೋ, ನಾವು ಯಾರೋ ಕಂಡವರು ಯಾರು ? ಎಂದು ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಗ ಬಾ. ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಗ ನಿನಗೆ ದಿನವೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ; ಅದು ತಂಗಳು. ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷದ ಆ ತಂಗಳೂಟವನ್ನು ಒಂದೇ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮರೆಯುವಂತೆ, ಬಾ. ಬಿಟ್ಟ ಹೆಣ್ಣೆಂದು ಹಳಿಯಬೇಡ; ಪ್ರೇಮ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡು ಮಾತು ಮತಿ ನಾಳೆಗಿರಲಿ ; ಕಾಲ ಜಾರುತ್ತಿದೆ ; ಇಂದಿನ ಅಮೃತವನ್ನೊಡಿ ಸುಖಿಸೋಣ ಬಾ – ಎಂದು ಆ ಜೀವ ನಲ್ಲನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದೆ ; ತನ್ನನ್ನು ಹಾಗೆ ನಿವೇದಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಇದನ್ನು amoral, ಅಧಾರ್ಮಿಕ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದು ಸರಿಯೋ ತಪ್ಪೋ, ಸಾಕೋ ಸಾಲದೋ ಯಾರು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವವೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜೀವದ ಅನುಭವ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಒಂದೊಂದು ರೀತಿ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಾಳು ಸೋಲುತ್ತವೆ. ಆ ಸೋಲೂ ಮಾನವವೇ. ಅವನು ಅವಳಿಗೆ ಒಲಿದನೋ ಬಿಟ್ಟನೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ಕಾಣಿಸಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಹೃದಯ ನಿವೇದನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ತುಂಬ ಮೋಹಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅದು.

'ಬೇಡ; ಕವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಮನಸ್ಸನ್ನೋಪ್ಪಿಸಿ ಈಗ ಬದಲಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೋ ಮೊದಲವನ ರೂಪು ನೆನಪು ಇನ್ನೂ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಸುಖಿಯಾರಿರಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ, ಕೈಹಿಡಿದಾತನಿಗೂ ಸುಖ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ;' ಅದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಇನ್ನು ಆಗಲುವುದೆ ಮೇಲು – ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ತೊಳಲು, ವೇದನೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅನುಕಂಪ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೈ ಹಿಡಿದವನಲ್ಲಿ ಅತೀವ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಅಭಿಮಾನ ಇವೆ ;

ಬೇಡ ಬೇಡೆನ್ನುತ್ತಿರೆ ನೀ ಬಯಸಿ ಕರೆತಂದೆ

ಬಾಳು ವರಿದಾಧವಳ ಮದುವೆನಿಂದೆ ;

ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದಿದ್ದ ವಳ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ ಬಂಧೆ

ಮನೆ ಮಾನ ಆಸರೆಗಳೆಲ್ಲವನು ತಂದೆ.

ಆದರೇಂ, ನಾ ನಿನ್ನ ಬಿಸಿ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿರಲು

ನಡುವೆ ನಿಲುವುದು ಬಂದು ಅವನ ರೂಪೂ;

ಅವನ ಕುರುಲುಗಳೊಲೆದು ನಗುವು ತೆರೆದು

ಅವನ ಕದಪಿನ ಕಾವು ಕದಪಿಗಳಿದು.

ಎಷ್ಟು ತಡೆದರು ಬರೆಯು ಆ ಅವನನರಸುವುದು

ಏಗೈಯಲೇಗೈಯಲೆನ್ನ ಸಖನೆ !

ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಲಿ ಅವನ ಹಣೆ – ಮುದ್ದು ಕಾಣುವುದು

ನಿನ್ನ ದನಿಯಲಿ ಅವನ ದನಿ ಕೇಳ್ವುದು.

ಅವನೋ ಪರಿಮಳ ಉಂಡು ಹೂವನ್ನು ಬೀಸಾಕಿ ಹೋದ ನೀನೊ ಹಸುಳೆಯಂಥವನು. ನಿನ್ನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೊವು ಸುಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಾನು ಸಹಿಸಲಾರೆ -

ಬೇಡ, ನಾನಿನ್ನಿರೆನು. ಬೇಡ ತಡೆಯಲು ಬೇಡ,

ಎಳತರಲಿ ಅಗಲು ಮೇಲು, ಸಖನೆ,

ಅವನ ಮೋಹವು ಮುರಿದು ಮರೆದಾಗುವರೆಗೆನಗೆ

ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮವು ಋಣವು ಹೊರೆಯಪ್ಪುದು

ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಎರಡೂ ಕವನಗಳ ಭಾವಸಂಚಾರ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕವಿತೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಸತು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತೀರ ಅಪರೂಪವಾದ್ದು. ಇಂಥ ಜೀವಂತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹಾಕಾದಂಬರಿಗಳೇ ಹುಟ್ಟಿವೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ; ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.

ಹಾಗೆಯೇ , ನಾನಿಲ್ಲವೆ? ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಿ ವಿಸರ್ಜನ ಎಂಭವೂ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಮನೋಧರ್ಮದ ಕವಿತೆಗಳು. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಿರುವ ಚಿಲುವೆ ತನ್ನ ಗಂಡು ಬೇರೊಬ್ಬಳಲ್ಲಿ ಸರಸದಿಂದ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಿಸದೆ

ನಾನಿಲ್ಲವೆ - | - ನಿಮಗೆ | ಹಗಲು ಇರುಳು !

ಅಲ್ಲೇಕೆ ಸರಸ, ಇಲ್ಲಿ ತುಟಿ ಬಿಗಿ ?

ಎಂದು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಧೈರ್ಯ , ಸವಾಲು, ಕೆಚ್ಚು, ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಮೆಚ್ಚಬೇಕಾದ್ದೇ, ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೊಡತಿ ಪೆಟ್ಟಿನಂತೆ ;ಬಡಿದು ಬರುವ 'ನಾನಿಲ್ಲವೆ ನಿಮಗೆ?' ಎಂಬುದು ಕೆರಳಿಸಬಲ್ಲದು. 'ತುಟಿ ಮೈಮಾನ ತೆರೆದಿವೆ ಕಾದು' ಎಂಬ ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕೈದು ಸರಳ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚೀಲವೆನ್ನಲಾಗದಂತೆ, ಆದರೆ ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸಿರುವಲ್ಲಿನ ಅಡಕವನ್ನೂ ಉಕ್ತಿಸಿದ್ದಿಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಿ'ಯಲ್ಲಿ

-

ಒಳ್ಳೆ ಮಡದಿಯಾಗಿರಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ | ಬೇಸರಾದುದೆನಗೆ

ನಿಮ್ಮ ದಾರಿ ನೀವಿನ್ನು ನಡೆಯುತ್ತಿರಿ | ಎನಗೆ ಬಿಡುತೆ ನೀಡಿ

ಎಂಬ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಆಕೆ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ಒಡಬಾಳು ನಡೆಸಿದ್ದಾಳೆ; ಒಳ್ಳೆ ಮಡದಿಯಾಗಿರಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಆದರೆ ಗಂಡನ ನಡತೆಗೆ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದಾಳೆ ! ಆಕೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಕನಸೆಲ್ಲ ಮುರಿದಿವೆ ; ಈಗ ಬಿಡುಗಡೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ತಾನು

ಒಂಟಿಯಾಗುವೆನೆಂದು ಆಕೆ ಅರಿತಿದ್ದರೂ ಹೋಸ ಬೆಳಕು ಕಂಡೀತು ಕಣ್ಣೆ ಎಂಬ ಆಶಾಭಾವನೆ ಆಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ನಾಳೆ

ವಿಧಿಯೂ ಹೊಸತೇನ ತರುವುದೋ ನೋಡ ನಡೆವೆ ಸಾರಿ ಎಂಬ ಧೈರ್ಯ, ದೃಢತೆ ಅವಳದು. ಇಂಥ ನೋವು

ನೂರಾರು ಬಾಳನ್ನು ಬಳಲಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವೇ. ವಿಸರ್ಜನ ಕವನದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ

ಆಗಬೇಕೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಹುಡುಗರು ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಅರಸಿ, ನೂರು ರೀತಿ ಆಕೆಯ ಬಾಳನ್ನು

ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ತೂಗಿ ನೋಡಿ ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೂ ಆಕೆ ಒಲಿಯದೆ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾಳೆ;

ಇಲ್ಲ ; ನಾನೊಲ್ಲೆನಾರುವನು | ಕ್ಷಮಿಸಿ ಗೆಳೆಯರಾ, ಇನ್ನು

ಸಾಕು; ಸಂದ ಸವಿಗೆಷ್ಟೊ ಋಣಿಯು ನಾ

ಸಾಕು ಬೀಳ್ಕೊಡಿರಿ, ಬಾಳು ಮುಗಿವವರೆ

ಗೊಳ್ಳಿತಾಗಲೈ ನಿಮಗೆ

ಎಂದು ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ . ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಯುವಕರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಏನೊ ಕಾಣಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ , ಕೆಳಗೆ

ನೀಡಿರುವ ಬೆಲೆ, ಗೌರವ, ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಅಪೂರ್ವವಾದದ್ದು, ಅಂತೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಧಾರಾಳ ವಿಲಾಸಕ್ಕೆ .

ಎರಡೂ ಕಡೆ ಒಂದು Sportsmanship ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ಕವನಗಳ ವಸ್ತು .
ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ನಿರ್ಧಾರ ಎರಡೂ ನೂತನವೇ.

- 4 -

ಇನ್ನೆರಡು ಅಪರೂಪದ ಕವಿತೆ ತಾಯಿ ಬಯಕೆ ಮತ್ತು ತಂದೆ ಹರಕೆ ಎಂಬವು . ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ
ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಸವಿ ಕೆನೆ ಗಟ್ಟಿದೆ. ಮಗುವಿಗೆ ಮಾತು ಕಲಿಸುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ

"ಮಾತು ಬಲ್ಲಗೆ ಬಾಳು, ಮಾತೊಲ್ಲದಿರೆ ಬೀಳು |

ಮಾತಿನಲಿ ಕೊಲ್ಲುವುದು ಉಳಿಸುವುದು ಜಗವು |

ಮಾತಿಲ್ಲದ ಬದುಕಿಲ್ಲ ಬಾಳಿಲ್ಲ ಸಿರಿಯಿಲ್ಲ ನೆರೆಯಿಲ್ಲ "

ಎಂದು ಲೋಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಕೊಡುತ್ತ ,

ಜಗದೆಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಗಳು ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನಲಿ ನಿಂತು

ನಿನ್ನ ಗೆಲವಿಗೆ ಬಲವನೂಡಿ ಕಾಪಿಡಲಿ

ನಗೆ ಬರಲಿ ಸೊಗವಿರಲಿ ನೊಗ ಹೊರಲಿ ಹೊಗೆಯಿಡಲಿ

ನರಳದಿರು ಕೊರಗದಿರು ತಾಳು ಮಗುವೆ

ಎಂದು ಹಾರೈಸುವ ಚಿತ್ರವಿದು. ಎರಡನೆಯ ಕವನದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮನಸ್ಸಿನ . ನಿಲವಿನ ಹರಕೆ ಇದೆ. ನುಡಿತ ನೇರ,
ಖಚಿತ, ಕಠಿನ ; ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ನಳಲೂ ಹಾಯುತ್ತದೆ ;

ನನ್ನ ರಕ್ತದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳದಿಹ | ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ನಿಲ್ಲಲಿ ;

ನನ್ನ ದಿಬ್ಬಣವವರ ಭುಜದಲಿ | ಮಸಣ ಸೂಡಿಗೆ ನಡೆಯಲಿ

ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಈ ಹರಕೆ ಕವಿ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬಯಕೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅದು
ಅಚ್ಚ ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಹೌದು. ತಾನ ಗಳಿಸಿದ ಪುಣ್ಯ , ಕೀರ್ತಿ ಮಕ್ಕಳ ಬದುಕಿಗೆ
ಬೆರೆಯಲಿ ; ತನ್ನ ಆಸೆ ಕನಸು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅವರು ರೂಢಿಸಿ ಬೆಳೆಸಲಿ ; ತಾನು ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗೆ ಹೊನ್ನ ಕಳಸ
ಏಳಿಸಲಿ, ಲೋಕ ನಡೆಯುವವರೆಗೂ ಆ ಮನೆಯ ದೀಪ ಬೆಳಗಲಿ -

ತೆರೆದ ಎದೆ ಮನ ಕೈಯ ಹರಹಿಗೆ | ಇಹವೂ ಪರವೂ ತುಂಬಲಿ.

ಅದಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಭಾಗ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅವೂ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ದೊರೆಯಲಿ. ಧರ್ಮ ಫಲಿಸಿ. ಹಮ್ಮು ಹಿಂಸೆ ಇಳಿಸಿ,
ನೆರವು ಕರುಣೆ ಊಡಲಿ ಎಂದು ಅವರು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉನ್ನತ ಆಶಯದಂತೆ ಮಕ್ಕಳು ನಡೆದರೋ ಅವರು
'ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕು ಉಳಿಯಲಿ .' ಹಾಗೆ ನಡೆಯದೆ, "ಹೆರರ ನೋವಿಗೆ ಕರಗದಾದರೆ ! ಅಲ್ಲಿ ಅಂದಿಗೆ ಮುಗಿಯಲಿ"
ಎಂದು ಶಾಪವೆನ್ನಬಹುದಾದಷ್ಟು ಕಠಿಣ ನಿಲುವೆಯ ಶಸನವನ್ನು ತಂದೆ ವಾಣಿ ನುಡಿಯುತ್ತದೆ. ತುಂಬ ಸಹಜವಾಗಿ
ಅಷ್ಟೇ ಖಚಿತವಾಗಿ, ಕವನ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಚೆನ್ನವೇಂದು ಕಾಣಿಸಿದುದನ್ನು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಕವನ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕವಿಯ
ಬದುಕಿನ ಶ್ರದ್ಧೆ ವಿಶ್ವಾಸ ನುಡಿಗಟ್ಟಿದೆ ;

ನಗುವ ಮಕ್ಕಳ ನಡುವೆ ನಗುವ ಕಲಿವುದೆ ಚೆನ್ನ

ಅವರೊಡನೆ ತೊದಲುವ ಹದನು ಚೆನ್ನ

ಹೊಸಹೂಗಳಂತಿರುವ ಮಿದುಮೈಯ ತಕ್ಕಯ್ಯಿ

ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ ಮುದ್ದಾಡಿ ಕುಣುವುದೇ ಚೆನ್ನ.

ಎಂದು ಮುಗ್ಧ ಮಕ್ಕಳ ಒಡನಾಟವನ್ನು ಬಯಸುವಿಕೆಯಿಂದ ತೊಡಗಿ, ಕವಿಮನಸ್ಸು ಋತುಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು , ಪ್ರಕೃತಿ
ವ್ಯಾಪರವನ್ನು, ಜೀವರಾಶಿಯ ದಿನನಿತ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಆನಂದಿಸುತ್ತದೆ, ಮೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು
ಮಾಗಿದಾಗ-

ಸಾವುನೋವುಗಳ ಒಡಲಬಗಿದು ಅಮಂಗಳ ಹಿಂಡೆ

ಆಸೆಭರವಸೆಗಳನು ಊಡುವುದು ಚೆನ್ನ - ಎನ್ನುತ್ತದೆ.

'ಆಶಾಬಂಧಃ ಸಾಹಯತಿ' ಎಂದು 'ಶಾಕುಂತಲ'.

'ಏತಿ ಜೀವಂಥಮಾನಂಧೋ ನರಂ ವರ್ಷಶತಾದಪಿ'

ಎಂದು ರಾಮಯಣ ಸೂಚಿಸುವುದು ಇದನ್ನೆ . ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರ ಕೋಪತಾಪಗಳಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಮರೆಯಿಸುವಂತೆ ಒಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯಾಗಿಸಿ. ಶುಚಿಯಾಗಿಸಿ ನಗುವ ಹಿರಿಯ ಸಜ್ಜನರು, ಆಪ್ತರು ದೊರೆತರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತು , ಅಂಥ ಕೆಳೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಾಳನ್ನು ಸಹ್ಯಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಮುಂದುವರಿದು,

ಚೆಲ್ಲುಬಾಳಿಗೆ ವಿಕೃತಿ ವಿರಸವನು ಬೆರಸುತಿರೆ

ಬಾಳ ಚೆಲುವಿಗೆ ಬಾಳ ತೇಯುವುದು ಚೆನ್ನ

ಯಾವುದೆಂತಿರಲೇನು ಎಂತಾದರೇನು

ಯಾರೊಲಿದರೇನು ಒಲಿಯದಿರಲೇನು

ನಾಳೆ ಬದುಕೊಳಿತಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೆ

ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮುಡಿಪಾದ ಚರಿತವೇ ಚೆನ್ನ -ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬದುಕಿನ ಚರಿತಾರ್ಥತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವಂಥ Supreme utterance ಇದು. ಉದಾತ್ತ ಕಲ್ಪನೆ. ಉನ್ನತ ಆಶಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕವನ ಕವಿಮನಸ್ಸಿನ ನಿಲುವು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಕಾಣಿಸಬಲ್ಲದ್ದು ; ಅವರ ಜೀವನ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ , ತಿಳಿಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತಚೇತನ ಒಂದರ ಜೀವಿತದ ಪರಮ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನಿರಬಹುದು ?

ಕವಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸರ್ವದ ಚೆಲುವು ನಲಿವುಗಳೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂತಿ ವಿದ್ಯಶ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳೀರುವಂಥೆಯೇ ದುಃಖ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಕೊರತೆಗಳೂ ಇವೆ. "ವರುಷ ಹೋಯಿತು ವರುಷ ಬಂದಿತು | ಹರುಷ ಬಾರದು ಬಾರದು" ಎಂದೂ ಕವಿ ಬಲ್ಲರು . ಬಾಳು ಅವುಗಳಿಂದಾಗಿ ದುರ್ಭರವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ಮಳೆಬೆಳೆ ಆಗದೆ ಕ್ಷಾಮಡಾಮರಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಬರಗಾಲದ ಬವಣೆಯೂ ಸೇರಿದರೋ ? ಕೆ. ಎಸ್. ನ ರ ಖ್ಯಾತ 'ಅನ್ನಪೂರ್ಣ'ಕವನಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಬಲ್ಲ - ಆದರೆ ಆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿ ನಿಲ್ಲದ - ಕವನ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ' ಮುಗಿಲ ದೀವಿಗೆ '.

ತಾರೆ ಮಿನುಗದ ಬಾನಿನಲ್ಲಿ | ಮುಗಿಲು, ಮಿಂಚಿ ಗುಡುಗು

ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣೂ ಇಳೆಯ ತುಂಬಿದೆ | ಹಸಿವು. ನೋವು ನಡುಗು

ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಅದರಲ್ಲಿ ಬದುಕು ದುಸ್ಸಹವಾಗುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರ ವೊಂದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಬೀಳದೆ , ಬೆಳೆಕಾಣದೆ ಕ್ಷಾಮ ತಲೆ ದೋರಿ ಬಾಳು ಒಣಗಿದೆ . ಪರಿಣಾಮ :

ಕಣ್ಣ ಕಾಂತಿಯು ಮಾಯವಾಗಿದೆ | ತುಟಿಗೆ ನಗುವೆ ಮರೆತಿದೆ

ಕುಯಿದು ಚೆಲ್ಲಿದ ಚಿಗುರಿನಂತೆ | ಎಳೆಯ ಮೊಗಗಳು ಸೊರಗಿವೆ.

ಯಾವುದೇ ಆಸೆ ಭರವಸೆ ಕಾಣದಾಗಿ,

ಒಂದು ಹೊತ್ತಿನ ಊಟಕ್ಕಿಂತಲು | ಒಂದು ಜೀವವು ಅಗ್ಗವು

ಎಂಬಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿದೆ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕವಿದಿರುವ ಮುಗಿಲು ತನ್ನ ಕೆಚ್ಚಲಿಂದ ಏಕೆ ಮಳೆ ಸುರಿಸದೋ, ಜೀವವನ್ನು ತಣಿಸದೋ ? ಏಕೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕವಿದ ಈ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ದೀವಿಗೆಯಾಗದೋ ? - ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ . ಇದು ಪ್ರಶ್ನೆಯಷ್ಟೇ ಆಗಿಲ್ಲ, ಹೃದಯದ ಕರೆ, ಆರ್ತಮೋರೆ, ಹಾತೊರೆ ಎಲ್ಲ ಆಗಿವೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಪಂಜೆಯವರ 'ಉಳ್ಳಯ್ಯ ದಯೆಗೊಳ್ಳಯ್ಯ' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಹೊಲೆಯನ ಹಾಡು ಕವನದ ನಂತರ ಬಂದಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸತ್ಪಶಲಿ ಕವನ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ 'ಕ್ರೋಧಕೇತನ', ಅಂದು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ,

ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರ ಸಾಲಿಗೆ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಬರೆದ ಇವೆರಡು ಕವನಗಳೂ ಸೇರಬಲ್ಲವು. ಬಂಡವಾಳವಾಹಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಎದೆಸೆಟಿಸಿ ನಿಂತು, ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುವ ಪಣತೊಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕ ಗಣದ ರಕ್ತ ಕೆರಳಿಸುವ ಎಚ್ಚರಿಗೆಯ ಗಂಡುಮೆಟ್ಟಿನ ದನಿ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿದೆ.

ಅದುವೆ ಕೇಳಿರಿ ಪ್ರಳಯ ಘೋಷವು ಏರಿ ಕವಿಯುತೆ ಬರುವುದು

ಗಣದ ತಂತ್ರವು ಧನಿಯ ರಕ್ತದಿ ನಾಂದು ಬಲಿವುದು ಎನ್ನುತೆ

ಎಂದು, ಮೊಳಗುವ ಪ್ರಳಯ ಘೋಷದಂತೆಯೇ ಕವನ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಡಿಲು ಗುಡುಗು, ಉರಿ ಕಾರುವ . ಮೋಡ ಅವರ ಧ್ವನಿ!

ಬಂಡವಾಳದ ಭಂಡಬಾಳನು ಮುಗಿಸಿ ನೆತ್ತರ ಸಿರಿವೆವು

ದುಡಿದು ಕೊರಗುವ ದಣಿದು ಸೊರಗುವ ಶ್ರಮದ

ಶ್ರಮವನು ಹರಿವೆವು

ಎಂಬುದು ಅವರ ಕೂಗು , ಕರೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಗುರಿ ಗಮ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ,ಹಸಿದ ಒಡಲಿಂದ ಎದ್ದ ಕೂಗು ಅದು ;

ಅದ್ದರಿಂದ ಅಡಗುವಂಥದ್ದಲ್ಲ, ಬದುಕೆಲ್ಲ

ತಗ್ಗಿ ಬಗ್ಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ನೆಗ್ಗಿ |ಹುಟ್ಟು ಹುಟ್ಟಿಗು ನಮೆದೆವು

ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳು ಸಾಹುಕಾರಗೆ |ಬಂದಿಯಾಗಿಯೆ ದುಡಿದೆವು.

ಈ ಅಜೀವ ಜೀತ ದಾಸ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರ

ನಿಮಿರ ನಿಲ್ಲುವ ಒಡಲು ಬಾಗಿತು

ಭುಜವು ಸೋತಿತು ಸೊರಗಿತು

ತೊಡೆಯ ಹಜ್ಜೆಯ ದೃಢವು ಕೆಟ್ಟಿತು

ಎದೆಯ ಗಂಡೇ ಹೀತಿದು

ಈ ಸ್ಥಿತಿಚಿತ್ರ ಕನಿಕರ ತರುವಂಥದು, ಅವರು ಬೇಳೆದುದು, ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ್ದು, ನೆಯ್ದುದು ಯಾರ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ?

ಹೆರರ ಲಾಭಕೆ ದುಡಿವ ತೊತ್ತುಗ

ಳಾಗಿ ನೊಗವನು ಹೊತ್ತವು

ಅವರು ನೂಕಲು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದೆವು

ಅವರ ಕೋಪಕೆ ಮಣಿದೆವು.

ಈಗ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವು ಮೂಡಿದೆ. ಬುದ್ಧಿ ತಿಳಿದಿದೆ :

ಯಾರೊ ಉಳುವರು ಯಾರೊ ದಣುವರು

ಯಾರೊ ಕೋಯ್ದರು ತಿಂಬರು

ಯಾರೊ ನಗುವರು ಯಾರೊ ಕುಣುವರು

ಯಾರೊ ಬೆವರನು ಬಸಿವರು

ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇನ್ನು ಅವರು ಕಾಣರು, ಸಹಿಸರು, ಕೇವಲ ಅಸ್ಥಿ ಪಂಜರವಾಗಿ ಅವರು ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಅವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಂಘ ಶಕ್ತಿಯ ಈ ಹೊಸ ನಿಕೇತನ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಶಿಸ್ತು ಸಂಯಮದ ಕಾರ್ಮಿಕ

ಸಂಘಟನೆಯ ಮಿಂಚು ಮಿಂಚಲಿದೆ, ಸಿಡಿಲು, ಸಿಡಿಯಲಿದೆ,, ಧನದ ಸೊಕ್ಕು ಇದರಿಂದ ಅಡಗುತ್ತದೆ – ಎಂಬ ಆಸೆ

ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕವನ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ ದುಡಿದವರಿಗೆ , ಶ್ರಮಿಕರಿಗೆ, ರಷಿಯ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ

ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಂಘಟನೆಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು

ಅರಿಯದವಾರಾರು ? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಈ ವೀರಗೀತೆ ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳೇ ಉರುಳಿದ್ದರೂ ತನ್ನ

ಮೂಲಧತುವನ್ನು ಸತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ . ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಚಿಂತನೆಯ ಒಕ್ಕೊರಲಿನ

ವಾಣಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ಧಿಕ್ಕಾರ , ಕೆಚ್ಚು, ದೃಢನಿರ್ಧಾರ, ವೀರಾವೇಶ ಉಕ್ಕಿನಂಥದು, ಕವನದ "ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕವಿತೆ ಸಿಡಿಲಂತೆ ಸಿಡಿದು ಯಾವುದೋ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸುಡುಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಅಗ್ನಿಪಿಂಡದಂತೆ ಬೆಂಕಿಗಾರಿದೆ. ಪದಗಳು, ಬಂಧ, ಛಂದಸ್ಸೆಲ್ಲ ಕೇತನದ ಸುಯಿದಾಟಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಂತೆ."

- 5 -

ಪರ., ಪರತತ್ವ ದೈವಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ, ಪರವೆಂಬುದಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು 'ಭ್ರಮೆ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದು ಅರವೋ, ಮಾಯೆಯೋ, ಮಂಕೋ, ಭ್ರಮೆಯೋ, ಬೇಸರವೋ, ಬರಿಯ ನೆರಳಿನ ಬೇಟೆಯೋ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮುಂದುವರಿದು 'ಪರತತ್ವ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೆಲೆ ಕಂಡಿದೆ :

ಕಂಗಳಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಾಗಿ

ಮಂಗಳದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಧಾರವಾಗಿ

ತುಂಗ ಬಲಯುತರಿಗೆ ಬಲದಾತ್ಯವಾಗುತು

ತ್ತುಂಗ ಮಾನಸದರಿಗೆ ನೆರವಾಗುತಿಹುದ

ಪರತತ್ವ, ಪರಮತತ್ವ ಎಂಥೆಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲ್ಪನೆ ಮ್ಯಾಥ್ಯು ಆರ್ನಲ್ಡ್ ಕವಿಯ " A stream of tendency, not human, which somehow makes for righteousness" ಎಂಬ ನುಡಿಪದ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದುದು. ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿ ಪ್ರಭಾವಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಆರ್ನಲ್ಡ್ ಒಬ್ಬ, ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿಗಳಲ್ಲೂ ಅವನೊಬ್ಬ . ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಯೋ ಶಕ್ತಿಯೋ ತಿಳಿಯದು. ಯಾವುದೇ ಅದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಕಲ ಭ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ತನ್ನೆಲ್ಲ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ನಿನ್ನೆಡೆಗೇ ನಡಸಿ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಹೂಡು ಎಂದು, ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ

ನಿಜವೆಂದು ಅರಿತುದನು | ನಡೆಸಲ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವನು

ನಿಶ್ಚಲ ನಿಶ್ಚಯಗಳನು | ನೀಡೆನ್ನನು ಸಲಹು - ಎಂಬುದು .

ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣ ಭಾವವಿದ್ದರೂ ಶರಣಾಗತಿಯಿಲ್ಲ ; ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ನಿಲುವು ನಂಬಿಕೆಗಳಂಥ ನಡವಿ ನಿಶ್ಚಯದ ಹಂಬಲ ವಿದೆ. ಇದು ವಿ.ಸೀ. ಯವರದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಮುಂದೆ 'ಕಸ್ಮೈ ದೇವಾಯ' ಕವನದಲ್ಲಿ ಇದೇ ನಿಲುವನ ಮುಂದುವರಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಇಲ್ಲದೊಂದಕೆ ಹೆಸರನಿತ್ತು ಕರೆಯುವೆವೂ

ಇಲ್ಲದಿರೆ ಮಾನವನ ಸುಗುಣವೇ ದೈವವೂ

ಎಲ್ಲಿಗೂ ಹರಿಯದಿಹ ಸಂಶಯವೆ ಕೊನೆಯೋ !

ಎಂದು ಬಗೆಹರಿಯದ ಸಂಶಯವನ್ನು, ಆದರೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕವಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ - "ಇದರಾಚೆಗೆ ಹೇಳುವುದೇನೋ ಇಲ್ಲ" ಎಂಬಂತೆ . "ಇದರ ಧೀರ ಗತಿಯೂ ಅರ್ಥ ಸಂಪತ್ತಿಯೂ ಅಪೂರ್ವ" . ಕೊನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆಶ್ಚರ್ಯಸೂಚಕ ಚಿಹ್ನೆ ತುಂಬ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ್ದು. "ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಕೊನೆಯ ಹಂಥದ ಭಾವ ಚಿಮ್ಮಿದ ಈ ಕವಿತೆ ಹೊಮ್ಮಿದ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಂತ ಆಧುನಿಕವಾದುದು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಒಳ್ಳೆಯತನಕ್ಕಿಂತ ದೈವತ್ವವಿಲ್ಲವೇಂಬ ತತ್ವ" (ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂತಾರ್) ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ . ಮಾನವೀಯತೆಯ ಹಿರಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಕವಿತೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಪರಕ್ಕಿಂತ ಇಹಕ್ಕೆ ಕವಿ ಕೊಟ್ಟ ಬೆಲೆ ದೊಡ್ಡದು. 'ವಿಶ್ವಾಸ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ

ಮಾನವನೆತ್ತರ ಆಗಸದೇರಿಗೆ | ಏರುವವರೆಗೂ ಏರೇವು

ಮಾನವ ಹೃದಯಕೆ ವಿಶ್ವವಿಶಾಲತೆ | ಹಾಯುವವರೆಗೂ ಹಾದೇವು

ಇಹದಲಿ ಒಪ್ಪಲು ಆಗದ ಪರವನು | ಬಯಕೆಯು ಕರೆವುದೆ ಕೈಚಾಚಿ ?
ಬಾಳನು ಶೋಧಿಸಿ , ಶೂಚಿಯನು ಬೆಳೆದರೆ | ಇಹವೇ ಅರಳದೆ ಪರವಾಗಿ ?

ಎಂದೂ , ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಕವನದಲ್ಲಿ -

ಬದುಕೇ ನಿಜವಿತೆ, ನಡಯುವವರೆಗೂ

ಬದುಕಿಗೆ ಸೊಗಸನು ಕಾಣಿಪೆನು

ವಿಧಿಗಳ ಪರಗಳ ದೇವರ ಕರುಬಿಗೆ

ಇಹದಮರತ್ನವ ನೆತ್ತುವೆವು

ಎಂದೂ ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ಇಹಪರ ಚಿಂತನೆಯ ಸಾರ-ಸರ್ವಸ್ವ ಈ ಸಾಲು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗಸದೆತ್ತರ ಏರುವ ಅದಮ್ಯ ಆಸೆ, ಹೃದಯ ವೈಶಲ್ಯದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ . ಬಾಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಶುಚಿಯನ್ನು ಬೆಳೆವ ತವಕ, ಬದುಕಿಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸೊಗಸನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಹಂಬಲ-ಇವುಗಳಿದ್ದರೆ ಇಹವೆ ಪರವಾಗಿ ಅರಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಜೀವನಶ್ರದ್ಧೆ, ಅಚಲ ನಂಬಿಕೆ, ಅದನ್ನುಸಾಧಿಸುವ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಸದಾಕಾಲಕ್ಕೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಡಬಲ್ಲದ್ದು. ಬದುಕಿನ ಉತ್ತಾನತೆಗೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು.

- 5 -

ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಕಾಣದವರೂ, ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಲದವರೂ ಅವರ ಮನೆ ತುಂಬಿಸುವ ಹಾಡು, ಶಬರಿ, ಮೃಗಶಾಲೆಯ ಸಿಂಹಗಳು, ಶತಂ ಜೀವೇಮ ಶರದಃ, ಅಭಿಃ, ಮಹಾತ್ಮ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಸ್ನೇಹ, ಹೆಮ್ಮರ, ಕಾವ್ಯದೇವಿಗೆ, ಅರಿದ ದೀಪ, ಶಿಲ್ಪಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕವನಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲರು. 'ಶಬರಿ' ಬಹು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕವನ. ಆಗೀತವನ್ನು ಕೇಳದಿರುವವರೆ ಇಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಬರಿಯ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಯು ಕವಿ ತಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ಮನೋಧಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಕೆ ರಾಮನಿಗೆ ಕಾದಂತೆ ಈಗ ಸಮಸ್ತ ಜನವರ್ಗವೂ ತನ್ನ ಆದರ್ಶದ ರಾಮನ ಬರವಿಗಾಗಿ ಕಾದಿದೆ, ಕೂಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆತನು ಬಾರದಾದರೆ ಇವರ ಬದುಕು ದುರ್ಭರವಾಗುತ್ತದೆ, ಇವರ ನುಡಿ ಸೋತ ಮೂಕ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಕರಗಿ ರಾಮ ಬಂದೇ ಬರುವನು ಎಂಬ ಆಸೆಯ ಒಳದನಿಯಿದೆ ಗೋಡೋ ನಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಬೆಕೆಟ್ ಕಾಣಿಸಿರುವಂತಹ ಚಿರಂತನ ನಿರೀಕ್ಷೆ. ಆಸೆ, ಭರವಸೆಯ ಚಿಲುಮೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ ; ಸಂಧರ್ಭಬೇರೆಯದೇ ಆದರೂ . ಅವರ ಚಿರಂತನ ಕೃತಿ ಮನೆ ತುಂಬಿಸು ವುದು. "ಎಮ್ಮ ಮನೆಯಂಗಳದಿ ಬೆಳೆದೊಂದು ಹೂವನ್ನು ! ನಿಮ್ಮ ಮಡಿಲೊಳಗಿಡಲು ತಂದಿರುವೆವು" ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಕುಸುಮ ಕೋಮಲ ಮನೋಧರ್ಮದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವ ಆ ಗೀತ ಮಾನವೀಯ ಸಂಸ್ಕರ್ತದ ಅಧ್ಭುತ ಗುಣವನ್ನೋಳಗೊಂಡದ್ದು. ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮೃದುವಾದ ಸಂದರ್ಭ ಅದು. ಮೊದಲೇ ಆದ್ರ್ವವಾಗಿರುವ ಕವಿಯೇ ಅದನ್ನು ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದುಂಟು. "ಇಂದು ಆ ಗೀತ ಪೂರ್ತಿ ಕಾಲಹತ (dated) " ಎಂದೂ ಅವರೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳನ್ನು ಹೂ, ಮನೆ . ಬೆಳಕು ಎಂದೆಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಅದೊಂದು 'ರಸದ ಮಡು', ಈ ಕವನ ಕಟ್ಟಿಕಾಣಿಸುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ ಅದ್ಭುತವಾದ್ದು. ಅದನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯೇ ಅಭಿಃಅಂಥ ವಜ್ರಕಠಿನ ಗಂಡುಕವನವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ.

ಕಾಡಮೌನವ ಸೀಳಿ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ. ಕೇಳುತ್ತಿದೆ

ಬಿತ್ತರದ ದಿಕ್ಕಟಗಳಡ್ಡಿ ದಾಟುತ್ತಿದೆ !

ಉಳಿದೆಲ್ಲ ನುಡಿಗಳನು ಮುಳುಗಿಸುತೆ ಮೊಳಗುತ್ತಿದೆ-

ಬಾಳ ಹೆದ್ದಾರಿಯನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ

-ಅಭಿಃ ! ಅಭಿಃ ! ಅಭಿಃ ! ಎಂಬಮೃತವಾಣಿಯಿದು

ಮೂವತ್ತು ಶತಮಾನಗಳ ಮೆಟ್ಟಿ ಕೇಳುತ್ತಿದೆ

ಕಾಲದಾ ಕರೆಯಂಚಿನಾಚೆಯಿಂದ.

ಎಂದು ತೊಡಗುವ " ಈ ಕವನದ ಭಾವದ ಧಿರತೆಯನ್ನೂ, ಅದು ಪ್ರವಹಿಸುವ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು, ಪದಗಳ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಕವನವನ್ನು ಓದಿಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಣಿಯದಿಹ ಮನ, ಸಾದಿಸುವ, ಹಟ, ನಿಜದ ನೇರಕ್ಕೆ ನಡವ ನಿಶ್ಚಲತೆ, ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಎಂದೆಂದೂ ಬಾಗದ ಎಚ್ಚರ, ಮರುಕಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಚಿರತೆರೆದ ಎದೆ- ಇವು ನಿನ್ನನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಹೆದರಬೇಡ. ಎನ್ನುವ ಭರವಸೆ ಇಲ್ಲಿದೆ" ನಿನ್ನನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಹೆದರಬೇಡ, ಎನ್ನುವ ಭರವಸೆ ಇಲ್ಲಿದೆ" (ಕೆ.ಎಸ್.ನ.) ಕವಿಗೆ, ಕವಿತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಯಶಸ್ಸು ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಮದರಾಸಿನ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅ ಕವನವನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಓದಿದಾಗ ಆ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಶಬ್ದ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಗಂಭೀರ ಘೋಷಕ್ಕೆ ಸಾಟಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ನೆನೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಿ.ಸೀ. ಓದುಗಾರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು. ಅಭಿಃ ಚಿಂತನದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೇ 'ಶತಂ ಜೀವೇಮ ಶರದಃ' ಕವನದಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅಂಥ ಆಸೆ ಭರವಸೆ ಇದ್ದು ಬಾಳನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಡರು ತೊಡರು. ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯನಮ್ಮನ್ನು ಹತಚೇತಸರನ್ನಾಗಿಸಬಹುದು. ಸತ್ಯ ಧೈರ್ಯ ಉಡುಗಿ,ಎದೆ ಕುಸಿದು, ಕಂಗೆಟ್ಟು ಕುಳಿತುಬಿಡುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಬರಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯ ಸಾಂತ್ವನಗಳನ್ನೋಡಿ ಬಾಳಿನ ಉತ್ತಾನತೆಗೆ ನೆರವಾಗುವಂಥ ಮಾರ್ಗಮಾರ್ಗ ವಿವೇಕ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಹೆಮ್ಮರ' ಕವನ ಅಂಥ ಒಂದು ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಅವರವರ ಆತ್ಮವನು ಅವರೆ ಬಲಿಸಲು ಬೇಕು

ಅವರ ಆಕೃತಿ ಮೂತಿ ತಿದ್ದಿಕೊಳಬೇಕು

ಅವರವರ ದರ್ಶನಕೆ ಸಲ್ಲುವಾದರ್ಶಗಳ

ನೇಮನಗಳ ಹೊತ್ತವರೆ ಸಾಧಿಸಲು ಬೇಕು.

ಕಲೆಯಿಲ್ಲ - ಕುಲವಿಲ್ಲ - ಕೆಲೆಯಿಲ್ಲ ಪದವಿಲ್ಲ

ಇಹಪರದಹಂಕಾರವೊಂದಿಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳೆದುರು.

ತನ್ನ ಧರ್ಮವ ತಾನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡೆತ್ತುತ್ತೆ

ಆಳುಕದೆಯೆ ಬಳುಕದೆಯೆ ಅಡಿಯಿಡಲು ಬೇಕು.

ಸೋಲು ನೋವನು ನುಂಗಿ ಕಲ್ಲೆದೆಯ ಮಿದುಗೈದು

ಸಹನೆ ಕರುಣೆಗಳ ಮೃತವೆರೆಯುತಿರಬೇಕು

ಬೆಳಕು ನೆಳಲುಗಳಂತೆ ಏಳೆ ಬೀಳೆನ್ನುತ್ತೆ

ಮನವ ಸಮತೆಗೆ ಹೂಡಿ ನಲಿಯುತಿರಬೇಕು -

ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕು ಏನೆಲ್ಲವನು, ತಿರುಳ ಬಲಿಸಲು ಬೇಕು

ಹಿರಿಬಾಳನೆಳಸುವವರು

ಸ್ವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಸೋಲುನೋವುಗಳನ್ನು ನುಂಗಿ, ಕಲ್ಲು ಎದೆಯನ್ನು ಮೃದುಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಹನೆ ಕರುಣೆಗಳನ್ನು ಬೆರಸಿ, ಮಸಸ್ಸನ್ನು ಸಮತೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಲಿಯುತ್ತ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ತಾಳಿದವನು ಮಾತ್ರವೇ ಬಾಳಿಯಾನು ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು Didactic ಎಂದುಬಿಡಬಹುದು. "ಆದರೆ ಇಂಥ ಸ್ವಾವಲಂಬನ , ಈ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ, ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯ - ಇವು ಬೆಳೆದಷ್ಟೂ ಬಾಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು."

ಸಾಧನೆಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆವಾಗ 'ಕೆಲೆಯಿಲ್ಲ' ಎಂದಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಕವಿಕೊಟ್ಟ ಸ್ಥಾನ .

ಎತ್ತರದ್ದು . ಅದು ಬಾಳಿನ ದೊಡ್ಡ ಸೌಭಾಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಸ್ನೇಹದ ಅಮೃತ ಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ "ಸ್ವರ್ಗದೊಳಗೀ ಸ್ನೇಹ ದೊರೆವುದೇನು ?" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪರವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ , ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹದೊರೆಯದಾದರೆ ಇಹದ ಈ ಅಸತ್ಯ , ಆಶಾಂತ , ಅಪೂರ್ಣ ಜೀವನವೇ ಸಾಕು:

"ಇಲ್ಲದಿರೆ ಎನಗಿಲ್ಲೆ ನೂರು ಜನ್ಮಗಳಿರಲಿ ! ಎಲ್ಲಪರಿ ಮಮತೆಗಳ ಸತ್ಯ ಜೀವನವು !" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ . ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಮತೆಗಳ - ಸತ್ಯ ಜೀವನವು ಎಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ಓದಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಅಸತ್ಯ ಜೀವನವು ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ನುಡಿ. ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕ ಜೀವನವನ್ನು ಬೆಸತ್ತು, ಮಾಯೆ ಎಂದು ಜರೆವವರನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ನೆಳಲಿದೆ. ಸ್ವರ್ಗಸಮಸೇಹ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದಾಗ ಪರಕೃತ ಇಹವೇನು ಕಮ್ಮಿ ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಇದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಎಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಚೆನ್ನ ಕವನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಕರ, ಕೋಪ ಕರುಬುಗಳಲಿಯೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯಾಗಿಸಿ ಶೂಚಿಯಾಗಿಸಿ ನಗುವ ಹಿರಿಯ ಸಜ್ಜನರು, ಅಪ್ಪರು ದೊರೆತರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನ ಎಂದಿರುವುದೂ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಕವಿ ನೀಡಿರುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಎಷ್ಟೇ ಆತ್ಮಸಾಂತ್ವನ, ಎಂಥುದೇ, ಸ್ನೇಹವಿದ್ದರೂ ಬಾಳಿನಲಿ ಕೊನೆಯವರವಗ ಅವು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೇನೋ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬಾಳ ಹೆದ್ದಾರಿ ಕ್ರಮಿಸಲು ದಿಫ್ವವಾಗಬಹುದು, ಕೊನೆಯಲ್ಲದ್ದಾಗಬಹುದು, ಅನಥ ವಾದ್ದಾಗಬಹುದು. ಕೊನೆಮುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆ ಉಳಿಯದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೆಳೆಯೇ ಸಿಗದೆ ಹೋಗಬಹುದು; ಅಥವಾ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕೆಳೆ ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾರಿ ಸಂಧಿಸಿ ಕವಲೊಡೆದಾಗ ನಿಂತುಬಿಡಬಹುದು. ಅವರಿಗ ಮುನ್ನಡೆವ ಮನಸ್ಸು ಎದೆ ಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಹೋಗಬಹುದು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಇರುವವನು ದೊರೆತಷ್ಟು ಕೆಳೆಗೇ ಕೈಮುಗಿದು-

ದಾರಿ ಮುಗಿದುದು ಎಂಬರೆಲ್ಲ | ಇಲ್ಲೆ ಪಯಣವ ಮುಗಿಸಲಿ

ನಿಲ್ಲಲಾಗದು ನಮಗೆ ಇಲಿ | ದಾರಿ ತುತ್ತುರಿ ಕರೆಯಿರೆ

ಎಂದು ತನ್ನ ಗುರಿಗಮ್ಯದತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಕವಿ ಮುಂದೆ ದಾರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಡೆಯೂ ಸಹನೆ ಅವನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಆ ಪಯಣವೇ ಮುಗಿಯದೆ ಅನಂತವಾದರೋ-

ನೂರು ಜನ್ಮಕೆ ದಾರಿಯಾದರೆ ! ನೂರು ಜನ್ಮಕು ಪಯಣವೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕವಿ. ಎಷ್ಟು ದೂರ ನಡೆದರೂ ಗೊತ್ತುಗುರಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೆಮ್ಮದಿಯ ನೆಲೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆ ? - ಎನಿಸಬಹುದು. ಅದು ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಹೌದು. ಆದರೆ., ಕೆಲವರಿಗೆ ಚಿರಂತನದಾಹ, ದಾರಿ ಇದೆ ಎಂಥರೆ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವುದಿದೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಅಭಿಮತ ; ಆದ್ದರಿಂದ ದಾರಿ ತೀರುವವರೆಗೂ ನಡೆದೇ ನಡೆವೆವು ಎಂಬ ಹಟ ಅಂಥವರನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆ ಅದೂ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಿಲ್ಲವೇನೋ. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಆದರ್ಶದ ಸೆಳೆತವೂ ಇಂಥುದೇ ಗುರಿ, ಗಮ್ಯ, ಗಮನವನ್ನು ಉಳ್ಳದ್ದು ; ಇಂಥುದೇ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಹಟವನು ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬೇಡುವಂಥದು. ಇಂದಿನ ತುಮುಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದದೆ ಇರುವ, ಕಾಣುವ ನೆಲೆಗಳು ತೃಪ್ತಿ ಉಂಟು - ಎಂದು ಕವಿ ಬೇರೊಂದೆಡೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ದಾರಿ ಕಾರನೊಬ್ಬನ ಪಯಣವನ್ನು ಈ ಕವನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆ ಬಾಳ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಪಯಣಿಗ ಸತ್ಯದ ಅನಂತ ಸ್ವರೂಪ ಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ಅದರ ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ಅಂಥ ಅಕಾಂಕ್ಷೆ ಇರಬೇಕಾದ್ದು ತೀರ ಅಗತ್ಯ. ಯಾರೆ ಆಗಲಿ ಹೃದಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ತೆರೆದು, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಡಿಯುವಂತಾಗಬೇಕು ; ಸನ್ನಿವೇಶದ ನೂರಾರು ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತಾಗಬೇಕು . ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಏಕಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'One way traffic' ಎಂಬಂತೆ ಆಗಬಾರದು. ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಅನುಭವ, ಅರ್ಥವಂತಿಕೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ

ಒಂದೆ ತಂತಿಯ ನೀವಿದೇತಕೆ ನುಡಿಸುತಿರುವಿರಿ ಸುಮ್ಮನೆ?

ನಾಲ್ಕು ತಂತಿಯ ಮೀಟಿ ಕೆರಳಿಸಿ ಎಲ್ಲ ತಾಳಕು ನುಡಿಸಿರಿ.

ಒಂದು ತಂತಿಯನೆಳೆದು ಸೆಳೆದು ಎಡೆಯ ಸೀಳುವಿರೇತಕೆ ?

ಎಲ್ಲ ತಂತಿಗಳೆಲ್ಲ ರಾಗದ ಎಲ್ಲ ಸಂತಸ ಸೂಸಿರಿ.

ಎಂಬ ಕರೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೆ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟ ಬಾಳನ್ನು ಸಂಪನ್ನಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ.

- 7 -

'ಹಗಲು - ಇರುಳು'ವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿರುವ ಅವರ ಕೊನೆಗಾಲದ ಕವಿತೆ ಅಂತರ್ಮುಖಿ ಮನಸ್ಸೊಂದ ಹಣ್ಣು ಚಿಂತನವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವು ವ್ಯಕ್ತಿಶವಾದವು ; ಆತ್ಮಗೀತೆ ಅಥವಾ ಸ್ವನಿವೇದನೆಯ ಸ್ವರೂಪದ್ದು . ತಮ್ಮದೇ ಬದುಕು ಸಾಧನೆಯ ವಿವೇಚನೆಯ ನೆಲಸೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿವೆ., ಸ್ವಂತ ಸಾಂತ್ವನದ ಛಾಯೆಯನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲಿಗೆ - ಎಂದರ ಹೆಚ್ಚುಪಾಡು ಸಂಕಲನದವರೆಗೆ - ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಸಂತೋಷ, ಹರ್ಷದ ಹೊನಲು. ನಿಲಾಸ ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದುಗುಡ, ದುಮ್ಮಾನ, ವಿಷಾದದ ನೆಳಲು ಹಾದಿದೆ. "ಜೀವನದ ಯಾವ ರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಳೆ ಕಷ್ಟ ಅನ್ಯಾಯ ಅಸಮತೆ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಾಗ ಕವಿಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು ?" (ಮೊದಲ ಮಾತು., ಪು. ೪) ಎಂದೂ ಕವಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಗುರವಿತ್ತು ಮೊದಲು ಮನಸು | ನಗೆಗೆ ತೆರೆಯಿತು ಬರಹವು

ಎಲ್ಲವೂ ಹೊರೆಯಾಯ್ತು ಬಾಳಲಿ | ಹೇಗೆ ಹಗುರವ ಗಳಿಸಲಿ ?

-ಎಂದು ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ (ಋಣದ ಹೊರೆ) ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಾಡು ಪೇಟೆಗೆ, ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿದೆ,

ಹಗಲಿಗೆ ಹಸಿದಿದೆ, ಕಲ್ಪನೆ ಬೇಡಿದೆ -

ಕವಿತೆ ಏನನು ಬಯಸಿದೆ | ಸುತ್ತ ಮಸಣವು ಸುರಿದಿರೆ

ಕವಿತೆ ಹಾಡಿಗೆ ಒಲಿವುದೆ | ಹಾಡಿಗಾಸರೆ ಏನಿದೆ ?

ಕವಿತೆ ಹಾಡಿಗೆ ಒಲಿಯದೆ ! ತಾನು ಬೇರೆ ಎನುತಿರೆ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೊರಕಿದೆ. "ಇಂದು ಗೇಯಗುಣವೇ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅದು ಕವಿತೆಗೆ ಹಾನಿ, ಇವೆರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲೆಗಳು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೆಳೆದು ಇವೊತ್ತು ಕವಿತೆಯಿಂದ ಗೇಯತೆ ಗಡಿಪಾರಾಗಿದೆ" (ಗೀತೆಗಳು, ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೭೩., ಮೊದಲ ಮಾತು) ಎಂಬ ಕೊರಗು ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಕವಿತೆ ಕೇವಲ ಕವಿತೆಯಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಹಾಡಾಗಿ ಗೀತವಾಗಿ ಸಂಗೀತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಬೇಕು, ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಅವರು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸುವ ನಿಲುವು. ಡಾಂಟೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೇ ಎಂದು ಎಜ್ರಾಪೌಂಡ್ ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಮಾತೂ ಈ ನಿಲುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ :

"Poetry is a somposition of words set to music... Poetry withers and dries out when it leaves music... Poetry must be read as music and not oratory " (Pp 376, 437, Lite , essays of Ezra Pound, Faber and Faber). ಆದರೂ, ಉಳಿವುದೇನು, 'ಋಣದ ಹೊರೆ', ನಾನಿಲ್ಲವೆ? ಉತ್ತರ ತಬ್ಬಲೆಯೆ - ಭರವಸೆಯೆ? 'ಬಾಳಭಾಗ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತಮ ಕವನಗಳನ್ನು ಕವಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ನಂಬಿ ಈ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಬದುಕಿನ ನಿಲುವಿನ ಒಂದು ಚಿತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಬಹುದು:

ಬದುಕಿನಲಿ ಯಾವುದು ಬಹುಜನಕೆ ಒಳಿತೋ

ನಡೆಯೆ ನಾಚಿಕೆ ತಾರದ ನಡೆಯೊ

ಹತ್ತು ಜೀವವ ಪೋಷಿಸುವ ಬಹುದು ನಿನ್ನದಾಗೆ,

ನಡಸು ಆ ಬದುಕ, ಅದು ಕೃತಾರ್ಥತೆ.

ಬಿಡು ವಾದಗಳ ಪಂಡಿತರಿಗೆ :-ಏಕೆ ನನಗೆ , ನಿನಗೆ?

ನಲಿ: ನಲುಮೆಯಲಿ ಬಾಳು: ಹೆರರ ಬಾಳಿಸು.

ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಸಂದೇಶ ಇದು : ನಲಿ, ನಲುಮೆಯಲಿ ಬಾಳು; ನೀನು ಬಾಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಲದು, ಹೆರರನ್ನೂ ಬಾಳಿಸು, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ್ದು ಏನನ್ನು ಬಯಸಬಹುದು ?

ಗದ್ಯ

"ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಫಲವಾಗಿ ಅವರು ಆಧುನಿಕ ಗದ್ಯದ ಶೀಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ". "ವೀಣೆ ಶೆಷಣ್ಣನವರ ಕಲ್ಯಾಣಿಯಂತೆ ಗದ್ಯ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಖಾಸಾರಾಗ. ಅದನ್ನು ಅವರು ನಡಸುವ, ನುಡಿಸುವ, ಹೆಣೆಯುವ ರೀತಿ ಅವರದೇ, ಸರಿ." ಇದುವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ , ವೈಚಾರಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತಾಗಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಲಿ, ಲಲಿತ ಗದ್ಯವಾಗಲಿ - ಈ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಉತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1. ಶಾಸ್ತ್ರ / ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಶಾಶ್ವತ ಕುರುಹು ಅವರ 'ಹಣಪ್ರಪಂಚ' ಅತಿತೊಡಕಿನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ವಸ್ತು, ಭಾಷೆ, ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳ ಕ್ಷಿಪ್ಪತೆ, ಕೊರತೆ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಹಣದ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪ, ರೂಪರೇಷೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿದ್ವದ್ ಪೂರ್ಣವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ವಿ.ಸೀ. ಅಲ್ಲಿ ಕೃತಕಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೊದ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲಿ ಅದೊಂದು , ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ದೇಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಣವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೊದಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೃತಿಯೂ ಅದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಯ ಸೊಬಗು, ಸೊಗಸು ಕನ್ನಡ ತದ್ಯಕ್ಕೆ ಗೌರವ ತರುವಂಥದು.

1937ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಎಂದರೆ, 1923ರಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಸಾಧಕ ಪತ್ರಿಕೆ'ಗೆ ಅರ್ಥಸಂಬಂಧಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದುಯುಕ್ತಿದ್ದರು. ಆವರ್ಷದ 9-10ನೇ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ "ಹಣ-ನಾಣ್ಯಗಳು" ಎಂಬ ಲೇಖನ ಆ ಬಗೆಗೆ ಅವರು ಅಗ್ಗೇ ಎಷ್ಟು ವಿಶದವಾಗಿ ಅಲೋಚಿಸಿ, ಸರಳವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದ ರೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.(ಅವರ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದದ್ದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ; 1921-22ರಲ್ಲಿ) . ಆದರೆ ಅವರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಿಂತನೆಯ ಖಚಿತ ಸ್ವರೂಪ ಹಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಣದ ಸಂಚಾರ, ಅದರ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ವಿ.ಸೀ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಹಣ ಎಂದರೇನು? ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೇಗೆ? ಅವಶ್ಯಕತೆ, ಉಪಯೋಗಗಳೇನು ? ಆಳತೆ ಹವಿಗೆ ? ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಬಗೆ ಯಾವುದು ? ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚು - ಕಡಿಮೆ . ಮೇಲು-ಕೀಳು ಉಂಟಾಗುವುವು? ಹಣದ ಸಂಗ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಮೇಲು ? ಅದರ ಮೂಲಕ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಂಪದಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವು ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವುವು ? ಜನರಿಗೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸರಕಾರದವರೂ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬೆರೆಯುತ್ತಾರೆ? ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಬಂಧಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ? ಯಾರ ಸ್ಥಾನ ಎಲ್ಲಿ, ಎಷ್ಟು? ಒಟ್ಟು ಸಮಾಜದ ಮಂಗಳಕ್ಕೂ ಈ ಎಲ್ಲರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಕೆಳೆ ಇದೆಯೆ ? ಹಣದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಂಚಿಕೆಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಕೆಟ್ಟವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಉಪಾಯಗಳಾವುವು? ಹಣದ ಪೆಟಿಯ ಮತ್ತು ಹಣ ಪ್ರಚಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು? ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಗ ಹಣದಸಂಗ್ರಹದ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿದೆ?" - ಇತ್ಯಾದಿ ;ಈ ಪುಸ್ತಕದ ನೀಲನಕ್ಷೆ . ಪುಸ್ತಕ ಮೊದಲು ಅಚ್ಚಿಗೆ ಹೊದ್ದು ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಆ ಕಾಲದಿಂದ ಎರಡು ಸಲ ಕೃತಿ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡಿತು ಎಂದು ಲೇಖಕರೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ಕವಿದಿದ್ದ ಭೀಕರ ಅರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ (Great Depression) ಕಾರ್ಮೊಡ ಮತ್ತು ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರಿದ್ದ ಅನಿಶ್ಚಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಲಾರ್ಡ್ ಕೇನ್ಸ್ ಅವರ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದೇನೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದಿರುವ ಅವರ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳೂ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರವಾದರೂ , ಪ್ರೊ. ಅಲ್ಬ್ರೆಡ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ನೇರ ಶಿಷ್ಯರೂ, ಲಾರ್ಡ್ ಕೇನ್ಸ್‌ರ ಸಹಪಾಠಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ.ಎನ್.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರು ಅತಿ ತೊಡಕಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ

ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ತುಂಬಿದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ನಾನು ಗೊತ್ತಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲೆನು- ಎಂದಿರುವುದು ಕೃತಿಯ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ, ಕೃತಿಕಾರರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಶಸ್ತಿ . ಕಋತಿಯ ಪುಟ ಪುಟದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

'ಹಣಪ್ರಪಂಚ' ಪ್ರಕಟವಾದ ಸುಮಾರಲ್ಲಿಯೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಜಿ.ಕ್ರೌದರ್ ಅವರ ಖ್ಯಾತ ಕೃತಿ 'An Outline of Money' ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರಡು ಸಮಕಾಲೀನ ರಚನೆಗಳೂ. "ಆದರೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಗ್ರಂಥ ಕ್ರೌದರ್ ಅವರ 'ಹಣದ ರೂಪರೆಖೆ' ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ರಾಜಸ್ವ (Public Finance) ವಿವೇಚನೆಗೆ ಕ್ರೌದರ್ ಕೈ ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ ವಿ.ಸೀ. ಯವರಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸಂಗ್ರಹ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅರಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಸಮರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೌದರ್ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ್ದು... ಈ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಏಲೂ ವಿ.ಸೀ. ಕ್ರೌದರರಿಗಿಂತ ತುಸುವೆ ಹಿಂದೆ ನಡೆಯಬಲ್ಲರು" ಎಂಬುದು ಬಲ್ಲವರ ಅಭಿಮತ (ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸಭಟ್ಟ). 'ಇಂಡೆಕ್ಸ್ ನಂಬರ್ಸ್' ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಹೊಸರಾದ್ದು. ಸಮತ್ವದ್ದು. ಪುಸ್ತಕದ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು , ಅರ್ಥಕೋಶ ಎರಡೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ವಿಪುಲ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ , ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಪಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ . ಮೊದಲ ಕರಡುಪ್ರತಿ ಈಗ ಅಚ್ಚಾಗಿರುವುದರ ಎರಡರಷ್ಟಿದ್ದು ಅವರ ಸಾಕಲ್ಯವಿವೇಚನೆಗೆ ನಿರ್ದರ್ಶನವಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಕೃತಿಯ ಆರ್ಥಕೃತ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದು ಈಗಿನ ಮಿತಿಗೊಳಪಟ್ಟುದು ದುರದೃಷ್ಟಕರ. ಅದು ಹೇಗೇ ಆದರೂ "ಸಾಹಿತಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೇ ನೀಡಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾಣಿಕೆ" ಹಣಪ್ರಪಂಚ" (ಎಚ್ಚೆಸ್ಸೆ) ಎಂಬುದಂತೂ ನಿರ್ಮಿವಾದದ ಸಂಗತಿ.

ವಿ.ಸೀ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಶಾರದ್ಯುಕ್ತಗಿದ್ದಂಥೆಯೇ ಮಾನವಿಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಮತಧರ್ಮ.ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಶಾಸನ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ-ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷ್ಣಾತರು. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ 'ಸತ್ಯ ಮತತು ಮೌಲ್ಯ' ;ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ , ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರಭಾವ ಮಂಡಲಗಳು' ಮತ್ತು 'ಕಲಾನುಭವ' ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು 'ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು'. 'ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರಚನೆ'. 'ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ', ವ್ಯವಹಾರ ಧರ್ಮ' 'ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನ', ;ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನು" (ಕೊನೆಯ ಎರಡೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ- ಎಂಬ ಕಿರಿಹೊತ್ತಿಗೆಲೂ ಆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಳವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಚಿಂತನಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ, ಅಯಾ ಹೆಸರಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಿಯೂ ಆ 'ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

'ಸತ್ಯ ಮತುಮೌಲ್ಯ' ದಲ್ಲಿ (Fact and Value). Fact ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಾಸ್ತವಾಂಸ ಅಥವಾ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ ಎಂದು, value ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೌಲ್ಯ ಎಂದು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. "ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಎರಡೂ ಲೋಕ ಜೀವನದ ಸಾಮಸ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಸಂಗತಿಗಳು, ಏನಿದೆಯೋ., ಇಲ್ಲವೋ, ಏನಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಕೆಯೋ, ಏನಾಗದಿದ್ದರೆ ನಷ್ಟವೋ ವ್ಯಥೆಯೋ ನಿರಾಸೆಯೋ - ಇದೆಲ್ಲ ಒಂದು ಕಡೆ; ಜನ ಏನೇನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತರೆ, ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ಬದುಕುತ್ತಾರೆ- ಎಂಬ ನಾಗರಿಕರೆ ಮತತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ, ನುಡಿಯುತ್ತವೆ. ಆದುದರಇಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಇತಿಯಿಲ್ಲ ; ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ" ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಥವಾ ದರ್ಶನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಥ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಿನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿರುವ, ಏಳುತ್ತಿರುವ ಹಲವು ಕೂಗು ಮತ್ತು ಮಾತುಗಳು ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶದರೆ, ವಿವರಣೆ, ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ , ಅನ್ವಯ, ಅವುಗಳ ಟೊಳ್ಳು, ಅಸತ್ಯ , ಮೋಹ - ಇವನ್ನು ನಾವು ಅರಿತುಕೊಂಡರು, ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನವನವೂ ಸಾಮಾಜಿಕ -ರಾಜಕೀಯ-ನೈತಿಕ ಜೀವನವನ್ನೂ ತಿಳಿಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ - ಅಷ್ಟಷ್ಟು ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಬದುಕು ;ಶುಚಿಯೂ ಶಕ್ತವೂ ಆಗಬಲ್ಲದು-ಎಂಭುದು ಅವ ನಂಬಿಕೆ, ಅದು ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯ , ಸತ್ಯಸಂಗತಿ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲ, ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳಿ ಮೂರು ತ್ರಿವರ್ಗಗಳನ್ನು- ಸತ್ಯಶಿವ, ಸುಂದರ (Truth, Good, Beautiful) ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಸಮಾನತೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ (Justice,

Equality, Liberty) ಎಂಬವು ಅವು-ಅನ್ವಯಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಮೌಲ್ಯ ಯಾವ ನೆಲಸುಳ್ಳದ್ದಾಗುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳೇನು, ವಿರೋಧಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೌಲ್ಯಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಲೋಕದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗೊಂದಲ ಸ್ಥಿತಿ ಕವಿದಿರುವ ಈಗ, ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ , ಸಾಂಗತ್ಯ ಸಾಮಂಜಸ್ಯ ಇರದಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ, ಬನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. "ಅಲೋಚನೆ ಶುಚಿಯಾಗಬೇಕು. ನೋಡುವ ಕಣ್ಣಿನೋಟ ವಿಶದವಾಗಬೇಕು. ಹೃದಯ ವಿಶಾಲವಾಗಬೇಕು, ಒಟ್ಟಿರುವ ಹೊಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯವ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸ್ವೀಕರಣ ವಿಸ್ತರಣ , ಉದಾರ ನೀತಿಯನ್ನು ಸೌಕರಿಸಿ ಈ ನಾಡಿನ ಸಮಸ್ತ ಜೀವನವನ್ನೂ ಮಂಗಳಕ್ಕೆ ನಡೆಸುವುದು; ಹೊಸ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಣಂತೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಹೊಸ ಒತ್ತಡಗಳಿಗೂ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೊಂದಿವಂತೆ ರೀತಿ ಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿ, ಹೆಚ್ಚು ಸಾಕಲ್ಯದಿಂದ ಇಂದು ಎಲ್ಲ ಜನವರ್ಗವನ್ನೂ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸ ಗಳನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ"- ಎಂದು ಅವರು ಕೊಡುವ ನಿರ್ದೇಶನ ನಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬದುಕನ್ನು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಾಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ದಾರಿದೀಪವಾಗಬಲ್ಲದ್ದು.

"ಕಲಾನುಭವ" ಬಹು ಅಪರೂಪದ ಕೃತಿ. ಕಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರಕಾರಗಳು, ನಿರ್ಮಾಣಕ್ರಿಯೆ, ಕಲಾಕೃತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ವರೂಪ, ಕಲೆಯ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ, ವಿವರವಾಗಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿರುವ ಕೃತಿ ಅದಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ , ನಾಟಕ, ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣ- ಎಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಬಂದಿದೆ, ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯ-ಸೌಂದರ್ಯ - ಮಿಮಾಂಸೆ ಆ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳುವುದನ್ನೂ ಅವರು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ . ಹಾಹಿತ್ಯಾಲೋಕನ'ದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿರುವ 'ಕಲೆಯ ಅನುಭವ'ಎಂಬ ಲೇಖನ ಈ ಕೃತಿಯ ಸಂಗ್ರಹರೂಪಣ; ಅದೆ 'ಕಲಾನುಭವ'ಕ್ಕೆ ಮೂಲ. "ಈ ಸಮವಾಯ ಸಂಘಟನೆ (Synthetic Act) ಹೀಗೆ ಸರಿ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಡೆ ಫಲಿಸಿದ ವಿಧಾನ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದಗಳು. ಅಂಶವಾದಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ (A General Theory) ಇಲ್ಲಿಯೂ ಏರ್ಪಡಬೇಕು- "ಎಂದು ವಿ.ಸೀ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಆಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಟ್ಟಿರುವ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ 'ಕಲಾನುಭವ', ಅದನ್ನು ಅನ್ವೇಷಕರು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕು.

ಅವರ 'ವ್ಯವಹಾರ ಧರ್ಮ' - ಕಾನೂನು , ನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯಪುಸ್ತಕ. ಇಂಥವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನಗಮನಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ ! ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಲಕೆಗಾಗಿ ಬರೆದ ಈ ಪುಸ್ತಕ ತುಂಬ ಗಹನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. 'ಓಳ್ಳೆಯಮನುಷ್ಯ' ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು ಎಂಬುದು ಪ್ರೊ.ವೆಂಕಣಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಉಪನ್ಯಾಸ ; ಬಹು ಜನೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ವೆಂಕಣಯ್ಯನವರನ್ನೂ ಆ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ

ಅವರ ವಿವಿಧ ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಇಕ್ಕಿಮೆಟ್ಟಿದೆ ಅವರ ವಿಮರ್ಶಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ವಿ.ಸೀ. ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವೇ ಉತ್ತಮ ಸಹೃದಯ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ತೀವ್ರತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಮರ್ಶನ ಕಾರ್ಯದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗುರುತರವಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾದ ಕಾರ್ಯ ಬಹುಶಃ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲವೇನೋ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಿತಿಗಳು ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಮರ್ಶೆ ಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೆಂತೂ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ. ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ "ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಗಾಟಿಕ್ಕುವ ಕೆಲಸ". ಮೊದಲು ವಿ.ಸೀ. ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಉಚಿತ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜನೆಯೊಡನೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಥರ್ಥವಾಗಿ ಅದು ನಡೆಯುವುದು ಒಂದು ವಾದ. ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಾಚನಕ್ಕೆ, ಕೇಳಿಗೆ, ನೋಟಕ್ಕೆ, ಕೃತಿ ಒದಗಿದಾಗ, ಅವರಲು ಬಲೆಕಟ್ಟುವಾಗ ನಡೆಯುವ ವಿಮರ್ಶೆ ಇನನೊಂದು ವಿಧ.ತನ್ನದೆ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಆಳ, ವಿಸ್ತಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಲು. ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯವಿನ್ಯಾಸ., ರೀತಿ ರಚನೆ, ದೃಷ್ಟಿ, ತಂತ್ರ, ಸಾಧನೆ, ಅವುಗಳಿರುವ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಕಂಡು ಕೊಳ್ಳಲು , ಹಾಗೂ ಕೈಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೃತಿಕಾರನಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ರೀತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ವಿವರಿಸುವಾಗ, ವಿವೇಚಿಸುವಾಗ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ಈ ಎರಡನೆಯವನ ಅಭಿಮಾನ, ಕಾಣ್ಕೆ, ಅಭಿರುಚಿ, ವಿವೇಕ, ಅನುಭವಗಳ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥವನನ್ನು 'ಸಹೃದಯ'ನೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಿಯದೆ, ಗ್ರಹಿಸದೆ ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ ಅದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು. ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ , ಅರ್ಥ ಮೊದಲು, ಬೆಲೆ ಅನಂತರ ಎಂಥಾಯಿತು. ಕೃತಿಯ 'ಆರ್ಥ' ಎಂದರೆ ಏನು? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಈಗ ಏಳುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ 'ಅರ್ಥ' ಯಾವುದು ? ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು ಯಾವುದು? ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಆಗುವ ಅರ್ಥ ಯಾವುದು ? ಈ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ? ಒಂದೇ ಆಗಲು ಶಕ್ಯವೇ ? ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥಗ್ರಹಣ, ಭಾವಗ್ರಹಣ, ರಸಗ್ರಹಣ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದೋ - ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಆ ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲ ದೇಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಓದುಗರ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ, ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂಥ ಈ ಅರ್ಥಗ್ರಹಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು, ಆಗ ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥ ಇಂಥುದೇ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಾಗಲಿ, ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಾಗಲಿ ಆಶಕ್ಯ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಯಾರ ಅರ್ಥ' ? ಯಾವುದರ ಅರ್ಥ? ಯಾರಿದೆ ಅರ್ಥ? ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕೃತಿಕಾರನ ಅರ್ಥ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಗೊಂಡು, ಸಹೃದಯನಾದ ವನು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಾಗಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾದಾಗ, ವಿಮರ್ಶೆಸಂಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆ ; ಹಾಗಾಗದಾದರೆ ಕೃತಿಕಾರನಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಪದೋಷಗಳಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ವಿ.ಸೀ. ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕೃತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥಗ್ರಹಣ ಮೊದಲ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಅರ್ಥಗ್ರಹಣದಿಂದ ವೆವೇಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿವೇಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಬೌದ್ಧಿಕಾಂಶವಾಗಿ ಬಲೆ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ ; ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವವರು ಯಾರು ಯಾರು? ಈ ಬೆಲೆ ಬೆಲೆಯೇಕಾಯಿತು ? ಬೆಲೆಗಳು ಯಾವುವು? ಇಂಥಿಂಥ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸರಿಯೆ? ಸಾದುವೆ - ಇತ್ಯಾದಿ . ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ, ಒಂದು ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಯಾರು, ಯಾರು, ಎಂದು ಎಂದಿನವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ - ಆ ಎಲ್ಲವೂ ವಿಮರ್ಶೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ; ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಮೌಲ್ಯ ವಿವೇಚನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. "ಅವರಿಗಾದ ಅರ್ಥವೆಲ್ಲ ಅರ್ಥವೇ" ಅವರು ಕಟ್ಟುವ ಬೆಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳೇ.

ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ತಾರತಮ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಲು ಕೊಡುವ ಕೆಲವು ಕಾರಣ ಇವು ; ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಅತಿಶಯತೊರಬಹುದು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಸಜಾತೀಯವಾದ್ದರಿಂದಥವಾ ಲಲಿತವಾದ, ಅರ್ಧವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಬಹುದು, ಗ್ರಹಿಸುವ ಬುದ್ಧಿಯ ವಕ್ರತೆಯಿಂದಾಗಿ, ಒಬ ಬರದು ವಿಚಾರರಮಣೀಯ ; ಒಬ್ಬ ರದು ಆಳ ಗಂಭೀರ ; ಪೂತಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದಾದ್ದು ; ಒಬ್ಬರದು ಹೊರ ನೋಟ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರದು ಒಳನೋಟ; ಒಬ್ಬರದು ಉಗ್ರವಿರಸ, ವಿರುದ್ಧ; ಮತ್ತೊಬ್ಬರದು ಮೃದು ಸಂಸ್ಕಾರ , ನಯವುಳ್ಳದ್ದು, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಂತೆ ಬೆಲೆಯ ಈ ತಾರತಮ್ಯ ಗ್ರಹಣ ವಿದಗ್ಧರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಬುದ್ಧರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಕ್ಯ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಪಾಕ. ಶೀಕ್ಷಣ ಅಗತ್ಯ ಅಲ್ಲದೆ, " ಅನುಭವ ಭೇದ, ಮೌಲ್ಯಗಳ ಭೇದ, ರುಚಿ ಭೆದಗಳಿಂದ ಕೂಡ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆಗ ಯಾರ ವಿಮರ್ಶೆ ನಿಜವಾದ, ಸರಿಯಾದ ವಿಮರ್ಶೆ, ಯಾವುದಲ್ಲ, ಏಕೆ? - ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು

ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ವಿಮರ್ಶೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ." ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಚ್ಚರಿಗೆ ಯನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. "ವಿಮರ್ಶಕ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳ ತಾಕಲಾಟದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ಮರೆಯಾಗಬಾರದು. ಇಂತಹ ಎಲ್ಲ ಕಚ್ಚಾಟಗಳಲಿಯೂ 'Let us go to the text' ಎಂಬುದು ಅದ್ಯಕರ್ತವ್ಯ."

ಅರ್ಥಗ್ರಹಣದಂಥೆ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಾಗಲೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಅರ್ಥ ಸರಿ, ಯಾವುದಲ್ಲ? ಯಾವ ಬೆಲೆ ಸರಿ, ಯಾವುದಲ್ಲ ? ಇದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವವರು ಯಾರು? ಗೊತ್ತು ಮಾಡುವ ವಿಧಿ ವಿಧಾನ ಯಾವುದು? ;ಇದಕ್ಕೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಉತ್ತರ ಹೀಗೆದೆ; "ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಭಾವಿಸದೆ ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ;ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಯಾವುದೆಲ್ಲ ಹೊಳೆದು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದೋ ಯುಕ್ತವೆನಿಸುವುದೋ ಅದೆಲ್ಲ ಅದರ ಅರ್ಥಮಂಡಲ - ಅದೆಲ್ಲ ಬೆಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯೇ . ಹೊದದ್ದು ಅನುಚಿತ, ವಿರಸ , ಅಸಂಗತ."

ಈ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ವಿ.ಸೀ. "ಇವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತಾದರೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಒಂದೊಂದರ ಸೀಮೆಯನ್ನೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದಾದರೆ ವಿಮರ್ಶೆ ದಾರಿತಪ್ಪುತ್ತದೆ ; ಬರಿಯ ಮಾತಿನ ಬಾಜಾರಬುಣಗಾಗುತ್ತದೆ; ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ". ಹಾಗೇ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಶುಚಿ, ನಿಷ್ಠೆ, ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಅವರು ಸಾರುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ 'ಹದ' ಕೆಡುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ವಿ.ಸೀ. ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವುದುಂಟು, ಅಂಥ ಒಂದೆರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅತ್ತ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸಿ, ಎಚ್ಚರಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂಥರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಅಂಧಾನು ಯಾಯಿ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಗಳ ಅತಿಪ್ರಶಂಸೆಯ ವಾಕ್ಯ; ರಾಗದ್ವೇಷ , ಪಕ್ಷಪಾತ, ಪೂರ್ವಗ್ರಹಪೀಡಿತರಾದವರ ನುಡಿಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಅಸಮರ್ಪಕ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲ ; ಗಣಿತಜ್ಞನಂತೆ ೨ + ೨ = ೪ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಾಗಲಿ, ವೈಕಾರಣಿಯಂತೆ ಶುಷ್ಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಸಹೋಗುವುದಾಗಲಿ ಅಲ್ಲ; ಅವು ಎಂದಿಗೂ ವಿಮರ್ಶೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳದು. "ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪುರಸ್ಕಾರ ತರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಬಲೆಗಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರ ನಡವಳಿಕೆಯೂ ದೊಷಯುತ, ಧೃಷ್ಟ ಆಗಬಲ್ಲದೆ." ವಿಮರ್ಶೆ ಧಾತುಹೆಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭ ಇದು : "ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಲ್ಲದ ಲೋಕೋತ್ತ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ , ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ, ರಸಋಷಿ, ಮೇರುಕೃತಿ ಮುಂಥದ ಮಾತುಗಳನ್ನು - ತಿಳಿದವರೆಬವರೂ ಖಂಡಿತ ಅಲ್ಲದವರೂ -ಅಗ್ಗ ಮಾಡಿ ಬಳಸುವಾಗ ವಿಮರ್ಶೆ ಕೆಡುತ್ತದೆ." ಇಂಥ ಜಾರ್ಗಗಳನ್ನುಗಳ , ಕ್ಷಿಣಗಳ ಬಳಕೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ; ಇಂಥವನ್ನು ಬಳಸುವ ಚಟವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ , ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ - ಅಥವಾ ಜೀವನದ ಯವುಲೆದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ- ಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಮಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿ, ದರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಮುಂಥದ ಅಬ್ಬರದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಸಹಿಸರು. "ಯಾರ ದೃಷ್ಟಿ ಪೂರ್ಣ"? ಎಂದು ಅವರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ- "ಅಂಥ ಪೂರ್ಣವೆಂದು ಒಪ್ಪುವ ನಾಲಕ್ಕೆ ಘರ್ಷಣೆ ಬಂದರೆನು ಗತಿ? ಎಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ, ಇನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ; ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಥದೆಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು ? ಒಂದು ಒಗ್ಗರಣೆಯ ವಾಸನಬೆ ಬಂದರೆ 'ಅಮಾ' ಅವರು ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಸಮಾದಿ ಮುರಿಯಬಲ್ಲದು. ಸಮಾಧಿ ಶಿಥಿಲವಾಗುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಸುಲಭ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆಲ ಅವರು ಬಯಸುವುದಿಷ್ಟೆ ; "ಹೀನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು, ಅತಿರೇಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೋಲಿಕೆಯ ಕೈವಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಾರದು " ಎಂದು ಅಂಥ ಪದಗಳ ದುರುಪಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಮ್ಮ "ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಲಿ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ " ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲಿಯೂ "ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ" ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ "ಇದು ಯಾರಿಗೂ ಸರಳವಾದ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅಂಶ," ಅದ್ದರಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ - ಎಂದರೆ Theory of Lite Criticismಗೆ - ವಿ.ಸೀ ಯವರ ಮೂಲಭೂತ ಕೊಡುಗೆಯಾದರೂ ಏನು? - ಎಂಬ ಅಸಂಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಖಚಿತ,

ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂಗೊಂದಲ, 'ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ' , ಸಂದಿಗ್ಧತೆ, ಸಂದೇಹ, ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ - ಎಂಬಂತೆ ವಿಮರ್ಶಕರ ಟೀಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಹಿರಿಯರಾದ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರು ಕೂಡ "ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇನೂ ಎದ್ದುಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಉತ್ತರಗಳು ಏಳಬೇಕಲ್ಲ" ಎಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಬೇರೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಲಯಟ್ ಒಂದು ಬಹುವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಜ್ರಾಪೌಂಡ್ ಹೇಳಿದಂಥೆ "A lot of questions asked in that essay cannot be dodged" ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ವಿ.ಸೀ. ಅವರೆತ್ತುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಳ್ಳಿಹಾಕಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಅವು ಉತ್ತರವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತವೆಯಾದರೂ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರೆನ್ನುವಂತೆ " ಸುಸ್ತುಕಗಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯ , ಲೋಕಾನುಭವ, ನಯ ಸಂಸ್ಕಾರ, ಶುಚಿ, ರುಚಿ, ನಿಜವಾದ ರಸಜ್ಞತೆ, ಕಲೆಯ ಮತ್ತು ಕಲಾಮಾರ್ಗದ ತಹಸ್ಯ - ಇವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿ ಇರುವ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತದೆ "- ಎಂಬುದನ್ನಂತೂ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಹಾಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಮಾತೂ ತುಂಬ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ್ದು : "ಪುಷ್ಪಾಚಯದಲ್ಲಿ ಹೂವನ್ನು ಆಯುವವರುಂಥ ; ತಿರಿಯುವವರು, ಬಿಡಿಸುವವರ ಉಂಟು, ಕುಯ್ಯುವವರುಂಟು, ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಿಡ ಕೆಟ್ಟು ನಲುಗಿದರೆ ಕಟುಕ ತನವಾದೀತು."

ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಅದರ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೇನು, ಅದು ಮಾಡಬೇಕಿರುವ ಕಾರ್ಯವೆಂಥದು ಎಂಬುದನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ; "ವಿಮರ್ಶೆ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹನಶೀಲವಾಗಿರಬೇಕು. ವಿವೇಕಯುತವಾದ ಸಾಕಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕು ; ನಡೆಸಬೇಕು. ಹಳ್ಳ-ಕೊಳ್ಳ ಎಲ್ಲಿದೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲಿ ಯವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗ ಕೆಟ್ಟಿತು, ನೀರಸವಾಯಿತು, ಬೇಸರ ತಂದೀತು- ಎಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕು... ವಿಮರ್ಶೆ ಒಂದು ಪಂಜು ; ರಾಜದಂಡವಲ್ಲ. ಅದು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಬೆಲೆಗಾಣೆಯ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಶಾಸನ, ವಿಧಿ ಮಾಡಗಬಾರದು ; ಅಡ್ಡ ಬರಬಾರದು ; ತೆಗಳಿ ನುಡಿಯ ಬಾರದು. ಅದು ನೆರವು ; ಒಡನಾಡಿ ; ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿ ಜೊತೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಗಡಿಗ ; ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಕಾಲಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಭಿರುಚಿಗಳನೂ ಮೂದಲೆಗಳನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ಉಳಿಯಬೇಕಾದ , ಉಳಿಸಬೇಕಾದ ಸತ್ತ್"(ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ, PEN ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಲಕ್ನೋ).

ಇದರಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಎಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾದುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ವಿ.ಸೀ. ತಾವು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುವ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಥದೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ಬದಿರುವ ಒಂದು ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಕಿರಿಹೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು ; "ನಮಗೆ ಅಭಿಮಾನವೂ ಪ್ರೇಮವೂ ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಳ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮೌಲ್ಯಂಕನದ ರೀತಿ, ಬಣ್ಣ ಬೇರಾಗಬಹುದು ; ತೂಕ ತಪ್ಪಬಹುದು. ಕೃತಿಯ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಅತ್ತೀಯತೆಯೇ ದೊಡ್ಡ ತೊಡಕಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಾರದೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ... ಆದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ, ಅತ್ಯಂತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೆನ್ನಿಸುವ, ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯಂತೆ ತಣ್ಣಗಿರುವ, ನಿರುದ್ದಿಗ್ನ ವಿಮರ್ಶೆ ನನಗೆ ಮೆಚ್ಚಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದ್ದು ಅಂತಃಕರಣಪೂರಿತವಾದ ಮಾನವ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಎಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಅದರದು ಸೌಹಾರ್ದ ಪ್ರಪಂಚ . ಅಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷ ಪಾತಗಳಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಏನೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಪ್ರೀತಿ-ಅಪ್ರೀತಿಗಳನ್ನು ತರುವುವೋ ಅವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಲೇ ಇಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಧಾರಾಳವಹಿಸಿದರೆ ಯಾರೂ ಅಸಹನೆ ಪಡಬಾರದು. ಕೀಳಾದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಾಗ ಧಾರಾಳದ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಮಿತಿಗಳಿವೆ".

ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲಿ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಅಂಶವನ್ನು , ಅದಕ್ಕೆ ನೀಡಬೇಕಾದ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತ-"ನನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಕೊನೆಯ ತೀರ್ಮಾನವಲ್ಲ " ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಮಾಣಿಕವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ; "ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ತೀರ್ಮಾನವೆಂಬುದುಂಟೆ? ಎಂಥಾದರು ಇತ್ತೆ? - ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಆಗಾಗ ತೋರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು . ಅಲ್ಲದೆ ಯವುದನ್ನೂ ಸರ್ವರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹಟವೂ ನನಗಿಲ್ಲ.

ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಏಕಮುಖಿತ ಲೋಪವಾಗಲೂಬಹುದು. ಒಂದು ಸಾಕಲ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಸಾಧ್ಯ ವಾಗಬೇಕು. ಆಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಕುಂಟು. ಎಂದಿಗೂ ದಾರಿ, ವಿವಕ್ಷೆ, ಸಿದ್ಧಿ ಭೇದ ಉಂಟೇನೋ..."

ಸಾಕಲ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವಂಥೆ ಮಾಡಲು ಯಾವ ಬಗೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಟ್ಟಗಳಾಗಲಿ, ನಿಯಮಗಳಾಗಲಿ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಅಥವಾ ಆಳತೆಗೋಲಾಗಲಿ ಈವರೆಗೂ ಸಿದ್ಧಿಸಿಲ್ಲ ; ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮನಡೆಸುವ ಕೆಲವು ದಾರಿದೀಪಗಳಿದ್ದರೂ ಅವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗುವ. ಸಾರ್ವದೇಶಿಕವಾಗುವ, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದವು. ಯಾವುವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮಾತ್ರ. ಅಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಮಾತೆಂಬುದು ಎಂದಿಗೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ; ಯಾರದೂ ಅಧಿಕಾರ ವಾಕ್ಯವಲ್ಲ, ಆ ಮಾತು ಬಂದಾಗೆಲ್ಲ ವಿ.ಸೀ.-

"ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಮಾತೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದ ಅರ್ಥ ವೆಂಬುದು ರುಚಿ, ಅನುಭವ, ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಇರುವವರೆಲ್ಲರೂ ತಾವು ತಾವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಥ, ಅವರ ಬೆಲೆ, ವಿನೋದ, ತರ್ಕ, ತೀರ್ಮಾನ, ಸುಹೃತ್, ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಯ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ ಇದ್ದಂಥೆಲ್ಲ ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೈಲಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಳಬಹುದು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕ್ಷಿಂತ ತಮ್ಮ ಕೈವಲ್ಯವೇ ಮೇಲಿನದೆನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನ ಹೊಳೆದ ಕೂಡಲೇ ಅದರ ಪರವಾಗಿ ವಾದ, ತರ್ಕ, ಹಟ, ಸಹಜ, ಬೇರೆ ಯಾವುಗಳ ಖಂಡನಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ತುಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವ ಮನೋವೃತ್ತಿ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳುವುದು ದಾಷ್ಟ್ಯವಾದೀತು . ನನಗೆ ನೀರಸ ಎಂಬುದು ಸಹಜ. ಅದು ನೀರಸ ಎನ್ನುವುದು ಬೆಲೆಯ ಮಾತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪಕ್ಷಪಾತ ಅಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶ; ಅದರ ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾತ್ರ . ಅದು ಸುಷ್ಪುವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ" -ಎಂದೂ.

"ಅವರವರಿಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ಜನ ಮಿಡಿಯಲಿ ; ಚಿಂತಿಸಲಿ, ನುಡಿಯಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾವು, ಗುಣ, ಶಕ್ತಿ, ವಿವೇಚನೆ, ಸದಭಿರುಚಿ, ಮೃದು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ ;ಅಂಥವರ ;ಕವಿತೆ, ವಿಮರ್ಶೆ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕವಿ ವಿಮರ್ಶಕ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಾಲ ಗುಡಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಅವರು ನಡೆದ ದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಅದರ ಜಾಡು ಸುಳಿವೇ ಕಾಣದಂತೆ ಅದನ್ನು ಹಾರಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ..." ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ?

ಇಂಥ ಸಹೃದಯ ವಿಮರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿಯ ರಸಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ, ಪುರಂದರದಾಸ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ್, ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆ, ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಹೊಸಮಾರ್ತ , ಕವಿಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕನ- ಮುಂತಾದ ವಿಮರ್ಶನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು-Applied Criticism- ವಿ.ಸೀ, ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವ್ಯ

ಪ್ರಾಚಿನವಾದ್ದಾಗಲಿ, ನವೀನವಾಗಲಿ, ಅವರು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದುದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬೇಟೆಗಳನ್ನೇ. 'ಶ್ರೀ ಯವರ ನಾಟಕ, ನಾಗವರ್ಮನ ಕಾದಂಬರಿ, ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ, ಪಂಪನ ಎರಡೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯ - ಇವನ್ನು ಅವರು ಹಲವಾರು ವರ್ಷ ಹಲವಾರು ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿದವರು. ರಾಮಾಯಣ ವರ್ಷ ಹಲವಾರು ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿದವರು. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳಂತೂ ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು . ಪೂನಾದ ಭಂಡಾರ್ ಕರ್ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಮಹಾಭಾರತ ಸಂಪುಟ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದವು ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರು ಅಯಾ ಸಂಪುಟ ಬಂದಂತೆ ಬಂದಂತೆ ಅವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ , ತೂಲನ, ದೃಷ್ಟಿ, ರೀತಿ, ಸಾಕಲ್ಯ ವಿವಕ್ಷೆ ಇವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ, ಮಾದರಿ, ಯಾವುದನ್ನು 'Feel; for Literature' and Insight -ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ-ಎನ್ನುತಾರೋ ಅವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಅದಿಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲದ್ದಯು ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ವಾಲ್ಮೀಕೀ ರಾಮಾಯಣ, ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರಂತೆಯೇ ವಿ.ಸೀ, ಕೂಡ ರಾಮಾಯಣದ ಮಾನವೀಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಲೆ

ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅತಿ ಮಾನುಷಕ್ಕಲ್ಲ, ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಆರ್ಯ-ವಾನರ-ರಾಕ್ಷಸ ಕುಂಟುಂಬ ಜೀವನದ ಬಗೆಗಳೂ ; ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಶೀಲ ನಡಬಳಕೆಯ ಚಿತ್ರಣ ; ಅಹಲ್ಯೆ , ಶಬರಿ, ಭಾರದ್ವಾಜಾತಿಥ್ಯ.. ಅತ್ರಿಮುನಿಯಾಶ್ರಮ , ಮಧುವನ ಪ್ರಸಂಗ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗ-ಇವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಕವಿತಾಸೌಭಾಗ್ಯ ಎಷ್ಟು ಸಂಪನ್ನವಾದ್ದು, ವಚನವಾದ್ದು; ಅಲ್ಲಿನ ಉಕ್ತಿ ಸೌಂದರ್ಯ , ಜೀವಕಳೆ, ಮೌಲ್ಯಗಳು ಎಂಥವು-ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವಂತೂ ಅಚ್ಚ ಬಂಗಾರ. ವರ್ಜಿಲ್ ಕವಿಯ ಏನೈಡ್ ಕಾವ್ಯದೊಡನೆಯೂ ಹೋಲಿಸಿ , ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯ ಮೂಲಭೂತ ಮಾನವತೆ, ಮಹಾನುಭಾವತೆ , ಉನ್ನತಿಗಳಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೇಗೆ ದೊಡ್ಡದು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಈವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಿಮರ್ಶನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಅಂಥುದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ ಅವರ ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣ ಚಾರಿತ್ರ ಹರಿವಂಶ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿನ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು , ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣನ ಗುಣಶೀಲ, ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಾಪಾರ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಿತು; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುವ ಆತನ ಚಾರಿತ್ರ ಮಾನವವಾಗಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹವಿಗೆ ಬೆಳಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಅದು ನಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಒಂದು ಸತ್ವ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇ ನಿಂತು ಗುಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಡಬಲ್ಲದು - ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಮಹಾಭಾರತದ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಹೃದಯವೇಂಥದು ; ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಅವನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡ ರೀತಿ ಹೇಗಿದ್ದೀತು ; ಆತನು ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ನೆಲೆಯಿಂದ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದ, ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟ, ನಡೆಸಿದ"-ಎಂಬುದರ ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೆಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಗೊಂಡಿದೆ . ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಅನನ್ಯ ಸಾಧಾರಣ ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಪುರುಷೋತ್ತಮತ್ವಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ ಉದ್ಯೋಗ ಪರ್ವದ ವಿವೇಚನೆ ಮುಡುಕಟ್ಟುತ್ತದೆ.- ಆ ಪರ್ವದ ತುಂಬ ಕೃಷ್ಣನದೇ ಕಾರ್ಯಪ್ರಪಂಚವಾದ್ದರಿಂದ . ಈ ಕೃತಿ "ನಮ್ಮ ವಿಮರ್ಶನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಕ್ಷಿತಿಜವನ್ನೇ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡಿತ್ಯ-ಸಹೃದಯತೆಗಳ, ತತ್ವವಿಚಾರ-ಚಿಂತನೆಗಳ, ಸಾಹಿತ್ಯ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ, ಬುದ್ಧಿ-ಭಾವನೆಗಳ ನೂತನ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎಪಿಕ್-ವಿಮರ್ಶೆಯ ಉನ್ನತೋನ್ನತ ಸ್ತರಗಳಿಗೂ ಏರಿಸಿದೆ" - (ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣ ಮೂರ್ತಿ) ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ.)

"ಭಾರತೀಯ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಪರಕಟವಾದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿರಳ ಗ್ರಂಥಗಳಿ " ವಿ.ಸೀ. ಅವರ 'ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ' ಒಂದು . ಅದರದೇ ವಿಸ್ತೃತ ಕನ್ನಡ ರೂಪವನ್ನೂ ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ್ನು ಡ. ಆ.ನೇ. ಉಪಾಧ್ಯೆ ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪಂಪನ ಎರಡೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲಿ ಹಿತಮಿತ ಮೃದು ವಚನವಾದ ಪಂಪ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ತುಂಭ ಪ್ರಿಯನಾದವನು. ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿ, ಮತದೃಷ್ಟಿ, ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ ಎಂಥುದೆ? ಅಲ್ಲಿನ ವರ್ಣ-ನೆಯ್ಗೆ (Colour and Texture), ಕ್ರಿಯಾಶಿಲ್ಪ ಎಂಥುದು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಕಾಣಿಸುವ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ವಿವೇಚನೆ ತುಂಬಾ ಸಾರವತ್ತಾದ್ದು, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು, ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೃತಿ ಇದು.

'ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆ' ಮತ್ತು 'ಆಶ್ವತ್ಥಾಮನ' ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂಥೆ ಅಯಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಹೃದಯ ವಿಮರ್ಶೆ. ಮೊದಲು ಮಹಾಭಾರತ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಕತೆಗೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ನಾಟಕ ಕತೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ವಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸ, ಸಂವಿಧಾನ, ಕ್ರಿಯಾಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.ಶಾಕುಂತಲಾ , ಅವನ ಇತರ ಇರಡು ನಾಟಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ "ವಿಸ್ತಾರ , ಆಳ, ಉನ್ನತಿ, ರಚನ, ಸುಭಗೀತೆ, ಅರ್ಥಸಂಕೇತ, ಧರ್ಮರಹಸ್ಯ, ಮಾನವೀಯತೆ, ತುಂಬು ಸೌಂದರ್ಯ , ಕವಿತಾಸಾಫಲ್ಯ , ಮಂಗಳಭರ್ಪ ಉಲ್ಲದ್ದು" - ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವನ "ಕವಿತಾ ಮಾಧುರ್ಯ, ಲಾಲಿತ್ಯ, ಆತನ ಉಪಮೆಗಳ ಸಹಜತೆ, ನುಣು

ಚೆಲುವು, ಅರ್ಥಸಂಪನ್ನತೆ, ಧ್ವನಿಗಂಭಿರತೆ , ಸನ್ನಿವೇಶ, ಚಿತ್ರಗಳ ಸೌಬಾಗ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಕಾರ, ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಕಾಣುವ ಬರೆಯ ಬೆಳಕು, ಬಣ್ಣ ಶಬ್ದ - ಗತಿ ರೇಖಾವಿಲಾಸ , ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೂ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸುವ ವೃತ್ತಗಳ ರಚನಾವಿಲಾಸ, ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಜೀವನದರ್ಶನ, ಅದರ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಿಸಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಅವರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಉಪಕಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಷ್ಟ ನಮ್ಮದು. 20 ವರ್ಷ ಹಿಂದೆ ಪ್ರೊ. ವಿ.ಎಂ. ಇನಾಂದಾರ್ ಮತ್ತು ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ನಡುವೆ ಬೆಳೆದ ಇದೇ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಂಬಂಧಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಚರ್ಚೆ ಪರಿಷತ್ತತ್ವಿಕೆಯ ಪುಟಗಳವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. "ಅದರ ಫಲಶ್ರುತಿ ಎಂಥರೆ, ಅವರು ಅವಾಗ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಇಂದು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಒಪ್ಪುವಂತಾಗಿದೆ" ಎಂದಿರುವ ಪ್ರೊ. ಇನಾಂದಾರರ ಮಾತು ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ವಿಮರ್ಶನ ವಿಚಕ್ಷಣೆಯ ಬೆಲೆಗಾಣೆಯಾಗಬಲ್ಲದು. 'ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ' ಎಂಬ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿ - ಎರಡು ಜೊತೆ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂಬ ಶಿರ್ಷಿಕೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಾಲೋಕನದ ಲೇಖನ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾವ್ಯ ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಕಾವ್ಯ ಕಾಣಿಸುವ ಶುಚಿಪ್ರೇಮದರ್ಶನ , ಜೀವನದರ್ಶನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಅಲ್ಲಿ ತೆರೆದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾದಂಬರೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾರಗುಣವಚಾದ ಅಗ್ರಮ್ಯಾತಾಸಿದ್ಧಿ - urbanity - ಯನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿತುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕವಾದರೂ ಚೊಕ್ಕವಾದ, ಹಾಳತವಾದ, ಕೃತಿ ಲೇಖನ ಅವು 'ಶ್ರೀ' ಯವರನ್ನು ತುಂಬ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ್ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆ ತುಂಬ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಸೊಪೊಕ್ಷಿಸನ ಮೂಲ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕದೊಂದಿಗೆ 'ಶ್ರೀ' ಯವರ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆ ಹೆಚ್ಚೆಗೂ ಹೋಲಿಸಿ 'ಶ್ರೀ' ಯವರ ಕೃತಿಗೂ ಹೇಗೆ ಒಂದು ಸತ್ವ ಪೂರ್ಣ ರುದ್ರನಾಟಕವಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆ ಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಾಹಿತ್ಯಾಲೋಕನ' ಮತ್ತು 'ಕವಿಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿ' ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಬಿಡಿ ಲೇಖನ, ಅವಲೋಕನಗಳ ಸಂಕಲನ , ಎರಡೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಒಟ್ಟು 91 ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರೀತಿ ಮನನಣೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಎರಡು ಅಮೂಲ್ಯ ಅವಲೋಕನ ಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಮಡಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ; ವೇಲಂಕರ್ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಜಯದಾಮನ್' ಛಂದೋಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕುರಿತದು. ಆ ಸಮೀಕ್ಷೆಯೂ 'ಜಾನಾಶ್ರಯಿ'ಯನ್ನೂ ಕುರಿತುದೂ ಮತ್ತು 'ನಾಗವರ್ಮ' (ಐಬಿಎಚ್ ಕವಿಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯದು) ಕೃತಿಗೆ ಬರೆದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯೂ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ನಿಶ್ಚಿತ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಿಂತನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಒಂದು ಎಂದರೇನು? ಏಕೆ ಒಂದು ಸಾಲು ಸಾಲಾಗುತ್ತದೆ ? - What makes a line a line nothing more nothing less?

- ಎಂಬಂಥ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಭಾರಿಗ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಉತ್ತರಿಸಿದವರು ವಿ.ಸೀ. ರಗಳೆಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರಿತ ಇಬ್ಬರು - ಮೂವರಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಬ್ಬರೆಂದು ಪ್ರೊ.ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.)ಪೀಠಿಕೆ; ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸು . ಶ್ರೀ ಟಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀ) ಎರಡನೆಯದು; ಪ್ರೊ. ತೀ.ನಂ .ಶ್ರೀ. ಅವ ಅಚಾರ್ಯ ಕೃತಿ ಎನೆಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತದು. ಕಾವ್ಯ ಮಿಮಾಂಸೆಯಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗಿದ್ದ ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪರಿಶ್ರಮ, ಪರಿಣತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಕ್ತಾಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಇಂದಿಗೂ ಮನನೀಯವಾದುವು; "ಸಂಪಾದಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ನಾವು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದು ತಕ್ಕದಲ್ಲ ; ನಮ್ಮವರವಿ ಆದ ಪ್ರಾಚೀನರನ್ನೂ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅನುಕರಿಸುವುದೂ ತಕ್ಕದಲ್ಲ. ಅವಲ್ಲ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ತತ್ವ ಮಿಮಾಂಸೆ, ಮರ್ನಶಾಸ್ತ್ರ, ಸೌಂದರ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಲಹರಿ, ಯೋಗ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವು ಕೊಡಬಲ್ಲ ನೆರವು, ಸಹಾಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತಾನಾಡುವಾಗ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಸ ತಳಮಳವೂ ಕ್ಲೇಶವೂ ಖಂಡಿತ ಹರಿದುಬಂದಾವು. ಅವೂ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳೆಷ್ಟೋ-ಅಲಿನ ಅರಾಜಕತೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ವಿಸ್ಮಯಕರ -ಭೀಕರ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ಸ್ವರೂಪ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಲವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು.

ಅಲೋಚನೆಯ ಸಾಹಸಗಳು ಎಷ್ಟು ಬಹೆಯವೋ ಅಲ್ಲಿನ ಉತ್ಸಾಹಗಳೂ ವಿಜೃಂಭಣೆಗಳು ಅಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡವು. ಆದುದರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ತತ್ವವನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಯ ರೀತಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆಯ ವಿಧಾನಗಳೂ ತಂತ್ರಗಳೂ ಅಂತು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿಯೇ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

"ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಬೇರೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ನಷ್ಟ ನಮ್ಮದು ! ತೆರೆದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ; ಅವಿವೇಕವೂ ಜಾಡ್ಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮದ ಮೇಲೆ ಭಾರತೀಯವೆಂಬ ಮುದ್ರೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವುದೋ ನೋಡಬೇಕು. ಉಳಿದರೆ ಒಳಿತು. ಸಂತೋಷ, ಗೌರವಾರ್ಹ, ರಸ, ಧ್ವನಿ, ಸಹೃದಯ, ಔಚಿತ್ಯಗಳಿಗೇನೋ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ಥಾನ ಗೌರವ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿನಂಥೆಯೇ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಇನ್ನವುದಾದರೂ ಉಳಿದರೆ ಒಂದು ಪವಾಡವೇ. ಲೋಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು . ಕಾಲ ದೇಶ ಇನ್ನಾವುವೂ ಇಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಶೀಲನೆಗಳಿಗೆ ಮಿತಿಗಳಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಗಳೆರಡು ಹೋಲಾಗಿ ಒಡೆದಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರ್ಧಭಾಗಗಳು. ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಂಧೂ- ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಅಲೋಚನೆಯ ಯಾವ ಅಂಶವೂ - ಇನ್ನೊಂದರ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡದೆ, ಅದರ ಸಾರವತ್ತಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಎಣಿಕೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಮುಂದುವರಿಯಲಾರದು." 'ಇವನ್ನು ೧೯೫೫ರಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ನುಡಿದರೆಂಬುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಇಂದಿನ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಕೃಷ್ಣಚೈತನ್ಯ (ಶ್ರೀ ಕೆ. ಕೆ. ನಾಯರ್) ಅವರಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಮಿಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕುರಿತ ಮೊದಲ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳು ಭಾರತೀಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಮಿಮಾಂಸೆಯ ಸುಂಧರ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿವೆ.

ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಕುರಿತ ಇಲ್ಲಿನ ಲೇಖನ ಆ ಹೆಸರಿನ ಅವರ ವಿಸ್ತೃತ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮೂಲ ; ಅದರ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಎನ್ನುವಂತಿದೆ. ತುಂಬ ಅಡಕವಾದ, ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ, ಹಾಳತವಾದ ಲೇಖನ ಅದು. ಸಂಸ್ಕೃತ - ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು , ಕೃತಿಕಾರನು, ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ಲೇಖನ ಸಾರವತ್ತಾದುವು. ಅವಲು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದಾಗ ಕುಮಟಾದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಭಾಷಣವೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿದೆ. ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶಾಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು.

ಸಮಕಾಲೀನ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಬಲ್ಲರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕವಿಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಹಲವು ಲೇಖನ- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರ ಅಂತಃಪುರ ಗೀತೆಯನ್ನು, ಶ್ರೀನಿವಾಸರ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಲೋಕನ ಸಾಕ್ಷಿ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೊಂದೇ ರಸ ಎಂದು ಅವರು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರೀತಿಸವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಭಾರತಗಳ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ತೂಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಫಲಸಿದ್ಧಿ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಹೊಸಮಾರ್ಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜಡತಿ ಮಾಡುವ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಶೀಲನೆಯತ್ನ : an uptodate Gneral Survey ಎಂಬಂಥದು. ಕನ್ನಡ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೊಡುವೆ ಐಬಿಎಚ್ ಪ್ರಕಾಶನದ ಕವಿಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಸುಮಾರು ೨೦ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಬರೆದಿರುವ ಸಮಿಕ್ಷಾ ಲೇಖನ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆವರೆಗೆ ಓದಿದರೆ ಒಟ್ಟು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಕಾವ್ಯಗಳ , ಕೃತಿಕಾರರ ನೆಲೆ ಬೆಲೆಯನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಅಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತ ರಹಿತವಾಗಿ, ಗುಣೈಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಡಿನ ವಿದ್ಯಾಂಸರೆಲ್ಲರ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವು ಗಳಿಸಿವೆ.

ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಬಹುದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ Criteria of Contemporary Literary Criticism in India ಸಿಂಪೋಸಿಯಂಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಕಾತ್ಯದರ್ಶಿಯವರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕೆ.ಬಿ. ಕೃಪಲಾನಿ ಅವರಿಗೆ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಚಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿ.ಸೀ ಬರೆದು ಕಳಿಸಿದ್ದು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಭಾರತದ ದೇಶಭಾಷೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಿದ್ದು ಲಂಡನ್ನಿನ ಟೈಮ್ಸ್ ಲಿಟರರಿ ಸಪ್ಲಿಮೆಂಟ್ ನಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕೆ ಅದನ್ನು ತನ್ನ

ಸಂಪಾದಕೀಯ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದು ವಿ.ಸೀ. ಯರವ ವಿಮರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಚಕ್ಷಣೆಗೆ ದೊರೆತ ಮನ್ನಣೆ. ಹಾಗೇ, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರಾದ ಐ.ಎ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಅವರು ಒಂದೆರಡು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್ ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ಕಲ್ಚರ್ ನಲ್ಲಿ ಭಾಷಣವಿತ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ಅವರ ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪೀಠವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ, ಸಂಪನ್ನತೆ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದವರೆಂದು ವಿ.ಸೀ. ಆಹ್ವಾನಬಿತ್ತರಾದ್ದೂ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ.

3. ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವಿ.ಸೀ ಅವರ ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರರಚನೆ., ನೆನಪು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ, ಲಲಿತ, ಪ್ರಬಂಧ, ನಾಟಕ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ನಿರಂತರ ಚಿಂತನಶೀಲ ಮನೋಧರ್ಮ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅವರು ಬರದದ್ದು ಒಂದೇ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ- 'ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ'. ೧೯೨೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಅದು ಅವರ ಮೊದಲ ಕೃತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪಕ್ಷ ಕೃತಿಯೂ ಹೌದು . ಅದ ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವಾಗಲಿಲ್ಲ ; ಮರೆತು ಹೋದ ಒಂದು ಮಹಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು , ಅದರ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಮರುಕೊಳಿಸುವಂತಹ ಅಪೂರ್ವ ಕೃತಿಯಾಯಿತು. ಬಾಳಿಗೂ ಬಾಳನ್ನು, ಮೌನಕ್ಕೂ ಮಾತನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಕೃತಿ ಆಗಿ, ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲಾಯಿತು. ಕೆ.ಎಸ್.ನ. ಹೇಳುವಂತೆ "ಅದು ನಮ್ಮ ರಸಿಕತೆಗೆ ಒಂದು ಒರೆಗಲ್ಲು ; ಹಿತಮಿತ ವಚನನೂ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪನ್ನನೂ ಆದ ತರುಣ ಕವಿ ಕಟ್ಟಿದ ಭಾವಗೀತೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವಾಗಿ ಇರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅದರ ಬೆಲೆ. ಅದರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಓದು ಓದುಗನಾಗಿಯೆ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಮಹಾನುಭಾವರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು - ಅವರು ನೋಡಿದ ನೊಟ, ಕಂಡ ಕನಸುಗಳೆ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಿತವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ಇವರ ಜೊತೆ ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದು ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ಮಹಾಭಾಗ್ಯವೆಂದು ನೆನೆಯುತ್ತಾನೆ." ಈ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಜೊತೆಗೂಡಿದ್ದವರು ಕನ್ನಡ ಹಿತಿಯ ಸಾಧಕರು. ಯಜಮಾನರು ಬೆಳ್ಳಾವೆ ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣಪ್ಪನವರು; ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯ ಪ್ರೊ.ಟಿ.ಎಸ್.ವೆಂಕಣಯ್ಯನವರು; ರಾಯರು ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರು ; ಮೂರ್ತಿ ಎಂ.ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂತಿ, ಕಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಸ್ವಯಂ ವಿ.ಸೀ. ಬೆಳಗಾವಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ (೧೯೨೫) ಮುಗಿದ ನಂತರ ಇವರೆಲ್ಲ ಈ ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡರು. ಆಗ ಲೇಖಕರ ವಯಸ್ಸು ೨೬-೨೭ ಕೇವಲ ಒಂದು ದಿನದ ಅನುಭವ ನಿರೂಪಣ ಅದು. (ಜಾಯ್ಸ್ ನ ಯೂಲಿಸಿಸ್ ಕೃತಿ ಕೂಡ ಒಂದು ದಿನದ ಅನುಭವವೇ ಅಲ್ಲವೇ?) "ವರ್ಣನೆಯೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆರಸಿ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅದರೊಳಗೆ ಹೊಗಿಸಿ-ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿ " ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಅವರನ್ನು 'ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ' ಬರೆಯಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿನ ಕನಸಿನ ದೃಶ್ಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕುರಿತುಗಳೆಯರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎಚ್.ವಿ. ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು 'It is an obvious Literary trick' ಎಂದದ್ದುಂಟು . ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಜೊತೆಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ ಅವರು ವಿ.ಸೀ.ಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ ಒಂದರಲ್ಲಿ I have just finished reading your Pampa Yatre. The feeling uppermost is one of wond... your descriptions are most admirable, I had no idea at first that you had put such superb prose into what you described to me as playful stuff meant for light reading . No. it is really exquisite writing fit only for careful reading , - if all its beauty should be felt, of course... ಎಂದಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿ ಯವರು "You have added to your literature" ಎಂದು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಬಹುದಾದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿರಿಯರಿಂದ ಇಂಥ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮತ್ತು ತೀರ ಅಪರೂಪದ್ದು . ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಯವರ 'ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ' ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಲ್ಲ ಕೃತಿ . ಅದರ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಓದಿಯೇ ಅರಿಯಬೇಕು. ಸಂತೋಷಿಸಬೇಕು.

ಅವರ "ಭಾರತದ ಐವರು ಮಾನ್ಯರು" ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ, ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂಥ, ಮಹಾಭಾರತದ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಐವರು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬದುಕಿನ ಆದರ್ಶದ ಪಡನೆಳಲನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ

ನಾಲ್ವರು ಖ್ಯಾತರು : ನಳ-ದಮಯಂತಿ , ಶಕುಂತಲೆ, ಸಾವಿತ್ರಿ, ಸುಕನೈ-ಚ್ಯವನ. ಅವರ ಕತೆಯನ್ನು ಅರಿಯದಿರುವವರೇ ವಿರಳ. ಆದರೆ ಐದನೆಯ ರುರು - ಪ್ರಮದ್ವರೆಯ ಕತೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯದಲ್ಲ. ಐದು ಪ್ರೇಮಗಾಥಗಳೇ. ಅಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಬೆಳೆಸಿರುವ ವಾದ, ತೋರಿಸಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಣ , ಬಾಳಿನ ಉತ್ತಾನತೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದವು. " ಇಂಥ ಜೀವಗಳನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡಾಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಾದ ಜನ ಎಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ನಿದರ್ಶನ ಸಿಗುತ್ತದೆ." ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಸತ್ವ ಯುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಇಂಥಿಗೂ ಶೂಚಿ ಬದುಕಿನ ಬೆಳಕನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವು. ಹಳೆಯದಾದರೂ ಹೊಸದರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಅವು ತೆರೆದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆ ತುಂಭ ತಿಳಿಯಾದ್ದು, ಸುಲಭವಾದ್ದು, ಸರಳವಾದ್ದು, ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಲ್ಲಿ ('ಐವರು ಮಾನ್ಯರು , ಮತ್ತು ಕಡೆಯ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು) ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಚಿಂತನೆ ಕೆನೆಗಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಐದು ಪ್ರೇಮದಾಂಪತ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿ ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದರೆ, ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕುಮಾತು ಎಂಬುದು ಪ್ರಚಲಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ನೀಸುವ ಸಂದೇಶ, ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸತ್ವ, ಉನ್ನತಿ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಸ್ವೀಕಾರ ಯೋಗ್ಯ ಎಂಭುದರ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. "ಸ್ವಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದವರಾದರೆ ನಾವು ಯಾರಾದರೇನು?" ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ಇಚ್ಛೆ ಬಂದಂತೆ ನಡೆಯುವುದಲ್ಲ ; ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಯಸುವವರು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ತಾವೇ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನಡೆದರೆ ಮೇಲು." "ನೀತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆಯುವುದು ವೀರವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ, ಶೂಚಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ನಡೆದರೂ ಧರ್ಮಸಾಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂಚಿ, ಧರ್ಮ ಎರಡನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟ ಸಾಹಸ ಹೊರಗಣ್ಣಿಗೆ, ಹೊರ ಎಣಿಕೆಗೆ ಮೀರುಮೀರುಗಿ ಕಂಡರೂ ಶೂಚಿಯನ್ನು ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರುವ ಸರ್ವದಾನ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದ್ದು. ಮಾನಬಿಟ್‌ಟಿಂ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ದುಗ್ಗಾಣಿ ಬೆಲೆಯಲ್ಲ." "ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮವಿರುವ ಕಡೆ ಉಳಿದ ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಕರಗಳನ್ನು ಆ ಪ್ರೇಮವೇ ದಾಟಿಸಬಲ್ಲದು. ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಠೆ, ಕ್ಷಮೆ, ಮೈತ್ರಿ, ಹೊಂದಿಕೆಯ ಮನೋಧರ್ಮ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು." "ಎಂದಿಗೇ ಆಗಲಿ, ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಮಂತ್ರವೂ ಸಂಯಮ, ತ್ಯಾಗ, ದಾನ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ - ಇಂಥ ಜೀವಕಳೆಯಿಂದ ಮಿನುಗುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಯುವ ಜನಾಂಗದ ಶೀಲಸಂವರ್ಧನೆಗೆ, ಆರೋಗ್ಯಕರ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಇಂಥ ದಾಂಪತ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿವೇಚನೆಯ ಬೆಳಕು ಅಮೃತಸತ್ವವಾಗಬಲ್ಲವು, ಎಂಥಿಗೂ.

ಹೀಗೆ ಹಳತರಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸದರ್ಶನವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ ವಿ.ಸೀ. ಸಮಕಾಲೀನರಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥುದೇ ಹಿರಿಯ ಸತ್ವ ಉನ್ನತಿ ಗುಣ ಗತಿಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ 'ಮಹನೀಯರು' ಮತ್ತು 'ಹಿರಿಯರು- ಗೆಳೆಯರು' ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿಸಿರುವ ಸುಮಾರು ೫೦ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಲ್ಲ ಅವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎರಡು ಗುಂಪಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದವರು, ಸುದೈವದಿಂದ ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮೋಡನೆ ಇರುವವರು. ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳು, ಸಾಹಿತಿಗಹಳು, ಕಲಾವಿದರು, ನಟಶ್ರೇಷ್ಠರು, ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು, ತತ್ವವೇತ್ತರು, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಭಾವವಾದವರು, ಹತ್ತಿರದ ಸ್ನೇಹಿತರು ಇತ್ಯಾದಿ - ಆ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ, ಕೆಲವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರು, ಕೆಲವರು ಅಷ್ಟು ಖ್ಯಾತರಲ್ಲ, ಆದರೆ "ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಗುಣದಲ್ಲಿ , ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ, ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡವರು, ದೊಡ್ಡದೆಂಥರೇನು ಎಂಭ ಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೂ ಇಂಥವರನ್ನು ನೊಡಿಯಲ್ಲದೆ ಆಗದು..." ಇವರೆಲ್ಲರು ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಬಾಳಿಗೂ ವಿವಿಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪ್ರಭಾವವಾಗಿ ಇಳಿದು ಬಂದವರು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ ಗುಣ ಗರಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಎರೆದು, ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೆರವಾದವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ "ಈ ಶತಮಾನದ ಅರೇಳು: ಉ ದಶಕಗಳ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವೂ ಆಗಿದೆ, " ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು .- ಸರ್ ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ , ಪಂಜೆ ಮಂಗೇಶರಾಯರು, ಕೆ.ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪ, ಇತ್ಯಾದಿ-ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೇ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ 'ಶ್ರೀ' ಸಾಹಿತ್ಯ

ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ವಿ.ಸೀ. ಬರೆದಿರುವ ಬಿ.ಎಂ ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ಪರಿಚಯ ಕಾಣಿಕೆ ಎಂಬ ಮುನ್ನುಡಿ ಶ್ರೀ ಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಈವರೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆತ್ಯಂತ ಹೃದ್ಯವಾದ್ದು;

ಆತ್ಮೀಯವಾದ್ದು... ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರ ರಚನೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗ ಬಲ್ಲದು ಎಂಬಷ್ಟು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ವಿ.ಸೀ. ಅದನ್ನು ದಘಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಬಹುದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಸಂಪುಟ - ಗುಣ, ಗಾತ್ರ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ - ಬಹುಶಃ 'ಹಿರಿಯರು - ಗೆಳೆಯರು' ಮಾತ್ರವೇ, ಇಲಿನ ಸಂಪಹನ್ನತೆ ಅನ್ಯತ್ರ ದುರ್ಲಭವಾದ್ದು. ಒಂದೆರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ ಆ ಮಹನೀಯರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ತೆರೆದು ಕಾಣಿಸುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು; ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಗದ್ಯ, ಶೈಲಿ ಎರಡೂ ಅಂಥಲ್ಲಿ ತೇರುತ್ತದೆ.

ಎನ್. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಹವಳಿಕೆ- "ಆತನ ಗುಣ, ಆತನ ಲೋಪ ಎರಡೂ ದೊಡ್ಡವು.ಮೌಂಟ್ ಎವರೆಸ್ಟ್‌ಗೆ ತಾನೇ, ೩೦.೦೦೦ ಅಡಿಯ ಪ್ರಪಾತ, ಕಂಡರ ಇರಬೇಕಾದರೆ ?"

"ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬನಾ ಉದಾರವಾದ್ದು. ಮನುಷ್ಯನ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು ಆತನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲಿಗೆ ಯಾರನ್ನು ಎಳೆಯಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದರ ಅರಿವಿತ್ತು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಮುರಿಯೋಣ, ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆಯೋಣ, ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಭಂಗಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡೋಣ ಎಂಬುದು ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ನೆರವು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಪುನಃ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ರಕ್ಷಾ ಮಾರ್ಗ ಅವರದು ; ಶೀಕ್ಷಾ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ."

ಇದು ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತ ಮಾತು : "ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕರುಣೆ, ಮಾನವತೆ, ಉದಾರ ಸಹನೆ ಮನುಷ್ಯನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಸಘೂಚಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಮತ್ತು ಯಾವ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಮಣ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪಕ್ಕೆ ಬಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವುದೋ , ಯಾವುದರಿಂದ ಮಾನವನ ಗುಣ, ಬೆಲೆ, ಗೌರವದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವುದೋ - ಅಂಥದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷಪಾತ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿತ್ತು."

"ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದ ಭೂತ ಒಂದೇ - ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆಡಗಿದ್ದ ಮಾನವಗುಣ ಹಿತಿಮೆ, ದರ್ಶನ, ಸತ್ಯ , ಉನ್ನತಿ, ಔದಾರ್ಯ, - ಯಾವುದನ್ನು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ Values - ಮೌಲ್ಯಗಳು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ ಅವು - ಅವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರೂ ಬೆಳಗಿಸಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಸ್ವಂತ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಅವರು ಆಡರು."

"ಅವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದರಲ್ಲಿ A Living Bridge..."

"ಆ ಜೀವದ ಕಾಣ್ಕೆ, ಆ ಒಬ್ಬರ ಪ್ರಭಾವ ಒಟ್ಟು ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿತ್ತು."

ಪಂಜೆ - ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಅವರಂಥೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಕಣ್ಣಿನ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. "ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರನ್ನು ಕಂಡ ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ, ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಮನುಷ್ಯರು ಎಂಬುದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕೃತಿಯ ನಿಲವು ಹೇಗೋ ಮನಸ್ಸು ನಡಬಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೇ. ಅಂತಹ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ನಾನು ಹೆಚ್ಚು ಜನರಲ್ಲಿ ಕಂಡಿಲ್ಲ."

"ಅವರನ್ನು ಸ್ನೇಹಿತನೆಂದುಕೊಂಡವನು ತಬ್ಬಲಿಯತಾದುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅವರದು ಎಂಥಿಗೂ ತಾಯಿಪ್ರೇಮ."

"ತಾನು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಯ್ಯನವರು ಒಂದು ಮಹಾನಿದರ್ಶನ."

"ಅವರದು ಒಂದು ಮನುಷ್ಯ ದೇಹವಲ್ಲ ; ಒಂದು ಉಸಿರು; ಒಂದು ಜೀವಗುಣ; ಒಂದು ಬೆಳಕು; ಒಂದು ಪರಿಮಳ; ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸುವುದು ?"

ಇನ್ನು ಪಂಜೆಯವರೋ : "ರಾಯರನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ಒಂದು ತುಂಬು ಬಾಳಿನ ಚಿತ್ರ ಕಣ್ಣ ಮುಂಥ ಎಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಾಲ, ಒಂದು ದೇಶ, ಒಂದು ಜನತೆ ಇಂಥವರ ಹುಟ್ಟು ಬದುಕುಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೃತಾರ್ಥತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ..."

ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು : "ಎಲ್ಲಿರಲಿ ನೂರು ಜನರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಡೆದು ಬೀಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವರದು. ಕುಳಿತರೆ, ನಿಂತರೆ ಆ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಳೆಯನ್ನೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನೂ ತರುವಂಥದು. ನುಡಿತ, ಮಾತೂ ಹಾಗೇ ; ಕಂಚು ಖಚಿತ, ಸ್ಫುಟ, ಅಸಂದಿಗ್ಧ, ಮನಸ್ಸನ್ನೋ ಅಂಥರ್ಯವನ್ನೋ ಗುಣವನ್ನೋ ನುಡಿಯ ತಕ್ಕದ್ದು. ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಪಡಪೋಶಿತನಿಲ್ಲ . ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಮಹಾಕೃತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ. - ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಡಿಯವರೆಗೆ ನೇರವಾದ , ದಿಟ್ಟವಾದ ಒಂದೇ ನಿಲವು, ನಡೆ, ಮೈ ಸಡಿಲವಾದುದಿಲ್ಲ. ತಲೆ ತಗ್ಗದೆ ಬಗ್ಗದೆ ಧೀರನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬದುಕಿದವರು ಬಾಳಿದವರು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು. ಇಂಥವರನ್ನು ನೆನೆದ ದಿವಸ ಸುದಿವಸ. "

ಸಿ.ವಿ. ರಾಮನ್ ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ; "ರಾಮನ್ ತಮ್ಮ ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ದಿಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಒಂದು ನಿಮಿಷಕಾಲ ಆ ಅಕೃತಿ ಒಂದು ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹದಂತಿತ್ತು. ಆ ಮುಖದ ಪ್ರಶಾಂತಿ, ಮಾಟ, ತುಂಬುಹಣೆ, ಸುಖಚಿಂತವಾದ ಮೂಗು ಕಣ್ಣು, ಬಾಯು ಇ ಗಲ್ಲ ಗಳ ನೆಲಸು ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು, ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸು, ಆ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಎರಡು ಸಲವೂ ಮುಖ ಹಾಗೆ, ಹೀಗೆ ಆಡಿತು, ತುಟಿ ತೆರೆಯಿತು ಏನೂ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು , ಹೇಳಲಿಲ್ಲ".

ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ತಿ ಓದಿಯೇ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಜೀವಗುಣವನ್ನು, ಬದುಕು ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಆರಿಯಬೇಕು, ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಿಸಿಲ್ಲವೆಂದಿದ್ದರೂ ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರಸಾದಗುಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೋ ಅದರ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಈ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು . Impressionistic Pictures' ಎಂದು ವಿ.ಸೀ. ಇದನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ; A Gallery of Portraits ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದೇನೋ. ಲಿಟ್ಟನ್ ಸ್ಟ್ರಾಚಿ, ಎಮಿಲ್‌ಲೂಡ್‌ವಿಗ್ ಮುಂತಾದವರ ಗುಣದೋಷ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ' ಗಾರ್ಡಿನರ್, ಮಾರ್ಟಿನ್ ರೀತಿಯವೂ ಅಲ್ಲ ; ಕೇನ್ಸ್, ಮಾಲ್‌ರಾಸ್ ಬಗೆಯ ಉಜ್ಜಲ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಗಳ ರಂಜನೆ, ಚಾತುರ್ಯ, ವಿದ್ಯುಲ್ಲೇಖನ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿ.ಸೀ ತುಂಬು ವಿನಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರಾದರೂ ಆ ಎಲ್ಲರ ಉತ್ತಮವೆನ್ನಬಹುದಾದ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸಮನಾದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇಂಬೂವ್ ಅವರ 'ಕಾಸೆರೀಸ್' ಅನ್ನು ಇವು ಹೋಲುತ್ತವೆಯೆನ್ನಬಹುದು; ಉದ್ದೇಶ. ಸಂದರ್ಭ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ. ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಲೋಕನ, ಹಿರಿಯರು - ಗಂಗಳೆಯರು ಮತ್ತು ಮಹನೀಯರು ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ ಸಂಪುಟ - ಇವು ಸಾಕು, ವಿ.ಸೀ. ಯುವರ ಹೆಸರನ್ನು ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಗೊಳಿಸಲು.

ವಿ.ಸೀ. ನಾಟಕಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೋಗ್ರಾಡ್ - ರುಸ್ತುಂ, ಆಗ್ರಹ, ಶ್ರೀಶೈಲಶಿಖರ, ಚ್ಯವನ, ಪಟ್ಟಬಂಧ ಅವರ ನಾಟಕಗಳು, ಸೊಹ್ರಾಬ್ ರುಸ್ತುಂ ದುರಂತ ರುದ್ರ ನಾಟಕಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುವ ಖ್ಯಾತ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲೊಂದು. ನಾಟಕಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋರಾಡಿ ರುಸ್ತುಂನಿಂದ ಹತನಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಸೋಗ್ರಾಬ್ ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದ ತಾಯಿ ತಹಮಿನೆ ಅಂಥ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಗನನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಆ ದುರಂತವನ್ನು ಕರುಣರಸದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಗೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ನಾಟಕಕಾರರದೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಿಂಥನೆ. ಕಲ್ಪನೆ... ಮಹಾಭಾರತದ ಆಶ್ವತ್ಥಾಮನ್, ರುದ್ರನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬರೆದುದು. 'ಶ್ರೀ' ಯವರ ಆಶ್ವತ್ಥಾಮನಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವನು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಗಳಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಕೃಷ್ಣನ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಹಿ ಮೂರುಸಾವಿರ ವರ್ಷಕಾಲ ಕಾಡುಮೇಡುಗಳಲಿ ಜನರಿಂದ ದೂಷ್ಯರಾಗಿ , ಎಲ್ಲ ನೆನಪುಗಳೂ ಆಳಿಸಿಹೋಗಿ ತಲೆಯ ರಕ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರಲು, ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿರಬಹೇಕಾದ ಘೋರ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಾಸರೇ ಹೇಳಿರುವ 'ಸತ್ಯುತ್ಕಟೈಃ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯೈಃ ಇಹೈವ ಫಲಮಶ್ನುತೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ವಿಧಾನ ಕ್ರಿಯೆ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ... ' ಶ್ರೀ ಶೈಲ ಶಿಖರ' ಹೊರನೊಟಕ್ಕೆ ಅಪಮಿತ್ರವೆಂದು ಕಾಣಬಹುದಾದ ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳ ಅಂತರಾಳದ ಶುಚಿಬಾಳನ್ನು ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. (ಇದು 'ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿತೆರೆಯ ಮೇಲೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ). ಪ್ರೀತ್ಯೈಃ ಅವರು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ ' Flash Back' ತಂತ್ರವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ವಿ.ಸೀ. ಇಲಿ ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ... ಸುಕನ್ಯೆ

ಆಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ತನ್ನನ್ನೂ ಚ್ಯವನ ಋಗುಷಿ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ತೇರೆಇದಾಗ, ಉಪಕರಿಸಿದ ಆಶ್ವಿನಿಗಳಿಗೆ ಸೋಮಪಾನದ ಅಧಿಕಾರ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಇಂದ್ರನ ದಂಭವನ್ನು ಮುರಿದ ಪ್ರಸಂಗ ' ಚ್ಯವನ'ದಲ್ಲಿ . ಸಮಾನತೆ ಬೇಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿವರ್ಗ, ಅಧಿಕಾರ ಮಂಡಲ, ಜನವರ್ಗ ಕೊಡದವರ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಎದುರುಬೀಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಸಂಣಕೇತಚಿತ್ರ ಇಲಿದೆ. ಆಳುವ ವರ್ಗಗಳಲಿನ ದರ್ಪ, ಅಧಿಕಾರ ಅವರನ್ನು ಯಾವ ಮದ, ದಂಭ , ಮರೆತಗಳಿಗೆ ನಡೆಸಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದೂ ಅಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯಕ್ತ , ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಕೆಳವರ್ಗವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವರಿಗೆ ಸಮಾನಪದವಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಇಂಥ ಉಪಕಾರಕ ಕ್ರಿಯೆ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಸಂಗವಾಗುವಂಥೆಯೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಚಿತ್ರವೂ ಆಗಿ, ಪ್ರಚಲಿತ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಂಗತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರ ನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಚ್ಯವನರು ಆಡುವ ಈ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಮಾತು ಆತ್ಯಾಧುನಿಕ ಮನೋಧರ್ಮದ ಪ್ರತೀಕ; ಇಂದು ಸಮರಾವಾದ. ಸಮಾಜವಾದ ಎನ್ನುತ್ತಿರುವುದರ ನೆಳಲನ್ನು ಕಾಣಿಸುವಂಥದು - (ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ) " ಅಸಮತೆ ಪ್ರಬಲಿಸಿಯೇ ಇತ್ತು. ರಾಜನಿಗೆ ಎದುರುಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು (ಸಮಾನತೆಯನ್ನು) ಸಂಪಾದಿಸಲು ಅವರು (ಪ್ರಜೆಗಳು) ಉದ್ಧತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶಕ್ರರು, ಕೊಡಬೇಕು ; ದುರ್ಬಲರು ಕೇಳಬಾರದು. ಇದು ಸದ್ಗತಿಯ ಧರ್ಮ ; ಪ್ರಗತಿಯ ಬೀಜಮಂತ್ರ ಹೆಂಡತಿ ಕೇಳಬಾರದು ; ಆ ಮುಂಚೆ ಗಂಡ ಕೊಡಬೇಕು ಸೇವಕ ಕೇಳಬಾರದು ; ಒಡೆಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಬಡವನಿಂದ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು - ಧನಿ ಕೊಡಬೇಕು, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದು ನಯ." ನಾಟಕದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುಕನ್ಯೆ - ಸಖಿಯರ ವನವಿಹಾರದ ವಿನೋದವಿಲಾಸ ಗೀತೆ ಅನುಪಮ ಗೇಯಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು , ಚ್ಯವನರಲ್ಲಿ, ಆಶ್ವಿನಿಗಳಲಿ ಒಂದು ಸೌಹಾರ್ದ, ಸೌಮನಸ್ಯ ಮತ್ತು Sportsmanship ಮನೋವಿಲಾಸವನ್ನು ನಾಟಕಕಾರರು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ... ' ಪಟ್ಟಬಂಧ ದಲ್ಲಿ ಭರತನ ಸೋದರ ಪ್ರೇಮ ಬೆಳಗುವ ಪಾದುಕಾಪ್ರದಾನ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆ. ಚೆನ್ನಾದ ನಾಟಕ, ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಖ್ಯಾತ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕಕಾರರಾದ ಬರ್ನಾರ್ಡ್‌ಷಾರ 'ಷಿಗ್ ಮೇಲಿಯನ್ ಮತ್ತು 'ಮೇಜರ್ ಬಾರ್ಬರಾ' ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡಿಸಿ, ತಾವು ಓದಿ ಮೆಚ್ಚಿದುದನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ನಮಗೂ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ಕೊಡುಗೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು. ನಮ್ಮ ಮೊದಮೊದಲ ಪ್ರಬಂಧಕಾರರಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಒಬ್ಬರು. 1926 ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಅವರ 'ಮೈಸೂರು ರುಮಾಲು' ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ. 'ಬೆಳುದಿಂಗಳು' ಮತ್ತು 'ಸೀಕರಣೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಕಲನಗಳಲಿ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧ ಗಳನ್ನು ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯ, ಉತ್ತಮ ರಚನಾಬಂಧ, ನವುರಾದ, ಶುಚಿಯಾದ ತಿಳಿಹಾಸ್ಯ ವ್ಯಂಗ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ನಯಚಾತುರ್ಯಗಳಿಗೂ ಅವು ಸಾಕ್ಷಿ, ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಘನತೆಗಳಿಂದಾಗಿ 'ಮೈಸೂರು ರುಮಾಲು' ಓದುಗರನ್ನು ಇಂದೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿದರೆ 'ದೋಸೆ' ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರೊರಿಸುತ್ತದೆ ; 'ಮಳೆ' ಮನ ಸೆಳೆದರೆ 'ಕೊಳಿಯನ್ನು' ಕುರಿತ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸ ಬೆರಗು ತರುತ್ತದೆ. ' ನನ್ನ ಜೀವನ ದರ್ಶನ ' ಎಂಬುದನ್ನು ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಜೀವನ , ದರ್ಶನ ಯಾರ ಬದುಕಿಗೂ ಅಮೃತ ಸತ್ವವಾಗಬಲ್ಲದ್ದು. ಕನ್ನಡ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವರು ವಿ.ಸೀ ಯವರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸದೆ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಅವರ 'ಕಾಲೇಜ್ ದಿನಗಳು' 'ಮುಂಬಯಿ ವಾಸ ನೆನಪುಗಳು' ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ ; ಅವರದೇ ಬದುಕಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮಜಲನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು . ಆ ನೆನಪಿನ ಖಂಡ ಗಳಲಿ ಅವರು ಕಾಲೆಜಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ ದಿನಗಳ, ವ್ಯಾಸಂಗದ ಮತ್ತು [ಪರಿಸರದ ಅನುಭವಗಳು ಒಂದರಲ್ಲಿದ್ದರೆ. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿನ ಅವರ ಆರೆಂಟು ತಿಂಗಳ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜೀವನದ ಅನುಭವ ವಿದೆ. ಈ ಅವುಭವ ಬಹುಮುಖವಾದ್ದು. ಸಂಪನ್ನವಾದ್ದು, ಆಳವಾದ್ದು, ಅಂಥ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುತೀರೂ ಒಂಥೆರಡು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣ ಚಾರಿತ್ರ, ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ

ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಐವರು ಮಾನ್ಯರು - ಇವನ್ನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ್ನೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆಯೆ. ಡಾ. ಸುಕುಮಾರನ ಸೇನರ 'ಬಂಗಾಳಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ', ಹೆರ್ಮನ್ ಮೆಲ್ ವಿಲ್ ರ ಬೃಹದ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಾದಂಬರಿ 'ಮೋಬಿ ಡಿಕ್' ಮೌಲಾನಾ ಅಬ್ದುಲ್ ಕಲಾಂ ಅಜಾದರ 'ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ದೈನಂದಿನ ವಿವರಗಳುಳ್ಳ ಆಯಲನ್ ಕ್ಯಾಂಬೆಲ್ ಜಾನ್ ಸನ್ ರ ಮಿಷನ್ ವಿತ್ ಮೌಂಟ್ ಬ್ಯಾಟನ್ ಎಂಬ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. 'ಭೌತಶಾಂತರಕಾರರು ಕೊಲೆಗಾರರು' ಎಂಬುದು ಸಾಧಾರಣ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ಆದರೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಯಾವುದೇ ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಯೂ ಅವರ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಯೋಕ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅವಲ್ಲದೆ ಅಸಂಖ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ - ಕನ್ನಡ ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಬಿಡಿಲೇಖನ, ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕವಿತೆ, ಬಾನುಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಬಾಷಣ, ಪ್ರಜಾಮತ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಬರೆದ ಲೋಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಯ ಲೇಖನಮಾಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿ.ಸೀ. ಸಾರಸ್ವತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಅಚ್ಚಾಗುವುದು ಎಂದಿಗೋ! ಇವೇ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ಪುಟಗಳ ವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟಾದರೂ " Much of V.Si. consists in what he has not written" ಎಂಬ (ಪ್ರೊ. ಎಂ.ವಿ.ಸೀ.) ಮಾತಿಗೆ; ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದು ನಿಜ, ಅವರು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಈಗ ಬರೆದಿರುವುದರ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು ; ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ

ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಬದುಕು, ಸಾರಸ್ವತ ಸೇವೆ. ಸಾಧನೆಗೆ ಅವರ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದಷ್ಟು ಮನ್ನಣೆ, ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕನ್ನಡಿಗರ ಬಹುತೇಕ ಉದಾಸೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿರಭಿಮಾನ. ಆದರೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ ; ನೀರೀಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಾರವಾರದಲ್ಲಿ 1931ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುವಾಟಾದಲ್ಲಿ 1954 ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಡಿಟನೇ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ-ಆಗಿನ್ನೂ ಇದು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ- ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ ಗೌರವ ಅವರದಾಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಯಿಕವಾದ, ಅಷ್ಟೇ ಸಾರವತ್ತಾದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಾಡಿದರು (ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯಾಲೋಕನ ದಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿದೆ). ಹಂಪೆಯಲಿ 1936ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ, 1954ರಲ್ಲಿ ವೀರನಾರಾಯಣನ ನೆಲೆವೀಡಾದ ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ ಭಾಷಾ ಸಮ್ಮೇಳನ ಇವಕ್ಕೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂಥವು ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ.

1970ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಹನೀಯರು ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಸಂಪುಟ ಬಿಡುಗಡೆ ಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲಿ ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಕಾಶನದ ಶ್ರೀ ಗುಂಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಐತಾಳರೂ ಗೆಲೆಯರೂ ಬೇಂಗಳೂರಿನ ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಶೆಟ್ಟಿ ಪುರಭವನದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಾರಂಭ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಸರ್ವಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು, ರಾಜ್‌ಪಲ್ಲಿ, ಅನಂತ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು, ಕೆ.ಎಸ್, ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ, ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರು. ಕು.ಸೀ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಮುಂತಾದವರು ಅಭಿನಂದನ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. 1970ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಗಣ್ಯ ಸಾಹಿತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿತು ; ಆದರೆ ವಿ.ಸೀ. ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. 1970ರಲ್ಲಿ 'ಮಹನೀಯರು' ಕೃತಿಗೆ ರಾಜ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕೇರಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ರಜತೋತ್ಸವವನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸುವ ಗೌರವ ಇವರದಾಯಿತು . 1973ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅಜೀವ ಗೌರವ ವೇತನ ಮತ್ತು ; ಅರಲು-ಬರಲು ಕವಿತಾಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆಯಿತು. 1978ರಲ್ಲಿ ರಾ.ಶೀ. ಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದಾಗ ಹಿಂಥೆ ಇವರು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಈಗ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹಮಾಡಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಮರುವರ್ಷ 'ಕೃಷ್ಣಚಾರಿತ್ರೆ' ಕೃತಿಗೆ ಮಾನವಿಕಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದಾಗ ವಿ.ಸೀ. ಮತ್ತು ರೂಪಾರಾಧಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಗೌರವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಅವರಿಗೆ ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತುಂಭುದಂದು ಹೊನ್ನಾವರದ ಗೆಳೆಯರು, ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಒಂದು ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ತುಂಬಿದಾಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಿ.ಸೀ. ಸತ್ಕಾರ ಸಮಿತಿಗಾಗಿ ಐಬಿಎಚ್ ಪ್ರಕಾಶನದವರು ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಗೌರವಗಳ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಪ್ರೊ.ವಿ.ಎಂ. ಇನಾಂದಾರರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ೭೫ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥದ ಸಾವಿರ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ, ಆದರೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ, ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು, ಅದರ ಮಾರಾಟದಿಂದ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯನ್ನು ಸಮಿತಿ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿತು . ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನಾಗರಿಕರ ಪರವಾಗಿ ಅ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಿದ್ದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸನ್ಮಾನಕ್ಕೆ ನಿಗದಿಯಾಗಿದ್ದ ದಿನವೇ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ನವರು ತೀರಿಕೊಂಡರಾಗಿ ಅದು ಅಂಧೂ ಮುಂಧೂ ಮತ್ತೆಂದೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತೆ 1976ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ "ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿರುವ" ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪದವಿಯನ್ನಿತ್ತು ಸನ್ಮಾನಿಸಿರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಆ ವರ್ಷ ಆ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಇನ್ನು ಮೂವರು ನಟಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಕುಮಾರ್, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಡಾ. ಎಂ. ಎಚ್. ಗೋಪಾಲ್ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ಡಾ. ಎಚ್. ಎನ್. ಸೇತ್ಪಾ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಸಿ).

4

ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಬರಹಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಎತ್ತರದ್ದು ಅವರ ಬದುಕು , ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ದೊಡ್ಡಬದುಕನ್ನು ಬದುಕದವನು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾರ, ಕಲೆ , ಸಾಹಿತ್ಯ , ಸಂಗೀತ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಓದು ವಿದ್ಯೆ ಎಲ್ಲವೂ ನಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವ ಅಂಗಗಳು, ಸಾಧನಗಳು ; ಬದುಕಿಗೆ ರಂಗು ರಂಜನೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅದನ್ನು ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾಗಿಸುವ ಅವಯವಿಗಳು, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಬದುಕು, ಅದು ಹಸನಾಗಬೇಕು, ಚೆಲುವಾಗಬೇಕು, ಶುಚಿಯಾಗಬೇಕು, ಸ್ವಿಗ್ಧವಾಗಬೇಕು, ಆ ಎಲ್ಲವೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮನುಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಶುಚಿ ಬಾಳನ್ನು ಬದುಕಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆ, ಅದರಂಥ ವಿ.ಸೀ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು, ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿದೊಂಡರು, ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು, ತಮ್ಮ ಶುಚಿ ರುಚಿ ಅಭಿರುಚಿಗಳಿಂದ, ತಮ್ಮ ಸರಳತೆಗೆ ಸಭ್ಯತೆ ಸಜ್ಜನಿಕೆಗಳಿಂದ, ರಸಾಭಿಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಹೇ ಒಬ್ಬ 'ಲೆಜೆಂಡರಿ' ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರು. ನೂರಾರು ಚಿಟ್ಟೆಕತೆಗಳು ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಮತ್ತು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವು ನಿಜ. ಒಂದು ಬದುಕಿನ ಗುಣಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು, ದೋರಣೆ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಅವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

ತೀಡಿ ಕಚ್ಚೆ ಹಾಕಿ ಉಟ್ಟ ಅಚ್ಚ ಬಿಳುಪಿನ ಪಂಚೆ, ಮುಚ್ಚು ಕುತ್ತಿಗೆಯ ವುಲ್ಲನೆ ಕೊಟ್ಟು, ತಲೆಯಮೇಲೆ ಗಂಜಿ ಇಳಿಸಿ ಗರಿಗರಿ ಯಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದ, ಜರತಾರಿ ಇಲ್ಲ ದ ಮೈಸೂರು ರುಮಲು, ಅಂತಃಕರಣ ಬೀರುವಂಥಿದ್ದ ಹೊಳೆವ ಕಣ್ಣಿಗೊಂದು ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕಟ್ಟಿನ ಕನ್ನಡಕ, ಕಾಲಿಗೆ ಮೃದುಚರ್ಮದ ಅದೇ ಬಣ್ಣದ ಚಪ್ಪಲಿ ; - ಹೀಗೆ ಐದುವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹೊರಗೆ ಸಭೆ ಸನಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು, ಬಳಸಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯದೇ ಆಗಿರಬೇಕು ! ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಹುಕಾಲ ಲಂಕಾ ಪೈರ್ ನ ೧೨೦೩ ನೆಯ ನಂಬರಿನ ತೆಳು ಮಲ್ ಪಂಚೆ ಉಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ಲಾಸ್ಸೊ ಮಲ್ ರುಮಾಲು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾದ ಮೇಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೇರೆ ಊರುಗಳಿಂದ ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಯೂ ದೊರೆಯದಾದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ಯುತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದನ್ನು ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಬಿಲಾಸ್ ಪುರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಪಂಚೆಗಳನ್ನು ಅರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕವಲವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅಯ್ಯೆ ಅನಗತ್ಯ, ದುಂದುಗಾರಿಕೆ, ಅಡಂಬರದ ಲಕ್ಷಣ, ಆದರೆ ಅದು ವಿ.ಸೀ. ಅಭಿರುಚಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ದ್ಯೋತಕ, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರದು 'ಚಲಸಸಿಚಿಸತ' ಮನೋಧರ್ಮ.

ದಿನನಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ವಿ.ಸೀ. ತುಂಬ ಸರಳರು ಈ ಸರಳತೆ ಅವರ ಬಹುಕಿನ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶೇಷ, ಬೆಳ್ಳಗೆ ಒಗೆದ ತೆಳ್ಳನೆ ಪಂಚೆ ಉಟ್ಟು , ಮೇಲೊಂದು ಬಿಳಿಯ ತೆಳು ಅರೆತೋಳಿನ ಮಲ್ ಬನಿಯನ್ ತೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕ, ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ, ಗೋಡೆಗೆ ಅಥವಾ ಹಾಸಿಗೆಯ ಸುರುಳಿಗೆ ಒರಗಿಯೊ ಹಾಸಿರುವ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಲುಚಾಚಿಯೊ ಅರೆಮಡಚಿಯೊ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾರೂ ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು.

ಅವರ ಕೋಣೆಯ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕನ್ನಡವಲ್ಲದೆ ತೆಲುಗು, ಸಂಸ್ಕೃತ , ಬಂಘಾಳಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅವರು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು). ಅವು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪೀಡೆ. ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಬಟ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅವರಿಗದ ಓದಲು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದವರ ಬಳಿಯುವ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದು ಬೇರೆಯದೇ ಸಂಗತಿ. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮೇಜು ; ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕಾರು ವಿದೇಶಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಈಚಿನ ಸಂಚಿಕೆಗಳು, (ಟೈಮ್ಸ್ ಲಿಟರರಿ ಸಪ್ಲಿಮೆಂಟ್, ಬಿ.ಸಬಿ.ಸಿ. ಲಿಸನರ್ ಮತ್ತು ದಿ ಇಕಾನಮಿಸ್ಟ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು - ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಏರ್ ಮೆಯಿಲ್ ಅವೃತ್ತಿಯನ್ನು - ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೇ ಹೆಚ್ಚಾತುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಸ್ವಂಧವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಹಿತಿ ಬಹುಶಃ ವಿ.ಸೀ. ಒಬ್ಬರೇ ಏನೋ!). ಗೋಡೆಗೆ ತೂಗುಹಾಕಿರುವ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳು, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು , ಬೀರುವಿನ ಮೇಲೆ ರೇಡಿಯೊ, ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ಬೀಟಿಮರದ ಕುರ್ಚಿ (ಕಾಲೆಜ್ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದ ಶ್ರೀ ನೀಲಕಂಠ ರಾಯರ ನೆನಪಿನ ಕೊಡುಗೆ). ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಕೂರುತ್ತಿದ್ದ ಎಡೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹಾಸಿರುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಚಾಪೆ ಅಥವಾ ಜಮಖಾನ ; ಮನೆಗೆ ಬಂದವರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು, ಸೋಫಾ ಸೆಟ್ಟಿಗಾಗಲಿ, ಸಾಲು, ಕಉರ್ಚಿಗಳಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಅವನ್ನು ಅವರು ಕೊಳ್ಳಲಾರರೆಂದಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅವರ ' Comforts.'.

ಅವರ ದಿನಚರಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಸರಳ, ಎಂಬತ್ತರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಂಜೆ ವಾಯು ವಿಹಾರ ತಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಜ್ಜೆ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಆಗದಾದ ಮೇಲು ಕಷ್ಟಪಟುಕೊಂಡು ಅಷ್ಟಷ್ಟು ದೂರ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು - ಏಳುಬೀಳುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ. ನಾಲ್ಕು ಹೊತ್ತೂ ವಾರ್ತಾಶ್ರವಣ ; ಆ ಹೊತ್ತು ಬಂದರೆ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕಾರು ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಇಡದೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೂಮಾರು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಂಟರಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಎಂಟರವರೆಗೆ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬದುಕು ತೊಡಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವವರಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದೆರಡು ಗಂಟೆ ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ - ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಡುವೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುವವರೊಡನೆ - ಆ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯದೇನಲ್ಲ ಮಾತುಕತೆ, ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ, ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪುಸ್ತಕ, ವಿದೇಶಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಅರೋಗ್ಯದಿಂದ ಇದ್ದಾಗ ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಉತ್ತಮ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಅಥವಾ ನಾಟಕ ಯಾವುದಾದರೋ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಉತ್ತಮ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಒಂಢೆರಡು ಗಂಟೆಯ ವಾಯುಸಂಚಾರ ತಪ್ಪದ ದಿನಚರಿ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಾರದು.

ಅವರ ಕೊಠಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ಸರ್ವದ ಆ ತೆರೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರು ಯಾವಾಗ ಬಂದರೂ ಅವರನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ಈ ಧಾರಾಳ, ಸುಲಭತೆ ಬಂಧವರಿಗೆ ಸಂತೋಷ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಬಾ. ಮತ್ತೆ ಬಾ ಎಂದು ಯಾರಿಗೂ ಯಾವತ್ತು ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ, ತಾವು ಏನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿ, - ಓದುತ್ತಿರಲಿ, ಬರೆಸುತ್ತಿರಲಿ - ಬಂದವರೊಡನೆ ಮೊದಲು ಮಾತುಕತೆ , ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಮನ್ನಣೆ ಅವಧಾನ ; ಆಮೆಲೆ ಮುಂದಿನ ಕೆಲಸ, ಯಾವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಂದವರಿಗೂ ಒಂದು ಕಪ್ ಕಾಫಿಯನ್ನಾದರೂ ಕೊಡದೆ ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಳಿಸಿದುದಿಲ್ಲ. ಪರಿಚಯ ಇಲ್ಲದವರೂ ಮೊದಮೊದಲು ಅವರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಕೆಲವೇ ನಿಮಿಷಗಳಲಿ ತೇಲಿಹೋಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಯಸ್ಸು, ಅನುಭವ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ - ಯಾವ ಅಂತರವೂ ಸಂಕೋಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಿರಿತನದ ದುಡುಕು, ಅರೆತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಅಪಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ

ಧಾರಳತೆಯಲ್ಲಿ ಮನ್ನಿಸಿ, ತಾವೇ ಬಂದವರನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಅಪರಿಚಿತರಿಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಅಳುಕನ್ನೂ ಸಂಕೋಚವನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸುಲಭತೆ ಅಪರೂಪದ ಗುಣ.

ಅವರೋಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನಾದರೂ ಎತ್ತಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಲಘುವಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತು ನುಡಿದು ಕುಳಿತರೆ ಸಾಕು, ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಷ್ಟು ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ತಾವು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಆಗಾಗ ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ ಕಪಾಟುಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕಾರು ಪುಸ್ತಕ ತೆಗೆದು, ಇವನು ಇಂಥ ಪುಟದಲಿ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ನೋಡಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಪುಟ ತೆರೆದು ಓದಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇಳಿದವರಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ಸಂದೇಹವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ನಷ್ಟವಾಗುವವರೆಗೂ ಅವರು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ನೆನಪಿನಿಂದಲೇ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಾಕ್ಯವೃಂದ , ಗದ್ಯ - ಪದ್ಯಸಾಲು ಯಾರನ್ನೂ ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಡುವ ಮಾತು. ಚರ್ಚಿಸುವ ವಿಷಯ ಯಾವುದೂ ಆಗಬಹುದು ; ರಾಜಕೀಯ , ಆರ್ಥಿಕ , ಸಾಮಾಜಿಕ; ವಿಜ್ಞಾನ ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ; ಮತ ಧರ್ಮ ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ; anything and every thing under the sun ಆಗಬಹುದು! ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಪರಿಶ್ರಮ ಇಲ್ಲದಿದ್ದವರಿಗೂ ಅವರ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಸಾಕು, ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹತ್ತಾರು ಮುಖಗಳು ಕಣ್ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊರೆತಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ, ಎಂದಿಗೇ ಆಗಲಿ ಅವರು ತಾವು ಹೇಳಿದ್ದೇ ಕೊನೆಯ ಮಾತು, ಇದೇ ಸರಿ, ಬೇರೊಂದಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನೊಪ್ಪ , ನನಗೆ ತೋಚಿದ್ದು, ತಿಳಿದಿರೋದು ಇಷ್ಟು, ನೀವೂ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. 'ವಿಮೃಶ್ಚೈತದಶೇಷೇಣ ಯಥೇಚ್ಛಸಿ ತಥಾ ಕುರು' - (ಆಶೇಷವಾಗಿ ಇದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸು, ಅನಂತರ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಬಂದಂತೆ ಮಾಡು) ಎಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಮಾತು ಅವರಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಮಾಣ, ಹಾಗೆಯೇ ಇತರರು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೂ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಕಇವಿಗೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. - ಕೆಲವೇಳೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ.

ಸಂಭಾಷಣೆಯ ನಡುವೆ ತಾವು ಕಂಡ ಹಿರಿಯರ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸ್ನೇಹಿತರ ಹಲೋವು ಹತ್ತು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಅವರ ಗುಣಶೀಲ ಸೌಜನ್ಯಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ನೆನೆಯದ ದಿನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಬಳಗ ಸಣ್ಣದಲ್ಲ ಸಂಖ್ಯೆ, ಹಿರಿಮೆ ಎರಡರಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಂತೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲ - ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ - , ಗುಣಶೀಲ, ಹಿರಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲರದೂ ಉನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಆಡುವಾಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ಆತ್ಮೀಯತೆ, ಅಂತಃಕರಣ, ಕೃತಜ್ಞತಾಭಾವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ರಾ.ಶಿ. ಯವರೆಂದಂತೆ "ಅಮಿತ ಕೃತಜ್ಞತೆಯೇ ಅವರ ಬಾಳನ್ನು ನಡೆಸಿರುವ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ. ಅದೇ ಅವರ ಬಾಳ ನಡೆಗೆ ತುಸು ತೊಡಕೂ ಅಗಿರಬಹುದೇನೋ."

ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಷೆಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ ಅವರ ಅರಾಧ್ಯಕವಿ, ಷೆಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ, ಅವನು ಚಿತ್ರಿಸದ ಮಾನವ ನಡತೆ, ಸ್ವಭಾವ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಹಲವೇಳೆ ಅವರು ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. "ಇತರರು ನಿಂತು ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಹೊಗಬೇಕು; ನಿನಗೆ ಬಿಡುತೆ ಉಂಟು" (Others abide our question, Thou art free) - ಎಂಬ ಅರ್ನಲ್ಡನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೇಂಬೂವ್, ಸೈಂಟ್ಸ್ ಬರಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದು. ನಮ್ಮ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲಿ ವಿಶೇಷ ಮಮತೆ, ಪಕ್ಷಪಾತ, ಜೊತೆಗೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಕುಂತಲ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಪನಲ್ಲಿ ಅತೀವ ಅಭಿಮಾನ ; ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ ಮೆಚ್ಚು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ರಸಸ್ಯಂದಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ಹಲವನ್ನು ನೂರಾರು ಬಾರಿ ಬಂದವರಿಗೆ, ಅಸಕ್ತರಿಗೆ, ಹತ್ತಿರದವರಿಗೆ ಅವರು ಪದೇ ಪದೇ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು, ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿ ಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಜೀವನದರ್ಶನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಂಗ್ಲಿಷಾಗಲಿ, ಕನ್ನಡವಾಗಲಿ (ಹಳಗನ್ನಡವಾಗಲಿ, ಹೊಸತಾಗಲಿ_ - ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅವರಂತೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದವರು ವಿರಳ; ವಿರಳವೇನು, ದುರ್ಲಭ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅವರು ಅದನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ

ಒಂದು ಅಪೂರ್ವತೆ, ಸೊಗಸು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು, ಅರಂಭಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು, ಅದರ ಅರ್ಥ ಉದ್ದೇಶ ಆಶಯ ಏನು ಎಂಬುದು, ಯಾವ ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ಕವಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು- ಎಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲಿ ವೇದ್ಯವಾಗುವಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಓದಲು ಕಲಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಹಂಬಲವನ್ನು ಅವರ ಓದುಗಾರಿಕೆ ಕೇಳಿದವರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಓದಬೇಕಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಓದದಿದ್ದರೆ ಕಾವ್ಯವಾಗಲಿ, ನಾಟಕವಾಗಲಿ, ಯಾವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಲಿ ಸೊಗಸದು, ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಕತೆಯನ್ನು ರಸಾಸ್ವಾದತೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ವ್ಯಂಜಕತೆಯನ್ನು ಅದು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವಾದ್ದು ಅವರ ಅನುಪಮ ಓದುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಯೇ.

ಓದುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವರ ವಾಗ್ಮಿತೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು, ಅಂದಿಗೂ ಭಾಷಣವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು, ಟಿಪ್ಪಣಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿದವರಲ್ಲ, ಅವರೊಬ್ಬ ಆಶುಭಾಷಣಕಾರರು. ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ, ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂಥೆ ತಮ್ಮ ಅಂದಂದಿನ ಭಾಷಣದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಯುತ್ತಿದ್ದರು, ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕನ್ನಡ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವರ ಭಾಷಣ "ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿವ ಮಳೆಯಂಥೆ !" ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪ್ರಚಲಿತ ರಾಜಕೀಯ , ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ , ಕಲೆ ಶಿಲ್ಪ - ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವಾಗಲಿ , ಒಂದು ಒದೊವರೆ ಗಂಟೆಕಾಲ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಬೆಳಸಿ, 'ನಿರರ್ಗಳ'ವಾಗಿ ಮಾರನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇಳುವವರು ಅವರ ಮಾತಿನ, ಮೊಡಿಗೆ, ಲಯಕ್ಕೆ , ವೇಗಕ್ಕೆ, ಶಬ್ದಜಾಲಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಏತಕ್ಕಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆರಳಿದ್ದರಂಥೂ ಅವೇಶಪೂರಿತ ವಾಕ್ ಪ್ರವಾಹ ಸಿಡಿಲ ಘಾತದಂತೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾಷಣಗಳಲಿ ಅವರದು ಸಂಕೋಚನ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ನೆರವಾಗಿ ಅವರು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾರನಾಡುತ್ತಿದ್ದರಲಿಲ್ಲ ; ವಿಷಯದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ, ಅದರೆ ಅದರ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಸುತ್ತಿ, ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೃದ್ಯಾಗವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಇದನ್ನು ವಿಕೋಚನ ಮಾರ್ಗವೆನ್ನಬಹುದು). ವಿಷಯದ ನೆಲಸು, ವಿಸ್ತಾರದ ಹತ್ತಾರು ಮುಖ ಅಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೆರಳು ಎಂದಾಗ ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದಲ್ಲ ; ಅವರು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡದ್ದೇ ಅಪರೂಪ, ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಹೆಚ್ಚನ್ನು ಯಾರೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಹೋದರೆ ಕೋಪ ಅವರ "ವಂಶಕ್ಕೆ ಬಂದ್ತು." ಅವರ ತಂದೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಊರು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿ, ತಮ್ಮ ತಂದೆಯೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆ ಬಿಟ್ಟು, ಅವರು ತೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಲು ಹೋದವರು ! ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಂಥ ಹಲವನ್ನು ಕಂಡು ವಿಸೀ. ಕೋಪ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಎಳೆತನದಿಂದಲೇ ತಿದ್ದಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು, ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಂಡರು, ಕೋಪ ದ್ವೇಷ ಅಸೂಯೆಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹನೆ ಕೆಳೆ ಕರುಣೆ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು, ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟರು, ಹಗೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಮಗನಿಗಿಡಬೇಕು ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಿಯ. ಒಂದು ವೇಳೆ "ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಸಹ್ಯತೆ ತೋರಿ ಬಂದರೆ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಾತಿನ ಕಠೋರತೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಮೌನವಾಗಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಅಸಹನೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರೆದುರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಹೇಗೋ ಸಹಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗ, ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಾಗ "ಅದು ಹೀಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತುತ್ತೇನೋ" ಎಂದು ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು . ಎಂತೆಂತಹ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ತಾವೊಬ್ಬರೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೇ ವಿನಾ ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು 'ಇದು ನಿನ್ನ ತಪ್ಪು ' ಎಂದು ಮೂದಲಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ತೆರನ ಸಹನೆ ಮಾನವಾತೀತ," (ಕೆ.ವಿ.ಅಯ್ಯರ್) ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಅವರು ನೊಂದಾರೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾದ್ದನ್ನು, ಅವರು ಒಪ್ಪದ್ದನ್ನು ಮಾಡಲು, ನಲುಡಿಯಲು ಹತ್ತಿರದವರು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿರದ ಹಲವರಿಗೆ ಅವರೊಂದು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿ ಎಂಬಂತೆ ಆಗಿದ್ದರು.

ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅತೀವ ಗೌರವ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆತಮ್ಮ ನಿಜಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಹುವಾದ ಗೌರವವನ್ನು

ಕಾಣಿಸಿದ ಮುಖ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿಸೀ. ಒಬ್ಬರು. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕ್ರೌರ್ಯ , ಬರ್ಬರತೆ, ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವರು ಮರುಗಿದ್ದಾರೆ. "ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೆ ಬೆಳಸಿ ಬೆಳೆದವನು ನಾನು" ಎಂದು ತುಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮಾಷೆಗೂ ಅವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು - ಏಕೆ, ಯಾರನ್ನೂ ಎಂದೂ ಹೊಡೆದುದಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಹೂವಿಂದಲೂ ಹೊಡೆಯಬಾರದು - 'ಕುಸುಮಾದಪಿ ನ ತಾಡಯೇತ್' - ಎಂದ ವರಾಹಮಿಹಿರನ ವಾಕ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದು. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಂಶ್ರುತಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೆ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ . ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಉದಾರವಾಗಿ ಮಾನವೀಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಪಾಲಿಗೆ ಬರಿಯ ವಿಷದ ಪರಂಪರೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ ; ಸುಖದ ನೆರಳು ಹತ್ತಿರ ಹಾಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಸೀ. ಯವರಿಗೂ ಹಾಗೇ ಆಯಿತು. ಅವರ ಬದುಕಿನ ಉದದಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೆ ಸಾಲು ಸಾಲು ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಕೃತಗಳೇ ಒದಗಿ ಬಂಧವು. 'ಸ್ವರ್ಗದೊಳಗೇ ಸ್ನೇಹ ದೊರೆವುದೇನು?' ಎಂದು ಹಾಡಿದ ಇವರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಸ್ನೇಹಿತರೇ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಲೆಗಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿ - ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ ಮಾತ್ರರ್ಥಗಳಿಂದ ಕವಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹದಿನೈದು ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಜಾಮೀನು ಹಾಕಿಸಿ ಇವರನ್ನು ನಡುನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಟ್ಟರು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಮನೆ ಮಠ ಹರಾಜಾಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಆಗಳೇಳಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋದ್ದೇನು? ಎಂಬಂಥ ಮಾತಾಡಿದರು ! ಹಿಂದಿನ ಔಟ್ ಹೌಸ್ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಾಯಾವಕಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಾಗಿ ತೀರ ಕಡಮೆ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಿ ಆ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ವಿಸೀ. ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ತಮ್ಮದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಬಂದುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಮ ಕೊಟ್ಟು, ತಾವೂ ಕುಟುಂಬವೂ ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ಹಲವಾರು ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಗುಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರೀತಿಯ ತಮ್ಮ ಮದುವೆ ಆದ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ, ತುಂಬ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡ, ಕೈಹಿಡಿದ ಹೆಂಡತಿ ಮಾನಸಿಕ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ದಶಕಗಳೇ ಬಳಲಿದರು. ಬದುಕಿನುದಕ್ಕೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು. ಹೀಗೆ ಒಂದಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ ಅವರನ್ನು ಕಾಡಿದ ಜಂಜಡಗಳೂ. ಆದರೆ ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೂ ಅವರು ದೂರಲಿಲ್ಲ. ದೂಷಿಸಲಿಲ್ಲ, ದ್ವೇಷಿಸಲಿಲ್ಲ ; ತಮ್ಮದೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಹಿ , ಕಲ್ಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ಕೊನೆಗೆ ತಾವು ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಬಲ್ಲವರು ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಬಲ್ಲರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಜಂಜಡಗಳ ನಡುವೆಯೂ ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು, ಬಹುಮುಖಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವಿಸೀ. ಉಳಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಇವರ ಈ ಜಿನಮನೋಧರ್ಮ ವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸರು 'ನವರಾತ್ರಿ'ಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬಹು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ;

ಬಾಳು ಇವರನು ತೀರ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನಾದಿಹುದು
ಜನರಾದರೂ ಇವರಿಗನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿಹರು
ಏನೆ ಆದರು ಬಾಯ ತೆರೆಯದಿಹ ಇವರ ಪರಿ
ಹಿರಿಯ ತಾಣಗಳ ಜನರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯೆಂಬಂದ
ಕಾಣುವುದು. ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಅಂತಪ್ಪ ಜನ
ಇವರಿಗೆ ವಿರೋಧವನು ಮಾಡುವರು. ಅವರೇನು
ಹತ್ತಿರದ ಜನ ಕೂಡ ಇಂಥ ಗಾಂಭಿತ್ಯವನು
ಗಾಂಭಿತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯರು, ನಮ್ಮ ಕಂಡರೆ
ಇವರಿಗಕ್ಕರೆಯಿಲ್ಲವೆಂದೇ ನೆಂಟರ ತಿಳಿವು.
ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಇವರ ಉತ್ತರ ಮೌನ...ಬಾಳು
ಕಷ್ಟವನು ರತರುವುದೇ, ತರಲಿ, ಆಯಿತು, ಏನು?

ಸಹಿಸಿದರೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಸಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ?

ನೋಡುವ, ನಮ್ಮಿಂದ ಅದಷ್ಟು ಸಹಿಸುವ,

ಇದು ಇವರ ರೀತಿ.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಸಹಿಸಿದರು. ಮರೆ ಮೋಸ ಕೊಂಕು ತೋರಿದವರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸ ಕೆಳೆಯನ್ನು ಎರೆದರು. ಯಾರೇ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ನೆರವಾದರು., ಧೈರ್ಯ ಸಾಂತ್ವನ ಸಹಾಯ ಹಸ್ತ ನೀಡಿದರು. ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯ ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂಥ., ಪಡೆದವರಿಗೆ ಸಿಗಾಗದಂತೆ, ಅಭಿಮಾನ ಭಂಗವಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದು ಅವರ ದೊಡ್ಡತನ. ಪಡೆದದಕ್ಕಿಂತ ಅವರು ಕೊಟ್ಟದ್ದೇ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಲೋಕದಿಂದ ತಾವು ಪಡೆದದ್ದೇ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿನಯ ಅವರದು.

ಅವರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದ ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಕೆ.ವಿ.ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ "ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ನಡೆ ನುಡಿ ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ತುಂಬ ನಯ, ನವುತು, ಆ ನಯ ನವುರುಗಳಲ್ಲಿ ತಳುಕು ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಇಲ್ಲ. ಅವರು ಹೆರವರ ಬಗ್ಗೆ ಕಠಿಣವಾಗಿ ನುಡಿದದ್ದನ್ನು , ಕೊನೆಗೆ ಅಸಂತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಗೊಣಗಿದ್ದನ್ನೂ ನಾನು ಒಮ್ಮೆಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತರು, ಪ್ರಸನ್ನ ವದನರು. ಅವರದು ಯವಾಗಲೂ ನಗುಮುಖ, ಗೆಲುಮುಖ, ಅದರೆ ನೋವರಿಯದ ನಗುವಲ್ಲ. ಬೇಗೆಯರಿಯದ ಗೆಲುವಲ್ಲ, ಕುಹಕಿಗಳ ಕುಟುಕು ಹುಡಿಗಳನ್ನು, ಲೆವಡಿಗರ ಕುಚೋದ್ಯಗಳನ್ನು, ನಂಟರ ನೋವುಗಳನ್ನು, ಮಿತ್ರರ ಮೋಸಗಳನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡು, ನುಂಗಿಕೊಂಡು, ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಮನದ ಹದ ಹಾಳತಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಗೊಡದೆ ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಂಡ ನೈಜವಾದ ನಗು ಹೆಲವುಗಳು ಅವು."

ಎಂಥ ಉತ್ಕಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ದುರ್ಭರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ತಸಮನ್ವತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಸಹನೆಯನ್ನು ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ ಇದ್ದರೂ ತೋರಗೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಶಾಂತಮನಸ್ಕರಾಗಿ ಸಮಾಧಾನಚಿತ್ತರಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ದುಗುಡದ ಅವೇಗವನ್ನು ಅದೂ ಇದೂ ಮಾರನಾಡುತ್ತ, ಏನನ್ನಾದರೂ ಓದಿ ತೋರಿಸುತ್ತ, ಯವುದೋ ರಾಗವನ್ನೋ ಕೀರ್ತನೆಯ ಚರಣಗಳನ್ನೋ ನುಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಇಂಥಿಂಥ ಸ್ನೇಹಿರತು ಹೀಗೆ ಹೀಗೆ ಕಷ್ಟಪಟಟರು, ತಮ್ಮದೇನು ಮಹಾಎಂದೋ, ಕಷ್ಟ ಮನುಷ್ಯರಿಗಲ್ಲದೆ ಮರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆಯೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಹನೆಯನ್ನು ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ . ಹಾಗೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಾವು ಏನು ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. "ಏನು ಮಾಡೋದು, we have to grin and bear it" ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ 'Grin and bear' ಅವರ ಉಕ್ತಿ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲೊಂದು , ಅಥವಾ, ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಲೇವಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಕ್ಕುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಥ ಸರಕು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. "ಈ ಸ್ವಂತ ಲೇವಡಿ, ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಕೊಂಡು ನಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವರಿಗೆ ದೇವರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ದೊಡ್ಡ ವರ. ಅವರು ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗಿರುವುದು ಈ ಬಲದಿಂದ " (ಎಸ್. ಆರ್. ರಾಮಸ್ವಾಮಿ) ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಅವರ ಸುಮನಸತೆ ನುಡಿಗೇ ನಿಲುಕದ್ದು. ಅವರ ಮನೆಯ ಹಿಂದಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಹಲಸಿನ ಮರವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಪೂರ್ತಿ ಕಡಿಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಆ ಮರಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಯಾತನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರಲು ಇಚ್ಛಿಸದ ವಿ.ಸೀ. ಊರು ಬಿಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟರು ! ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಕೊಠಡಿಯ ಗೋಡೆಗೆ ಬಹುಕಾಲ ಒರಗಿ ನಿಂತು ತುಂಬ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಜಾಜಿಯ ಪೋದೆಯನ್ನು ಕಡಿದಾಗಲೂ ದಿನ ವಿಡೀ ಕೊಠಡಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಹೋದರೆ ಅದನ್ನು ನೋಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದೆಂದು ಅವರು ಒಳಗೇ ಕುಳಿತು ಅನುಭವಿಸಿದ ಯಾತನೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ್ದು. ಅವರ ಕಣ್ಣು ಹನಿಯುತ್ತಿತ್ತು ; ಕಂಠ ಗದಗದಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು ...

ಹೊನ್ನಾವರದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಸಂಧರ್ಭ ಇದು. ಆ ಕಾಲೆಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಕರ್ತರಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮುಂದಾಳು ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಮುಂಚೆ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತುಂಬ

ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಾದ್ದರಿಂದ ಮನೆಮಠ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ ಏನೊಂದನ್ನೂ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ದಿನಜೀವಕ್ಕೂ ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ವಿ.ಸೀ. ಕಾಣಿಸಿದ ತಕ್ಷಣದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಇದು : "ಹೊನ್ನಾವರದಲ್ಲಿ ಇಂಥವರು ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾಲೇಜು ಆಯಿತು. ನಾವು ಅವರ ಅನ್ನ ತಿಂದಿದ್ದೀವಿ. ಈಗ ಅವರು ಸತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕುಟುಂಬವರಿಗೆ ಇರೋಕೆ ನೆಲೆ ಇಲ್ಲಾ ಎಂತೀರಿ. ಹೇಗೆ ಸಹಿಸೋದಪ್ಪ ಇದನ್ನು ? ನೀವೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ತಕ್ಷಣ ಅವರು ಬೇರೆ ಯಾವ ಮನೇಲಿದಾರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಬಾಡಿಗೆ ಎಷ್ಟಾಗುತ್ತೆ. ಅಂಥ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದ ಹಾಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿ ಬರೀರಿ. ತಕ್ಷಣ ನಾನು ಒಂದು ಚೆಕ್ ಕಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಎಂಥರೂ ! ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅಂತರಂಗ ಬೆಳಗುವ ಇಂಥ ನೂರಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಉದಾತ್ತಚೇತನ ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಇಂಥ ನಡೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಅವರ ಮನೋಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗೂ ಒಂದು ನಿರ್ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು : ಅವರು ಮನೆಯ ಎಲ್ಲ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಗಿಂತ ಅವರ ಕೊಠಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ ಕಾರಣ: ಅವರ ಹಿರಿಯ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ವಿದ್ವಾಂಶರೂ ಎತ್ತರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಆದ ಬೆಳ್ಳಾವೆ ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣಪ್ಪನವರಾಗಲಿ, ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರಾಗಲಿ ಅವರ ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ಬಗ್ಗಿಸಿ ಒಳಗೆ ಬರುವುದು ಬೇಡ, ಅವರಿಗೆ ಅದು ಅಪಚಾರ ಎಂದು ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಆ ಕೊಠಡಿಯ ಬಾಗಿಲುಪಾಡವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿ, ವಿ.ಸೀ. ಎತ್ತರದ್ದನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದರು ! ಇಂಥ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಏನೆನ್ನೋಣ? ಕಲಾತಪಸ್ವಿ ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರಂಥ ಶಿಸ್ತಿನವರೂ ನಿಷ್ಠುರ ನಿಯಮಪಾಲಕರೂ ಇವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳ ಪ್ರವೇಶ, ಸಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದಾಗ ವಿ.ಸೀ. ಯವರಿಗೆ ದೊರೆತ್ತಿದ್ದ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅವರ ನಿಸ್ವೈಹತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಲೋಕವಿದಿತ ; ಆ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲ. "He is incapable of insincerety" ಎಂಬಂಥ ಒಂದು ಮಾತು ಅದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಲ್ಲದು. ಚಿಕ್ಕಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒಂದ ಸಲ ಲೆಕ್ಕ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಕಾಲೇಜಿನ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಆರು ಕಾಸು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಂದು, ರಾತ್ರಿ ಎಂಟೂವರೆ – ಒಂಬತ್ತರವರೆಗೆ ಹುಡುಕಿದರೂ ಲೆಕ್ಕ ತಾಳೆ ಆಗದೆ, ಇವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ರಾತ್ರಿ ಎಷ್ಟೇ ಹೊತ್ತಾದರೂ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು. ಆದರೆ ಕಾಲೇಜ್ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಿಯವ ಸನ್ಯಾಸಿನಿಯರ ಹಾಸ್ಟೆಲ್ ಇದ್ದು, ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೆಯಲಿ ದೀಪ ಉರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಪಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲ ನಿದ್ದೆಬಾರದಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾಗುವುದನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿ.ಸೀ. ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗಿ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮತ್ತೋಮ್ಮೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ತಪ್ಪು ಗೋಚರವಾಗಿಯಿತು. ತಪ್ಪನ್ನು ತಿದ್ದಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದಾಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ದೊರೆಯಿತಂತೆ ! ಅವರ ಅಂಥ ನಿಸ್ವೈಹತೆಯನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾಜಿ ಉಪಕುಲಪತಿ ಶ್ರೀ ವಿ.ಎಲ್. ಡಿಸೌಜ, ವಿ.ಸೀ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಒಬ್ಬರು ಆಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಲು ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಡತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ ತರದೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರಂತೆ : "ನಾನು ವಿ.ಸೀ.ಯವರ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದೆ ; ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದೆ ಎಂದು ನೀವು ಬರೆದಿದ್ದರಾಗಿತ್ತಲ್ಲ. ಅವರು ಖಾಲಿ ಚೆಕ್ ಕೊಟ್ಟರೂ ನಾವೂ ನಿಮಗೆ ಹಣ ಕೊಡಬಲ್ಲೆವು !" ಎಂದು .

ಅವರದೇ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಜೀವನಾನುಭವ ಇದು: "ನಾವೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಊಟ ಉಪಚಾರ ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ ; ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿದ್ದೇವೆ ; ವಿಧವಿಧವಾದ ಚೆಲುವನ್ನು ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ಸವಿದಿದ್ದೇವೆ ; ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರ, ನಾಟ್ಯ, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ನೋಡಿ ಅನಂದಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಹಿರಿಯರ ಮತ್ತು ಕೆಳೆಯರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇವೆ. ನಾಡಿನ ಸುತ್ತ ದುಂಬಿಯಂತೆ ಸುತ್ತಿ ಅದರ ಭೌಮಶೃಂಗಾರವನ್ನುಂಡು ಕಾನು, ಮಲೆ, ಬಾನು, ಕಡಲು, ಬಯಲು, ಇರುಳೂ, ಮಳೆ, ಬಿಸಿಲು, ತಂಗಾಳಿ, ತಾರಾಗ್ನಿ, ಹಿಮಮಣಿ, ಹಕ್ಕಿ , ಹೂ ಸಫು ಪಕ್ಷಿ ಪ್ರಾಣಿ, ವೇಷ-ಭೂಷ, ರಾಗ-ರೂಪ, ರಸ-ಗಂಧ, ಸ್ಪರ್ಶ ,

ನೋಟ, ಬೆಡಗು- ಕಂಡು ಅವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಮೈಮರೆತಿದ್ದೇವೆ. " (ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮಮ್ ಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ನಾನು ನನ್ನ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು). ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಏನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು ? ಸಾರ್ಥಕತೆಗೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಲದೆ?

ಊಟ ಉಪಚಾರ ಎಂದಾಗ ವಿಸೀ ಯವರ ಜೀವನ ಸಂತೋಷ, ರಸಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳಲೇಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ಟೀ ಮತ್ತು ವೀಳಿಯ ಸೇವನೆಯ ಬಗೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪುರಾಣವೇ ಬೆಳೆದಿದೆ; ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅವರು ಯಾವುದನ್ನೇ ಆಗಲಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಅದರ ರುಚಿವೆಶೇಷವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ರುಚಿರುಚಿಯಾದ ತಿಂಡಿತಿನ್ನು , ಉಟೋಪಚಾರ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಿಯ. ಆಯಾ ಋತುಮಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆವ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ವಿಶೇಷ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವುದೂ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಲ್ಲ. ವರ್ಜ್ಯವಲ್ಲ. ಅವರ 'favorites'ಗಳ ಪಟ್ಟಿ ದೊಡ್ಡದು. ಹಾಗೆಯೇ 'ಕುರುಕಲು' ತಿಂಡಿಯ ಬಗೆಗಿನ ಅವರ ಕಿರುಚಪಲವೂ ದೊಡ್ಡದೇ !

ಅವರಿಗೂ ಲಾಲ್ ಬಾಗ್ ಮತ್ತು ಮಾವಳ್ಳಿ ಟಿಫನ್ ರೂಮ್ಸ್ ಹೋಟೇಲಿಗೂ ಇದ್ದ ಅವಿನಾಸಂಬಂಧವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಈಗಿಗೂ ಅವರ ಆತ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು ! ಲಾಲ್ ಬಾಗಿನ ಕೆಂಪುವೂ ಸಾಲ್ಪರನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆನಡೆದು ಅವರು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತು ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಠಾವು ! ಅಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಕೆಂಬೂರುಗದ ಮರ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿದೆಯೆ? ಹಸಿರು ಕಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಗಿಣಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆಯೆ? (ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದು ಎಷ್ಟನೆಯ ಸಲಕ್ಕೂ!) ನೆಲದಾವರೆ (Magnolia Grandiflora?) ಹೂ ತೊಟ್ಟಿದೆಯೆ? ಅಶೋಕ ಚಿಗುರಿದೆಯೆ? - ಹೀಗೇ ಅವರ ಬೇಟೆ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಜಿನ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಕಾರಂಜಿಯಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೆಳಲು - ಬೇಳಕಿನಾಟವನ್ನು ನೋಡುವುದು ; ಅರಳಿ ಚಿಗುರಿದ ಲಾಸ್ಯವನ್ನು, ಗುಲಾಬಿ ಹೂಗಳ ಚಿಲುವನ್ನು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ 'ರಾಯಲ್ ಪಾಮ್' ಮರಗಳ ತಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಅಲ್ಲಿ 'ಒಂದಂಗುಲ ದಾರಿಗೊಂದು ಸಿರಿ ನೆನಪಿದೆ' ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲು ಮುಂದಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎರಡೂ ಕಡೆ ನಿಂತಿದ್ದ ನಿತ್ಯ ಹಸಿರಿನ ಎತ್ತರದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಅವರಿಗೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲು ಮುಂದಿನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎರಡೂ ಕಡೆ ನಿಂತಿದ್ದ ನಿತ್ಯ ಹಸಿರಿನ ಎತ್ತರದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಫಿಗ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ತಂಪು ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುಸಂಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂಥ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದೆಂದು ನೆನೆಯಬೇಕು. ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮರಗಳು ಉರುಳಿಬಿದ್ದು ಆ ರಸ್ತೆ ಬೋಳು ಬೋಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಎದೆ ಬಿರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ವಾರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಎಂ.ಟಿ.ಆರ್. ಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಪ್ರತಿದಿನ, ತಪ್ಪಿದರೆ ದಿನಬಿಟ್ಟು ದಿನ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಶುಚಿರುಚಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ. ಅವರು ಬಂದಾಗ ಕಾಯಿಸದೆ. ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೋಣೆಯ ಅಥವಾ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅವರು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾಲೀಕರೂ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಬಂದು ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ತಾವು ಒಬ್ಬರೇ ಬಹುಶಃ ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮೊಡನೆ ಇದ್ದವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತಪ್ಪದೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದುದು ವಿಸೀ. ಯವರ ಹೃದಯವಂತಿಕೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಎಂದಿಗೂ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಅವರು ಬಿಲ್ ಕೊಡಲು ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಅವರ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಣವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ದಿನಜೀವನದ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಸಮಸ್ತಕ್ಕೂ ಅವರು ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀಲರಭ್ರ ಆಕಾಶದ ಸೊಬಗು; ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ದಟ್ಟ ಹರಹು ; ಆಗ ತಾನೆ ಒಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಿಗುತು; ಗೂ ತುಂಬಿದ ಬಳ್ಳಿ, ಗಿಡ, ಮರ, ಮರದ ಮುಡಿ (Tree tops); ಶೂಚಿಯಾದ ರುಚಿಯಾದ ಊಟ, ತಿಂಡಿ, ಕೊನೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಒಂದು ದೋಸೆ, ಒಂದು ಕಪ್ ಕಾಫಿ ; ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಯ ವಿಲಾಸ, ಒಂದು ನಗೆಯ ಲಾಸ್ಯ ಕಣ್ಣ ಮಿನುಗು ಬೈತಲೆಯ ಒಪ್ಪ ಓರಣ; ಉತ್ತಮವಾದ ಒಂದು ಗದ್ಯಸಾಲು , ಪದ್ಯಪಂಕ್ತಿ, ಪದಪ್ರಯೋಗ, ಅರ್ಥವಿಶೇಷ; ರಾಗದ ಒಂದು ನುಡಿತ,

ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗೆಜ್ಜೆ ದನಿ, ಬಳುಕುವ ಒಂದು ರೇಖನ- ಯವುದೂ ಆಗಬಹುದು ; ಜೀವಂತವಾಗಿ ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಒಂದು ಹೃದಯ ಸಂವಾದವನ್ನೇ ಆಗ ತೆರೆದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ; ಬಿಟ್ಟು ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೊನ್ನಾವರಕ್ಕೆ ಕಾಲೆಜಿನ ಉತ್ಸವ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿ ಯಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಿ ಹೋದರು. ನಾವು ಅವರೊಡನೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಅಂದು ಪೂರ್ಣಿಮೆ. ಆ ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆಧ್ಯಾಪಕಮಿತ್ರರ ಮನೆ ಗುಡ್ಡಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ , ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಮನೆಯ ಕಾಂಪೌಂಡಿನ ವಿಶಾಲ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ, ಮನೆಯಾಚೆ ಹೊರಗೆ, ಎದುರಿಗೆ ಕಣ್ಣದೃಷ್ಟಿ 'ಹಾಯುವವರೆಗೆ ನೆಲಸಿದ್ದ ಭೂವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ, ಮೇಲೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೋಯಿಸುವಂಥ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ, ಅನುಭವಿಸುತ್ತ, ಆನಂದಿಸುತ್ತ, ಆನಂದಿಸುತ್ತ ಆ ರಾತ್ರಿ ಹನ್ನೆರಡೂವರೆ - ಒಂದು ಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ವಿ.ಸೀ. ಹೊರಗೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಾರು ದಿನ ಆ ಸೊಬಗನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಹೊಗಳಿದೂ ಹೊಗಳಿದ್ದೇ, ಎರಡೂ ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಹೊನ್ನಾವರದ ಆ ಆಧ್ಯಾಪಕ ಮಿತ್ರರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ, ಇವರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅಂದು ಸಂಜೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರು ಮೂವರನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಎಂ.ಟಿ.ಆರ್.ಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಸಿಹಿ ಖಾರ ಕಾಫಿ ಕೊಡಿಸಿದರು. 'ಏತಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತೆ? ಎಂದರು. ಇಲ್ಲ ವೆಂದು ತಲೆಯಾಡಿಸಿದೆವು. "ಆ ರಾತ್ರಿ ಕಂಡ ಬೆಳುದಿಂಗಳಿನ ನೆನಪಿಗೆ- let us celebrate it !" ಎಂದು ಆ ಸವಿಯನ್ನು ಮರುಕೊಳಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ, ಹೃದಯವಂತಿಕೆಗೆ ಏನೆನ್ನೋಣ?

ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಸವಿದ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಧಾರೇಶ್ವರ, ಕಾಸರಕೋಡಿನ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಅವರಿಗೆ ಅವರೆಗೆ ಧಾರೇಶ್ವರ ಬೀಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಲ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಕೊಳಚೆ ಗಲೀಜು ತುಂಬಿ ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಹ್ಯವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಕಾಸರಕೋಡಿನ ಸಮುದ್ರತೀರ ಇನ್ನಷ್ಟು ಶುಚಿಯಾಗಿದ್ದು. ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾಯ್ತು. ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಮೌನವಾಗಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮರಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕಡಲಿನ ವಿಸ್ತಾರ ಹರಹನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಲೆಗಳ ಮೊರೆತದ ಅನಿಯತ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡರು. ನೀರಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಹನಿ ಕೈಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡರು . ಆ ಉರಿಬಿಸಿಲಲ್ಲೂ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ನಿಂತಿದ್ದು, ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಡೇವಿಸ್ ಕವಿಯ ಒಂದು ಪದ್ಯಸಾಲನ್ನು - 'Love lok thy last on all things lovely' ಎಂದು ಹತ್ತಾರು ಸಲ ತಮಗೆ ತಾವೇ ತಡೆದು ತಡೆದು ನುಡಿದು ಕೊಂಡರು: ಎದುರಿನ ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ದೂರದ ಕ್ಷಿತಿಜವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ. ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಪುನಃ ಕಾಣುವೆನೋ ಇಲ್ಲವೋ. ಚಿರಕಾಲ ಅದರಿಂದ ಆಗಲಿರಬೇಕಲ್ಲ ಎಂಬ ನೋವು ಆಗ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೇ ಅವರ ಕೊನೆಯ ಕಡಲ ದರ್ಶನವೂ ಆಯಿತು...

ಪಂಡಿತ ನೆಹರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಪಕ್ಷಪಾತ, ವಿಶ್ವಾಸ, ' A Tryst with Destiny' ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿ ಹನಿಯನ್ನೂ ಒರೆಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಗುರಿ' (TO wipe every tear from every eye) ಎಂದ ನೆಹರು ಮಾತು ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಹೃದ್ಯವಾದ್ದು, ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಡವರಿಗೆ ಸಾವು ಕೊಡಬೇಡ. ಎಂದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಜಾನಪದ ತ್ರಿಪದಿಯನ್ನು ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕವಾಗಿ ಓದಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ಹೇಳಿ ವಿ.ಸೀ. ನೆಹರೂ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ತರಿಸಿದ್ದುಂಟು... ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ನಿಂತ ನಿಲುವಿನ ನೆಹರೂ ಭಾವಚಿತ್ರ ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ನೆಹರೂ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರ 'I believe' ಎಂಬಂಥ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಪದದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಆಖಂಡ ವಿಶ್ವಾಸ, ಶ್ರದ್ಧೆ. ಆ ಚಿತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಅದರಿಂದಾಗಿ ಬಹು ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಕಾಲದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಂದಿನಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಾಲದವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಒಟ್ಟು ದೇಶದ ಐಕ್ಯತೆಗೆ, ಹಿತಕ್ಕೆ, ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದವರು ನೆಹರೂ ಒಬ್ಬರೇ ಎಂಬುದು ಅವರ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ನಂಬಿಕೆ,

ಹಾಗೆಯೇ " People who have lost reverence have lost a great dear" ಎಂದು ಎಜ್ರಾಪೌಂಡ್‌ನ ಮಾತನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಅದೆಷ್ಟು ಸಲ ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದರೋ ! ಇಂದು ನಾವು ಆ 'reverence' ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆಂದು

ಅವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕೊರಗು, ನಮ್ಮದು ದೊಡ್ಡದೇಶ, ನಾವು ದೊಡ್ಡಜನ, ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆ ದೊಡ್ಡವುಲ ಅದರೆ ಇಂದು ಅದೆಲ್ಲ ಯಾರಿಗೆ ಬೆಕಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಕ್ಷುದ್ರ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ನಾವು ಸಣ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನ, ನಡತೆಯ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಜನವಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಬಹು ಹಿಂದು ಟಾಗೋರರು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದ " We are strill ragpicking from others dust -bin" ಎಂಬಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಯಾರೂ ಇದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವತ್ತ ಗಮನ ಹೋಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯಥೆ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ನುಡಿವಾಗೆಲ್ಲ ಅವರ ಅಂತಃಕರಣದ ಕಳಕಳಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟತನ, ಸಣ್ಣತನ ಹೀಗೆ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜೀವನ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದ್ದು , ಬಾಳು ಬಹುಕಲರ್ಪವಾದ್ದು ಎಂಬ ಗಟ್ಟಿನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿಯರು ಒಂದು ಸಂದರ್ಶನ ದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ಅಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವಿ.ಸೀ. ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉತ್ತರ ಅವರ ಜೀವನಶ್ರದ್ಧೆ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. "ಹೌದು, ಬಾಳಬೇಕು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನೂರು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುವ ನೂರು ವಸ್ತುಗಳಿವೆ ಇಲ್ಲಿ. ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾನು ಈ ಅವರಣದಲ್ಲಿಯೆ ಬಾಳಬೇಕು. ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಜನ, ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಜನ, ತಾನು ಒಪ್ಪಿದ್ದ ಧರ್ಮ, ಒಲಿದ ಆದರ್ಶ, ತಾನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡ ನೂರು ಕೆಲಸಗಳು, ತನ್ನನ್ನು ನೆಚ್ಚಿದವರು, ತನಗೆ ಸಂತೋಷ ಕೊಟ್ಟವರು, ತನ್ನ ನಾಡು, ಅದರ ಚರಿತ್ರೆ, ಅದರ ಅಗತ್ಯಗಳು, ನಮಗೆ ಇರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟ ಅವರಣ, ಸಂಸ್ಥೆ, ಅದೇ ಧಾತ್ರಿ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಕಾದಿರುವಾಗ - ಬಾಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿವೆ?" ಇಂಥ ಮಾತು, ನಿಲುವು ಯಾರಿಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮಂತ್ರವಾಗಬಲ್ಲ ಸತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು.

ಪಡುಕೋಣೆ ರಮಾನಂದರಾಯರು ಕಾಣಿಸಿರುವ ಈ ಅನುಭವ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಹೋದ ಹಲವರ ಅನುಭವವೇ ಆಗಿದೆ: "ಮನಸ್ಸು ಕುಗ್ಗಿದಾಗ, ಎಲ್ಲಯೂ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ, ನಾನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಬಳಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಬರೇ ಅವರ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಮಾತುಕತೆಯಿಂದ - ವಿಷಯವೂ ಏನೇ ಇದ್ದಿರಲಿ - ನಾನು ಹುರುಪುಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಪುನಃ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಚೋದಕ ಶಕ್ತಿ ಅವರ ಮಾತುಗಳಲಿಸಹಜವಾಗಿ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.": ಹಾಗೆ ದೊರೆತ ಶಕ್ತಿ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಹಲವು ಬಾಳಿಗೆ ಬೆಳಕಾಗಿದೆ.

ತಮ್ಮ ಬಾಳದರ್ಶನ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ತಾವೇ ಒಂದು ಕಡೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು, "ನನಗೆ ಇಷ್ಟು ನಿಜ; ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ದುಃಖವಿರುವಂತೆ ಸಂತೋಷವೂ ಇದೆ. ಹಗೆಯಿರುವಂತೆ ಕೆಳೆ ಇದೆ. ನಿಷ್ಠುರತೆ , ವಂಚನೆ ಇರುವಂತೆ ನಯ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಇವೆ. ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರಾದಿದ ಮಾತು ಅಮೃತಸತ್ವವಾಗಬಲ್ಲದು. ಕೋಟಿಕರ್ಕಶ ಕೊಲುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೌನದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗಾಗಿ ಚಾಚಿಹಿಡಿದ ಕೈಕಳೆ, ಕೊಡುವ ಧೈರ್ಯ , ನುಡಿದ ತುಟಿಯ ಒಂದು ಅಲುಗು, ಮಾತು, ಕಣ್ಣಿನ, ಒಂದು ಸ್ನೇಹದ ಮಿನುಗು ಸಾಕು - ತಾರಣೆಗೆ, ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ , ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ , ಈ ಲಕ್ಷಣ ಮಾನವತೆಯ ಪರಮಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸೌಭಾಗ್ಯ, ಈ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಎಷ್ಟು ಹಮ್ಮಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ನನಗೆ, ಅದನ್ನು ಸವಿಯುವ ಭೋಗ, ಸಾಧಿಸುವ ಯೋಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯೋಗ, ಲೋಕ ಕ್ಷಣಿಕವೇನು ? ಆಗಲಿ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯ , ಮೈತ್ರಿ ನಶ್ವರವೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರೀತಿ ನನಗೆ ದಿವ್ಯ. ಬಾಳಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ ಎಂಬ ಕವಿನುಡಿಗಳಿವೆ. ಆ ಸುಖೀಷ್ಟತೆ. ಆ ಕರೂಳ ಕರುಣೆ ನನಗೂ ಸಾಕು. ಅವನ್ನು ಎರೆವವರು ಬಂದುಗಳು . ಲೋಕವೆಲ್ಲ ನಿರ್ಘೃಣವಾಗಿ ಕೈಬಿಟ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿನದೋ ಒಂದು ಪ್ರೀತಿ, ಧೈರ್ಯ ಕಂಡಾಗ ನನಗೆ ಮಾನವನ ಬಹುದು ಸಾರ್ಥಕ ವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ಯುಗಗಳ ಕಷ್ಟವನ್ನು ದಾಟಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ದೃಢಸ್ಫೂರ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ

ದರ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಟಿಸಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯ, ಸಾಹಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಂಬಿಕೆ ಸಾಕು." ಅವರ ಜೀವನ, ಸಾಹತಿಯ ಎರಡೂ ಈ ನಂಬಿಕೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿವೆ.

ಅವರ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದ ಕವಿತೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವುದೇನು ಎಂದು ವಿ.ಸೀ. ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅವರದು ಖಚಿತ, ನಿಲುವು, ವಿಶ್ವಾಸ, ಪುಸ್ತಕವೆ, ವಿದ್ವತ್ತೆ. ನೆನಪೆ, ಗೃಹವೆ ? ಹತ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ಇತ್ತ ನೆರವೆ ? ನಟ್ಟು ನಡೆಸಿದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆ? ಗುಣವೆ? ಹೊರಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇವು ದೊಡ್ಡವು. ಸರಿಯೆ. ಅದರೆ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಚೆಲುವಾದ್ದು ಬೆರೇನೂ ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಇದ್ದರೆ ಅದು ಯಾವುದು? - ಎಂದೆಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ಕೊಡುವ ಉತ್ತರ ಇದು -

ಇದೆ. ಕಂಡವರಿಗೆ, ಬಳಿಗೆ ಬಂದವರಿಗೆ
ಯಾವ ತೆರನ ಮನುಜವಿವನೆಂಬ ಇಂಪು
ಅವನು ಕಾಣಿಸಿದಾ ಅದರ, ಜೀವನೋತ್ಸಾಹ
ತುಂಬುನೆಮ್ಮದಿ, ಚಿತ್ತಕಾಂಚಲ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದು.

ಇದರ ಮುಂದೆ, ಹಣ ಪದವಿ, ವಿದ್ಯೆ, ಲೋಕಸಮ್ಮಾನ, ಅಧಿಕಾರ ಇವೆಲ್ಲ ಏತರದು ? ಲೋಕದ ಕೆಳೆ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳೇಗಿಂತ ಬೇರೆ ಭಾಗ್ಯ ಏನಿಲ್ಲ. ನಶ್ವರವಾದ ಬಹುಕಿನಲ್ಲಿ ಅದೇ ಚಿರಕಾಲ, ಮನುಷ್ಯ ಸತ್ತಮೇಲೂ ಉಳಿಯುವಂಥದು, ಶಾಶ್ವತವಾದ್ದು. ಅದಿಲ್ಲವಾದರೆ ಬದುಕು ಶೂನ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ ಏನು ಬೇಕು? ಕಂಡವರಿಗೆ, ಬಳಿಗೆ ಬಂದವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿಗೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಂಥ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಎರೆದು, ತುಂಬು ನೆಮ್ಮದಿಯ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಣಿಸಿದ ಒಂದು ಅಪರೂಪದ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿ.ಸೀ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಆ ಜೀವದ ಗುಣವನ್ನು, ಅದರ ಪರಿಮಳವನ್ನು, ಬೀಸು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿ ಹೊಮ್ಮುವ ಆ ನರುಗಂಪನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ?

5

ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಹತ್ತಿರ ದಿಂದ ಕಂಡ ನನಗೆ ಅವರ ಮಾನವೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನೂರಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿದುದನ್ನು ಕಾಣುವ ಸದವಕಾಶ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆವಾಗೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ತೊಡಕೊಂದು ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ ; ಎಲ್ಲಿಂದ ಅರಂಭಿಸುವುದು, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಳಿಸುವುದು ; ಯಾವುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ; ಯಾವುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಸರಿಯಾದೀತು, ತೂಕ ತಪ್ಪದಾದೀತು, ಅಥವಾ ಅಪಚಾರವಾಗದು - ಎಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಬರೆಯುವುದು ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಅದರೂ ಅವರನ್ನು ತಾನು ಬಲ್ಲಂತೆ ತಿಳಿದಂತೆ, ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಅವರ ನೇರ ಪರಿಚಯ ನನಗೆ ಅಗುವ ಮೊದಲು ಅವರ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವಿತ್ತು. 1961ರಲ್ಲೊ 1962ರಲ್ಲೊ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನ ಸಮಾರಂಭ ಬೆಂಗಳೂರು ಪುರಭವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಗ ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನಾನು ಕಂಡದ್ದು ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರು, ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಹಾನಗಲ್, ಹಾರಾಡಿರಾಮ, ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗೌರವಿಸುವುದಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಸಚಿವರೊಬ್ಬರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ವಿ.ಸೀ. ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಸಣ್ಣ ದನಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭಾಷಣ ವನ್ನು ಅರಂಬಿಸಿದರು. ತಾವು ಹುಡುಗರಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದ ಗುಲೇಬಕಾವಲಿ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಂಡು ಮಾರನೆಯದಿನ ಹೊಸಕೋಟೆಗೂ ಸೂಲಿಬೆಲೆಗೂ ನಡುವೆಯ ಒಂದು ಕೆಸರು ತುಂಬಿದ್ದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾತ, ರಾಯರ ನಟನಾಚಾರು ಮತ್ತು ಆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವರ ನೃತ್ಯದ ಸೊಗಸು - ಇದರ ಸವಿ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತ ಕಾಲು ಜಾರಿ ಬಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಬಿಳಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಕೆಸರು, ಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತಿಸಿ ಕೊಂಡು

ಮನೆ ತಲುಪಿದ್ದನ್ನು ರಸವತ್ತಾಗಿ ನಿರುದ್ದೇಗದಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಿ ನಗೆಯ ಹೊನಲನ್ನೇ ಉಕ್ಕಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಭಾವವಶರಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಲೆಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಏನೇನೂ ಸಾಲದು. ಎಂದು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದರು. ಬಂದಿದ್ದ ಸಚಿವರು ಸಂತೋಷಪಡಲಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ೨೦-೨೫ ನಿಮಿಷಗಳ ನಿರರ್ಗಳ ಭಾಷಣ ಅಂದಿನದು. ಅಂದು ಕಂಡ ಕೋಟು - ರುಮಾಲುಧಾರಿ ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ಚಿತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಿದೆ. ಸಮಾರಂಭ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನೂ ತಮ್ಮೊಡನೆಯೇ ಕಾರಲ್ಲಿ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು ಎಂದು ನೆನಪು.

ಆ ಮುಂಚೆ ಅವರ ಮನೆಯ ಸಮೀಪವೇ ಐದಾರು ವರ್ಷ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಆಗಾಗ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ ನೆನಪಿದೆಯಾದರೂ ನನಗೆ ಅವರ ಪರಿಚಯವಾಗಲಿ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಲಿ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ವಾರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನ ತಪ್ಪದೆ ಸಂಜೆಯ ವಾಯುವಿಹಾರ ಕೈದು ಎಡಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ. ಬಲಕ್ಕೆ ಈಗ ದಿವಂಘತರಾದ ಮೋಟಗಾನಹಳ್ಳಿ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ನಡುವೆ ರುಮಾಲು ಧರಿಸದೆ ತುಂಬು ತೋಳಿನ ಸಿಲ್ಕ್ ಷರ್ಟು , ಮೇಲೊಂದು ಉತ್ತರೀಯ ಹೊದೆದು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ವಾಕಿಂಗ್ ಸ್ಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಛತ್ರಹಿಡಿದು ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿ.ಸೀ. - ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮುಂದಿನಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕಾರಂತರು, ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರು, ಶ್ರೀ ಆ.ನ.ಕೃ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಪುನಃ ಕೂತುಹಲದಿಂದ ವಿ.ಸೀ. ಯವರನ್ನು ಅವರ ಕೊಣೆಯ ಕಿಟಕಿಯ ಹೊರಗಿಂದ ಇಣುಕಿ ನೋಡಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ಘಟನೆ ನಡೆದ ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳ ತರುವಾಯವೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ನಿಜವಾದ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಾಣುವಂತಾದ್ದು. ಅಗಿನಿಂದ, ಅವರ, ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರ ಸ್ನೇಹ ಪ್ರೀತಿ ಅವರ ಲೇಖನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿ ಬರಸಿದುದನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಳ್ಳುವ, ಬರೆದುಕೊಂಡುದನ್ನು ಅವರು ತಿದ್ದಿಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ ಅಚ್ಚು ಪ್ರತಿಮಾಡಿಕೊಡುವ, ಅಚ್ಚಾಗುವಾಗ ಕರಡಚ್ಚು ತಿದ್ದುವ ಕಾರಣವಾಗಿ ಸುಮಾರು ಪ್ರತಿದಿನ ಅವರೊಡನೆ, ಮನೆಯವರೊಡನೆ ಒಂದೆರಡು ಗಂಟೆಗಳನ್ನಾದರೂ - ಹಲವೇಳೆ ಹಗಲಿಡೀ - ಕಳೆಯುವ ಸುಯೋಗ ನನಗೆ, ನನ್ನ ಸೋದರನಿಗೆ ದೊರಕಿದೆ, ಇದರಿಂದ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಅವರ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯೆ . ಆದರೆ ನನಗಂತೂ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಜ್ಞಾನನಿಧಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಗಿದೆ. ನನ್ನೆಲ್ಲ ಲೋಪಗಳನ್ನೂ ಮನ್ನಿಸಿ ಮನೆಯವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂಬಂಥೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ತಮ್ಮ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದರು ಅವರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಗೌರವವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಅವರಿಂದ ನನಗೆ ದೊರಕಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಶಿಕ್ಷಣ ನನ್ನ ಬಹುಕಿನ ಗುರಿಗಮ್ಮ ಜೀವನ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿ, ನನ್ನ ನಡೆನುಡಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಮೇಲೆ, ಬುದ್ಧಿ ಭಾವ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಬದುಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದ ಸೌಭಾಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ವಿ.ಸೀ. ಅವರೊಡನೆ ಕಳೆದ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಕಳೆದ ದಿನದ ಒಂದೆರಡು ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಪಾಲು ಸಮಯ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ , ಹೇಳಿ ಬರಸುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚರ್ಚೆಗೆ, ಅಥವಾ ಅದಕೆಕ ಪೂರಕವಾಗಿ ಅವರು ಎಂದೋಎಲ್ಲೋ ಓದಿದುದನ್ನು ನನಗೆ ಓದಿ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ' external excursions' ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಹೇಳಿ ಬರಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಹಲವೇಳೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಅಗೇಲ್ಲ 'ಅಯ್ಯೋ ಬಿಡಿರಿ, ನನ್ನದೇನು ಮಹಾ, ಹಾಳಾಗಲಿ ಬಿಡಿ' ಎಂದೋ ಇದಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಯಾವ ದೇವರು ಆಳುತ್ತಾರೆ., ಯಾರಿಗೆ ನಷ್ಟ ಎಂದು ಬಿಟ್ಟಲ್ಲೇ ಬಿಡು ವಿಠಲಾಚಾರ್ ಪುರಾಣ ಎಂಬಂತೆ ನನ್ನ ಬರವಣಿಗೆ, ಅದಕ್ಕೇನಂಥೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದೋ ಹೇಳಿ , ತಾವು ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೇಳು ತಿದ್ದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೋ ಉಕ್ತಿಯನ್ನೋ ಭವವನ್ನೋ ವಿಷಯದ ನೆಲಸನ್ನೋ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಮಾತು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಪೂರ್ವಾಪರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಆ ಬಗೆಗೆ ಯಾರು ಯಾರು ಏನು ಏನು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಮ್ಮತಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಎಷ್ಟು, ಏಕೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಯಾವುದೋ

ಪುಸ್ತಕದಿಂದಲೋ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದಲೋ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಓದಿತೋರಿಸಿ. ಆ ಬರವಣಿಗೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಗುಣಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ಪುನಃ ಮೊದಲು ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಗಂಟೆ ಕಳೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೆಷ್ಟು ಬೇಗ ಹಾಗೆ ಸಮಯ ಸರಿಯಿತು ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಸಹ ಮೂಡದಷ್ಟು ರಸಮಯವಾಗಿ, ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ ಮಾತು ಸಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ! ಅವರೆಗೆ ಗೊಚರಿಸದಿದ್ದ ಒಂದು ಹೊಸ ವಾರಾವರಣ ಅಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಸಹಜ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಆ ವಾಗ್ ವಿಲಾಸ, ಉಕ್ತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕವೆನ್ನಿಸದೆ ಆಪ್ತ ಆತ್ಮೀಯ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೇರ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿ ಹೃದಯವನ್ನೇ ನೇರ ಹೋಗುವಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಕೆಲಸ ಕುಂತಿತವಾದರೂ ವಿಷಯದ, ವಸ್ತುಸತ್ಯದ ಅದೆಷ್ಟು ಮುಖಗಳು, ದೃಷ್ಟಿ, ರೀತಿ, ನೀರಿ, ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇತಿಮಿತಿಗಳು, ಅರ್ಥಮೌಲ್ಯಗಳು ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಜ್ಞಾನಪ್ರಪಂಚದ ಆಳ ವಿಸ್ತಾರ ಉನ್ನತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ನನಗಾಗಿ ಒಂದು ಮಹೋಪಕಾರವೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ವಿಷಯದ, ವಿಚಾರಶೀಲ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಹುಮುಖದರ್ಶನ ಕಣ್ಮಂದೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಿಂಥ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಮಾಯಣ, ಕೃಷ್ಣ ಚಾರಿತ್ರ, ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ, ಶಾಕುಂಧಲ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅವರ ವಿಮರ್ಶನ ಕೃತಿಗಳ ಕನ್ನಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರೂಪಾಂತರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದಾಗ ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ವ್ಯಾಸ , ಪಂಪ ಮತ್ತು ಕಾಳಿದಾಸರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪೂರ್ತಿ ಪರಿಚಯ ವನ್ನೇ ಅವರು ಒದಗಿಸಿದರೆನ್ನಬೇಕು. ಅಯಾಕೃತಿಗಳಲಿ, ಅವರು ಹೆಚ್ಚೆ ಹೆಚ್ಚೆಗೂ ಕಾಣಿಸಿದ ಅರ್ಥವಂಥಿಕೆ, ಗುಣಮೌಲ್ಯ, ಪಾತ್ರಗಳ, ಹಿರಿಮೆ, ರಚನಾಸುಭಗತೆ, ಉಕ್ತಿವಿಲಾಸ, ಭಂದೋವೈವಿಧ್ಯ, ಪದಲಾಲಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯ - ಇವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ರೀತಿ ನನ್ನ ನುಡಿಗೇ ನಿಲುಕದ್ದು, ಅನುಭವದ ಸವಿನೆನಪು ಮರೆಯಲಾಗದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯಪಾರಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದ , ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯೋಪಾಸಕರೂ ಸಾಹಿತ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರೂ ಆಗಿದ್ದ ಅವರ ತರಗತಿಯಗಳಲ್ಲಿನ ಪಾಠಗಾರಿಕೆ ಹೇಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಎಷ್ಟು ರಸಸ್ಯಂದಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಇದರಿಂದ ನಾನು ತಿಳಿಯುವಂತಾಯಿತು.

ವಿ.ಸೀ. ಹೇಳಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನವೂ ಒಂದು ಅನುಪಮ ಕಲೇಗಾರಿಕೆಯೇ, ಆದರ ಸಿದ್ಧಿ ದೈವಾನುಗ್ರಹವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಿದುದೆನ್ನಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸ್ನಾನಾನಂಧರ ಒಂದು ಒಂದೊವರೆ ಗಂಟೆಯ ಕಾಲ, ಸಂಜೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಅವರು ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಪದ್ಧತಿ , ವಿಷಯ ಯಾವುದು ಆಗಬಹುದು., ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕುಳಿತರೆ ಸಾಕು ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ ಅಭ್ಯಾಸ ವ್ಯಾಸಂಗ ಚಿಂತನೆ ಇಲ್ಲದೆ, ತತ್ಕ್ಷಣದ ಸಹಜ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಎಂಬಂತೆ ವಿ.ಸೀ. ಪುಟಗಟ್ಟಲೆ ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದರು ! ಏರಿಲ್ಲದೆ ತಗ್ಗಿಲ್ಲದೆ, ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಒಂದೇ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಸಕ್ರಮವಾಗಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗೆಲ್ಲ ನಾನು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಆದ್ಭುತ ಸೃಜನ ಶೀಲತೆಗೆ, ಸ್ಫುಟಶಕ್ತಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟು ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿದೆಯೋ, ಅವರ ತಲೆ ಒಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶವೆ ಆಗಿದೆಯೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟು , ಕಾವ್ಯದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತಯ " ಬಂದಾಗ ನೀ ಬರುವೆ , ಹೋದಾಗ ಹೋಗುವೆ , ನಿನ್ನ ಮೇಲಧಿಕಾರ ವಿಲ್ಲವೆನಗೆ". ಎಂದು ಅವರೇ ಹಾಡಿದ್ದಾರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಆ ಮಾತಿಗೆ ತಾವೇ ಒಂದು ಅಪವಾದವೇನೋಎಂಬಂತಿದ್ದರು. ತಾವು ಬರೆದು ಸಲ್ಲಿದ್ದ ಲೇಖನ ಅಥವಾ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಲಾಗಲಿ, ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಲಾಗಲಿ ಸಮಯವಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಯಾವಾಗ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು - ವಾಯುವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಿನ ಒಂದೆರಡು ಗಂಡಟೆ ಅವಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ - ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ, ಬಲ್ಲದನ್ನು ತಿಳಿಯಹೇಳುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ, ಅಂಥ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಯಾದರೂ ಏಕೆ ಬೇಕು? ನುಡಿವಾಗ ನಡೆವಾಗ ಕುಳಿತಾಗ ನಿಂತಾಗ - ಅಷ್ಟೇಕೆ, ತಮ್ಮ ಇಡೀ ಬದುಕನ್ನೇ ಚಿಂತನೆಗೆ ಅಲೋಚನೆಗೆ,ಕಲೆಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಮುಡಿಪುಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅವರಿಗೆ ಅದು ಸಹಜವೇ ತಾನೆ ಎನ್ನಿಸಿದ್ದುಂಟು, ಅದನ್ನು ದೈವಾನುಗ್ರವೆನ್ನದೆ ಬೇರೆ ಏನೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು?

ಅವರು ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕು. ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು - ಒಂದೊವರೆ ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಸಂಜೆ ನನ್ನ ಅಥವಾ ನನ್ನ ಸೋದರನ ನೆರವು ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಶನಿವಾರ - ಭಾನುವಾರಗಳಂತ ರಜೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದರ್ಥ ಗಂಟೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಅವರ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ ನಡೆಯಬೇಕು, ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲ ಮೊದಲ ಐದು ದಿನ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿನಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಬರೆಸಲು ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಐದು ಹತ್ತು ಸಾಲು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಒಂದು ಪುಟದಷ್ಟು ಹೇಳಿ ಬರೆಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ಬೆಳಗಿನ ಉಪಾಹಾರ, ಕಾಫಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀಮತಿಯವರ ಪ್ರವೇಶವಾದೊಡನೆಯೇ ಪುರುವಾಯ್ತಲ್ಲಪ್ಪ ಇನ್ನು ಎಂದು ನನಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ನುಡಿದು, ಶ್ರೀಮತಿಯವರನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವ ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕೆಯ ಅರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೆ ಆಗಿದ್ದುದು ಅವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕೊರಗಿನ, ಯೋಚನೆಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಂಭಾಷಣೆ ಹಾಸ್ಯಮಯವಾಗಿ, ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಾತು ಮುಗಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ತಿಂಡಿ ತಿಂದು ಕಾಫಿ ಕುಡಿದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ನಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಕೊನೆಯ ಸಾಲನ್ನೋ ಶಬ್ದವನ್ನೋ ಅವರೇ ನೋಡದಿದ್ದರೋ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹೇಳಿ ಅದು ಹೇಗೆ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದರೋ! - 'ಏನಾಗಿತ್ತಪ್ಪ ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು . ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಂತಿತ್ತು. ಎಂದು ಆ ಸಾಲನನೋ ಪದವನ್ನೋ ಓದಿದರೆ ಹೌದೆ Good ಎಂದುಕೊಂಡು ಮುಂದಕ್ಕೇನು ? ನನ್ನ ತಲೆ - ಅಷ್ಟೆ ! ಎನ್ನುವರು ಕೊಂಡೊ ಅಥವಾ ಒಂದರಡು ಕ್ಷಣ ಕಣ್ಣೆರಡನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹುಬ್ಬಿನ ನಡುವೆಯ ಮೂಗಿನ ಮೇಲುತುದಿಯನ್ನು ಕೈಬೆರಳೆರಡರ ನಡುವೆ ಒತ್ತಿಯೊ ಹಿಡಿದು - ಅಂತ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರು ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ರೂಢಿ. ಅಭ್ಯಾಸ ಅಗಿತ್ತು - ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುನ್ನ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ನಿಮಿಷ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀತು ಹರಿಯುವಂತೆ ಒಂದೇ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯವುದಾದರೊಂದು ಪದ, ವಾಕ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದರ ಸೆಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಗೊಂದು ಅಲ್ಪವಿರಾಮ, ಆ ಪದ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಇತಿಹಾಸ, ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಏನನ್ನೋ ಓದಿ ತೋರಿಸುವಿಕೆ, ಅದರ ಪ್ರಶಂಸೆ! ಅಥವಾ ಇನ್ನೇನೋ ನೆನಪು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂಥ ಅನುಭವದ ಸುರುಳಿ ... ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಬರೆಸುವಿಕೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆ.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಪರಿಚಿತರೋ ಅಪರಿಚಿತರೋ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬನ್ನಿ ಎಂದು ನುಡಿದು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಅವರು ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಬಗೆಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನತ್ತ ತಿರುಗಿ ಒಳಗೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಕಾಫಿ ಏನಾದರೂ ಇದೆಯೇನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಎಂದು ಪಿಸುನುಡಿಯುವುದು, ಅಥವಾ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕರೆದು ಹೇಳುವುದು, ಅಥವಾ "ನೋಡೋ.." ಎಂದು ಶ್ರೀಮತಿಯವರನ್ನು ಕೂಗುವುದು ಅಥವಾ ತಾವೇ ಎದ್ದು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ತೊಡಗುವುದು, ಆ ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ಕೆಲವೇಳೆ ಐದು ಹತ್ತು ನಿಮಿಷಕ್ಕೇಕೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಒಂದು ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಬೇಗ ಮುಗಿದರೋ continuity ಹೋಯ್ತಲ್ಲಪ್ಪ ಎಂದು ನುಡಿದು ತಮ್ಮ ಬೋಳೂ ತಲೆಯ ಹಿಂಬಾಗವನ್ನು ಅಂಗೈಯಿಂದ ಸವರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕಳಚಿಕೊಂಡ ಕೊಂಡಿಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, dictation ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಂದಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಾಯ ಒದಗುತ್ತಿತು ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ನನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತಾಗಿ, ಇನ್ನೇನು ಆ ಬಗೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಸೂಚನೆ ನೀಡಬೇಕು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಅಅವರೇ ಅದನ್ನು ಅರಿತವರಂತೆ " ನಿಮಗೆ ಹೊತ್ತಾಯ್ತೇನೋ ? time ಎಷ್ಟಾಯ್ತು ? ನಿಲ್ಲಿಸಿ, Get along" ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯ ಹಾಡಿ ಕಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ. ಬಂದ ವರು ತುಂಬ ಹೊತ್ತು ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ತೊಡಗುವರೆಂದು ತಿಳಿದರೋ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಕಾದು, ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಆ ದಿನ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಆ ಬರವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ, ಅಥವಾ, ಮೂರನೆಯ ದಿನ, ಅಥವಾ ಪುನಃ ಹೋದ ದಿನ, ಹೋಗಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ

ದಿನ ! ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿ ; ಹಾಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡುಕಾಕಗಲಿ,ಅವರ ಬರವಣಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿಂತುಕಾಕಗಲಿ ಆ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳಲಿ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಅವರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ, ಟೀಕಿಸಲಿಲ್ಲ, ಗೊಣಗಲಿಲ್ಲ, ಅಸಮಾಧಾನ ಸೂಚಿಸಲಿಲ್ಲ .. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ' I am exploiting you people ; I have no right to do so ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸೌಹಾರ್ದಕ್ಕೆ ಏನು ಕೊಟ್ಟೀನು?

ಅಲ್ಲದೆ., ಕ್ರಮತಪ್ಪದಂತೆ ದಿನವೂ ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಯಾವ ಸುದ್ದಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅರೋಗ್ಯ ಸರಿಯಿಲ್ಲವೇನೋ ಎಂದುಕೊಂಡು, ಯಾರ ಕೈಲಾದರೂ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿ ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ, ಅವರು ವಾಯುಯವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಐದು ನಿಮಿಷ ವಿಶ್ವಾಸ ನಡಸಿ ನನ್ನ ಮನೆಯವರೆಗೂ ಬಂದು, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಅರೋಗ್ಯ ವಿಚಾರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಅಂಥ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಆಗಮನದಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಹೋಗಿರುವುದೋ ಉಂಟು. ಇದು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಸೋಮಾರಿತನ, ಅಲಸ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ನಾಚುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದೆಯಾದರೂ ಅವರ ಇಂಥ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ಪ್ರೇಮ ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಸಂತೋಷ, ಭಾಗ್ಯ ಎನ್ನಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಸಂಗತಿ : ಅವರ ಒಂದೆರಡು ಕೃತಿಗಳ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿ ತಯಾರಿಸಲು ೨-೩ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲಾವಧಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಟನೆಯ ವಿಳಂಬಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದರೂ ಒಂದು ದಿನವೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಒಂದು ಮಾತನ್ನಾದರೂ ಕಟುವಾಗಿ ನುಡಿಯದಿರುವುದು, ಅನಾದರದಿಂದ ಕಾಣದೆ ಇರುವುದು, ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಎಂದಿನ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ನಡಸಿಕೊಂಡುದು - ಇವನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಆ ಜೀವ ದ ದೊಡ್ಡತನಕ್ಕೆ ಮೌನವಾಗಿ ಕೈಮುಗಿಯಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಐದಾರು ದಶಕಗಳ ತಮ್ಮ ಅವಿರತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಕಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದರು ; ಉತ್ಸಾಹದ , ಉತ್ತೇಜನದ ದಾರಿಗಾಣೆಯಾಗಿದ್ದರು; ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದರು. "ಕಿರುದನಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಇವರೊಲುಮೆಯ ತವರು" ಇವರ ಹತ್ತಿರದ ಹೆಳೆಯರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶರ್ವಿ ಗೋಕಾಕ್, ಬೇಂದ್ರೆ, ಕುವೆಂಪು, ಕೆ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂಥ, ರಾಜರತ್ನಂ, ಶ್ರೀತಂಗ , ರಾಂ.ಶೀ. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ, ಪು.ಸಿ.ನ., ಗೋರುರು, ಇನಾಂದಾರ್ ಮುಂತದ ಅನೇಕ ಇಂದಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಸವಿರಿದ್ದರು ಶ್ರೀ ಯವರ ಆಶ್ರವತಾಮನ್, ಕೈಲಾಸಂರ ಹಾಸ್ಯಸಂಮಿತ ನಾಟಕಗಳು , ಗೋಕಾಕರ ಸಮುದ್ರಗೀತೆಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜರತ್ನಂರ ಮತ್ತು ನಾಗನ ಪದಗಳೂ ಇವನ್ನ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಷ್ಟು ಮೆಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದವರು, ವಾಚಿಸಿದವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ನಾಲ್ಕು ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ. ಅಷ್ಟೇ ಅಭಿಮಾನ , ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಿಂದ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಮಾಸ್ತಿ, ಬೇಂದ್ರೆ, ಕುವೆಂಪು ಕವನಗಳನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಓದಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು, ಡಿ.ವಿ.ಜಿ., ಅವರ ದಾರಿಗದ ಹಾಡು ಮಾಸ್ತಿ ಯವರ ಚೌದಶಪದಿಗಳು , 'ನವರಾತ್ರಿ'ಯ 'ಶ್ರೀರಾಮಪಟಾಭಿಷೇಕ'ದ ಭಾಗಗಳು., ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಭಾವಗೀತ, ನೀ ಹೀಂಗ ನೋಡಬ್ಯಾಡ ನನ್ನ, ಹಕ್ಕಿ ಹಾರುತಿದೆ, ನಾನು ಬಡವಿ ಇತ್ಯಾದಿ, ಕುವೆಂಪು ಅವರ ತಾನಾಜಿ ಯ ಭಾಗ ನೀನಂದು ಕನಕರಥವನು ತಂದು ಬಾ ಎಂದು ಕರೆದಂದು ಗೋಕಾಕರ ಎಡನ್ ಬರೊ ಕೊಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಬಾಳದೇಗುಲದಲ್ಲಿನ ಭಾಗಗಳು ಇತ್ತಯಾದಿಯನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಓದುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದವರಿಗೆ 'ಅದೊಂದು ಅಪೂರ್ವ ಅನುಭವ. ಅ ಅನುಭವ ನನ್ನದೂ ಆಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ " 'ಮೈಸೂರು ಮಲ್ಲಿಗೆ'ಯಂತ ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಕೋಮಲ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವುಕ ಕವಿ ಆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೆ.ಎಸ್.ನ. ಅವರನ್ನು ಶೀಲಾಲಕತೆ ಮನೆಯಿಂದಮನೆಗೆ 'ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲು' ಗಳಂತ ನವ್ಯಮನೋಧರ್ಮದ ಪ್ರತೀಕವೆನಿಸುವ ಕೃತಿಗಳ ಜ್ವಲಂತ ಕವಿಯಾಗಿ, ನಮ್ಮ ಕಾಲದ Mojar Voice ಗಳಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವಗಳಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಮುಖ್ಯರು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಕೆ.ಎಸ್.ನ. ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಹಾಗೆಂದು ಮೊದಲು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದವರೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರೇ. ಹೊಸತಾಗಿ ಬಂದಂಥೆ ಬಂದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನವ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿತೆಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಓದಿದ್ದಾರೆ. ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆ.ಎಸ್. ನ. ಅವರ ಅಸಂಖ್ಯ ಕವನಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ವಪೂರ್ಣ ಪ್ರಥಮ ರಾಜನಿಗೆ ಭೂಮಿಗೀತ

ಡೋಮಿನಿಯನ್ ಜನನ ಇಡದಿರು ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ, ಗಡಿಯಾರದಂಗಡಿಯ ಮುಂದೆ ಇತ್ಯಾದಿ - ಅವರಿಗೂ ಇತರಿಗೂ ವಿ.ಸೀ. ಓದಿ. ಅದರ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಲಾಭವನ್ನು ನಾನು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ತಮ್ಮ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಕುತಿತ ವಿ.ಸೀ. ಓದುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಎರಡನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎಸ್. ನ. ಬಹುವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವತೆಂದ ಮೇಲೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲ. ವಿ.ಸೀ. - ಕೆ.ಎಸ್.ನ. ರನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆವಾಗೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಎಜ್ರಾ ಪೌಂಡ್ ಮತ್ತು ಎಲಿಯಟ್ನ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಪೌಂಡ್ ಎಲಿಯಟ್ನಿಗೆ ತೋರಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬಂದು ಕೃತ್ಯವನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ್ದುಂಟು.

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನವ್ಯತೆಗೆ ಮೊದಲು ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಲಿದು ಪ್ರಿವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಆಭ್ಯಸಿಸಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥ ಕೃತಿಗಳು ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿ ಹಾರೈಸಿದವರಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಮೊದಲಿಗರು; ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಯೋರೋಪಿಯನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್, ಮೇಡೀವಲ್ ಎಂತೋ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕವನ್ನೋ ಅಂಥೇ ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದ ಕೆಲವೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಒಬ್ಬರು. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅರಂಭವಾದ ಈ ನವ್ಯತೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಜಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ, ಅದರ ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಈ ನಡುವಣ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನೂ ಅವರು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದರು. ಅಂಥೆಯೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ನವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅನಿಯತ ಮುಕ್ತಭಂದದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ತಾವೂ ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರ ಜಾಡು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಲವು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದುಂಟು, ಇಷ್ಟಾದರೂ ನವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರಿಗೆ ಒಲವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಅಸಹನೆ ನವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಲ್ಲ ; ನವ್ಯತೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಕೃತಿಗಳ ಅರುಚಿ ಆಶುಚಿ ಅಪಕ್ವತೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂದು ಅವರ ಟೀಕೆ. ಮೇಧಾವಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವರೂ ಜಾಳಾಗಿ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ಮರುಕ, ಅದನ್ನು ಅವರು 'Prostitution of intelligence ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದುಂಟು. ' They could achieve better thinge than this dirt and filth' ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಕ್ಷೇಪ. Dirt and filth ಎಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಎಂದಿರಲಿಲ್ಲ ? - ಎಂಬುದು ಅವರ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಬದುಕು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಲೋಚನೆ ಯವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು puritan ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮೌಲ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿಮಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು; ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಖ್ಯಾತನಾಮರಾದ ಎಲಿಯಟ್ ಅಡೆನ್ ರ ಕವನಗಳ ಮಾತು ಹಾಗಿರಲು, 'damaged angels' ಎಂದು ಅವರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಲಿನ್ ಬರ್ನ್ ಭಾದಲೇ (Charles Baudelaite) ಅಥವಾ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಸ್ವಾವಿಯೋಂ (Franeois Villon) ಪದ್ಯಗಳನ್ನೋ, ರಾಬರ್ಟ್ ಲೋವೆಲ್ನ 'The woe in marriage ' ಅಂಥ ಪದ್ಯವನ್ನೋ (ಈಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ಡಾ. ಬಿ.ಸಿ. ರಾಮಚಂದ್ರ ಶರ್ಮರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ), ಡಿ.ಎಚ್. ಎನ್ ರೈಟ್ನ 'The Prophecies of Mephistopheles' ಅಂಥ ಪದ್ಯವನ್ನೂ ನಮ್ಮವರೇ ಆದ ಶ್ರೀ ಜೀ.ಶಂ. ಪರಮಶಿವಯ್ಯನವರ- ಹಾಳಾದ ಜೀವವು ಏನೇನ ಬಯಸಿತು

ಈರ್ಮಗೇರೆಯಾಚೆ ಮೈಸೂರು ಬೀದೀಲಿ
ಈರುಳ್ಳಿ ಮಾರೋ ಹುಡುಗೀಯ

ತ್ರಪದಿಯನ್ನೋ, ಶ್ರೀಮತಿ ಎನ್.ವಿ. ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರೀತಿ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಕವನಗಳನ್ನೋ ('ಬೆರಳ ಸಂದಿಯ ಬದುಕು), 'ನೀರು ನೆರಳು' ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ-

ಬೋಳುಮರದ ಕೊಂಬೆಯಲಿ

ಕೇಳಬಹುದೇನು ಚಿಗುರೊಡೆದ ಸದ್ದು? -

ಸಾಲುಗಳನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿ 'Perfect poetic utterance' ಎಂದು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ , ' I would like to greet such a talent' ಎಂದು ಅವರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಹಲವರಿಗೆ ಅವನ್ನು ಓದಿದ್ದನ್ನೂಬರಹದಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದನ್ನೂ ನಾನು ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಹಲವಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿ, ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿರೋ ಕವಿತೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ನಮಗೇನು ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿ? ಏನು ಹೇಳಬೇಕೂಂತಾರೋ ತಿಳಿಸ ಬೇಕೆಂತಾರೋ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥ ಆಗೋ ಹಾಗೆ express ಮಾಡಲಿ ; we shall certainly feel it and appreciate it. ಕ್ಷುದ್ರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಚಗುಳೇ ಇಡುವಂಥ, ಅಥವಾ ಬಾಯಿ ಚಪ್ಪರಿಸುವಂಥ ಹವಳಿ ಲಘು ವಿಷಯಗಳತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸದಿರಲಿ. ತೀರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಖಾಸಗಿ ಬದುಕಿನ ವಿಷಯಗಳತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸದಿರಲಿ. ತೀರ ವೈಯಕ್ತಿಕ, ಖಾಸಗಿ ಬದುಕಿನ ವಿಷಯ ವಿವರ ಬೇಡ, ದೊಡ್ಡದನ್ನು, rich ಆದ್ದನ್ನು, valuable ಅದ್ದನ್ನು, great ಆದ್ದನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಲಿ, ಕಾಣಿಸಲಿ; ಅಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಬಯಕೆ " ಎಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಕವಿತೆ – pure poetry – ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವೆ. ಅವರದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ "ಅದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕೈ ಮುಗಿಯುತ್ತೇನೆ" – ಎನ್ನು ವ ಮನಸ್ಸು ಅವರದು. ಮೆಕ್ ಲಿಷ್ ಹೇಳಿದಂತೆ A poem should not mean but be ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಒಲವು, ಪಕ್ಷಪಾತ.

ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರದು ಅದೇ ನಿಲುವು. ಪೆಟ್ರೀಷಿಯಾ ಬೀರ್ ಲಿಸೆನರ್ ನಲ್ಲಿ, ಟಿ.ಎಲ್. ಎಸ್.ನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವಲೋಕನಗಳನ್ನು ಅವರು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದೆ ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಪೂರ್ತಿ ಓದಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. "ಬರೆದರೆ ಹಾಗೆ ಬರೆಯಬೇಕಿ ! How sensitive and deep, yet what affectionate writing ನೋಡಿ ! ಈ ಪ್ರೀತಿ ಇರಬೇಕು – ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಸ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೊಂದಲ್ಲ " ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಪದೇ ಪದೇ . ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ : " If a review doesn't one to think about a whole subject, why should it exist and why should one write at all?" ಎಂದು. ಅವರಲೋಕನ ಕಾರನ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯ – He should cull out such a meaning from the words and sentences, and then should comment in such a nammet as to bring out an additional meaning out of it. " ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ– " it must be the conscious attitude of reviewer and a critic that he should not indulge in bantering, carping, cavilling or in petty, fogging, he should always remain conscious that he also can be wrong and can afford to be wrong, Especially where he is making an adverse comment or criticism, he should confirm before doing so that he s ringht and absolutelu correct and justified in making it. and before doing it, he should atleast go thought that portion three or four times." ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಎಹೋಗಿ ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು – "Literature judge ಮಾಡೋವಾಗ life ನ naunces ಕಡೆ, undertones ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು. Else, we will miss much" ಎಂದು . ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಥವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣವೂ ದೊಡ್ಡದೇ : " the beat of her (ಸಾಹಿತ್ಯ) unseen feet / wcich only angels hear - ಆ ಹೆಜ್ಜೆ ಸದ್ದನ್ನು ಅಲಿಸಲು ನಾವು ಎಷ್ಟು ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಲದು ! ಹಾಗೆಯೇ ಬರವಣಿಗೆ life ನೊ light ನೊ ಕಾಣಿಸಬೇಕಿ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಯಾಕೆ ಬರೀಬೇಕಿ ? ಎಂದೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚೇನನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು ?

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲಸದ ವಿಸ್ತಾರ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೊಡ್ಡದು , ಅದನ್ನು ಕೃತಿರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸಲು ಅವರು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನೂ ನಡಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸಂಕಲ್ಪಸಿದ್ಧರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ನಷ್ಟ ನಮ್ಮದು.

೧೯೨೧-೨೨ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಆಲ್ ಫ್ರೆಡ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಅವರ ಪೊರಿನಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಕನಾಮಿಕ್ಸ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. 'May we not outgrow the bgelief that poverty is necessary ?')ಬಡತನ ಅಗತ್ಯ. ಅನಿವಾರ್ಯ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬದುಕಲಾರೆವೆ?) – ಎಂಬ ಮಾರ್ಷಲ್ ವಾಕ್ಯ ಅವರಿಗೆ ತಾರಕ ಮಂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಷೇಕ್ಸ್ ಪಿಯರಿನ ಪೆರಿಕ್ಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಕ್ ಬೆತ್ ನಾಟಕಗಳನ್ನು

ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದು, 'ಪೆರಿಕ್ಲಿಸ್' ಮಾಡಿ ಆರ್ಥಕ್ಕೆ ಕೈಬಿಟ್ಟರು , ಇಬ್ಬೆನ್ನನ ವಾರಿಯರ್ ಆಟ್ ಹೆಲ್ಗೊಲೆಂಡ್, ಬ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಮತ್ತು ಪಿರ್ ಗಿಂಟ್‌ಗಳನ್ನೂ ಅನುವಾದಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಎ.ಆರ್. ಕೃ. ಅವರು ಅಯ್ಯೋ ಅವೇನು ಮಹಾನಾಟಕ !' ಎಂದು ಇವರನ್ನು ನಿರುತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸಿದರು ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಕಾರರೆಲ್ಲರ ಒಂದೊಂದು ನಾಟಕವನ್ನಾದರೂ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ದೀರ್ಘ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗುವಂತೆ ಮಡಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಬರ್ನಾರ್ಡ್‌ಷಾರ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಷಿಗ್‌ಮೇಲಿಯನ್, ಮೇಜರ್ ಬಾರ್ಬರ) ಮುಗಿಸಿ , ನೊಯೆಲ ಕವಡರರ ನಾಟಕವೊಂದನ್ನು - ಕ್ಯಾವಲ್ ಕೇಡೊ, ಡಿಸೈನ್ ಫಾರ್ ಲಿವಿಂಗೋ ಇರಬೆಕು - ಅರಂಬಿಸಿ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಷಾ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿನ ವಿಳಂಬ ಅವರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕಟಿಸುವವರಿದ್ದರೆ ಎರಡೆರಡು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಅನುವಾದಿಸಿಕೊಡಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ಪ್ರೊ. ಕೆ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್ ಅವರಿಗೆ ಇಬ್ಬೆನ್ನನ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು (ಬೊಂಬೆಮನೆ, ಜನಶತ್ರು ಮತ್ತು ಮಹಾ ಶಿಲ್ಪಿ) ಕುರಿತ ದೀರ್ಘ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು ; 'ಬ್ರ್ಯಾಂಡ್' ಮತ್ತು 'ಷೀತ್ ಗಿಂಟ್' ಅನ್ನು ಕುರಿತು 'ಜೀವನ'ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಸೈಂಟ್ಸ್ ಬರಿ ಅವರ ಲೋಸೈ ಕ್ರಿಟಿಸೈಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಹರ್ಬರ್ಟ್ ರೀಡರ 'The Meaning of Art' ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ, ಲಲಿತಕಲೆ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಉತ್ತಮ ಪ್ರವೇಶಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು - ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ- ಕುರಿತು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಬರೆಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದು , ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀ. ಅವರಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ ಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ, ವಿ.ಸೀ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ತುಂಭ ಉತ್ಸುಕರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಆಧ್ಯಯನ, ಚಿಂತನಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳೂ ಆಗಿನ ಉಪಕುಲಪತಿ ಗಳೂ ಅಗಿದ್ದ ಎನ್. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರು "ಅದನ್ನು ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಬರೀಬಹುದು. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ; Finance ಮೇಲೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲರು ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಮಾತ್ರ ; ನೀವು Finance ಮೇಲೆ ಬರೀತಿ" ಎಂದು ಇವರಿಗೆ ಹಣಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಪಿ.ಈ.ಎನ್. ಗೆ ಮೇಡಂ ಸೋಫಿಯಾ ವಾಡಿಯಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡಲು ಇವರನ್ನು ಕೇಳಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಡಾ. ಮುಗಳಿಯವರು ಅದನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರಾಗಿ ವಿ.ಸೀ. ಕೈಬಿಟ್ಟರು . (ಆ ಇಚ್ಛೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ನೆರವೇರಲೆಂದು ಐಭಿಎಚ್ ಪ್ಯಾಶನದ ಕವಿ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಮಾಲೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಬರೆಯಲು ವಿ.ಸೀ. ಒಪ್ಪಿದ್ದು. ಮಾಲೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಅಚ್ಚಾಗಿ ಪುಸ್ತಕದ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಓದಿದರೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರ ದೊರೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶ).

ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ The Rise and Decling of Religious Institutions in India ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಅಬಿಲಾಷೆ ಇತ್ತು. ಅದರ ನೀಲನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕೆಲವು ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಂಡು ಲೇಖನಮಾಲೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶುಕ್ರನೀತಿ, ಕಾಮಂದಖಿಯ ಇತ್ಯಾದಿಯಲ್ಲವನ್ನೂ ತರಿಸಿ ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಭೀಷ್ಮ ಕೊರಿಯೊಲೆನಸರ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿನ ಹೋಲಿಕೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತೂ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕಥಾ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ (The Trial of Viswamitra) ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ದೇವರ್ಷಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಹಿಂಸಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಛೇಮಾರಿ ನಡೆದು, ಅವರು ತಮ್ಮ ತಪೋಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದಂದು, ಗಾಯಿತ್ರಿ ಮಂತ್ರ ದ್ರಷ್ಟಾರರೆಂಬ ಗಣನೆಯ ಮೇಲ ಋಷಿಸಮೂಹ ಅವರನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಲೊಪ್ಪುವಿಕೆ ಆ ನಾಟಕದ ವಸ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಲೆನ್ ಅಪಹರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಯಾಮೃಗ - ಸೀತೆಯ ಅಪಹರಣದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನೂ, ಆಂಡ್ರಿಯೇಫನ ' The Rape of Simenon Women' ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ

ನಿಯೋಜನಾನಂತರ ಅರ್ಜುನ ಯಾದವ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಕರೆತರುತ್ತಿರುವಾಗ, ನಡುವೆ ಆಭಿರರು ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ದೊಚ್ಚಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನೂ ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಅವರು (ಆಭಿರರು) ನಮ್ಮನ್ನು ತಮ್ಮ ಪೌರುಷದಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಕಿದ್ದರೆ ನಈವು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ, ಪೌರುಷದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸುಲಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ" ಎಂಬಂಥೆ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ಹೇಳಿಸಿ ಮುಕ್ತಾಯ ಗೊಳಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿದ್ದರಂಥೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಯವರ ಆಶ್ವತ್ಥಾಮನ್ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಎದ್ದವಾದವಿವಾದಗಳ ಹಿನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನ ಇದಕ್ಕೂ ಅಪಾರ್ಥ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಅದನ್ನು ಬೆಳಸಲಿಲ್ಲ ... ಡಾ.ಪಿ.ವಿ. ಕಾಣೆಯವರ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಪುಟ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಳಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಅದನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರ ಆಶಯ ಅರ್ಥ ಈಡೇರಿಸಂತಾಗಿದೆ. ಹಿರಿಯರು - ಗೆಳೆಯರು ಮುಂದಿನ ಭಾಗವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ೧೫-೨೦ ಮಂದಿ ಸಾಹಿತಿ, ಮಿತ್ರರ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಕಲನವಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಬರಸಬನೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ... ಆದರೆ. ಅವರೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಧೀಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸದಾದರೂ - ದರಿದ್ರಾಣಂ ಮನೋರಥಾಃ ಎಂಬಂಥೆ ಯಾವುದೂ ಆಗದೆ ಹೋಯಿತು. ಇತರಿಗೆ ಒಂದು ಬದುಕಿನ ಅವಧಿಗೆ ಸಾಲುಪಷ್ಟು ಕಾರ್ಯವಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಇದು ಅವರೇ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ನಾಲ್ಕಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೆಷ್ಟು ಸಲವೂ ಅವರು " The agony of what I aspired to be/ and was not..." (ಬೌನಿಂಗ್) ಎಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದು ... ಆ ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ನೋವು, ವಿಷಾದ, ಅತ್ಯಪ್ಪಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೌನಿಂಗ್ 'Comforts me' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಸಾಲನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರೆ ಆ ಪದಗಳ ಅನ್ವಯ ವಿ.ಸೀ. ಅವರದಾಗಲಿಲ್ಲವಾದ್ದು ವಿಷಾದನೀಯ. ಅವರು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತುಂಬಾ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಮ್ಮೆ "ನೀವು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದಷ್ಟು ಕೆಲಸವನ್ನು ಏಕೆ ನೀವು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಕಂಠ ಬಿಗಿದು ಬಂತು; ಮಾತು ಗದ್ಗದವಾಯಿತು. " Things in my house never permitted me, k- ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ; ಈಗಿನ ಹತ್ತರಷ್ಟು Problems ಹಿಂದೆ, ಏನು ಮಾಡೋದು ? ಅದಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋದು. ನಾನೇ ಮಾಡಬೇಕೊಂತ ಏನು? ಮಾಡಲಿಲ್ಲಾಂಥ ಮುಳುಗಿಹೋದ್ದೇನು ?" ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ. "ಯಾಕೆ ಬರೆಯಬೇಕು, ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥವಿಲ್ಲ, ಬರೆದರೆ ಪ್ರಿಂಟ್ ಮಾಡೋರಿಲ್ಲ : ಪಬ್ಲಿಷ್ ಇಲ್ಲ ಪುರುಷಾರ್ಥವಿಲ್ಲ : ಬರೆದರೆ ಪ್ರಿಂಟ್ ಮಾಡೋರಿಲ್ಲ : ಪಬ್ಲಿಷ್ ಮಾಡೋರಿಲ್ಲ ; ಬರೆಯದಿದ್ದರೆ ಏನೂ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗೋದಿಲ್ಲ Publishers ಮುಂಥೆ ಅಂಗಲಾಚೋದು humiliating ಕೆಲಸವಪ್ಪ; ಯಾರ ಕೈಲಾಗುತ್ತೆ ಅದು ? ಇದಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಬರಿಸಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತೆ : Who likes to be Canvassed ?" ಎಂದರು. ಆದರೂ ತಾವು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತ ವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಒಂದು ಆಪ್ತಸನ್ನಿವೇಶದಲಿ " A sense of failure engulfs me k ಮನೆ ಕಡೆ ನೋಡಿದರೆ ಹೀಗೆ ಅಯ್ಯು . literary career ನೋಡಿದರೆ ಹಾಗಾಯ್ತು. I am feeling a sense of failure in both, ofcourse, ಆದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಕುಗ್ಗಿಸಿದೊಂಡಿಲ್ಲ, ಮುರಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದುದನ್ನು, ಮಾಡಬಹುದಾದಷ್ಟನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ feeling ಅಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ..." ಎಂದರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಆತ್ಮವಿಶ್ಲೇಷಣೆ- ಅಷ್ಟು ಹಿರಿಯ ಸಾಧನೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಎನ್ನಿಸಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ನನಗಿದ್ದ ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ಇದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು.

ಈ ಎರಡರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕರಣವನ್ನು ಆಗಾಗ ಒಡ್ಡುತ್ತಿದ್ದರು : " I sometimes hold it a sin To put in words the grief I feel. For words, like narute, half reveal . And half conceal the soul withing" ಎಂಧೂ (ಟೆನ್ನಿಸನ್). ಪೇರಿಕ್ಲೆಸ್ ನಾಟಕದ ಒಂದೆರಡು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟ ಪ್ರಸಂಗ ಹೇಳಿದೆ ; ಆ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಾಗ "ಅ ವಯಸ್ಸಿನ ಉತ್ಸಾಹ " ಎಂದರು. ಸುಮಾರು 6-7 ದಶಕಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸ .

ಜೀವನಾನುಭವ ಇರುವ ಈಗ ಅವರ ಒಂದೆರಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ?— ಎಂದುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ ತುಂಬಾ ಮನನೀಯವಾದ್ದು. "ಭಗವಂತ Plenitude ಕೊಡಬೇಕಪ್ಪ, ಆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರೋಕೆ ಆಗೋಲ್ಲ. ಆಗದಮೇಲೆ ಸುಮ್ಮನಿರಬೇಕು. ನಮ್ಮ endowments and limitations ಗಳನ್ನು ನಾವು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅವನು ಮಾಡಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಕೆಡಿಸೋಕೆ ಹೋಗಬಾರದು". ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಇತ್ತಾಯಿಸಿದಾಗ "Men of our calling had best be modest ; quickly the night wind sweeps us away and the traces of us !" ಎಂದ ಆಲಿವರ್ ಎಲ್ಪನ್ ಅವರ (Introduction, Essays and Prefaces – George Saintsbury) ಎಚ್ಚಾರಿಕೆಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದರು : ಮುಂದೆ ಮಾತಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂಥ . ಮಾತಿಪ್ರಾಕ್ಷೇಃ ನೆನಪಾಗಿ ಸುಮ್ಮನಾದೆ.

ವಿ.ಸೀ. ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದೇನೋ; ಅವರಲ್ಲಿ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದವರಿಗೆಲ್ಲ ಅದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯ ಅರಿವಿದೆ. ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ಕಾರಣ, ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ನುಡಿತ ಅದಾಗಿದ್ದರೂ. ಕೇವಲ ವಿನಯದಲ್ಲಿ ಅಡಿದ್ದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬದುಕಿನ ಕಷ್ಟಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಸಾಹಿತಿ, ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಏಕೀಕರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗೆ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವವನು ಎಂದು ತಮ್ಮ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಹೊರಗಿಟ್ಟರು ; ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದವರೂ ಇವನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಉಪಾಧಿ, ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆಯದವನು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವೀಧರ ಎಂದು ತಮಗೆ ಸ್ಥಾನ ಕಲ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲದೆ ಇಲಿಯೀಲೂ ಸಲ್ಲದೆ ಹೋದಂತಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾರಣದಿಂದ ತಮ್ಮ ವಯಸ್ಸು, ಸೇವಾವಧಿ ಎರಡರ ಹಿರಿತನವನ್ನೂ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ತಮಗಿಂತ ಕಿರಿಯರಾಗಿದವರಿಗೆ ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಹುದ್ದೆ ನೀಡಿ, ಎರಡು ಸಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ತಮಗೆ ದೊರಕಬೇಕೆಂದ ಬಡ್ಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಹುದ್ದೆಗೂ ಏರಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಯೇ ನಿವೃತ್ತರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು ತಾವು ಬೊಂಬಾಯಿನ ಕರೆನ್ನಿ ಆಫೀಸಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೆ ಸರ್ಕಾರದ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗೇರಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಳ ಪಡೆದು ವಿಶ್ರಾಂತರಾಗಬಹುದಿತ್ತೇನೋ., ಸೇವಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಾದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಾಯ್ತು, ತವು ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಸ್ಥಾನ ಸ್ವೀಕಾರ ಶೂನ್ಯ, ಯಾರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಕವಿತೆ ಅಲ್ಲ ಗದ್ಯ ತಮಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರದು ಮೇಲು ' ತಮ್ಮ ವಿಮರ್ಶೆ ಅರ್ಥವಾಗದು. ಕ್ಲಿಷ್ಟ, ಸಂದಿಗ್ಧ; ತಮ್ಮ ನಾಟಕ ಪುಸ್ತಕವಿಲ್ಲದ್ದು ; ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿನ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದಂತಿಲ್ಲ... ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕ್ರಿಯಾಚಟುವಟಿಕೆ ಹತ್ತಾರು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋಗಿ, ಯಾವೊಂದು ವಿಷೇಷ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ತಾವು ಗಟ್ಟಿ ಕುಳವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ., ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾರ್ಟರ್ ರಿಸಾರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲ್ಸ್ ವರ್ಣಿಸುವ ಟ್ಯುಫೆಲ್ ಡ್ರಾಕಂತೆ (Teufeldrockh) "Professor of Things in General" ಎಂಬಂತಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ತಮ್ಮ ಬದುಕು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸಾಧನೆ ಆಗಬಹುದಾದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು, ಸಂಪನ್ನವಾದ್ದು, ಯಶಸ್ವಿಯಾದ್ದು ಆಗಲಿಲ್ಲ – ಇತ್ಯಾದಿ ಒಂದು ಅವ್ಯಕ್ತ ಮೂಕಭಾವ (Mute feeling). ಅಸಂತೃಪ್ತಿ ಎಳೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂತರಾಳದ ಅಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತೆನೋ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇದನ್ನೆಂದು ಅವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ – ಸ್ವಂತ ಲೇವಡಿಯಾಗಿ ಟ್ಯುಫೆಲ್ ಡ್ರಾಕ್ ಒಡನೆಯ ತಮ್ಮ ಹೋಲಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯಾರ ಎದುರಿಗೂ ಎತ್ತಿ ಅಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಅವರನ್ನು ಅಪ್ಪವಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಒಂದು ಕೊರಗು, ಭಾವನೆಯ ಸೆಲೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುತ್ತಿತ್ತೇನೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. " In a sense he belonged everywhere and nowhere" ಎಂಬಂತ ಮಾತು ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯ ವರ್ಣನೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಂಥ ಅಸಂತೃಪ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ ; ಅದು ಅತ್ಯಂಥ ಸಹಜವಾದ್ದೇ. ಅದರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಅಂಥ ಕಾರ್ಪಣ್ಯ , ಕೀಳರಿಮೆ ಬಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ . ಆದರಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಯಾವತ್ತೂ ಕಹಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ಕುಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ,

ಕನಿರಾಗಲಿಲ್ಲ, ನಿರುತ್ಸಾಹಿಗಳಾಗಲಿಲ್ಲ. 'ಅನಂತಕಾಲವನ್ನೆಣಿಸಿದ್ದು ಬರವಣಿಗೆ ನನ್ನದು ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, "ಯಾರಿಗಾದರೂ ಒಪ್ಪಿತೇ, ಆಯಿತು, ಇಲ್ಲದಿತ್ತೆ ಬೇಡ, ನನಗೆ ತಿಳಿದಂಥೆ ತಾನೆ ಬರೆದೇನು. ಬದುಕೇನು ನಾನು? ಚಿಂತನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಣಿತ ಮತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ನಡೆ ಮನವೇ ನಿನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನೀನು ಎಂಬ ನಿರ್ಭೀತ ಖಚಿತ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವರು ಅವರು. ಹೀಗಾಗಿ ತಾವು ಕೈಹಾಕಿದ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಫಲ, ಸಮರ್ಥ, ಸಾರ್ಥಕ, ಹೆಚ್ಚೆ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಅವರು ಉಳಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ./ ಅವರೇ ಇವರಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದ್ದಂತೆ; "ಇತರಿಗೆ depth ಇರಬಹುದು. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ width ಆ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು , ಇದು ಅವರ ವಿಶ್ವತ್ತನ್ನು ಕುರಿತ ಅತ್ಯಂಥ ಸಮರ್ಪಕ ವಿವೇಚನೆ.

ಅವರ ಮನೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಮೊದಲಿಂದ ಹಾಗೆ ನಿರುತ್ಸಾಹ ದಾಯಿಯಾದ್ದು. ಅವರೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ " Always things were in sixes and sevens." ಅಥವಾ, ಅವರ ಹಿರಿಯರೂ, ಗೆಲೆಯರೂ ಆಗಿದ್ದ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇವರ ಮನೆ ಒಂದು ಶಿವನ ಸಂಸಾರ ದಂತೆ ! ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಿಂಹ , ಒಂದು ಎತ್ತು, ಒಂದು ಇಲಿ, ಒಂದು ಹಾವು, ಒಂದು ನವಿಲು ! ಜೊತೆಗೆ ತುಂಬುರನ ಸಂಗೀತ, ಭೃಂಗಿಯ ನೃತ್ಯ ! ಇನ್ನು ಗಣಗಳೋ ಪಿಶಾಚ ಗುಹ್ಯಕ , ಸಿದ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿ, ನಡುವೆ ಗೌತಿ ಹೀಗೆ ಲೋಕದ ವಿರೋಧವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿರುವಾಗ ಏನು, ಎಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ಶಕ್ಯವೋ !" ಅಥವಾ, ಅವರ ಭಾವಂದಿರು ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದ್ದರೆನ್ನುವಂಥೆ (ಆ ಮನೆ) "ಅದೊಂದು ಅವರ ಭಾವಂದಿರು ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದ್ದರೆನ್ನುವಂತೆ (ಆ ಮನೆ) , "ಅದಿಂದುಯ ಹಲವು ನಾಯಿಕನಪಾಳ್ಯ; ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಯಜಮಾನರೆ!" – ಎಂಬಂಥ ವಿವರಣೆ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸ್ವವರೂಪನಿರ್ದೇಶನ. ಇಂಥ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿ.ಸೀ. "ಲೋಕಸ್ವರೂಪ" ಎಂದು ಕರೆದು, ನೆನೆದು, ಸ್ವಂಥ ಲೇವಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನುಡಿದು ನಕ್ಕು, ಇರರರನ್ನೂ ನಗಿಸಿ, ಮರೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಬದುಕಿನ ಕಠೋರ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದ ಜೀವನವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಗೆ , ಅವರು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ತಾಳ್ಮೆ, ಸಹನೆ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ದೊಡ್ಡತನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿತ್ತು . ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ' A Smile for everybody and a hope for everyone' ಎಂಬಂತಿದ್ದವರು ಅವರು ಉದ್ದಕ್ಕೂ.

ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಟನೆಯ ಅನುಭವ ಅಷ್ಟು ಹಿತಕರವಾದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅತೀವ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿ.ಸೀ. ತಾವಾಗಿ ಯಾರನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಬೇಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಶೀಘರಸು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಿಗೆ ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನ ಕಾಗದವನ್ನು ಬರೆದೊ ಒಂದೆರಡು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿಯೊ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು . ಅವರ ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸ ಗೌರವಗಳಿಂದ ಸ್ನೇಹಿತರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯವು.

ಕನ್ನಡದ ಅದಿಕವಿ ಪಂಪನನ್ನು ಕುರಿತು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಗೆ 1962ರ ಹೊತ್ತಿಗೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊನೆಗೆ 1967ರಲಿ ಪಾಪ್ಯುಲರ್ ಪ್ರಕಾಶನದ ಮೂಲಕ ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆ ಸಂಬಂಧಿ ಕತೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಹುಕಾಲ ನೆಮ್ಮದಿ ತರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಸಂಭಾವನೆಯೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಪುಸ್ತಕವೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಪೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಡನೆ ಅವರು ನಡಸಿದ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ದೊಡ್ಡ ಕಂತೆಯಾಯಿತೇ ವಿನಾಃ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಲಿಲ್ಲ . ಆ ಅಹಿತಕರ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಮರೆತು ಟ್ರಸ್ಟಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಾಗಲೋ – ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ತಡಬಾಯಿತು ಎಂಬ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನೇ ಅವರು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದರು ! ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ತಡವಾಗಯಿತು ಎಂಬ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನೇ ಅವರು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದರು ! ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷ ಹಸ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದ ಅದು ಡಾ. ಹಾ.ಮಾ ನಾಯಕರ ನೆರವಿನಿಂದಾಗಿ 1975ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಸ್ತಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು ... 'ಮೋಬಿಡಿಕ್' ಭಾಷಾಂಧರದ ಪ್ರಕಟನೆಯ ಕತೆಯೂ ಸರ್ವವಿದಿತ.

ಯು.ಎಸ್.ಐ.ಎಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಕತೆಯೂ ಸರ್ವವಿದಿತ. ಯು.ಎಸ್.ಐ.ಎಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ 1964ರಲ್ಲಿಯೆ ಅದನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೇನು ಅಚ್ಚಿಗೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾಗ ರಾಜ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗಿ ಬಂದು, ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಇತರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿ ಕೊಟ್ಟರಂಥೆ ! ಕರಡು ಪ್ರತಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತಾಗಿ ಅವರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ್ದ ಅಪಾರ ಶ್ರಮ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಾರದೆಂದು ಪುನಃ ಅಚ್ಚಿನ ಪ್ರತಿ ತಯಾರಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ -- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡಾ.ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೆ.ಸಿ. ಶಿವಪ್ಪ ಅವರ ನೆರವಿನಿಂದ - 1983 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಹಂದಿನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರವಾದರೂ ಅದು ಬೆಳಕು ಕಾಣುವಂತಾಗಿ ವಿ.ಸೀ. ಕಣ್ಮುಚ್ಚುವ ಕೆಲವು ವಾರ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಹರ್ಷ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕನ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯರು ಗೆಳೆಯರು ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಾಗೇ ನಾಲ್ಕಾರು ವರ್ಷ - ಏಕೆ, ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು - ಕಾಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೆ ಉಳಿದಿದ್ದವು. ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರ ಪ್ರಕಟಭಣೆಯ ಆಶ್ವಾಸನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಎಂಬತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅರೋಗ್ಯ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಕೃಷ್ಣಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಅವರ ಶ್ರಮವಷ್ಟೆ ವ್ಯಯವಾಯಿತು . ಹಾಗೆ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ , ಭಾರತದ ಐವರು ಮಾನ್ಯ ರು ಕೃತಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದವೂ ಹತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಾಗೆ ಉಳಿದಿದೆ. ತೀರ ಈಚೆಗೆ ಎಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಾಗಿ ಐದುವರ್ಷ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಅವರದೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪುಸ್ತಕದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಪಂಚೆ ಮಂಗೇಶರಾಯರು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಅಚ್ಚಾದ ಮೇಲೆ ಏನಾಯಿಯೋ - ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ ! ಕೃತಿ ಹೊರಬಂದಿಲ್ಲ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅಚ್ಚುಕೂಟ ಮುಚ್ಚಿತು...

ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇಂಥ ಕಹಿಪ್ರಸಂಗಗಳು ವಿ.ಸೀ.ಯವರ ಮೃದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮಾಯದ ಗಾಯವಾಗಿ ಉಳಿದು ಅವರಿಗೆ ನಿರುತ್ಸಾಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಂಪ ಕನ್ನಡ ಅವೃತ್ತಿಗೆ ಬರೆದ ಅರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕ ಹೊರಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ತಾಯಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಗು ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಕೂತಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಷ್ಟವನ್ನು ತಾಯಿ ಬಲ್ಲಳು. ಆ ಸ್ಥಿತಿ ಭಯಕ್ಕೆ ಶಂಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾತು ಮರ್ಮಸ್ಪೃಶ್ಯವಾದ್ದು ಆ ಬಗೆಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತುಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತೆರೆದು ಕಾಣಿಸುವಂಥದು ಯಾವುದೆ ಅಸಮಾಧಾನ ಸೂಚಿಕೆಗೆ, ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಎಂದು ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಲ್ಲ ; ಕನ್ನಡ ಪ್ರಕಟನ ಪ್ರಪಂಚದ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಯೊಬ್ಬರ ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಅಹಿತಕರ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಕೇವಲವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೇವಲವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವವರು - ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣರಾವ್ ಸೋದರರು (ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್) , ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಜಿ.ಕೆ. ಅನಂಥರಾಮ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೆ.ಸಿ. ಶಿವಪ್ಪ - ಅವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಂಬಲಾಗದಷ್ಟು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ , ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷ ತಂದುದನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನನೆಯಬೆಕು, ಈ ನಿರಂತರ ಕೆಳೆ ನೆರವು ವಿ.ಸೀ. ಯವರನ್ನು ಬಹುಶಃ ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇಂದಲ್ಲ ನಾಳೆ ಎಂದಾದರೂ ಅವು ಅಚ್ಚಾಗುತ್ತವೆ. ಅರೋಗ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಮಾಡಲು ಆಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಮಾಡಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಿ . ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಈ ಎರಡು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಒಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆಪಾಲಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಹವನ್ನು ಮಾಡಿಸಲಾದ್ದು ನಾಡುನುಡಿಯ ಅದೃಷ್ಟವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ವಿ.ಸೀ. ಹೊನ್ನಾವರದ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಕಡಲ ತಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಊರಿನಲಿ ಅವರೊಡನೆ ಹತ್ತು ದಿನ ಉಳಿಯುವ, ಕಳೆಯುವ ಅವಕಾಶ ನನ್ನದಾಗಿತ್ತು. ಅಂಥ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕರೊಡನೆ ಚೆಲುವಿನ ಆರಾಧಕರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿನ ನಿಸರ್ಗರಮಣಿಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ, ಕಂಡು ಆನಂದಿಸುವ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೋಕರ್ಣ ಕಾರವಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ

ಬರುವ ಸುಯೋಗ ಅದು ... ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಅಭಿನಂದನ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆಂದು ಉಡುಪಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರ ಜೊತೆ ನಾನೂ ಹೋಗಿದ್ದೆ, ಘಟ್ಟಸಾಲಿನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಆ ಸ್ಥಳ ತಮಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತ ಎಂಬಂಥೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡುತ್ತ, ಉಡುಪಿಯಿಂದ ಮಣಿಪಾಲ, ಕಾರ್ಕಳ, ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ, ಆಗುಂಬೆ, ಭದ್ರಾಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದುದೂ ಮರೆಯಲಾಗದ್ದು ... ಹಾಗೆಯೇ ಪಂಜೆಯವರ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಂಟ್ವಾಳ, ಮಂಗಳೂರು, ಮಣಿಪಾಲಗಳಿಗೆ ಅವರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದೆ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದ ಮಾಸ್ತಿಯವರೂ, (ಈಗ ದಿವಂಗತರಾದ) ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರೂ ಇದ್ದರು... ಎರಡು ಮೂರು ಸಲ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಯಾವಯಾವುದೋ ಉತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ದು ಅಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ಗಣ್ಯಸಾಹಿತಿ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕಿಂಥ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೀಣೆ ಶೇಷಣ್ಣವವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮನೆ, ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ ಕಲಾನಿಕೇತನ, 1919-20 ರಲ್ಲಿ ಟಾಗೋರರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ನಿಷಾದ್ ಬಾಗಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ್ದ ಸ್ಥಳ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಹಾಸ್ಯ ಘಟನೆ, ಅವರನ್ನು ಇಳಿಸಿದ್ದ ಬಂಗಲೆ, ಅವರೂ ಮಿತ್ರತೂ ನಡೆಸಿದ ಸಂಭಾಷಣೆ, ವರದಾಚಾರ್ಯರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳ, ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಸ್ನೇಹಿತ ಹೊಸೂರುಸೀತಾ ರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳ, ಆ ಕಲಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು, ತಾವು ಎ.ಆರ್.ಕೃ. ಮತ್ತು ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ವಾಯುವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳೂ, ರತ್ನಿ ಚಿಗುರು ವೀಳೇಯದಲೆ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದ ಜಾಗ - ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರಿಸಿ, ಅ ವಿವಿಧ ರಾಗರಂಜನೆಗಳ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಆ ಮೂಲಕ ಅವರ ಮೈಸೂರಿನ ನೆನಪುಗಳು ಮರುಕಳಿಸಿದವು... ' ಕಾಲೆಜ್‌ನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿನ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಪುಟಗಳನ್ನು (ಪು.246-50) ಓದುವಾಗೆಲ್ಲ ಓಹ್, ಎಂಥ ಕಾವ್ಯಮಯಗದ್ಯ ಅದು ! ಹಾಗೆ ಬರೆಯಲೂ ಸಾಧ್ಯವೇ ?- ಅದನ್ನು nostalgia ಎನ್ನುವವರು ಎನ್ನಬಹುದು - ಅವರು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದುದೆಲ್ಲ ನೆನಪಾಗಿ, ಯಾವುದೋ ಕನಸಿನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇಂದಿಗೂ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಅವರ ಕಾಲೆಜ್ ದಿನಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದ ಶ್ರೀ ನಿಲಕಂಠರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋದುದು, ಶ್ರೀಮತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರನ್ನು ಕಂಡುದು, ಈ ಮಗನನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತು ಹೊರಡದೆ ಆ ತಾಯಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ನುಡಿಸೋತ ಮೂಕ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರೀತಿವಾತ್ಸಲ್ಯ , ಅವರನ್ನು ಕುರಿತ ಇವರ ಗೌರವ, ಅದರ - ಇವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ನನ್ನದೇ ಮನಸ್ಸು, ಹೃದಯ ಆದ್ರ್ವವಾದ್ದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಅನುಭವ.

ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರೊ. ಇನಾಂದಾರರೂ ಶ್ರೀ ರಾವಬಹಾದ್ದೂರರೂ ಜೊತೆ ಗೂಡಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಮುಧೋಳ, ಜಮಖಂಡಿ , ಬಿಜಾಪುರ, ಭಾದಾಮಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ನಾಡಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭ ; ವಿ.ಸೀ. - ಇನಾಂದಾರ್ ಇಬ್ಬರೂ ರಾಮದುರ್ಗ ಮುಧೋಳಗಳಲ್ಲಿ ಭಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿತ್ತು. ದಫಿನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹಸಿವು ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಕಾರ್ಪಣ್ಯವೈರ ದ್ವೇಷ ಇತ್ಯಾದಿ ಇವೆ, ಅವು ಅಳಿಯುವವರೆಗೆ ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆ? - ಎಂದು ಅದರ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ನಾಡಹಬ್ಬದ ಕಲ್ಪನೆ ಉದ್ದೇಶ ಫಲಪರಿಣಾಮ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದುಕಡೆ ವಿವರಿಸಿದರು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಋಣಕಲ್ಪನೆ (The Concept of Rna) ಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾರನಾಡಿದರು. ಧರ್ಮ ಅಥ್ ಕಾಮ ತ್ರಿವರ್ಗ ಮೊದಲಿದ್ದು. ಆಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು ; ಅಚಾರ್ಯ ದೇವ - ಪಿತೃಋಣ ಕಲ್ಪನೆ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು ; ಇಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ (International life) ಹೇಗೆ 'gear' ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಎರಡೂ ಕಡೆ ಒಂದೊಂದು ಗಂಟೆಯ ಭಾಷಣ. ಮುಧುವೋಳಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ರನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇರುವ ಬಳೆಗಾರ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಾಧಾರಣ ಮನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ದ್ಯಾನಮಗ್ನ ಜಿನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಸರ್ಪಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಅಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ವಿ.ಸೀ. ತಮ್ಮ ಎರಡೂ ಕೈಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೊತ್ತಿಕೊಂಡರು ; ಅ ಕವಿಚಿಂತನಕ್ಕೆ ನಮನ

ಸಲ್ಲಿಸುವಂತೆ. ರಾತ್ರ ಒಂದು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ ಗೀಗೀ ಪದ ಕೇಳಿದರು. ಮರುದಿನ ಜಮಖಂಡಿಯತ್ತಲಿ ಶ್ರೀ ರಾವಬಹಾದ್ದೂರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ರುಚಿಯಾದ ಊಟವಾಯ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಲಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಶ್ರೀ ಪಿ.ವಿ. ಜೋಶಿ ದಂಪತಿ ಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದವು. ಬೆಳುದಿಂಗಳು ಹರಡಿದ್ದ ಆ ರಾತ್ರಿ ನಕ್ಷತ್ರ ತುಂಬಿದ್ದ ಬಾನಿನ ಕೆಳಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಯ ಮಾಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬಹುಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಹರಟುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಾಹಿತ್ಯ , ವಿಮರ್ಶೆ , ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ , ಬಹುಕಿನ ಅನುಭವ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಗೆಗೆ, ಕ್ಯಾಂಟ್ , ಹೆಗೆಲ್, ವೈಟ್ ಹೆಡ್, ಬರ್ಗ್‌ಸಾನ್. ಬೋಸಾಂಕೆ, ಷೇಕ್ಸ್ ಪಿಯರ್, ಆರ್ನಲ್ಡ್, ವೆಂಕಣಯ್ಯ, ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ.. ಸೀ.ಆರ್. ರೆಡ್ಡಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೋದರು...

ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದವು. ಅವರು ಆ ಹಿಂದು ಎಷ್ಟು ಸಲ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ. ಸದ್ಯಃ ನನಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ವಿಶೇಷವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದರೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಗೋಲ್ ಗುಂಬಜ್ ನ ಮೆಟ್ಟಿಲೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಚಣಕಾಲ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು -ಹತ್ತಿ ನಮಗೆಲ್ಲ ವಿ.ಸೀ. ಬೆರಗುಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಅಪೂರ್ಣ ಕಟ್ಟಡ ಬಾರಾಕಮಾನ್ ಮುಂದೆ ಖಿನ್ನರಾಗಿ ನಿಂತು " I have much love for this piece ; it is just like out own lives . all our life is unbuilt like this, very ambitious over unfulfilled, yet symbolising the infinite possibilities of human aspirations" ಎಂದು ನುಡಿದದ್ದು ಎಂಧಿಗೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಳಲು ಗೊಡುತ್ತಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಬ್ರೌನಿಂಗ್ ನ "On the earth the broken arcs; in the heaven, a perfect round" ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬಹುಶಃ ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಏನೋ. ಹಲಗಣಿಯಿಂದ ಬಾದಾಮಿಗೆ ಹೋದವು. ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಚಾಲುಕ್ಯಶಿಲ್ಪಕಲಾವ್ಯಭವವನ್ನು ತೋರಿಸಿ., ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಕಾಲದ ಈ ಬೃಹದ್ ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂದೊನ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿವಿವರಕ್ಕೆ (details), ಕುಸುತಿಕೆಲಸಕ್ಕೆ (embellishment) ಗಮನ ಕೊಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಲೆಯ (degeneraion) ಕಾರಣವಾಯಿತು ಎಂದು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನಿತ್ತು ವಿವರಿಸಿದರು. ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀ ಯವರೊಡನೆ ಬಾದಾಮಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದುದನ್ನು (murals) ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಈಗ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷಾದಿಸಿದರು.ಸಂಜೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಸೇರಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಟ್ಟಿದೆವು...

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಸರ ಕಾಣಿಸಿ ಮದರಾಸ್, ಮಹಾಬಲಿಪುರಂ, ಕಂಚಿ, ಪುದುಚೇರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸಹೋಗಿದ್ದವು. ಕಡಲ ದರ್ಶನ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ, ಆ ಸಂಬಂಧಿ ಘಟನೆ ಒಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಇಂದಿಗೂ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮಹಾಬಲಿಪುರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಡಲ ಅಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತು ಕಾಲನ ಎಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಯಗಳಿಸಿದ ಪಲ್ಲವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಸನ್ನರಾದರು. ಕಂಚಿಯಲಿ ಕೈಲಾಸನಾಥ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿನ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದರು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ, ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿರರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಹಿರಿಯ ಸ್ವಾಮಿಯರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಹಿರಿಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು, ಬೆಳಗ್ಗೆ ಪಾಂಡಿಯತ್ತ ಬೇಗ ಹೊರಟೆವು. ತಂಗಲು ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಉಪಾಹಾರ ತಿನ್ನಲಿಲ್ಲ. ತಿಂಡಿವನನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಊರಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಟೆಲಲ್ಲಿ ಇಡ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಆಯಿತು, ಶುಚಿರುಚಿ ಎರಡೂ ತೀರ ಸಾಧಾರಣ ದರ್ಜೆಯದಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸೇರಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂದು ಚೂರಷ್ಟೆ ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕೊಂಡ ವಿ.ಸೀ. ತಟ್ಟೆ ಅತ್ತ ಸರಿಸಿದರು. ಆಗಲೆ ಗಂಟೆ ಒಂಬತ್ತ ದಾಟಿತ್ತು. ಹೊರಡುವ ಮುಂಚೆ ನನಗೆ ಕೆಲವು ಬಿಸ್ಕತ್ತು ಪ್ಯಾಕೇಟನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ವಿ.ಸೀ. ಸೂಚಿಸಿದರು. ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿದೆ . ಕಾರಿಂದ ಇಳಿದರೆ ಪುನಃ ತಡವಾಗುತ್ತದೆ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಬೇಕಿದೆಯೋ ಮದ್ಯಾಪ್ಪಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪಾಂಡಿ ಸೇರೇವಾದರೆ ಊಟ ದೊರೆಯುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಷ್ಟೆ ತಿಂಡಿ ಆಗಿದೆ, ಪುನಃ ಬಿಸ್ಕತ್ತೇಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾವನೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೆನಪಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಾರು ಚಲಿಸಿತ್ತಾಗಿ, ಮುಂಚೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೊಂಡರಾಯಿತು ಎಂದುಕೊಂಡೆ , ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಕಾರು ತೊಂದರೆಕೊಟ್ಟು ಇನ್ನರ್ಧ ಗಂಟೆ ಆ ಊರಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲ್ಲ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ

ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಎದುರಿನ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ೩-೪ ಪ್ರಾಕೇಟು ಬಿಸ್ಕತ್ತು ತರಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಂಚಿ, ತಾವೂ ಎರಡನ್ನು ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ನನಗೆ ಅಭಿಮಾನಭಂಗವಾದಂತಾಯಿತು. ಈ "ಮಾನಕಷಾಯ"ಕ್ಕೆ ನೇನನ್ನು ಬೇಕೂ ತಿಳಿಯೆ! ಆಗಿನಿಂದ ಪಾಂಡಿ ಸೇರಯವರೆಗೆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೌನಬಹಿಸಿದ್ದೆ . ಊರು ತಲುಪಿದೆವು. ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಟೀಜ್ ಒಂದರಲ್ಲಿ ವಸತಿ ದೊರೆಯಿತು. ಮೊದಲು ಹತ್ತು ಚಣ ವಿರಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಕುಳಿತೆವು. ನನ್ನನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿ.ಸೀ. ಕೊಡಲೇ ಮಾತು ತೆಗೆದರು ; "ಏಕಪ್ಪ , ತುಂಬ ಹೊತ್ತಿನಿಂದ ಮಾತೇ ಆಡ್ತೀಲ್ಲ ? Why are you feeling cut-off? ಬಿಸ್ಕೀಟು ತರಿಸಿದೆ ಎಂದು ಬೇಸರವಾಯಿತೆ? ಇಡ್ಲಿ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ದಿನಾ ಅ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಿಂಡಿ ತಿಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ ; ಅದು ನಿಮಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಹಸಿವಾಗ್ತಾ ಇತ್ತು. ಮುದುಕ, ವಯಸ್ಸಾಗಿದೆ, ಹಸಿವು ತಡೆಯೋಕೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ, ಎರಡೂ ಬಿಸ್ಕೀಟಾದರೂ ತಿನ್ನೋಣ ಎನ್ನಿಸಿ ತರಿಸಿದೆ. Don't feel hurt ; be cheer ful ! ..." ಎಂಥರು,- ತುಂಬ ಮೃದುವಾಗಿ, ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿ, ನನಗೂ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದಂತಾಯಿತು : ಛಿ, ಎಂಥ ಅಪಚಾರ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ ! ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ವಯಸ್ಸಾದವರನ್ನು ಹಸಿದಿದ್ದವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ ! ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇಲ್ಲ ವಿವರಣೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದೆ ! - ಎಂದು ಕ್ಷಮಸ್ವ ಎಂದು ಅಂದಿನಿಂದ ಅಂಥ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಲು, ನನ್ನನ್ನು ನಾನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಘಟನೆ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.

'ಅರಲು - ಬರಲು' ಕವಿತಾಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಾಗ (1973) ಅದನ್ನು ಸವೀಕರಿಸಲು ವಿ.ಸೀ. ಯವರೊಂದಿಗೆ (ಫೆಬ್ರವರಿ 1974) ನಾನೂ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅವರು ದೆಹಲಿಗೆ ನೇರ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು ; ನಾನು ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅವರು ದೆಹಲಿಗೆ ನೇರ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು ; ನಾನು ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿ ನನಗಿದ್ದ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಿದೆ. ಶ್ರೀ ಎಚ್. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದೆವು. ಡಾ. ಆದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಲೂ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಗ ಇದ್ದರು. ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಲಹೆಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಅದ್ಯರೂ ಒಬ್ಬರು. ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಕಾಸು ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಸ್ವಲ್ಪ ಸಾಲಸೋಲ ತೀರಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ ; ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಹತ್ತಿರದ ಹರಿದ್ವಾರ ಕಾಶಿಗಳಿರುವ ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು ; ರಾಜಧಾನಿ ದೆಹಲಿಯನ್ನು - ಅಲ್ಲಿನ ಚಾಂದಿನಿ ಚೌಕದಲಿ ಒಂದು ಗಂಟೆ ನಿಂತು ಭಾರತೀಯರ ಏಕತೆಯ ಪ್ರತೀಕವೆನಿಸುವ, ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಬಣ್ಣ ವೇಷಗಳ ಮಾನವ ಮಹಾಮೆರಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಪುಳಕಿತರಾಗಬಹುದು ಎಂಬೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳೂ ಇದ್ದವು. ತಮ್ಮೊಡನೆ ಗೆಲೆಯ ಶ್ರೀ ಉಮಾಶಂಕರ ಜೋಶಿವರೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಸವೀಕರಿಸಲಿದ್ದುದು ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಹಿಂದೆ ಜೋಶಿಯವರು ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ನನಗೂ ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರು ; ಈಗ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾಯ್ತು. ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕುತುಬ್ ಮೀನಾತ್ ತೋರಿಸಲು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೆನೆದು "National unity and oneness have never taken root in this Country" ಎಂದು ವಿಷಾದಿಸಿದರು. ಆನಂತರ ಸಂಜೆ ಚಾಂದಿನಿ ಚೌಕಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ "ಘಂಟಾವಾಲಾ" ಮಿತಾಯಿ ಅಂಗಡಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಸಾಕೆನಿಸುವಷ್ಟು ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನಿಸುವುದನ್ನೂ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ ! ಮರುದಿನ ಡಾ. ಅದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದ್ವಾರ, ಋಷಿಕೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಗಂಘಾಸ್ನಾನವಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುಪಾದ - ಬ್ರಹ್ಮಕುಂಡ - ಖನಕಲ್ ಕಂಡು, ಋಷಿಕೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದ ಗಂಗೆ ಮೊದಲು ಭೂಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುವ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೂಪಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿನ ನಿರ್ಮಲ ಸ್ಫಟಿಕೋದಕವನ್ನೂ ಬಹುಶಃ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲೊಂದೇ ಕಡೆ ಇರುವ ಭರತನ ದೇಗುಲವನ್ನೂ ನೋಡಿಬಂದೆವು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಶ್ರೀ ಆದ್ಯದಂಪತಿಗಳು ದೆಹಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು ; ನಾವಿಬ್ಬರು ವಾರಾಣಸಿಗೆ ಹೊರಟೆವು.

ಕಾಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರೈಲಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಘಟನೆ ಇದು: ಬಹುಶಃ ಕಿಟಕಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ಮರೆತು ವಿ.ಸೀ. ನಿರ್ದಿಸಿದ್ದರು. ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತಾಗಿ ಚಳಿ ಕಾಣಿಸಿ ನನಗೆ ಎಚ್ಚರ ವಾಯಿತು. ಅವರಗೂ

ಚಳಿಯಾಗುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಕಿಟಕಿ, ಹಾಕಿ, ಫ್ಯಾನ್ ಆಗಿಸಿ, ನನ್ನ ಶಾಲನ್ನೂ ಅವರಿಗೆ ಹೊದಿಸಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ವಿ.ಸೀ. ಎದ್ದಾಗ ನಡೆದಿದ್ದುದನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಈ ಮತ್ತು ಇಂಥ ಇತರ ಅಲ್ಪ ನೆರವಿಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ತುಂಬು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳೇ ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. "This fellow mothered me throughout the Journey" ಎಂದು ಹತ್ತಿರದವರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. " ನ ಹಿ ಕೃತಮುಪಕಾರಂ ಸಾಧವೋ ವಿಸ್ಮರಂತಿ" ಅಲ್ಲವೆ?

ಶ್ರೀ ಮತಿ ಕಮಲಾಮೂರ್ತಿ ಹಿರಿಯರು. ಅವರನ್ನು ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿರುವ ತಂಗಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಶ್ರೀ ಪಿ.ಎನ್. ವಿ. ಮೂರ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮೂರ್ತಿ ಹರಿದ್ವಾರ - ಕಾನ್ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯುನಿಸಿಪಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ದಕ್ಷರೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ ಆದ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿ, ಈಚೆಗೆ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಅವರೂ ಅವರ ತೀರ್ಥರೂಪರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಧರ್ಮಶಾಲಾ ಸೊಸೈಟಿ (ರಿ) ಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ನಡೆಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಶುಚಿಯಾದ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಗಳು ಶ್ರೀಮತಿ ಸುನಂದಾಶರ್ಮ , ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನೂ ಅಕ್ಕನ ಮಕ್ಕಳು ಶ್ರೀ ವಿಶ್ವನಾಥ ಶರ್ಮ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀ ಶರ್ಮ ಬೆನಾರೆಸ್ ಹಿಂದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಂದೀನ ಕಾಲೇಜ್ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಸೈನ್ಸ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಹಲಕಾಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಪದಾಧಿಕಾರಿ ಆಗಿದ್ದರು. ತುಂಬಾ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನ ಇದ್ದೆವು. ವಿಶ್ವನಾಥನಿಗೆ ಸಂಜೆಹೊತ್ತು ನಡೆಯುವ ಋಷಿಪೂಜೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಬೌದ್ಧ ಸ್ತೂಪಗಳಿರುವ ಸಾರಾನಾಥ್ - ಹಿಂದಿನ ಸಾರಂಗವನ - ಮತ್ತು ಮಾಳವೀಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಂಡೆವು. ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ನಳಂದಾಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆವು. ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಿದ್ದ ನಳಂದಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಿತ್ತು. (ಹಾಗೆಯೇ ಅಜಂತಾದ ಗುಹಾಂತರ್ಗತ ಚಿತ್ರಕಲೆ ತನ್ನ ಮಹಾಭರತ ಯುದ್ಧ ನಡೆದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ,ಕೃಷ್ಣ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆದನೆನ್ನುವ ಪ್ರಭಸವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಚಿರರಾತ್ರೇಪ್ಸಿತಂ ಕಾಮುಂ ಗಳಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತರ ಎಷ್ಟೊ ಅವರ ಆಸೆಗಳಂತೆ ಅದೂ ನೆರವೇರದಾಯಿತು). ಆ ದಿನವೂ ಮಾರನೆಯ ದಿನವೂ ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ದಲ್ಲೆಲ್ - ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಿಹಾರ್, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ - ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆವ ಅತಿರೇಕದಿಂದಾಗಿ ಹಿಂಸೆ ಸಾವು ನೋವುಗಳೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿತ್ತಾಗಿ, ನಳಂದಾ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮುಂದೂಡಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು.

ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರೊಡನೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಅನುಭವದ ನೂರಾರು ನೆನಪುಗಳಿವೆ . ನೆನೆದಷ್ಟೂ ಅವು ರಸಸ್ಯಂದಿಯೇ .ಅ ಒಂದೊಂದರ ಬಗೆಗೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬರೆಯಬಹುದು.

ವಿ.ಸೀ. ಅವರೊಡನೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ, ಆಪ್ತರಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದೇನಾದರೂ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಅವರ ಸ್ವಾಭಾವದಲ್ಲಿ ನಡೆ ನುಡಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆ ಸಣ್ಣತನ ವನ್ನು ಕಂಡಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಜೀವದ ಸಾಧನೆ, ಉನ್ನತಿ ಅಷ್ಟೆ ದೊಡ್ಡದು. ಸರ್ವದಾ ಉದಾರ ರಮಣೀಯವಾದ ನಡೆನುಡಿ, ಅಂತಃಪ್ರಸನ್ನತೆ ಅವರದು. ಕಾದಂಬರಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಅಗ್ರಾಮೃತಾಸಿದ್ಧಿ ಯನ್ನು ಅವರಲಿ ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿ, ಧಾರಾಳತೆ, ನಿರ್ವಂಚನೆ, ಸರ್ವಸಮದೃಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿನೇ ಲಕ್ಷಣ. ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಬೆಳಗಿದ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸಬಹುದು . ಅಂಥದೊಂದು ಶ್ರೀಮತಿ ವಿ.ಸೀ. ತೀರಿಕೊಂಡಾಗಿನದು.

ಎಂಟು - ಹತ್ತು ದಿನ ಮುಂಚೆ ತಾನೆ ದೆಹಲಿಯಲಿ ವಿ.ಸೀ. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರು. ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದೆವು. ಎರಡೂ ದಿನ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದಿತ್ತು. ನನಗೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ, ಬೇಲೂರು ಮಠ, ಜೋರೋಸೋಂಕೋ ತೋರಿಸಿ, ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಅನ್ನದಾಶಂಕರರಾಯ್, ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಲಾರಾಯ್, ಅಸಿತ್ ಗುಪ್ತಾ, ಶ್ರೀಮತಿ ಮಹಾಶ್ವೇತಾದೇವಿ, ಅರುಣ್, ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಜಿ (ಉತ್ತರಸೂರಿ ಸಂಪಾದಕರು) ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕಾಣುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಲ್ಕತ್ತೆ ಸೇರಿದ ಕ್ಷಣದಿಂದ ಏಕೋ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಇಲ್ಲವಾಯ್ತು. ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮತಿ ಯವರ ಅರೋಗ್ಯ ಸರಿಯಿಲ್ಲದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಕಳವಳ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. "ಆಕೆಯ ಮುಖವೆ ಕಣ್ಣುಂದೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದೆ, ಏನಾಗಿದ್ದಾಳೋ ಹೇಗಿದ್ದಾಳೋ, ಅಸ್ವಸ್ಥ ಅಶುಭ ಶಂಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ತಟ್ಟುತ್ತಿದೆ" ಎಂದು ತುಂಬ ಚಿಂತಾಕುಲರಾಗಿದ್ದರು. "ಹೇಗಾದರು ಮಾಡಿ ನಾಳೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿಬಿಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ನಾನು ರಾತ್ರ ರೈಲು ಹತ್ತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬೇಂಗಳೂರು ಸೇರಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ." ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದವರು ಇರದೆ ತಕ್ಷಣ ಹೀಗೆ ಹೊರಡಬಾರದೆಂದು ನಾವು ತಂಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಬಂದೂ ಎಷ್ಟು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರೂ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಿಂದ ಕೆಲವೆ ಗಂಟೆಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿಗೆ ವಿಮಾನದ ಟಿಕೆಟ್ ದೊರೆವ ಸಂಭವವೂ ಕಡಿಮೆ. ಕಡಿಮೆ. ಏನು. ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರೂ ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ಬೇರೊಬ್ಬರ ಟಿಕೆಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ವಿಮಾನ ಹತ್ತಿಸಿ ಕಳಿಸಿದ್ದಾಯ್ತು. ಹೊರಡುವ ಮುಂಚೆ ಮದರಾಸಿನ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಪೋನ್ ಮಾಡಿ ರಾತ್ರಿ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಣ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಒಂದು ಸೀಟು ಕಾದಿರಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಎದುರುಗೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ವಿಶ್ರಮಿಸಲು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ರಾತ್ರಿ ರೈಲಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಪರಿಚಿತರಾದ ಶ್ರೀ ನಿಟ್ಟುರು ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರ ಮಕ್ಕಳು, ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಕ ಶ್ರೀ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಲ್ಲತ್ತೆ ಯಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದರಾಗಿ ತಿಳಿದವರೊಬ್ಬರು ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾದರು. ಅದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ತೊಂದರೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ ; ಒಬ್ಬರೇ ಹೇಗೆ ಹೋದರು ಎಂದಿದ್ದ ಆತಂಕವೂ ತಪ್ಪಿತು. ಹೀಗೆ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ, ರೈಲಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಊರು ತಲುಪಿ ಮನೆಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಶ್ರೀಮತಿಯವರ ಸ್ಥಿತಿ - ವಿ.ಸೀ. ಶಂಕಿಸಿದ್ದಂತೆ - ಇನ್ನೇನು ಮುಗಿದೇ ಹೋಯಿತು ಎಂಬಂಥೆ ಇತ್ತಂಥೆ. ಇವರ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದದ್ದು ... ಇವರೇಒಂದು ಬಟ್ಟಲು ಹಾಲೊ ಕಾಫಿಯೋ ಕುಡಿಸಿದರಂತೆ . ಅಮೇಲೆ ಆಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರಂತೆ ಹಗಲು - ಇರುಳು ಸಂಕಲನದ 'ಬಾಳಬಂಧ'ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಚಿತ್ರವಿದೆ. (ನಾನು ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಈ ವಿವರ ತಿಳಿಸಿ ಯಾವ flicker life ನ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತದೋ ಕಾಣೆ" ಎಂದುದುಟ್ಟು) ಆಗಿನ್ನೂ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ನನಗೆ ಗಾಬರಿಯಾದೀತೆಂದು ಅಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು ವಿ.ಸೀ. ಮರೆಯದೆ ಪೋನೋಗ್ರಾಮ್ ಕಳಿಸಿದ್ದರು : " Wife's condition normal after desperate efforts" ಎಂದು.

ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ವಾರ ಮಾತ್ರ ಆಕೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದು. ಆಕೆ ತೀರಿಕೊಂಡ ದಿನ ಸಂಜೆಯೇ ವಿ.ಸೀ. ಅವರಿಗೆ ನಿಧಿ ಸಮರ್ಪಣೆಯ ಸತ್ಕಾರ ಸಮಾರಂಭವಿತ್ತು . ಹಿಂದಿನ ದಿನ ನಮ್ಮೊಡನೆ "ನಾಳೆ ಏನು ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಪ್ಪ , She is suffering here like this , ಏನು ಸಂತೋಷವಿದೆ ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಈಗ ?" ಎಂದಿದ್ದರು. ಅದರೂ ಹಲವಾರು ತಿಂಗಳು ಹಿಂದೇ ನಡೆಯಬೇಕಿದದ. ಹಲವರ ಅಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದ ಅದು ನಡೆದುಹೋಗಿ "ಎತ್ತಾನುಂ ಪಾಳ್ಳತೆ ಮುಗಿಯಲಿ" ಎಂದಿತ್ತು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಅದೇ ದಿನ ಆಕೆ ನಿಧನರಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾರಂಭ ಸಹಜವಾಗಿ ಮುಂದೂಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಅಂಥ ದುರ್ಭರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಿ.ಸೀ. ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಡೆದು ಕೊಂಡರು ಎಂಬುದು ಪ್ರಸ್ತುತ. ಅಂಥ ನಡವಳಿಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ಸಂಪನ್ನವಾದ ಧೀರ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶಕ್ಯ.

ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ತಕ್ಷಣ ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದೆ, ಸ್ನೇಹಿತರು - ಸಂಬಂಧಿ ಗಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತತಿಗೆ ಆ ಸಂಜೆ ನೆರವೇರಬೇಕಿದ್ದ ಉತ್ತಮದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಬೇಕಿದ್ದ ಡಾ.ಎಚ್. ವಿ. ಆರ್ ಆಯ್ಯಂಗಾರ್ ಬಂದರು. ಸಾವು ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೆ ಎಂಬ ವೀರಶೈವರ ನಂಬಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತ , ಆಶ್ಚರ್ಯಮನ್ ಮತ್ತು ರಾಜಶೇಖರ ವಿಳಾಸದ

ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಟ್ಟು, " this is tranbsvaluation of all other values ; death the leveller" ಎಂದು ವಿ.ಸೀ. ಹವಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಉದ್ದೇಗವಿರಲಿಲ್ಲ, ಶಾಂತವಾಗಿ ಎಂದಿನಂಥೆಯೇ ಇದ್ದರು. ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿಚಲಿತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಸ್ಥಿತಿಪ್ರಜ್ಞತವೆಂದರೆ ಇದೇ ಇರಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಅದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಒದಗಿತು, ನೆರೆದಿದ್ದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮನೆಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿಪ್ಪ, ನಿಮ್ಮ ಸಮಯ ಎಲ್ಲ ಹಾಳು ಎಂದರು. ಆಗಲೂ ಅವರ ಕಳವಳ ಸಂಜೆಯ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಜನಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ಬೇಗ ಸಮಾರಂಭ ಮುಂದುವಿರುವುದರ ಸುದ್ದಿ ಕಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆ, ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದೆ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪದೇ ಪದೇ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಡಾ., ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಬಂದರು. ಗೇಟಿನವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ಕರೆತಂದರು. ಕಲ್ಲು ಬೇಂಞಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಮಾಸ್ತಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು' ವಿ.ಸೀ. ಮೌನವಾಗಿ ಕಿವಿಗೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೌನದಲ್ಲೂ ಗಂಭಿರವಿತ್ತು. ಸಂಯಮವಿತ್ತು . ಮಾಸ್ತಿಯವರು ತೆರಳಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಂತ್ವನ ನುಡಿಯುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆಗ್ರಹಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅವರು ನುಡಿದದ್ದು : " I am nbot going to be broken by all these htings don't make me weak" ಎಂದು , ಆದರೂ ಅವರ ಮಾತಿನಂಥೆ ಕಲ್ಲುಬೆಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು. :ಸುಮ್ಮನೆ ಇಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ, ನೋವು" ಎಂದರು , ಧ್ವನಿ ಯಲ್ಲಿ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ನಿರುದ್ದೇಗ ವಿತ್ತು. ಮುಖ ಗಂಭಿರವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೃದಯದ ಆಳದಲ್ಲಿಲ್ಲೂ ಆಗಲಿಕೆಯ ನೋವು ಆಡಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಸುಳಿವು ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. "ಆ ದಿನವೆ ಮುಗಿದಿದ್ದರಾಗಿತ್ತು : ಆಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಷ್ಟ ಪಡುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ ?" ಎಂದು ಕಳೆದ ವಾರದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಸಮರಿಸಿ ಕೊಂಡರು ಶರೀರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಗಟ್ಟಿ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು - "ಏ fool , ಏನು ಮಾಡ್ತಾ ಇದೇಯ, ಆಳಬೇಡಮ್ಮ ; ತೊಂದರೆ ಆಗುತ್ತೆ, ಕಷ್ಟ ಆಗುತ್ತೆ, ಆಳಬಾರದು ; ನೋಡು , ನೋಡು ನಾನು ಆಳ್ತಾ ಇದ್ದೇನೆಯೇ ? ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಮ್ಮ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಮ್ಮ, ಆಳಬಾರದು" ಎಂದುಸಾಂತ್ವನ ನುಡಿದರು. 'ನಾನು ಆಳ್ತಾ ಇದ್ದೇನೆಯೆ' ಎನ್ನುವಾಗ ಅವರದೇ ಧ್ವನಿ ಕುಗ್ಗಿತು, ಗಂಟಲು ನಡುಗಿತು, ಕಣ್ಣಂಚು ತೇವ ಗೊಂಡಿತು, ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಮ್ಮ ಎಂದಾಗಿನ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅತೀವ ಮಾರ್ದವತೆಯಂತೂ - tenderness - ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಬೇರಲ್ಲಿ ಕೇಳಲ್ಲದ್ದು ; " ಮನೆ ತುಂಬಿಸುವುದು " ಬರೆದ ಚೇತನ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೆ ಶಕ್ಯವಾಗಬಲ್ಲದ್ದು.

ಸಂಜೆ ಪುನಃ ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಸ್ನಾನಾದಿ ಮುಗಿಸಿ ಅಲ್ಪ ಆಹಾರ ಸೇವಿಸಿದ್ದರು. ಎಂದಿನದೇ ಶಾಂತ ಗಂಭಿರ ಮುಖಭಾವ ; ತುಂಭು ಸಂಯಮದ ಅದೇ ನಡೆನುಡಿ ; unaffected by the march of events ಎಂಬಂಥೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಬರುತ್ತಿದ್ದವರೋಡನೆ ಸೌಜನ್ಯಪೂರ್ವಕ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ತೆರಳಿದ ಮೇಲೆ ನನ್ನೋಡನೆ ಮುಗಿದು ಹೋಯಿತು ಎಂಥರು. ಆ ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಅವರೇ ಒಮ್ಮೆ ಓದಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನನಗೂ ಓದಿ ತೋರಿಸಿದ್ದ, ಅಂಥುದೇ ಒಂದು ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ಬಹುಕಾಲ bbc ಲಿಸನರ್ ನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಜಎ.ಆರ್, ಅಕರ್ ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದ ಪತ್ರದ , ಕೆಲವು ಸಾಲು ನೆನಪಾದವು . " She had no pl;ease left in life at all, except only to lie and look at me -0 It is difficult in this room that we shared not to think about her all the time; 56 (15 ಎಂದಿದ್ದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ತಿದ್ದಿದ್ದೇನೆ) years , and they were the happiest years in my life ; she provided for it a background of secure, unalterable devotion, which my narute needed ; how I am to get on without it - I do not know, I don't so much mind being in the room as entering it, or indeed entering the flat at all ; perhaps the heart of emptiness is little less cold than the approaches—" ಶ್ರೀಮತಿ ತೀವ್ರತರ ಭಾವಸಂಬಧ , ಅನುಭವಸ್ಮರಣೆ ಅವರ ಆ ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿತ್ತೇನೋ ! ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಆದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದರು : " I am reconciled to a great extent now, It is not easy, ಅಷ್ಟು ಬೇಗ ಏನನ್ನೂ ಬಿಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ... The body has its sweet memories , its duty and obligation ; it is in the blood.

feel ಅಗೋಲ್ಲ ಅನ್ನೋದು ಹೇಗಪ್ಪ ? ಆದರೆ ಆ feeling ನಮ್ಮನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸದಂತೆ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಷ್ಟೇ."

ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮನೆಯ ಮುಂದಿದ್ದ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಬಿಳಿಯ ದಾಸವಾಶವನ್ನೋ, ಸಂಜೆ ಅರಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವನ್ನೋ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಕಾಣುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಕಾಪಾಟೊಂದರ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹೆಂಡತಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರದ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೂ ವಿ.ಸೀ. ತಪ್ಪದೆ ಇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮಮತೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೃದುತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ.

ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ಈ ಮಮತೆ, ಮಾನವೀಯತೆಯ ಸ್ಪರ್ಶ ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ; ಪಶೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಗಿಡ ಮರಗಳಿಗೂ ಇದೇ ಸಾಂದ್ರಕರುಣೆ. ಅನುಕಂಪದ ಅಮೃತಸೇಚನ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ನಗರಸಭೆರವರು ಬಂದು ಬೀದಿನಾಯಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದ ಆ ನಾಯಗಳ ಗೋಳುಕರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದವರೇ ಎರಡು ಕಿವಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿದ್ದುಂಟು. ಮೃಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಿಂಹಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಅನುತಾಪ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದುದೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಬೆಕ್ಕು ಮೂರು ದಿನ ನರಳಿ ಒಂದು ದಿನ ಸತ್ತದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ವಾರಗಳೇ 'depressing factor' ಆಗಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅವರ ಮನೆಯ ಹಿಂಧಿದ್ದ ಹಲಸಿನ ಮರವನ್ನು, ಮುಂದಿದ್ದ ಜಾಜಿ ಪೊದೆಯನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕಾದಾಗ ಅವರು ಪಟ್ಟ ಸಂಕಟವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಕಾಣಿಸಿದೆ . ಅದೇ ರೀತಿ ಮುಂದಿದ್ದ ಎತ್ತರದ ಹಾಗೂ ಅಪರೂಪದ ಒಂಟಿ ಖರ್ಜೂರದ ಮರ ಮತ್ತು ರಾಯಲ್ ಪಾಮ್ ಗಿಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಾಗಲೂ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರದೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಳಸಿ ತಾವೇ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಇದು" ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಟ್ಟು ಕೊರಗಿದ್ದನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ..

ಉತ್ತಮವೆನ್ನಿಸಿದ ಹಲವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಒಂದೆರಡು ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್ , ಮೃಣಾಲ್ ಸೇನ್ ರ ಬಂಗಾಳಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ನಾವು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹೊದ್ದುಂಟು, ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪಟ್ಟಿ ಎರಡೂ ದೊಡ್ಡವು. ಟಾಲ್ ಸ್ಟಾಯ್ ರ ವಾರ್ ಅಂಡ್ ಪೀಸ್ , ಅನಾ, ಕೆರಿನಿನಾ, ಚಯ್ ಕೋವ್ ಸ್ಕಿ, ಪ್ರಾಸ್ಪರ್ ನಾಕರ ಡಾ. ಜಿವಾಗೊ, ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಷಾರ್ ಷಿಗ್ ಮೇಲಿಯನ್ ಆಧಾರಿತ ಮೈ ಫೇರ್ ಲೇಡಿ, ಸ್ಟೇಂಡಲನ ಸ್ಕಾರ್ಲೆಟ್ ಅಂಡ್ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ , ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರ, ಡಾ. ಫಾಸ್ಟ್, ಹೆಮಿಂಗ್ವೆಯ ಫಾರ್ ಹೋಂ ದಿ ಬೆಲ್ ಟೊಲ್ಸ್, ಪ್ರಾಟನ್, ದಿ ಆಗೋನಿ ಅಂಡ್ ದಿ ಎಕ್ಸೆಕ್ಸಿಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಸ್ವಾನ್ ಲೇಕ್ ಸಿಂಪೋನಿ ಕರ್ತೃ . ರಷ್ಯಾದ ಮಹಾನ್ ಸಂಗೀತರಚಾನಾಕಾರ, ನಿರ್ದೇಶಕ ಆಗಿದ್ದ ಚಯ್ ಕೋವ್ ಸ್ಕಿಯ ಬದುಕನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದ ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ "ನಮ್ಮ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, ಶೇಷಣ್ಣನವರ ಬದುಕೂ ಹೀಗೆ great... great...." ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿ ಗದ್ಗದರಾದ್ದು ಈಗಲೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿ.ಸೀ. ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ಹಾಗೆಯೇ ರೆಕ್ಸ್ ಹ್ಯಾರಿಸನ್ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋವಿಯ ಬದುಕು, ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ ಯನ್ನು ಕುರಿತ ದಿ ಆಗೋನಿ ಅಂಡ್ ದಿ ಎಕ್ ಸಟೆಸಿ ಚಿತ್ರವೂ ಅವರ ಮೇಲೆ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಸಿಸ್ಟೆನ್ ಚಾಪೆಲ್ ಚಾವಣಿ (Ceiling) ಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟು ಓಡಿಹೋದ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲೆ ಅತಿವಿದ್ದು. ಬೆಲಫಫೇ ಏರ್ಧಧೂ ಸೂರ್ಯೋದಯ ದೃಶ್ಯದ ಅದ್ಭುತದಲ್ಲಿ ಬೈಬಲ್ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವಂಥ ದೇವರ 'Process of creation' ಅನ್ನು ಕಂಡು . ಕಣ್ತುಂಬ ಅನುಭವಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು, ಉತ್ಸಾಹ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಕಾಣ್ಕೆ ಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಮೈಮರೆತ ವಿ.ಸೀ. Beautiful beautiful ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದನ್ನೂ, ಆ ಕಲಾಕೃತಿ ಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ , ತುಂಬು ವಿಸ್ತಾರ, ವೈಶಾಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು 'Lavish', 'Lavish', ಎಂದದ್ದನ್ನೂ ಮರೆಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಟನ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕೈದು ನಿಮಿಷ ಆ ಮಹಾಸೇನಾನಿಯ ನಿಶ್ಚಲ ನೀರವ ನಿಲವಿನ ಮುಖಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ನಿರ್ವಿಕಾರಭಾವವನ್ನೂ ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನೂ ಕಂಡು , Splendid, Splendid ಎಂದು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದುಂಟು, ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಷಾರ್ ನಾಟಕದ ರೋಪಾಂತರವಾಗಿದ್ದ ಮೈ ಫೇರ್ ಲೇಡಿ ಯಂತೂ ಅವರಿಗೆ ತೀರ ಪರಿಚಿತವಾದ್ದು ; ದೃಶ್ಯದೃಶ್ಯವೂ

ಹೃದಯ; ಅದನ್ನು ಅವರು ಕನ್ನಡಿಸಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿನ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಗೆಲುವಿನ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಿನೆಮಾ ನೋಡಿಬಂದಾಗಲೂ ಅದನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿಮರ್ಶೆ ತುಂಬಾ ಹೃದಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಕಣ್ಣು ಮನಸ್ಸು ಯಾವುದನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ನನಗೆ ನುಡಿದು ; " Film Dance And drama or in any Art ಇನ್ನೊಬ್ಬರ Opinion ನಿಂದ ನಾವು guided ಆದಬಾರದು. we should see and frame our own opinion ಎಂದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತುಂಬಾ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡತನ ನಮ್ಮ ನಡುವಣ ವಯಸ್ಸಿನ ಅಂತರವನ್ನು ಮರೆತು. ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜೊತೆ ಹಾಗೆ ಸಿನೆಮಾ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಅವರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು. ನನ್ನಂಥ ಕಿರಿಯರಿಗೆ ಇದು ಒಂದು ಸಮಾನಭಾವ, ಅಭಿಮಾನ ತಂದಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದೇಶಿ ನಾಟ್ಯ ತಂಡದವರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಅಭಿನಯ ಪ್ರದರ್ಶನವಿತ್ತಾಗಲೂ ಒಂದೊಂದು ಎರಡೊಂದು ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಟಿಕೆಟ್ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿ.ಸೀ. ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೇ ಉತ್ತಮ ಪಿಯಾನೊ ವಯಲಿನ್ ವಾದನಕ್ಕೆ, ಸಿಂಪೋನೆ ಸೊನ್ನಾಟಡಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗೆ (ಜಾಸ್ (jazz) ಕೂಡ ಇವರಿಗೆ ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲ) ಚಿತ್ರಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ವಿ.ಸೀ. ತಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅತೀವ ಆಸಕ್ತಿ ಹಲವೇಳೆ ಅವರನ್ನು ದೂರದ ಊರುಗಳಿಗೂ ಕರೆದೊಯ್ದಿದ್ದುಂಟು. ಡೇವ್ ಸಿಬಿಲ್ ಥಾರನ್ ಡೈಕ್ ಮತ್ತು ಲೂಯಿ ಕ್ಯಾಸಾನ್ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ವಾಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸಲು ಮದರಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕ ಪ್ರದರ್ಶನವಿತ್ತ ಖ್ಯಾತ ಬ್ಯಾಲೆ ನರ್ತಕಿ ಅನ್ನಾಪಾವಲಕೋವಾರ ಬ್ಯಾಲೆನೃತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಲು ಕಲ್ಕತ್ತಾಗೆ ಹೋಗಲೆಂದು ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿ., ಕೊನೆಯ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಒದಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ರದ್ದುಪಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಅವರಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದ್ದೆನೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಘೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ, ಪರಿಶ್ರಮ ಎರಡೂ ಇಲ್ಲದ ನನ್ನಂಥವರನ್ನೂ ಹಲವು ಸಲ ಅಂಥವಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವರು ಅದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸುಖಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಿಸಿ ಬೆರಗು ಮೂಡಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಅವರು ಓದಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದನ್ನು , ಅವರಿಗೆ ಹೊಸದೆಂದು ರುಚಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಮ್ಮಲಿಗೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ದ ಓಲೈಕೆವರಿಗೆ ಓದಿ ತೋರಿಸುವ, ಕಾಣಿಸುವ, ಕೇಳಿಸುವ ಆಭ್ಯಾಸ ಅವರದು. ತಮಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದ್ದು ಇತರರಿಗೂ ಆಗಬುದು, ಆಗಲಿ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಮಗೆ ಉತ್ತಮವೆನಿಸಿದುದು ಇತರರ ಕಣ್ಣು - ಕಿವಿ - ಗಮನಗಳಿಗೂ ಬೀಳಲಿ ಬರಲಿ. ಆ ಕಡೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಪಕ್ಷಪಾತ ಅಭಿರುಚಿ ಹರಿಯಲಿ ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಉದ್ದೇಶ, ಇದೊಂದು ಅಪರೂಪ ಗುಣ, ಆದರೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯಾಕ್ರಿಯೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಒಷ್ಯನ್ ಬ್ಯಾಲೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನವಿತ್ತು (1975) . ಆ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ವಿ.ಸೀ. ತುಂಬ nervous ಆಗಿದ್ದರು.ರಕ್ತ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಮಿತಿ 185 / 100 ಇದ್ದು ಹಜ್ಜೆ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡು ಮೂರು ಜಟಿಲಸಮಸ್ಯೆ ಅವರನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕಾಡಿ ನೆಮ್ಮದಿ ಭಂಗ ಮಾಡಿದ್ದವು. ಎಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದರೆ ಅದರ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಅನಾಹುವಾಗಿ ಜೀವಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಅದೀತೇನೋ ಎಂದೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಬರೆಸಿ ಮೇಲೆ, ತಕ್ಷಣ ಬರಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರು, ಹೋದಾಗ ಅವರಿದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕಂಗಾಲಾದೆ. ಪತ್ರ ಬರೆಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ " I am relieved of my tension a little now" ಎಂದರು. ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಿ ಮಾಡಲು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪೆನ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬೆರಳು ಮುಂದುವರಿಯದೆ ಪೇಪರ್ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಕಣ್ಣು ತೇವವಾಗಿದ್ದವು, ಕಂಠ ಗದಗದ, ಮಾತು ನಿಂತಿತ್ತು, ಮುಖ ಕೆಂಪಾಗಿತ್ತು. ಉದ್ದೇಗ ತುಂಬಿದ್ದು ಏನೋ ಯಾತನೆಯಿತ್ತು. ಅವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಅಂದು ರಷ್ಯನ್ ಬ್ಯಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ ! ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್ ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಟಿಕೆಟ್ ಮಾತ್ರ ಹೇಗೋ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡು ,ಕೊನೆಗೂ ಅವರು ಬ್ಯಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು ; ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿಯೂ ಬಂಧರು. ಅದು

ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯೂ ಆಗಯಿತು ... ತರುವಾಯದ ತಿಂಗಳು ಲಂಡನ್ ತಂಡದವರು ಷೇಕ್ಸ್ಪಿಯರ್ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿದರು. ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್‌ಗೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಟಿಕೆಟ್ ಮೊದಲೇ ಕಾದಿರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ದಿನ ಪುನಃ ಅವರ ಅರೋಗ್ಯ ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ; ಪದೇ ಪದೇ ತಲೆ ಸತ್ತು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರೂ ಅವರು ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ನಟಕದ ನಡುವೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ತುಂಬ ತೊಂದರೆ ಆಯಿತು. ನಾನು ಗಾಬರಿಯಾಗುವೆನೆಂದು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ 'Scene create ಆಗುವುದು' ಎಂದು ಅವರು ತಕ್ಷಣ ಹೇಳಲೂ ಇಲ್ಲ . ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ತಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಎರಡನೆ ಮಧ್ಯ ವಿರಾಮದ ವೇಳೆಗೆ ನಾಟಕ ಮುಗಿಯುವ ಮುನ್ನವೆ "ನಿಮಗೆ ಬೇಸರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೊರಟುಬಿಡೋಣವೆ, ಏಕೆ ಕೂರಿರಲು ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ" ಎಂದರು. ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಮನೆಮುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ' I felt I may collapse then' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದು. ಹಾಗೆ ನಡುವೆ ಎದ್ದು ಬರಲು ಅವರಿಗೆ ಸುತರಾಂ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲ ; ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಹಲವಾರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಪೇಚಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೂ ಅಸಮರ್ಪಕ ಅರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿ ಯಲ್ಲೂ ತಮಗೆ ಉತ್ತಮವೆನಿಸಿದ್ದ ಲಲಿತ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳ ಮೋಹನಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಅವರ ಈ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದಿರುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ?

ಇನ್ನೊಂದೇ ಸಣ್ಣ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿ ಇದನ್ನು ಮುಗಿಸಬಹುದು : ತಪ್ಪದೆ ತಮ್ಮ 79-80ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂಥೆ ಶ್ವಾನಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಅವರು ಎಂದಿನಂಥೆ ಹೋಗಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಬಹುಮುಖ ಆಸಕ್ತಿಗೆ, ಅಡಗದ ಕುತೂಹಲಕ್ಕೆ ವಿಸ್ಮಿತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಾಚಿಕೆಯನ್ನೂ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ; ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಮಣಿದಿದ್ದೇನೆ.

ಹಣ, ಪದವಿ, ಪ್ರಶಂಸೆ, ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿ.ಸೀ. ಯವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿ ನಿಜವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದವರು ! ವೆಚ್ಚದ ಬಗ್ಗೆ ಎಂಥಿಗೂ ಅವರು ಲೆಕ್ಕವಿಡಲಿಲ್ಲ, ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ . ಒಂದು ಸಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಅರುನೂರೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಗೌರವಧನ ಬಂದಿತು. ದಿನಸಿ ಅಂಗಡಿಯ ಲೆಕ್ಕದ ಬಾಕಿ ಮೊದಲು ತೀರಿಸುವುದ ; ಉಳಿದರೆ ದಿ ಇಕಾನ ಮಿಸ್ಟ್ ಚಂದಾ ಮುಗಿದಿದೆ. ಅದನ್ನು ನವೀಕರಿಸುವುದ - ಎಂಬ ಎರಡು ತುರ್ತುವೆಚ್ಚ ಅವರ "ಪ್ರಿಯಾರಿಟಿ" ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದರು ; ಆದರೆ ಬಂದುದು ಅಷ್ಟೆ. ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ವಿನಿಯೋಗಿಸುವುದು ಎಂಬುದು ಹಣ ಕೈಗೆ ಬಂದ ದಿನ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ .ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಲಾಲ್ ಬಾಗ್ ರಸ್ತೆ ತಪ್ಪಿ ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ರಸ್ತೆಯತ್ತ ವಾಯುವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಕೋಶಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪಾಟ್ ಟೀ ಕುಡಿದು ಹಾಗೆ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ನಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬುಕ್ ಹ್ವೆಸ್ ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ವಿ.ಸೀ. ಯವರಿಗೆ ಒಳಗೆ ಹೋಗುವ ಚಪಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ ! ಒಳಹೊಕ್ಕೆವು. ವಿದೇಶೀ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇವರಿಗೆ ತರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥೆ ಅದಾದ್ದರಿಂದ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರ ಅಭಿರುಚಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. " Fireugn Affairs" ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಈಗ ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಒಡನೆಯೇ ಮಿಕ್ಕುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತ ವಿ.ಸೀ. ಚೆಕ್ ಪುಸ್ತಕ ಹೊರತೆಗೆದು ಮೊದಲು ನೂರೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಚೆಕ್ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗೆ ಚಂದಾದಾರರಾದರು ! studio or theatre Arts ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಹಿಂದೆ ನಿಂತಿದ್ದವು. ಅವನ್ನು ಏನಾದರೂ ಪುನರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆಯೆ, ಅವು ಬರುತ್ತಿವೆಯೆ? - ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ ; ಬರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನೂ ತರಿಸಿಕೊಡಲು ಆದೇಶ ವಿತ್ತರು - " I don't regret I shall be glad to get them at whatever cost." ಆಮೇಲೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನಿನ ಮೇಲೆ ಷ್ವಾಜೆನ್ ಬರ್ಹರ್ ನಂತರ ಬಂದಿರಬಹುದಾದ ಈಚೀಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಾಗಿ ತಲಾಷ್ ಮಾಡಿದರು. ಇತರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೀಗೆ ಖರ್ಚಾಗಿ, ಬಂದಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಗೌರವಧನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಹಣಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸೇರಿಸಿ, ಮಾರನೆಯ ದಿನ ನನ್ನನ್ನು ಪುನಃ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ದಿ ಇಕಾನಮಿಸ್ಟ್ ಚಂದಾ

ನವೀಕರಿಸಿದರು! ಅ ಹೋತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರ ಎರಡು ಪಾಲು ಹಣ ಸುಮಾರು ಖರ್ಚಾಗಿತ್ತು ! ಆದರೆ ದಿನಸಿ ಅಂಗಡಿ ಬಾಕಿ ಪೂತಿ ಹಾಗೆ ಉಳಿದಿತ್ತು !

ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಒಂದು ಪ್ರಚಾರೋಪನ್ಯಾಸ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಗೆ ಐದನೂರು ; ಇನ್ನಾರೊ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಏನೋ ತುರ್ತು ಅಗತ್ಯವಿದೆಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೂರು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. "ಉಳಿದ ನೂರು ಇಲ್ಲಿದೆ ; ತಗೊಳ್ಳಿ, ಒಂದೊಂದು ಕಿಲೋ ಎರಡು ಪ್ರಾಕೆಟ್ ಸಿಹಿ - assorted sweets - ತಂದುಬಿಡಿ , lets all share it. ಅಷ್ಟೇ ಈಗ ಬಂದ ಹಣದ ಪ್ರಯೋಜನ ನಮಗೆ ! We shall eat and forget it" ಎಂದು ಹಣ ಕೊಟ್ಟರು. ತರಿಸಿದೆ; ತಿಂದೆವು. ಅವರು ಮರೆತರು ; ನನಗೆ ಮರೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. " ಇದೇನು , ಹೀಗೆ ಬಂತು, ಹಾಗೆ ಹೋಯಿತು"? ಎಂದೆ . ಒಂದು ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿದರು . ಅವರ ಅಜ್ಜಿಯ ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತರು . ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪಾತ್ರೆ ಪರಡಿ ಧನ ಧಾನ್ಯ ತರಕಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶೇಖರುರವಾಗುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೂ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಆದರಿಂದ ಊರವರಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸಂತರ್ಪಣೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಂಚಿ ಕೈ ತೊಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಇವರೊಮ್ಮೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ; " ಇದೆಲ್ಲ ಶನಿ, ಇಉಟ್ಟು ಕೋಬಾರದು ; ಸಾಗಿಸಿಬಿಡಬೇಕು" ಎಂದು. "ಅವರಿಗೆ ಪಾಪಭೀತಿ ಕೋಬಾರದು ; ಸಾಗಿಸಿಬಿಡಬೇಕು ; ಖರ್ಚಿಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕು. ಇರುವವರೆಗೂ ನೂರು ಚಿಂತೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಕೈ ಬರಿದಾದರೆ ಹಾಯಾಗಿರಬಹುದು !" ಎಂದರು. ಈ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಏನೆನ್ನೋಣ ? (ಇನೂ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸಂಗತಿ ; ಹಾಗೆ ತರಿಸಿದ ಎರಡು ಪ್ರಾಕೆಟ್ ಸಿಹಿತಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ನಾನು ಮನೆ ಸೇರುವ ಮುಂಚೆಯೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು ! ಆ ಸಿಹಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಅವರ ಈ ಅಂತಃಕರಣದ ಸವಿಗೆ ಏನೆನ್ನಲಿ?)

ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಪಡೆದಾಗಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ; ಬೇಂಗಳೂರು ತಲುಪುವ ಮೊದಲಿಗೇ ಅರೆವಾಸಿ ಹಣ ಖರ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉಳಿದುದು ದಿನಸಿ ಅಂಗಡಿ ಬಾಕಿಗೆ, ಔಷಧದ ಅಂಗಡಿ ಬಾಕಿಗೆ ಹೋಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ತುಂಬಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಡವಾಗಿಯಾದರೂ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಹತ್ತು ಸಾವಿರದ ವಿಲೇವಾರಿಯೂ ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಆಯಿತು. ವಿ.ಸೀ. ಹಣಪ್ರಪಂಚ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹೀಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಅವರು ಕೂಡಿಡಲಿಲ್ಲ ; ಉಳಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಬಂದುದನ್ನು ಬಂದಹಾಗೆಯೇ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದರು ; ಬಂದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ದಿನ ಕೊರಗಲಿಲ್ಲ. "I belong to the expenditure school of thought " (In Economics) ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. "Always in Red / Never in plus / This is my obituary notice ! " ಎಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾಪು ಲೇವಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಕ್ಕಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಕರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ತಾವು ಮಾತ್ರ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ನಿತ್ಯಪುರಂದರದಾಸ ಉಳಿದರು !

ಮಾರ್ಚ್ 1979ರಲ್ಲಿ urinary injection ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಎಂಟು ಹತ್ತು ದಿನ ನರ್ಸಿಂಗ್ ಹೋಮಲ್ಲಿಬೇಕಾಯಿತು. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ನರ್ಸಿಂಗ್ ಹೋಂ ಸೇರುವುದು ಅವರಿಗೆ ಸುತರಾಂ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಸಾಗುದುರೆಗೆ ಹುಲ್ಲನಡಂಕಿದಂತೆ' ಈಗ ಇವೆಲ್ಲ ತಮಗೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೇರಿದ ನಾಲ್ಕೈದು ನಿಮಿಷಗಳಿಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿನ ನೀರಸ , ರುಗ್ಣ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಸಿಡಿಮಿಡಿಗೊಂಡರು. "ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಮಾನ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲರೀ- " ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಮೊದಲ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ! ಮೊದಲ ಮೂರು - ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಬಾಟಲು ಡ್ರಿಪ್ಸ್ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕೈದು ಬಾಟಲಾದರೂ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದರೂ ಇವರ ಉಗ್ರವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಡಾಕ್ಟರು ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. 'ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿಬಿಡಿ' ಎಂದು ಏನೋ ತಿನ್ನದೆ ಕುಡಿಯದೆ ಎರಡು ದಿನ ವಿ.ಸೀ. ಉಪವಾಸ ಮುಷ್ಕರವನ್ನೆ ಹೂಡಿದರು ! "If I am to die, let me die in my house and on my bed- ಯಾಕ್ರಿ ಬದುಕಿರಬೇಕು, ಹಈಗೆ ಚುಚ್ಚಿಸಿ ಕೊಂಡು ? ಬೆಳಕಿಲ್ಲ, ಗಾಳಿ ಇಲ್ಲ , ಸ್ವತಂತ್ರವಿಲ್ಲ , I am in jail caged ಎಂದರು . ಬಲವಂಥವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆದು, ತಮ್ಮ ಕೋಣೆ ಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕದ ಮಧ್ಯೆ ತಮ್ ಹಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತರಾಗಿ ಸಾರ್ತರ್ ನ (Sartre) ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು ! ಮರನೆಯ ಬೆಳಗದ್ದೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಹೋದಾಗ ಅವರು ಗ್ರೀಟ್ ಮಾಡಿದ್ದು ಹೀಗೆ -"

ಬನ್ನೀ ಇಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪುಟ ಓದಿಬಿಡಿ : ಮಿಕ್ಕಿದ್ದು ಸಾಯಲಿ : Read it, read it aloud ಎಂದು ಓದಿಸಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ, ಅದರ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. " What keeps me alive and running is not the nursing home or treatment of thousand rupees or more of coconut water but four pages like these (pl 30-33) ; ಎಂಥ ಮನೋವಿಲಾಸ! ಏನಪ್ಪ ಅಷ್ಟಿಲ್ಲದೆ will he be considered among the front ranking writers of the world?" ಎಂದರು. ಆ ಕರೆಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅವಸರ, ಕುತೂಹಲ , ಉತ್ಸಾಹ, ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಕಾತರ ಇನ್ನೂ ಈಗ ಕೇಳದಂತಿದೆ. ಅವರು ಕಾಣಿಸಿದ ಸಾರ್ತೃನ ಮನೋವಿಲಾಸದಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡದು-ಅದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಕಾಣಿಸಿದ ಇವರ ಮನೋವಿಲಾಸವೂ ಹೌದು ಕಲೆ ಸಾಹಿತಿಯ ಗಳಲ್ಲಿನ ಈ ಅತೀವ ಪ್ರೀತಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳೇ ಅವರ ಬದುಕನ್ನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಹ್ಯಮಾಡಿದ್ದು. ಸವಿಗೊಳಿಸಿದ್ದು ; ಅವರ ಅಯುರ್ಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದು, ಅವರನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದು, ನುಡಿಸಿದ್ದು.

ಅದೇ ವರ್ಷವೂ ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷವೂ ಅವರ ಮನೆಯಿರುವ ಅಡ್ಡ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಅತೀವ ವಾಹನ ಸಂಭರದಿಂದಾಗಿ, ಹಳೆಯ ವಾಸ್ತು ಅದಾದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟಡ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡು, ಅವರ ಕೋಣೆಯ ಗೋಡೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಕಡೆ ಬಿರುಕುಬಿಟ್ಟಿತು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಸೋರಿ ನೀರಿಳಿಯಲು ತೊಡಗಿ, ಕಪಟಿನಲ್ಲಿನ ಪುಸ್ತಕ ನೆನೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. (ದಿನವಿಡೀ ಉಂಟಗುತ್ತಿದ್ದ ಗದ್ದಲದಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ನೆಮ್ಮದಿ ಭಂಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.) ಮಳೆಗಾಲ ಮುಗಿಯುವವರೆಗಾದರೂ ಇರಲಿ ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಹೊಸತಾಗಿ ಸುಣ್ಣ ಬಣ್ಣವೂ ಆಯಿತು. ಅವರ ಕೋಣೆಯ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ರಾಫೇಲ್ ಮುಂತಾದವರ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆರಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ತಡವಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆ ಮೊಳೆಹೊಡೆದು ಗೋಡೆಯನ್ನು ದುರ್ಬಲ ಗೊಳಿಸುವ ಬದಲು ತೆಳುನೈಲಾನ್ ದಾರ ಕಟ್ಟಿ ಪಟಗಳನ್ನು ತೂಗುಬಿಡುವುದು ಮೇಲೆಂದು ನೈಲಾನ್ ದಾರ ತರಲು ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಸಹಜ ಸೋಮಾರಿಯಾದ ನಾನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ವಾರಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೆನಪಿಸಿ- "I cant see the walls it is empty andn I cant bear the sight k - ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇಗ ನೈಲಾನ್ ದಾರ ತನ್ನಿ ; let me hang a few pictures atleast. It makes me desperate and my heart breaks to look at-" ಎಂದು ಶೂನ್ಯತೆ ತುಂಬಿದ್ದ ಗೋಡೆಯನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ನುಡಿದರು. ಅವರ ಕಣ್ಣು ಮುಖ ಅವರ ಮಾತಿನ ಭಾವನೆ ಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕೇಳಿ ಧಟ್ಟನೆ ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮೋತ್ತರದ ಸಾಲು ನೆನಪಾದುವು - " Painting is the best of al arts, conductive to dharams, and emancipation, It is very auspicious when placed in a house. As Sumeru is the best of mountains, Garuda the Chief of birds. and a lord of the earth the most exaltged amongst men, so is painting the best of all arts . A painting cleanses and curbs anxiety, augments future good, causes and pleases the household deity. The place where a picture is firmly placed does not look empty-" ವಿ.ಸೀ. ಅವರ ಈ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ಅದೇ ದಿನ ತಪ್ಪದೆ ದಾರ ತಂದೆ ; ಚಿತ್ರಪಟಗಳು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ರಾರಾಜಿಸಿದುವು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಮುದಗೊಂಡಿತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ನಮಗೂ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು.

ಇದನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಅವರು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ತಳೆದ ನಿಲವು, ಕಾಣಿಸಿದ ಜೀವನ ವಿವೇಕಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕು.

ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದರ ಸಂಕೇತ ವಾಗಿಯೂ ಏನೂ ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಶಿಖೆ (ಸಿಕ್ಕುಸಿಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು - ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು ಇಂದಿನಿಂ ಪ್ರಾಸವಂ ತೊರೆವುದೆ ನಿಶ್ಚಯಂ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ - ವಿ.ಸೀ. ಕೂಡ ತಮ್ಮ 76-77ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂದಿನಿಂ ಶಿಖೆಯಂ ತೆರೆವುದೆ ನಿಶ್ಚಯಂ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತೆಗೆಸಿ ಬಿಟ್ಟರು!) ಸ್ನಾನಾನಂತರ ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಆಚಮನ, ಸಂಧ್ಯಾ ವಂದನೆ, ಹಣೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಕ್ಷತೆ ಚಂದನ, ಉಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಚ್ಚೆಪಂಚೆ, ತೊಡುತ್ತಿದ್ದ ರುಮಾಲು (ಅವರು ತಮ್ಮ ಎಂದಿನ ಈ ವೇಷಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿಯೆ

ಹೋಗಿಬಂದದ್ದುಂಟು - ಅಪವಾದಕ್ಕೆಂಬಂತೆ ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಷರಾಯಿ ಧರಿಸಿದ್ದರೂ ! ವಿಮಾನನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಇವರ ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಯರೋ ಶ್ರೀಮಂತ ಚೆಟ್ಟಿ ಯಾರ್ ಇರಬೇಕೆಂದು ವಿದೇಶೀಯರೂ ನಮ್ಮವರೂ ಇವರನ್ನೇ ಬೆರಗು ಗಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನಾನೆ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ.) ಶೀವರಾತ್ರಿಯಂದು ತಪ್ಪದೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದು, ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಂಜೆ ಮನೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಶಂಕರಮಠ, ತಪ್ಪಿದರೆ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರೆ ಇತ್ಯಾದಿ- ವಿ.ಸೀ. ಅವರನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶರಣರೆಂದು ಆಸ್ತಿಕರೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲು ಎಡೆಗೊಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಹೊರನೋಟಕ್ಕಷ್ಟೆ ಅವರು ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂದು ಅವರು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದವರಲ್ಲ. ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ಚಿಂಥನೆ ಅಲೋಚನೆಗಳಿಗೆ ಒಲಿದಿದ್ದವರು. ಮತ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಹಾಗೆ. ತಾವು ಯಾವುದನ್ನೇ ನಂಬಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಒಪ್ಪಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಇತರರ ಶ್ರದ್ಧೆ ನಂಬಿಕೆ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಅವರೆಂದಿಗೂ ಹೀಗೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಬದಲಿಗೆ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಗುಪ್ತಭಕ್ತಿ, ಸರ್ವಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿ ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಾದ್ದು. ಶೀವರಾತ್ರಿಯಂದು ಈಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದೇನೂ ನಿಜವೆ. ಆದರೆ ಆ ದಿನವೇ ಹಿಂದೆ ಅವರ ತಂದೆಯವರು ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಹಿರಿಯರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟೆ, ಶಂಕರಮಠ-ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ನಿತ್ಯ ಯಾತ್ರೆ ಕೇವಲ ವಾಯುಸೇವನೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾತ್ರ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಂತೂ ತೀರ ಅಪರೂಪವೆ. ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರವಲಯ ದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಹಾಸಿನ ಮೇಳೂ ತೆಂಗಿನ ಮರದ ನೆಳಲಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಮಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಂಡ ನನಗೆ ಅವರ ಪರ, ಪರತತ್ತ್ವ, ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ನಿಲುವು - ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ - ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಲ್ಡನ ನಿಲವಿಗೆ ತುಂಬ ಹತ್ತಿರದ್ದೆನಿಸಿದೆ, ಅದನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಅದರೂ ಅವರಿಗೆ ದೈವವಾದದಲ್ಲಿ - ಏಕೆ , ಮನವತೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ - ಗಟ್ಟಿನಂಬಿಕೆ , ವಿಶ್ವಾಸ ಇರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕು. when half-gods go / the Gods arrive' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಕಸ್ಮೈದೇವಾಯ ದಲ್ಲಿ-

ಇಲ್ಲದೊಂದಕೆ ಹೆಸರನಿತ್ತು ಕರೆಯುವೆವೊ
ಇಲ್ಲದಿರೆ ಮಾನವನ ಸುಗುಣವೇ ಕೈವವೊ
ಎಲ್ಲಿಗೂ ಹರಿಯದಿಹ ಸಂಶಯವೇ ಕೊನೆಯೊ!

ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದು. ಸನಾತನ ಶ್ರದ್ಧೆ - ಆಶ್ರದ್ಧೆಗಳ ನಡುವಣ ದ್ವಂದ್ವ, ವಿರೋಧಾಭಾಸದ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ - ಈ ನಿಲುವು ಅವರನ್ನು ಸಂದೇಹವಾದಿ, ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿ, ನಾಸ್ತಿಕವಾದಿ, ಅಜ್ಞೇಯತಾವಾದಿ (Agnostic) ಎನಿಸಿದರೂ - ಎಂಥ ಅಲೋಚನೆಯ ಅಳದಲಿಯೂ ಒಂದು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಅನ್ವೇಷಣಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ದೊಡ್ಡದೆಂದು ತಾವು ನಂಬಿದುದಕ್ಕೆ ಅಚಲನಿಷ್ಠೆ ಇರುವುದನ್ನು ಯಾರೂ ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಜ್ಞೇಯ ತಾವಾದಿ - Intellectual Agnostic - ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದೆ ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಅವರು ನಕಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ, ನಾನು ಮನಾವತಾವಾದಿ ಮಾತ್ರ ' ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದುಂಟು. Humanist ಎಂದು ಕರೆದು ಓಸರಿಸಿದರೆ ನನಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ " ಎಂದೂ ಅವರು ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, ಗತಿ ಎಂಥ ದುಸ್ಸಾಹವಾದುದೇ ಆಗಿರಲಿ, ಮಾನವನ ಅತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ದೃಢವನ್ನೂ ಕಾಣಿಸುವ ಹೆಜ್ಜೆ ಕವಿಯ-

In the fell clutch of circumstance
I have not winced nor cried aloud.
Under the bludgeonings of chance
My head is bloody but unbowed.

ಎಂಬಂಥ ನಿಲವು ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಸಮ್ಮತ, ಒಪ್ಪಿತ, ಮಾನ್ಯ, ಹಲವಾರು ಸಲ ತಮ್ಮ ಮಾತುಕತೆಗಳಲಿ ಅವರು ಇದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. "Scholarly people talk history. Devout people push their own brand of devotion. Busy people do not have time to talk to you. Simple people do not have words for it, and the holiest people keep their mouths shut" (Ronald Eyre—Start of a long search , BBC Listener) – this is the position about religion, faith and social life in our country" ಎಂದು ಎಷ್ಟೊ ಸಲ ಅವರು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುಂಟು. ಅವರ ಆತ್ಮದ ಕೊರಗು (agony of the soul) ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡಿತು. ಅವರ ಖಚಿತ ನಿಲವು "ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹತ್ತು ಜನರೆದುರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಆದ್ಯಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ ; ಬದುಕಿನ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಚಿಂತನ ಹಾಯ್ದರೆ, ಆ ಬಗೆಗೆ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಹರದಲ್ಲಿ ಸುಳಿದರೆ, ಅಂಥ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಮ್ಮ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಬಾಳ್ವೆ ಯಾವುದಿದ್ದೀತು?" – ಎಂಬುದು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು, ನನ್ನ ಬದುಕಿಗೆ ಅದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ Of the Earth Earthy, ಎನ್ನುವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ನಾನಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಯಾವುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ, ನನ್ನ ಅಲೋಚನೆಯ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇದೆಯೋ – ಅಂಥ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ನನಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗದೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ತೊಳಲಿಯೇ ಇದ್ದೇನೆ. ಹೀಗೇ ಜೀವ ಮುಗಿದುಹೋಗುತ್ತದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಆ ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದಿನದ ಬದುಕನ್ನು ನಡಸುವ ಜೀವಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ನನಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷ. ಆ ಸಂತೋಷ ಕಂಡರೆ ನನಗೂ ಕೃತಾರ್ಥತೆ ಬಂದಂಥಾಗುತ್ತದೆ. " ಎಂದು (ಗೆಳೆಯ ಶ್ರೀ ಆರ್. ಪಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಿಂದ ಉದ್ಧೃತ : 6-5-1979) . ಇದು ತುಂಬ rational ಎನ್ನಬಹುದಾದ, ಆದರೆ ತುಂಬ ಪರಾಮಾಣಿಕವಾದ ನಿಲವು, ನಂಬಿಕೆ, ಅಲೋಚನೆ, ಆತ್ಮವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಭಾಳದರ್ಶನ ಪದೇ ಪದೇ ಅದನ್ನು ಅವರು ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು : "ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಶಕ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೂ ನೇರವಾಗಿ , ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ, ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು ; ನಮ್ಮಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೆಟ್ಟದಾಗದಿರಲಿ, ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನಿಂದ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ವಾದರೂ ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು ಬದುಕುವುದೂ ಒಂದುದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ." ಒಂದು ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲಿ –

"Be of use
Be of help
Be cheergul to one and all

ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಗೇ ಇದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಹುಕೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ – ಎಂದಿದ್ದರು ನನಗೆ, ಈ ಜೀವನ ವೀವೇಕ ನನ್ನ ಬಾಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ನಡೆಸಿದೆ. ಇನ್ನಾವುದೋ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನೇ ಕುರಿತು ಹೇಳಿಕೊಂಡ ಮಾತು ಇದು: "It is not like wind we come and like water we go that would be too facile and too simplistic a way of looking at things . Life is an experience and I shall not be ungrateful that it was given to me to live howsoever it has been done. Courage keep your usual cheer and live your life as bravely and as powerfully as you have done." ಇಂಥುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಾತು ಸೋಲುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಬಾಳಿನ ಅಲೋಚನೆಯಾಗಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿ, ಅನುಭವವಾಗಿ, ಹದವಾಗಿ ಅದು ಬೆಳಗಿ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹದಗೊಂಡು ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಬದುಕು ವಿಸೀ. ಅವರದು. ಬದುಕನ್ನು ಅವರು ಒಂದು ನುಭವವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ, ಅದರ ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷಣವನ್ನೂ More human, more open, ಎಂಬಂಥ , ಭಳಿದರು . ಬಂದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಧೀರತೆಯಿಂದ ಎದುರಿಸಿದರು ;; ಎಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಸಹಜ ಉಲ್ಲಾಸವನ್ನು , ನಿಲುವು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ , ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು, ಹಾಗೆ ಕಂಡುದನ್ನು ಇತರರಿಗೂ ಕಾಣಿಸಿದರು; ತಾವೇ ಒಂದು ಬೇಳಕಾದರು.

ಬದುಕು ಮುಗಿಯುವ ಮುನ್ನ , ಬೆಳಕು ಆರುವ ಮೊದಲು ವಿ.ಸೀ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟರೆಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಹೌದು , ಕೇಳಿದೆ, ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ, ಮೃದುಹೃದಯಿಗೆ, ಅಜಾತ ಶತ್ರುವಿಗೆ ಕೊನೆಗಾಲ ಏಕೆ ಅಷ್ಟು ಕಷ್ಟಕರದ್ದಾಯಿಯೋ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ .. ಹದಿನೈದು - ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ಸುಮಾರು ಅವರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸೌಭಾಗ್ಯ ದೊರೆತಿದ್ದ ನನಗೆ ಅವರ ಆ ನೋವನ್ನು ಕಾಣಿಸಬಾರದೆಂದೂ ಏನೂ ವಿಧಿ - ವಿಧಿ, ಕರ್ಮ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ, fate ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗೆಲ್ಲ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಅವರು ಅಣಕದ ಕಿರುನಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು - ಕೊನೆಯ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ ಮಾತ್ರ ದೂರದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ - ಬವಳಗಾಮಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದಿತ್ತು. ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಎಂದರೂ ಹಿಂದಿರುಗಲು ಎಂಟು - ಹತ್ತು ಗಂಟೆಗಳೇ ಬೇಕಾಗಿ, ಅಂತಿಮದರ್ಶನದ ಭಾಗ್ಯವೂ ದೊರಕದಾಯಿತು... ಒಂದು ತುಂಬ ಆಪ್ತವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ "In shine and shower be with me, K" ಎಂದಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು, ಕೇಳಿ, ಆ ಜನನಾಂಧರ ಸೌಹೃದಯವನ್ನು ಕಂಡು, ನನ್ನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂದಿತ್ತು. ನೆನವ ಈಗಲೂ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಿಮ ದರ್ಶನ ದೊರೆಯದಾದರೂ ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕ ಕಾಲ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆ ಬದುಕಿನ ಸ್ಥಿಗ್ಧತೆಯನ್ನು ಹಣ್ಣುವಿಲಾಸವನ್ನು ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಭಾಗ್ಯ ನನ್ನದಾಗಿತ್ತು. ಎಂಬುದೇ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನ ತಂದಿದೆ.. ಏನೆಲ್ಲ, ಎಷ್ಟೇಲ್ಲ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರೂ ಅ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಉನ್ನತಿಯದು ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷ, ಅದರ ಜೀವಗುಣ, ಅದನ್ನು ಕಂಡು , ಅರಿತು, ಅನುಭವಿಸಿ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾನುವಾರ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ (4-9-1983) ವಿ.ಸೀ. ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಹಿಂದಿನ ಶುಕ್ರವಾರ ಸಂಜೆ ಆರೊವರೆ ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಮುಂಚೆ ಏಕೊ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೋಗಿದ್ದೆ. (ಆ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎಂಧಿನಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥಭಾವವೂ ಇತ್ತು!) ಸ್ವಲ್ಪ ಜ್ವರವಿದ್ದು ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಮಲಗಿದ್ದರು. ಮಂಪರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂಥ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೆ, ಬಹುಶಃ ಹೆಜ್ಜೆ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದರು. ಗುರುತಿಸಿದರು. ನೋಡಿದಿರಾ ಸ್ಥಿತಿ !' ಎಂಬಂತೆ , ಅವರದೇ ಆದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ, ಕಣ್ಣು ಮುಖ ಮಿನುಗಿಸಿದರು. ಹಣೆ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿ ಜ್ವರ ಹೆಚ್ಚೇನೋ ಇಲ್ಲ ಎಂದೆ. ತುಟಿಯಲುಗಿಸಿ ತೆಳುನಗೆ ನಕ್ಕರು. ಮುಂದಿನ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಷಮಿಸಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸೂಚನೆಯೂ ಆಗ ನನಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸುಳಿವು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೂ ನಾನು ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋರಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಾರು ಸಲ ಹಾಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದು ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪದೆ ಮುಂದೂಡಿದ್ದೆ. ಈ ಸಲ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಧಿ (!) ವಂಚಿಸಿತು. ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯವಧಾನವಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಹೊರಡಬೇಕಿತ್ತು. ಹೊರಟೆ, ಪುನಃ ಅವರನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ... ಅವರ ಆ ನಿರ್ಮಲ ನಗೆ, ಕಣ್ಣು ಮಿನುಗು, ತುಟಿಯಲುಗು ಕಾಣಿಸಿದ ಆ ಮಂದಹಾಸ - ಅವೇ ನನಗೆ ಅವರ ಕೊನೆಯ ನೋಟವಾಯಿತು. ಅದು ದಿವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ ; ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ...

ಅನುಬಂಧ - 1

ವಿ.ಸೀ. ಬದುಕಿನ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು

(ಅ) ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನ

1899 ಜನನ, ಬೂದಿಗರೆ (ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ), ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2. ತಂದೆ; ಹುಲ್ಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ ; ತಾಯಿ ; ಬೂದಿಗರೆ ದೊಡ್ಡವೆಂಕಮ್ಮ.

1906 - ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು : ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ,

1907 - ಪ್ರಾಥಮಿಕ / ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಬೆಂಗಳೂರು : ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ; ಎ.ವಿ.ಸ್ಕೂಲ್ , ಕೋಟೆ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ - ಇತ್ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ.

1917 - ಕಾಲೆಜ್ ಶಿಕ್ಷಣ: ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೆಜ್‌ನಲ್ಲಿ. ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ : ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ (ಸರ್ ಶೇಷಾದ್ರಿ ಬಂಗಾರ ಪದಕ - ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ - 1920) .

1920 - ಸ್ನತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೆಜ್, ಮೈಸೂರು , ಎಮ್.ಎ. ಪದವಿ : ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ - ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ.

1920-28- ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು : ಶಾರದಾ ವಿಲಾಸ ಹೈಸ್ಕೂಲು , ಮೈಸೂರು, (1922ರಲ್ಲಿ 6-8 ತಿಂಗಳು ಕಾನೂನು (law) ಕಲಿಯಲು ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ; ಅಲ್ಲಿ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಂಟ್ರೋಲರ್ ಆಫ್ ಕರೆನ್ಸಿ ಅಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ - ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾಲ).

1925- ಮದುವೆ : ವಿಜಯಪುರದಲ್ಲಿ ; ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಸರೋಜಮ್ಮ ; ಮಕ್ಕಳು : 4 ಗಂಡು ; 2 ಹೆಣ್ಣು .

1928 - ಕನ್ನಡ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ನೇಮಕ : ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ; ಬೆಂಗಳೂರು- ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ. ನಿವೃತ್ತರಾದಾಗ ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (Asst. Progrossor) . (1948 ರಿಂದ 50ರ ವರೆಗೆ ಎರಡು ವರ್ಷ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೆಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರಾಗಿದ್ದುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ).

1956- ಆಲ್ ಇಂಡಿಯ ರೇಡಿಯೋ : ಆಕಾಶವಾಣಿ - ಬೆಂಗಳೂರು ಕೇಂದ್ರ ದಲ್ಲಿ Producer, Spoken word.

1964-68- ಹೊನ್ನಾವರದ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರೊಗ್ರೆಸ್ಸಿವ್ ಎಜುಕೇಶನ್ ಸೊಸೈಟಿಯವರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೆಜಿನ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು.

1974 ಪತ್ನಿವಿಯೋಗ : ಲಂಡನ್ ಯಾತ್ರೆ : ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಪೀಡಿತ ರಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದು.

1983 ನಿಧನ , ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೪.

(ಆ) ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಜೀವನ

1923 ಪ್ರಥಮ ಕವನ ಪ್ರಕಟಣೆ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ (ಸಂ . 5 ಸಂ. 1 ಒಲವು).

1928 ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟಣೆ; ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ - ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ.

1931 ಅಧ್ಯಕ್ಷರು : ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಕಾರವಾರ.

1934-42 ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ, ಕ.ಸಾ.ಪ : ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನಕಾರರು- ಮದರಾಸಿನ ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ.

1936 ಅಧ್ಯಕ್ಷರು , ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ಹಂಪೆ.

1939 - ಸಂಪಾದಕತ್ವ ಕ.ಸಾ.ಪ. ಪತ್ರಿಕೆ. ಬೆಂಗಳೂರು.

1943-೪೪ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮೈಸೂರು,

1953 ಅಧ್ಯಕ್ಷರು , ಅಖಿಲ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ , ಕುವಟಾ.

1954- ಅಧ್ಯಕ್ಷರು , ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ ಭಾಷಾ ಸಮ್ಮೇಳನ , ಗದಗ್,

1954-70 ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಸದಸ್ಯತ್ವ (ಕನ್ನಡ).

1955-56 - ಸಂಪಾದಕತ್ವ , ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆ, ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

1965-68 ಭಾರತೀಯ ಜ್ಞಾನಪೀಠಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಲಹಾ ಮಂಡಲಿ ಸದಸ್ಯತ್ವ (ಕನ್ನಡ)

1970 'ಮಹನೀಯರು ಗ್ರಂಥ ಬಿಡುಗಡೆ; ಸನ್ಮಾನ : ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಶೇಟ್ಟಿ ಪುರಭವನದಲ್ಲಿ , ಬೆಂಗಳೂರು. - ಗಣ್ಯ ಸಾಹಿತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ - ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ - (ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.) 'ಮಹನೀಯರು' ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ಕೇರಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ರಜತೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭದ ಉದ್ಘಾಟನೆ.

1971- ಸಂಪಾದಕರು ; 'ಕವಿ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ ' ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಐಬಿಎಚ್ ಪ್ರಕಾಶನ , ಬೆಂಗಳೂರು.

1973- ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅಜೀವ ಗೌರವ ವೇತನ, ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಮಂಡಲಿಗೆ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ; ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

- ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪುರಸ್ಕಾರ : 'ಅರಲು-ಬರಲು' ಕವನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ .- ವಿ.ಸೀ. - 75- ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟಣೆ.

1976- ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟೋರೇಟ್ ಪದವಿ ಪ್ರದಾನ.

1978- ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ; ಕೃಷ್ಣಚಾರಿತ್ರ ಕೃತಿಗೆ ಮಾನವಿಕಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ.

ಅನುಬಂಧ - 2

ವಿ.ಸೀ. ಕೃತಿಗಳು

(ಅ) ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳು

ಗೀತಗಳು (1931); ದೀಪಗಳು (1933) ನೆಳಲು - ಬೆಳಕು (1935) ದ್ರಾಕ್ಷಿ -ದಾಳಿಂಬೆ (1948) ಹೆಚ್ಚೆಪಾಡು (1958); ಕದಂಬ (ಅಯ್ದು ಕವಿತೆ) (1970); ಅರಲು - ಬರಲು (1972); ಹಗಲು - ಇರುಳು (1981).

(ಆ) ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು

ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ (1928); ಸೊಹ್ರಾಬ್ - ರುಸ್ತುಂ (1930); ಅಗ್ರಹ (1931); ಹಣಪ್ರಪಂಚ (1937); ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ (1940); ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆ (1943); ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ್ (1946), ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರಚನೆ (1947); ವ್ಯವಹಾರ ಧರ್ಮ (1949); ಭಾರತದ ಐವರು ಮಾನ್ಯರು (1951), ಕವಿ ಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ (1955); ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು (1956) ' ಬೆಳುದಿಂಗಳು (1959); ಶ್ರೀಶೈಲಶಿಖರ (1960); ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ (1960), ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ (1962); ಸಾಹಿತ್ಯ; ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ (1967); ಸೀಕರಣೆ (1970) ಚೈವನ (1970); ಮಹನೀಯರು (1970) ಕಾಲೆಜ್ ದಿನಗಳು (1970); ಎರಡು ನಾಟಕಗಳು; ಅಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಚೈವನ (1970); ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ (1972) ' ವಾಲ್ಮೀಕೀ ರಾಮಾಯಣ (1976); ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ (1972); ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ (1976) ' ಕಲಾನುಭವ (1976); ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು (1976). ಮುಂಬಯಿ ವಾಸ, ನೆನಪುಗಳು (1976); ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ (1976), ಮುಂಬಯಿ ವಾಸ : ನೆನಪುಗಳು (1976); ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣಚಾರಿತ್ರ (1978), ಪಟ್ಟಬಂಧ (1979); ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕನ (1979), ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ, ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರಭಾವ ಮಂಡಲಗಳು (1979); ಹಿರಿಯರು - ಗೆಲೆಯರು (1980); ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನು; ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕನ, ಭಾಗ II - III (ಅಪ್ರಕಟಿತ).

(ಇ) ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ

ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ (1967), ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪ (1968); ಪುರಂದರದಾಸ (1971); ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ (1971); ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ (1972); ಡಿ.ವಿ.ಗುಂಡಪ್ಪ (1972), ಪಂಜೆ ಮಂಗೇಶರಾವ್ (1978), ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆ; ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣಚಾರಿತ್ರ; ಭಾರತದ ಐವರು ಮಾನ್ಯರು (ಮೂರೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ).

(ಈ) ಅನುವಾದಿತ

ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ: ಕ್ರಿಯಾಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು (1959); ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿತು (?); ಪಿಗ್ ಮೇಲಿಯನ್ (1963); ಬಂಗಾಳಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ (1966); ಮೇಜರ್ ಬಾರ್ಬರ (1968); ತ್ಯಾಗರಾಜ (1969); ಪುರಂದರ ದಾಸ (1979) ' ಮೋಬಿ ಡಿಕ್ (1982), ಪಂಜೆ ಮಂಗೇಶರಾವ್ ಮತ್ತು ಮಿಷನ್ ವಿತ್ ಮೌಂಟ್ ಬ್ಯಾಟನ್ (ಅಪ್ರಕಟಿತ).

(ಉ) ಇನ್ನಿತರ

ಇತರ ಅನೇಕ ಬಿಡಿ ಲೇಖನ, ಅವಲೋಕನ - ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಕನ್ನಡ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ; ಪ್ರಸಾರ ಭಾಷಣಗಳು - ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ; 'ಪ್ರಜಾಮತ'ದಲ್ಲಿ 'ಲೋಕಸಮೀಕ್ಷೆ' ವಾರಲೇಖನಗಳು (1960-61); ಚಿಂತನ, ನೆನಪು, ಲಘುಪ್ರಬಂಧ ಇತ್ಯಾದಿ.

